ACC 84-116 fol
XQ.481.P68E

OMNIVM LVX CIVIVM
MDCCCLII
MDCCCLXXVIII

BOSTON
PUBLIC
LIBRARY

BENTON FUNDS

RB X Q.481.P68E

B

Dn̄e

Dn̄e Deus meum

PII SECVNDI PONT. MAX. DE CONVENTV MANTVANO EPISTOLA PRIMA.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERuorum dei uniuerſis & ſingulis Chriſti fidelibus has noſtras litteras inſpecturis ſalutem & apoſtolicá benedictionem. Vocauit nos pius & miſericors deus ad ſacram beati Petri ſedem: uiceſq; dilectiſſimi filii ſui domini noſtri Iheſu chriſti debilibus humeris noſtris cōmiſit in terris: paſturam gregis ſui credidit: & alto fluctuantem pelago fidelis populi regere nauiculá iuſſit. Grauis hæc nobis ſarcina eſt: nec noſtræ uires ſunt: quæ tanti regiminis ferre molem ſufficiant. Procelloſum eſt ualde mare atq; infeſtum: per quod nobis nauigandum eſt. Nutat & fatiſcit carina: qua uehimur. Trepidant ac deficiunt remiges: uentique aduerſi ſunt: & in horrida tempeſtate iactamur. Nam poſteaquam Conſtantino principe pax reddita eſt eccleſiis: nunquam dominici gregis ea preſſura fuit: quam modo cernimus: nunquam adeo coartatos cattholicæ fidei limites ſupior ætas uidit. Exiit olim in omnē terram ſonus apoſtolorum: & in fines orbis terræ uerba eorū. Subiecerunt omnes reges terræ: omnes tribus: omnes populi colla ſua Chriſto domino: & ſalutaris fidei ſacramentis imbuti gloria ī excelſis deo per unigenitum filium eius, & in terris pacem bonæ uoluntatis hominibus acclamauere. Surrexit deinde annos iam ſupra octingentos pſeudo propheta Mahumetes in Arabia: qui blaſphemás ſacratiſſimam trinitatem: non ſolum contribules ſuos: ſed ægyptios atq; omnem Syriam á uera & orthodoxa religione auertit: officinam noſtræ ſalutis, in qua deus noſter pro noſtra redemptione pretioſum ſanguinem fudit: barbarus hoſtis inuaſit: lectum illum purpureum & ſuauiſſimis flagrantem odoribus, in quo propter nos uita noſtra obdormiuit in domino: ſpurciſſimæ ſarrhacenorū man⁹

[illegible] antonij de palm[illegible]

obtrectauere atq; obtrectant: & quæſtus tantum cauſa chriſtia nis oſtendit. recuperauit ea ſancta loca chriſtiana uirtus aliquã do zelo fidei atq; armis potens : mox deſidia atq; ignauia per didit. Paulatim deinde omnis Aſia eſt amiſſa: & Libyæ populi defecerunt eccleſiæ pulcherrimiæ: quæ inuocabant dominum noſtrum Iheſum chriſtum: illiq; pſalmos dies noctesq; decan tabant: nunc horridum atq; abominandũ Mahumetis nomen implorant : & relicto ueri dei cultu nefandis imbutæ ſacris oſcoenis inſeruiunt cærimoniis . Tranſmiſſum eſt & Gadita num fretum : & ad hiſpanos uſq; Mahumetis penetrauere ue nena: magnaq; pars Beticæ á nobis aliena eſt: in qua regnum ſarrhaceni obtinẽt: quod granatæ uocant : nomini chriſtiano apprime infenſum : ex altera parte qua uerſus orientem Euro pa porrigitur: non potuit mare chriſtianam religionem tueri. Barbara turcorum gens deo atq; hominibus odioſa ex orienta li Scythia progrediens Cappadociá, Pontum, Bithiniam, Troa dem, Piſidam, Ciliciam, & omnem, quá uocant minorem Aſiá occupauit . Neque contenta his impotentia & diſſenſionibus græcorum freta Helleſpontum tranſiuit: omnesq; ferme græ canicas urbes Atticæ, Boetiæ, Phocidos, Achaiæ, Macedoniæ, & Thraciæ occupauit . Reſtabat regia urbs Conſtantinopolis totius orientis columen atq; caput , Patriarchalis atq; impera toria ſedes: Vnicum græcæ ſapientiæ domicilium: ubi tot ma gnificentiſſima templa: tot ſacraria: tot palatia principum: tot nobiliſſimæ ciuiũ ædes olim fuere: tot publica & priuata opa ſumptu ſingulari induſtria conſtructa : ut exteri eo uenientes admirati ſplendorem urbis non tam mortalium , quam cæle ſtium eam eſſe patriam dixerint: hanc quoq; diebus noſtris dũ latini inter ſe diuiſi græcos deſerunt: Turcorum crudeliſſima natio inuaſit: expugnauit: expilauit: foedauit: deq; ea urbe triũ phauit : quæ toti orienti leges dedit. Peloponneſus quoq; hac urbe deuicta armis capta eſt: Chriſtianus populus in ſeruitutẽ duct?. Acarnania nunc uaſtatur & Epyrus. Seruia, quæ quõdã ſuperior Myſia dicta eſt: paucis exceptis oppidis : in poteſtatẽ

hoſtium uenit. Boſnenſes ſiue Illyrici, & Dardani, & Peones
tributa turcis pendunt : neque hoc modo quieſcit effærata
turcorum rabies eiuſce gentis dominus: tetra potius bællua
quam rex appellandus : uirotiſſimus draco potius dicendus
quam Imperator ſanguinem humanum ſitiens coactis ingen
tibus copiis inde hungaros urget . hinc Epirotas Albanoſq;
uexat:&: tumens opinione ſui ſacroſanctū euangeliū omnemq;
chriſti legem euerſurum ſe iactitat. Chriſtianis uero ubicunq;
fuerint uincula uerbera cædes & horibiles cruciatus minatur.
non dormit hoſtis humani generis: ſed circuit quærens quem
deuoret: hinc turci præmūt: inde inſultant Sarchaceni. Chriſti
ani Principes, quibus Turci nulla ratione pares eſſe poſſent :
inter ſe diſcordes ſuas potius iniurias, quam chriſti contume
lias ulciſci contendunt: & priuatas utilitates præferūt publicis:
alii marcentes otio deliciis indulgent: alii cumulandis opibus
inhiant: neque ſacerdotes, neque populares ſatis ſuum offici
um faciunt : cultus diuinus ubique imminitus eſt : neque
ſuperiores uirgam iuſticiæ rectam tenent. neq; inferiores obe
dientiæ colla ſūmittūt. Cōfuſa omnia & turbata ſunt. Blaſphe
matur paſſim diuina pietas: & in mandatis ſuis contemnitur
deus. nullus timor: nulla reuerentia legum. Hinc nobis iratū
cæleſte numen proſperari aduerſus nos Turcorum arma per
mittit: & qui reliquis gentibus imperare ſolebant: chriſtianos
infidelibus barbaris tributarios uectigaleſq; fecit. Ad hæc nos
tēpora uocati ſumus: ut his malis obuiemus: in romano ſolio
collocauit nos deus. Difficilis ſane prouincia cōmiſſa eſt nobis
Scimus imbecillitatē noſtram: & ſub tanto dignitatis pōdere
mirum in modum trepidamus: non tamen deficimus animo:
nec de cæleſti miſericordia deſperamus : ſed quanto inferior
eſt noſtra uirtus, dignitate credita: tanto maius ex alto auxiliū
præſtolamur. Et ſi enim inſcrutabilia ſunt magni dei iudicia,
& inueſtigabiles uiæ eius: nec poteſt humana curioſitas eius
archana pertingere: illud tamen exploratiſſimum eſt: ueritatē
noſtrā, quæ chriſtus eſt: nō poſſe mentiri: extant eius oracula:

& in euangelio ſancto certa promiſſa:quibus futurum ſe domi nus uſq; ad cõſumationem ſæculi cum ſuo grege teſtatus eſt: confidimus in eius præſentia:quia recta uadentibus nõ deerit cælum & terra tranſibunt : uerba eius promiſſaq; nunquam deficient: neq; á lege ſua præteribit unus Apex.Fluctuat ſæpe numero apoſtolica nauis: ſed non demergitur.concutitur: ſed non frãgitur.oppugnatur:ſed non expugnatur.temptari ſinit deus electos ſuos:uinci nõ ſinit: ob eam rem quãuis tempeſta te noſtra turbidum eccleſiæ ſtatum inuenerimus naufrago ſumq; .nimis circa fidele nauigium mare non tamen fiducia deeſt:quin eo iuuante,qui de ſuis theſauris producit uentos : & illis imperat:atq; mari ſalutis portum pertingere ualeam?: non poſſumus certa de futuris polliceri:quæ diuina maieſtas cæca caligine occuluit. Illud nobis fas eſt promttere & palam prædicare: quia non derelinquit deus ſperantes in ſe . Extant in ſacris litteris exempla poene ĩnumerabilia ſpem nobis opti mam pollicentia. Præterimus mirabilia facta Moſei:& qui ei ſucceſſit Ioſue.Tranſimus Gedeonem:Yeptam:Sampſonem: & quos libri iudicum memorant: parua ſæpe manu ĩnumera biles hoſtes fudiſſe cum ad diuinum confugiſſent auxilium . Adoleſcentulum Dauid aduerſus ferocientem Goliat manus diuina nequaq̃ deſtituit. Ezechiæ regi obſidionis mala ferẽti nõ defuit angelus domini:qui Senacharib potentiſſimi regis trucidaret exercitum.Concluſos in parua Bethuliæ ciuitate iu dæos apud ſuperbum Olofernẽ per manus pauperculæ uiduæ tutatus eſt dominus.Machabæi quoq; ſæpe deleuerunt nume roſas Antiochi copias:quãuis eſſẽt ipſi pauciſſimi & inermes: affuerunt in domino confidentibus diuina præſidia. Non eſt abbreuiata manus domini:q̃uis noſtra peccata creuerunt:quæ oculos eius á nobis auerterunt: ꝓpter peccata noſtra euenerũt nobis mala:ſcelera noſta nos odioſos fecere : iniqtates noſtræ peſſundauere nos.Aggrauata eſt manus domini ſuper populũ peccatorẽ:& tradita eſt flagellis chriſtiana ſuperbia: more ſuo agit nobiſcum de?:quos diligit corrigit atq; caſtigat: paterna

Diuinũ auxiliũ nunq̃ defuit ſperantibus in ſe

hæc ſunt uerbera : emendationem magis quã poenam exigen tia. Quod ſi reuertamur ad clæmẽtiam eius emendãtes opera noſtra & dolentes ſuper iniquitatibus poenitentiam faciamus mutabit & ipſe deus ſententiam ſuam & furorem : quo erat in nos accenſus in amorem & gratiam. Nunquã ſua miſericordia implorantibus denegatur : pronus eſt ad ueniam dominus : neque nos æqua lãce cum Turcis expendit. Nos filii adoptiui : illi emancipati. nos ſuæ ciuitatis ciues : illi hoſtes. nos intra eccleſiam : illi extra nos ſacramenta ſua recipimus : illi com temnunt. nihil nobis obſtat : niſi quod in diuina lege negli gentes humana uincimur fragilitate ad peccandum proni : ſæpe timorem dei poſtponimus : neque ut obligati ſumus : diuina præcepta ſeruamus. Quod ſi conuertamur : & corde ſimplici dei miſericordiam imploremus : non eſt dubium : quin ſecunda omnia nobis fiant : & reconcilatus nobis do minus ſuper hoſtes noſtros furorem ſuum extendat. Factum eſt periculum ſuperioribus diebus : nam cum intraſſet hunga riam Turcorum ductorum in manu potenti & numeroſiſſimo peditum equitumq; exercitu : & confideret in potentia ſua : cunctaq; proſternere non dubitaret : pauci tunc cruce ſignati & inermis ac nudi ſola fide armati & cæleſti muniti præſidio tantum exercitum deleuere. quod ſperandum fuerit : ſi conue nientes inunũ chriſtiani principes pro defenſione cattholicæ fidei concorditer arma capeſſant. Non eſt tanta Turcorum potentia : quanta uulgo creditur : nec pares illorum uires noſtris exiſtunt : quippe numero militum robore ſplendoreq; armorum & rei bellicæ peritia chriſtiani ſemper ſuperiores fuere quam Turci. Quod ſi aliquando noſtri exercitus uicti ſunt : diuina magis permiſſione id actum eſt propter delicta noſtra, quam uirtute hoſtium : nec unquam illis incruenta uictoria euenit : nec noſtri totis uiribus, ut illi pugnauerunt : ſed pauci ex noſtris aduerſus omnem illorum potentiam commiſere certamen : & tamen ſæpe felicem exitum inuenere : quemadmodum pauloante in hungaria contigiſſe rettulimus.

Et nunc ergo ſi oculos noſtros dirigamus in cælum: ſi renunciantes nequiciæ clipeum fidei ſumentes aduerſus hoſtes uiuificæ crucis cũ bona fiducia militauerimus: exaltabit dominus uexillum ſuum: faciet nobiſcum ſignum in bonum: & uictoriã dabit in manu noſtra: nec ultra ꝑmittet Chriſtianis imperare Turcos. Hac nos ſpe ducti & animati quæ prædeceſſores noſtri pro defẽſione cattholicæ religionis aduerſus turcos cæteroſq; barbaros chriſtiani nominis hoſtes inchoauerunt: totis conatibus proſequi decreuimus: & adiuuante altiſſimo complere ac perficere confidimus: Nam & ſi fuit illis prudentia maior: conſilium perſpicacius, experientia diuturniorum: deſyderio tamen ac feruore tantæ rei nulli eorum cedimus. Deus, qui tribuit uoluntatem bene agendi poteſtatem: proſequendi pro ſua benignitate non deneget. Bellum aduerſus Turcos terra mariq; noſtri prædeceſſores indixere: hoc nunc gerere noſtrum eſt: neq; detrectamus laborem: nec ſumptus fugere animus eſt. Nihil erit in poteſtate noſtra: quod in expeditionem tam ſanctam, tam utilem, tam neceſſariam recuſemus profundere: nec nobis expenſæ graues erunt: nec tædioſi labores. Verum quia rem magnam ſumus aggreſſuri: & cauſa communis eſt: quam proſequimur. Agitur enim de tutela chriſtianæ fidei: in qua omnes renati ſumus: & ſine qua ſaluari non poſſumus: neceſſarium nobis uiſum eſt: quod communibus opibus atq; uiribus eſt agendum: id communi conſilio tractandum eſſe. Voluentes igitur animo & ſedula meditatione penſantes quonam pacto chriſtianæ uires ad decernendum tam utile bellum in unum coire poſſit: nullam expeditiorem uiam reperimus: quàm ſi chriſtianos principes, ac potẽtatus in unum aliquem locum conuocemus: in quo cum ipſis aut eorum oratoribus pleno mandato ſuffultis per nos ipſos conueniamus: ac de tali expeditione tractemus: & tandem aliquid chriſtiano dignum nomine concludamus. Cogitantibus autem de conuentionis loco duo nobis occurrunt uix trium dierum itinere inter ſe diſtantia: quæ penſatis rerum ac tempoꝝ condicionibus ſatis

Pontificis animus de coadunandis [illegible]

opportuna eſſe uidentur: Mantua ſcilicet ad Mincium ſita flu
uium haud procul á lacu Benaco & Vtinũ in agro foroiulienſi
Nam Mantua uicina montibus qui Galliam & germaniam ab
italia diſterminãt:eum ſitum habet:ut facile tranſalpini Prin
cipes & Italiæ potentatus eo ſe conferre poſſint. Ampla inſup
eſt urbs & rerum abundans : quæ ad uſum humanum ſunt
neceſſaria.Vtinum quoq; iſigne oppidum eſt & magni populi
capax fertilitate circum iacentis agri & maris uicinitate ad
conuentus aptiſſimum celebrandos: rei etiam,quæ tractanda
eſt:commodiſſimum:nam qui ex Italia contra Turcos terreſtri
profecturi ſunt itinere : his forumiulii primum occurrit. Gal
liarum quoq; & hiſpaniarum gẽtes ac Rhenani & Theutones
hac iterum in eandem expeditionem haud incõueniẽter habu
erint.huc accedit: quod hungari, de quorum ſalute potiſſime
eſt agendum : ſunt enim præcipui : qui tempeſtate noſtra
Turcorum uexantur armis: & murum ſe pro noſtra religione
conſtituunt:ab hoc oppido non procul abſunt: facileq; conuen
tui chriſtianorũ ibidem celebrando ſuas neceſſitates exponere
poterunt:& deinde conſolationem opportunius commodiuſq;
præcipere. Nec cariſſimo in chriſto filio noſtro Frederico Ro
manorum Imperatori ſemper Auguſto difficilis in eum locũ
tranſitus fuerit : ſi quemadmodum de ſua in commune bonũ
optima uoluntate confidimus: eo tranſferre ſeſe uoluerit:cum
paterna eius dominia Foroiulienſis territorio contigua ſint.
Volẽtes ergo cum diuina ope,ſicut ex debito paſtoralis officii
ſumus obnoxii:chriſtianæ plebis ſaluti conſulere:ac pro tutela
noſtræ religionis undiq; auxilia præſidiaq; contrahere de con
ſilio & aſſenſu uenerabilium fratrum noſtroꝝ ſanctæ Roma
næ eccleſiæ Cardinaliũ in altero ex locis prædictis ad ꝓximas
Kalendas Iunias pro capienda in hac re defenſionis fidei com
muni deliberatione inter nos & cunctos chriſti fideles : qui
principatu aliquo notabili potiuntur: conueniendi diem con
ſtituimus:& harũ ſerie cõſtitutam eſſe decreuimus.Vniuerſos
igit̃ & ſingulos cariſſimos ac dilectos in chriſto filios noſtros

romanum Imperatorem præfatũ cæteroſq; Reges, & Principes eccleſiaſticos, & ſeculares, Duces, Marchiones, Comites. Com munitates quoq;, quæ ſuis legibus uiuunt: & ad defenſionem fidei aliquid præſidii afferre poſſunt: per uiſcera miſericordiæ dei noſtri ihesu chriſti obnixe hortamur: requirimus: & mone mus ut ad præfixam diem in altero dictorum locorum per ſe ipſos, ſi aliquo modo queãt: ſin autem per legatos ſuos uiros graues & auctoritate inſignes ac plena poteſtate munitos pſſ adeſſe curent: & feſtinent: nec domi remaneãt: niſi neceſſitas ineuitabilis urgeat: ſed noſtrum potius ſequantur exemplum. Nos enim ne quid ad res benegerendas ex latere noſtro deſit: q̃uis ualde neceſſaria ſit noſtra præſentia in urbe Roma: nec poſſimus ſine magno incõmodo noſtro & terrarum Romanæ eccleſiæ ſubiectarũ damno & periculo in alienas migrare pro uincias: quia tamen pluris facimus cattholicæ fidei deféſionẽ, q̃ eccleſiaſtici patrimonii tutelam: & ſpiritualia præponimus temporalibus relinquere ad tempus almã Romam noſtramq; ſedem & cariſſimã ſponſã decreuimus: atq; in die præſignato aut Mantuæ, aut Vtini cõcedente altiſſimo conſtituemur: nec recuſabimus alia: quæ uis onera ſupportabilia noſtris hũeris, quæ ad proſecutionem tam ſancti & neceſſarii operis nobis & his, qui ad conſtitutam diem conuenerint: expedientia uiſa fuerint aut quomodolibet opportuna. Neq; enim nos ſumus: qui p rebus cattholicæ fidei benegerendis pro tutanda religio ne, p magnificando nomine chriſtianꝗ aut ſũptus formidem9 aut labores. Faxit tantũ diuina pietas: ne pio deſyderio noſtro præſtemur impedimentũ: quando ea mens noſtra eſt: id ſtabile propoſitum ac certum: qua eius incõmoda, qua eius pericula paruifacere: ut neceſſitati orthodoxiæ fidei cum dei bonore, & chriſtiani populi ſalute quieteq; conſulamus. Datum Romæ apud ſanctũ Petrum Anno incarnationis dominicæ. Milleſimo quadringẽteſimo qnquageſimo octauo. Tertio Idus Octobres Pontificatus noſtri Anno primo.

Pii Secundi, pont. Max. in uitam & canonizationem beatæ Catherinæ Senensis epiſtola ſiue oratio Secunda.

Ius epiſcopus ſeruus ſeruorum dei uniuerſis chriſti fidelibus ſalutē & apoſtolicam benedictionē. Miſericordias domini, quas in dies largius experimur: non ſatis explicare poteſt lingua mortalis: uincūt humana eloquia diuina beneficia: nec homini datū eſt creatorem ſuum abunde collaudare: nec ſi omnes artus uerterentur in linguas: quando ex nihilo creati de non eſſe producti ſumus in eſſe: nec uel lapides, uel plantæ, uel animalia bruta: ſed rationis participes diuinorumq; capaces effecti ſumus: ac nō ſolum angelis: ſed ipſi quodāmodo inuiſibili & excelſo deo ſimiles gloria & honore coronati ſuper omnia opa eius imperio potiti. Verum ſi nos ipſos rebus cæteris cōparem?: nulla creatura magis ingrata reperta eſt quam homo. Si luciferi & ſociorum eius ſuperbiam præterimus: ſolus inter creata rebellis deo & ingratiſſimus homo eſt. Reliqua omnia diuinam pietatē in ſuo eſſe collaudant: nec ei? unq̄ præceptis aduerſant̄: naturæ legibus parent: et ea pagūt ad quæ pducta ſunt. Terra aratrum patitur: et ſuſcipiens ſemina tanquā ſub uſuris multiplicata reddit: et imperio dei obediēs culta atq; inculta humano generi conſulit. Saxa in ædificiorum uſum recepta præſto addunt: nec ſciſſa uel ex cocta reſiſtūt: fructificāt arbores ī agro uirētes: et poſteaquā aruerunt: aut ignē nutriunt: aut ædes tectaq; ſuſtinēt. Quanta herbarum ſiue in foliis, ſiue in radicibus, ſiue in florib?, ſiue in ſeminibus, ſiue īſucis ineſt utilitas? quanta in fluminibus cōmoditas? quanta in lacubus ac maribus, quæ dū nauigia ſubeunt: īter remotiſſimas gētes cōmertia præſtāt? Quid animalia cætera ſiue aquatia, ſiue terreſtria. In omnibus laudatur deus: dū naturæ iuſſa capeſſunt. Elemēta et ſydera faciūt impata. Sol peragit curſū ſuū. Nec præſcriptas Zodiaci metas excedit: nec alieno lucens lumine ſuo muneri luna deeſt: nec errantes errant ſtellæ certū ſemper et ſtatutum iter agentes. Omnia in cælo et in terra laudant deum: et in officio manentia benedicunt ei. nec legi

Quanta ſit ingratitudo mortalium.

reſiſtunt impoſitæ. grauia deorſum cadunt. leuia ſurſum ferū
tur. Cuncta gratitudinem oſtendunt diuinitati: de[illegible] parent
atq; naturæ. Solus homo ingratus inobediens ac rebellis inter
tot creata repertus eſt: peruerſi angeli ruinam imitatus. Ille in
cælo ſuperbiens creatoriq; ſimilis eſſe cupiēs in Abyſſum præ
cipitatus meditati ſceleris poenas dedit: Homo de limo factus
& in terra poſitus ſuæ imbecillitatis immemor: & ipſe quoq;
alia cupere coepit: qui de ligno ueſcens prohibito per boni &
mali cognitionem æqualitatem cum diis optauit: propter qđ
de paradiſo deliciarum eiectus in multas ærumnas datus eſt:
& porta regni celorum clauſa mors introiuit in orbem terraꝝ:
quæ nulli homini parceret: quantum filii Adam ante diluuiū
aberrauerint: & quam procul á diuina uoluntate receſſerint: ſe
cuta ultio patefecit: quæ omnem carnem aquarum inundatio
ne deleuit. Ea excepta, quæ cum pio Noe in arca ſaluata eſt.
Cæterum neq; in filiis eius nequitia ac perfidia defuit. Mali
gnati & ipſi ſunt & in omne prolapſi nefas. Turris babel in cō
tumeliam domini cepta eſt: & ibi labium uniuerſæ terræ diui
ſum. Ab his bella introducta ſunt. Rapinæ, tumultus, incēdia,
cædes, adulteria, ſtupra, & Idolorum cultus, & quidquid malo
rum libido ac ſuperbia gignit. pauciſſimi uſq; ad Habraham
reperti ſunt diuinæ legis amatores. Ille uero unicum certūq;
pietatis exemplum adeo uoluntati dei ſeſe ſummiſit: ut pro
prium filium immolare nō dubitaret: propter quod in ſemine
eius benedictæ ſunt omnes gentes: ex cuius liberis non ſolum
prophetæ orti ſunt diuinæ legis prædicatores: ſed ipſe quoq;
ſaluator chriſtus ſecundum carnem naſci dignatus eſt: qui pro
ſalute humani generis cum in forma dei eſſet æqualis patri:
exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens: & homo factꝰ
tædia carnis ſubiit: tormenta & cruciatus ꝑtulit: & ad extremā
mortē non ſecundū naturā: ſed ignominioſā: ſed uiolentā: ſed
acerbiſſimā & uix homini tolerabilē in ligno crucis ſuſtinuit:
in quo moriens mortē noſtram deſtruxit: & uitam reparauit.
Diſpoliauit inferos: abduxit ſanctos patres: & uictor mortis ac

diaboli triumphator cælum iam longo tēpore clauſum apiens aſcēdit ad patrem:nobiſq; uiam oſtendit:per quam ſequi eum poſſemus. Euangelica lege tradita & baptiſmo cæteriſq; ſacramentis apertis,per quæ lapſi reparemur:& ſaluarentur. Nec tamen tot tantiſq; allecta beneficiis noſtra proteruitas ac malignitas conquieuit: nec gratum exhibuit animum: nec uitia deſeruit homo: ſed quo maiori præuenti ſumus munere gratiarum:eo magis ingrati reperimur & ad illicita procliuiores. Nam quo modo ſublimem diligimus aut honoramus deum quo modo eius mandata ſeruamus:quis ſacroſācto euangelio paret?quæ ſubiectio erga ſuperiores?quæ caritas erga inferiores?quis æquitatis?quis iuſticiæ cultus?quæ religio? qui mores hominum?Sunt:qui dicunt:in cordibus ſuis non eſt deus: alii impia efferunt dogmata:& blaſphemias in deum cudunt alii uoluptatum ſerui:nil aliud cogitant:niſi quo modo libidines ſuas expleant. Illi opibus inhiant alienis. illi humanum ſanguinem ſitiunt. Rara innocentia eſt ea: quæ parum tuta. Neq; propinquitatis iura proſunt:neq; ſcriptæ aut ſancitæ moribus leges:uiribus ac fraudibus cuncta obediunt.Ita ut neq; ab re princeps mundi huius appellatur diabolus:quando pars orbis maior eius arbitrio ducitur:Nam quantū eſt:quod pſeudo prophetæ Mahumetis īſania poſſidetur?Orientis præcipua portio:& Africæ maxima regna:& in hiſpania granatenſes:& in græcia multæ prouinciæ ſub Mahumete Chriſtum blaſphemant.Nec parua eſt iudæorum natio per orbem terrarum late diſperſa ſācti euangelii & chriſtianæ legis inimica.Nec deſūt in ſeptentrione atq; in oriente cultores idolorum.In angulum europæ chriſtianitas redacta eſt. Nam quanuis per aſiam ac libyam chriſtiani non pauci diſperſi eſſe ferantur: non tamen illorum ſincæra eſt fides: qui procul ab apoſtolica ſede inter infideles habitantes & cum hereticis cōmunicantes improba quædam ſapiunt: & multis erroribus ſcatent:nec chriſtiani, qui ſunt in Europa:tam re,quā nomine chriſtiani exiſtūt:adūbrata & ficta eſt multoꝝ religio ſicut opera ipſa manifeſtant.

Nam quotus eſt: qui digna chriſtiano faciat opera: á fructibus eorum cognoſcetis eos inquit in euangelio dominus. Si uiuimus: ut chriſtus iubet: chriſtiani ſumus. Iohannes apoſtolus eius filios eſſe homines aſſerit: cuius opera faciunt. Si dei mādata ſeruamus: dei proculdubio filii ſumus: Sin diaboli: ad eū pertinemus dicente domino: Vos ex patre diabolo eſtis: dura ſententia: & tamen uera. Illius quiſq; filius eſt: & ad eum pertinet: cuius mandata ſectatur. Quantum autem ingrati chriſtiani á diuinis præceptionibus procul abierint: & quantum diabolicis ſuggeſtionibus adhæſerint: per ſeſe quiuis intelligit. Interroget quiſque conſcientiam ſuam: & retroactam ante oculos mentis uitam collocet: & quantum ab officio ueri chriſtiani receſſerit: palam cognoſcet: quæ cum ita ſint: maxima eſt ſummi dei benignitas: & incredibilis miſericordia, quæ nos tollerat: & uiuere ſinit: expectans ut aliquando conuerſi redeamus in uiam. Sed inuenti ſunt in omni ætate non nulli deo placētes uiri ſancti: qui uiuentes in carne deſyderia carnis uicerunt: & cæleſtem in terra uitam egerunt: quorum meritis & interceſſione ſubſtentata eſt mundi machina: & cōminatus ignis retentus: & ira dei ultioq; ſuſpenſa. nec dubitamus quin hodie quoq; aliqui ſint accepti deo: quorum præces cæleſtem nobis regem placatum benignumq; reddāt. Inter alios autem qui deo placuerunt: & diuinā nobis clæmentiam placauerunt: urbs Senæ inter Ethruſcos nobilis ætate noſtra Bernardinum aluit: qui nobili loco natus in adoleſcentiæ flore mundo renūciauit: & ingreſſus beati Franciſci religionem cum fratres ſui ordinis procul abiſſe ab inſtitutis, & regula patrum repperiſſet: eos acriter correxit: & cum eos omnes in uiam reducere non poſſet: ſequeſtratis pluribus, quibus regulam ſeruare placuit: cum his coenobia frequentauit: quæ multa de nouo erexit: & ſanctiſſimis inſtitutis reformauit. Circuit Italiam prædicando: uitia fulminauit: uirtutes erexit: mira eius abſtinentia fuit: mira integritas: moderatio: grauitas: eloquii multa ſuauitas: multa doctrina. Et quoniam uerus erat

pauꝑtatis cultor:hoſtis pecuniæ & omnium delitiarum inimi cus.Semper in eius uultu ingens alacritas enituit:& in mente ſumma quies : ut qui ſola innocentia gaudebat.Nullius ſibi conſcius criminis ſcãdalis compluribus in Italia obuiauit : & multa miracula perp etrauit:propter quæ adhuc uiuens ſanct⁹ habebatur: & miro plebium colebatur honore : nuſquam ſine populi frequentia & ſingulari reuerentia receptus : qui cum apud Aquilam Marſorum urbem huius uitæ curſum pergiſſet á Nicolao quinto prædeceſſore noſtro ipſo Iubilæi anno cum chriſtianus orbis ad expugnandas uitiorum ſordes frequens urbem inuiſeret:inter ſanctos chriſti confeſſores relatus eſt. Fuerat & in ætate ſuperiori parentum noſtrorum memoria in eadem urbe & in ſexu foemineo uirgo Catherina non minoris meriti nec minus accepta deo,cuius preces in conſpectu præcel ſæ diuinitatis humano generi admodum ſalutares : & olim fuiſſe,& nunc eſſe,& in poſterum fore non dubitamus. Nam ſicut peccata malorum homĩum ac blaſphemiæ iram dei ſuper nos prouocant: ita & ſanctorum opera rogaminaq; auertunt. Verum Catherina quãuis angelicam in terris uitam egerit:& ante annos octoginta decedens ad cælum migrauerit:multiſq; ſignis & glorioſis miraculis claruerit:Non tamen adhuc inter ſanctas chriſti uirgines á militanti eccleſia recepta erat. Neq; enim Romani pontifices,qui ante nos fuerunt:id decreuerant. Voluerat Vrbanus Sextus hunc ei honorem impertire:& poſt eum Innocentius Nonus: ac deinde Gregorius Duodecimus: qui huius uirginis & ſanctæ conuerſationis eius præcipuam habuere noticiam. Sed uexati perturbatione ſciſmatis, quod eorum tempore uiguit & multis bellorum turbinibus ac mole ſtiis agitati diuino, ut credimus: conſilio id omiſerunt. Ne ſæuiente diuiſionis procella quod ſanctum una obedientia decreuiſſet: profanum altera cenſuiſſet. Dilata eſt res uſq; ad tempora noſtra: nobiſque huius ſacerrimæ uirginis canoniza tio reſeruata tanquam conterraneæ noſtræ atque conciuis : ut Senenſis uirginis ſanctitas decreto ſenenſis hominis in

Nota

Romana ſede ſedentis prodiret in lucem. In qua re non imus inficias affectum nos aliquem ſanctum & pium traxiſſe. Quis eſt enim: qui ſuæ urbis præconia, ſuæ patriæ laudes, ſui gene ris uirtutes non libēter uulgari procuret: cum id poſſit & rite & boneſte facere? Excellentia facta: & illuſtres uirtute bomines in omni genere & in omni parte orbis nemo eſt: qui non cupi de uideat. Libentius tamen & maiori cum iucunditate ſua in patria, & in ſua gente. Et ſi nos q̄dem beatæ Catberinæ ſubli mes dotes: nobile ingenium: diuinam mentem: ſacratiſſimam uoluntatem in omni natione quanlætiſſimi uidiſſemus: lætio res tamen in urbe Senēſi: quæ nos genuit: ſi quidem merito rum eius lōge magis & magis peculiariter participes eſſe con fidimus: quam ſi uirgo bæc aut in Africa, aut in Scytbia, ſiue in India nata fuiſſet. Neq; enim fieri poteſt: quin ſanctorum propinquitas aliquid babeat prærogatiuæ. Nibil tamen ob banc cauſam plus minuſue dicere licet: quam uerum̄ eſt. Nec propter cognationem, aut patriæ caritatem inter ſanctos q̄ſq̄ ſine meritis, ſine ſolito examine, ſine conſuetis ſolemnibus referendus eſt. Quapropter & ſi iucunde audiuimus beatam Catberinam ſenenſem eſſe: cuius canonizatio petebatur: non tamen in eius canonizatione quicquam omiſimus ex bis: quæ tanta in ſolemnitate requiruntur. Aderant multæ preces non modo Senenſis populi, uerūetiam aliorum. Nam & cariſſimus in cbriſto filius Fredericus Romanorum Imperator Auguſtus ſimulq; dilectus filius nobilis uir Paſcalis Venetiarum Dux nobis ſupplicauit: ne bác uirginem ſuo in terris bonore priua tam ulterius eſſe ſineremus: in quam multorum populorum deuotio eſſet incenſa: & multa de ipſa miracula uulgarentur. Mantuam uero petens cum inter eundum apud Senenſes ali quādiu ſuperſediſſemus: & in conſiſtorio publico ingentia ei⁹ merita & miraculoſa ſigna nobis eſſent expoſita: cumulatiſſi mæque preces porrectæ: ut ſanctorum cbriſti bonores illi de cerneremus: baudquaquam ſtatim annuimus. Sed pro uete ri conſuetudine tribus ex fratribus noſtris ſanctæ Romanæ

eccleſiæ Cardinalibus uni Epiſcopo: alteri preſbytero: reliquo Diacono uiuæ uocis oraculo commiſimus: ut debitis habitis proceſſibus de uita & moribus ipſius Catherinæ, deq́; miraculis eius ſiue in uita, ſiue poſt mortem patratis, & de reliquis ad canonizationem neceſſariis diligenter inquirerent: nobiſq́; in ſecreto Conſiſtorio, ut moris eſt: fidelem relationé facerent. Commiſſarii per annum & ultra: donec ex Mantua Romam rediſſemus rem diſcutientes inuentis proceſſib⁹ antiquis apud Venetos: & alibi habitis examinatiſq́; de nouo teſtibus, & ſumma cum diligentia cunctis ponderatis, cum ſeorſum inter Cardinales tantum omniumq́;, quæ inuenerant: ueracem nobis relationem feciſſent: ac deinde per aduocatũ ea, quæ nobis expoſuerant: in publico Conſiſtorio denuo recitari curaſſent. Poſtremo conuocatis in aula noſtra Romæ uniuerſis, qui tunc erant in curia eccleſiarũ præſulibus aſſiſtentib⁹ nobis Cardinalibus, iterum Commiſſarii præfati per organum Venerabilis fratris noſtri Vilhelmi epiſcopi Portuenſis natione gallici, qui primus eorum erat: rurſus cuncta, quæ inuenerant: & rite probata uidebantur: coram explicauerunt. Ex quorum relatione, quæ ampliſſima fuit: hæc ſummatim accepimus: quæ uera comperta cognita & explorata ſũt. Virgo Catherina ex ciuitate Senenſi oriunda mediocribus orta parentibus prius deo ſeſe dedicauit: quam deum poſſet per ætaté cognoſcere. Sex annos nata, ut domino ſeruiret: eremum concupiuit: & urbe egreſſa in cauerna quadá loco ſolitario delituit: quáuis iubéte ſpiritu paululum demorata domum redierit angelicam ſalutationem edocta, quotiens paternæ domus ſcalam aſcendit: totiens per ſingulos gradus flexo geniculo beatiſſimam uirginem matré domini ſalutauit: & anno maior uirginitaté ſuam conſecrauit chriſto: quem ſua in maieſtate ſedentem mirabili uiſione contemplata eſt: & archana cæleſtis aulæ uidit: quæ non poteſt effari lĩgua mortalis. Mũdanas delicias á ſe omnes abdicauit: orationi totá ſe dedit. Corpuſculũ ſuũ ieiuniis, ac uerberibus afflixit. Coæquales puellas, ut idé facerét: & docuit: & pſuaſit.

Pubes effecta ſciſſis crinibus mortale coniugium recuſauit. Conuicia & maledicta hominũ ſpreuit. Beati dominici habitũ, quem fœminæ geſtant: de pœnitentia nuncupatæ extorſit potius quam impetrauit. Ancillare officium in paterna domo exercuit: nihil magis cupiens quam uilis apud homines & abiecta uideri pauperibus chriſti: Nam id pater ſibi ĩdulſerat: larga manu ſubuenit: ægrotantibus ſumma diligentia miniſtrauit. Diabolicas temptationes & aſſiduas malignantium ſpirituum pugnas patientiæ clipeo & fidei galea ſuperauit. Incarceratos & oppreſſos, quibus ualuit modis: conſolata eſt. Nullum ab ea uerbum non religioſum, non ſanctum excidit. omnis ſermo eius de moribus fuit: & de religione: de pietate: de cõtemptu mundi & amore dei, & proximi: de cæleſti patria. Nemo ad eandem acceſſit: qui non doctior melior q; abierit doctrina eius infuſa: non acquiſita fuit: prius magiſtra uiſa eſt, quam diſcipula: quippe quæ ſacrarum litterarũ pfeſſoribus ipſiſq; magnarum eccleſiarũ epiſcopis difficillimas de diuinitate quæſtiones proponentibus prudentiſſime reſpondit: & adeo ſatisfecit: ut tanquam agnos manſuefactos remiſerit: quos tanquam lupos ac leones ferocientes acceperat: quorum non nulli diuinam in uirgine ſapientiam admirati diſtributis mox inter chriſti pauperes, quas poſſidebant: ſubſtantiis, accepta domini cruce, uitã deinde euangelicam egerunt. Sũma huius uirginis abſtinentia fuit: & mirabilis uitæ auſteritas: Nam cum uini & carnium uſum prorſus abieciſſet: neq; pulmentariis ullis uteretur: ad extremum eo deducta eſt: ut nec legumina ederet: nec pane ueſceretur, niſi cæleſti: quem uerus chriſtianus in ſacramento ſumit altaris. Inuenta eſt aliquãdo á die cinerũ uſq; in pentecoſtẽ ieiunium perduxiſſe ſola euchariſtiæ communione contenta. Per annos circiter octo minimo herbarum ſucco eoq; parum retento, & communione ſacra ſubſtentata eſt. Ad cybum quaſi ad ſupplicium pergebat. Ad communionem altaris, quæ illi fere quottidiana fuit: quaſi ad cæleſtes nuptias inuitata eſſet: ſũma cũ alacritate pficiſcebatur

Catherine virginis doctrina

Nota de eius abstinentia

Cilicio ſub ueſte utebat ur:quo carnem macerabat. Nullæ illi
plumæ: nulla puluinaria erant. Lectum ſibi ex aſſeribus con
fecerat:atq; in eo iacens breuiſſimum ſopnum accipiebat.Raro [duas tantum
enim ultra duas horas interdiu noctuq; dormiebat.Reliquum horas dormiebat.]
omne tẽpus uigilando:orando:prædicando: opa miſericordiæ
agendo contriuit. Spinoſis cordulis carnem ſuam macerauit:
dolore capitis pene aſſiduo torquebatur: æſtuabat febribus :
nec illorum cruciatu carebat. Luctabatur quanfrequentiſſime
cum demonibus :multiſq; illorum moleſtiis uexabatur . Sed
aiebat cum Apoſtolo:Cum infirmor:tũc fortior ſum:nec enim
in tantis laboribus deficiebat: nec caritatis opera negligebat.
Aſſiſtebat miſeris indigna ferentibus: arguebat peccatores: &
blandiſſimis uerbis ad poenitentiam reuocabat:præcepta ſalu
tis omnibus læta dabat . Quid ſectandum: quid fugiendum
eſſet: alacri uultu oſtendebat: diſſidentes ſummo ſtudio com
ponebat:multa extinxit odia: & mortales ſedauit inimicicias:
pro pace florentinorum qui cum eccl eſia diſſidebant : & inter
dicto ſuppoſiti erant eccleſiaſtico:Appenninũ & alpes tranſire: [Avenione ad
atq; uſq; in Aduenionem ad Gregorium undecimũ Pon.Max. Gregorium pontifi
anteceſſorem noſtrũ proficiſci non dubitauit. Cui uotum ſuũ cem profecta est
de petenda urbe Roma in occulto factũ & ſoli ſibi ac deo notũ florentinorum pace.]
ſeſe diuinitus cognouiſſe monſtrauit. Fuit enim in ea ſpecies
prophetiæ:& multa prædixit:antequam fierent:& occultiſſima
reuelauit.Rapiebatur ſæpe á ſpi ritu:& in aere ſuſpenſa diuinis
contemplationibus paſcebatur: adeo extra ſe acta ut expuncta
percuſſaq; nihil omnino ſentiret. idq; frequenter ſibi contin
gebat:cum diuiniſſima reficeretur eucbariſtia.Magnum & ſã
ctum erat in plebibus Catherinæ nomen:undiq; ad eã ægroti,
& malignis uexati ſpiritibus deducebãtur:& multi curabantur
langoribus & febribus:in chriſti nomine impetrabat:& demo
nes cogebat ab obſeſſis abire corporibus:p ropter quas res duo
bus romanis Pontificibus Gregorio,cuius pauloante memini
mus:& Vrbano Sexto acceptiſſima fuit:adeo ut legationibus
eorum fungeretur:multiſq; & magnis ſpiritualib⁹ gratiis ab eis

Reuelatio facta Raymundo Capuano eius confeſſori de virgine Catherina.

donaretur.Eadem cum uitæ agonem iam peregiſſet: anno æta
tis ſuæ tertio circiter ac trigeſimo in urbe Roma diem ſuum
clauſit : de cuius animæ in Cælum aſſumptione & glorioſa re
ceptione ſtupēdæ & admirabiles reuelationes factæ reperiunt̃
apud eas perſonas: quæ uirginem dilexere. Maxime uero apud
eius confeſſorem Raymundū Capuanum ſacræ theologiæ ma
giſtrum: qui poſtea generalis totius ordinis prædicatoꝝ pater
magiſter & rector effectus eſt. Is nanq; cum Genuæ ageret: ea
nocte, qua uirgo migrauit: hora matutina intra dormitorium
apud imaginem matris domini eam contemplatus eſt miro
ſplendore fulgentem & uerba ad ſe conſolatoria dicentem: Cor
pus aliquandiu ſeruatū deniq; in eccleſia fratrum prædicatoꝝ:
quæ de minerua, ut dicitur: Romæ conditum eſt non ſine ma
xima populi deuotione ac reuerentia. Cui⁹ tactu plæriq; ægro
ti ſalutem conſecuti ſunt : adeo, ut non nullis ſaluti fuerit ea
tetigiſſe: quæ ſacrata uirginis membra tetigere. Poſtea quoq;
uirgo ipſa iam cælo recepta uota ſupplicantium benigne audi
uit: &, ut á ſpōſo & domino ſuo chriſto Saluatore exaudirent̃ :
curauit. Multi enim ex diuerſis ægritudinibus curati ſunt: qui
audita beatæ Catherinæ glorioſiſſima fama eius patrocinium
ſupplices petiuere: Propterea Venetiis, ubi nunquā uirgo ipſa
fuerat: & multis in locis nomen eius cum ueneratione repertū
eſt : & uota ei plurima fiunt . Hæc & alia quamplurima cum
uenerabilis frater noſter Epiſcopus portuenſis in cōuentu Car
dinalium & præſulum expoſuiſſet: & liquido probata eſſe affir
maſſet: rogati ſingillatim omnes cū Cardinales tum præſules
qui plurima affuerūt: ſententiam dicere cunctorum ſuffragiis
beata uirgo digna cælo & aſtris declarāda uiſa eſt. Nec quiſq̃
fuit: qui non magnopere canonizationem eius faciendam pro
bauerit. Quibus ad longum auditis: iuſſimus in Baſilica beati
Petri Apoſtolorum principis ſuggeſtum magnum & ornatum
apparari : ſuper quo hodie aſtante populo & clero ſermone de
uita & miraculis huius uirginis per nos habito miſſarum ſo
lemnibus celebratis , & conſuetis cærimoniis rite pactis , ad

canonizationem huius uirginis ſub his uerbis duximus pro cedendum. Ad honoré omnipotentis & æterni dei patris & filii & ſpiritus ſancti ad exaltationé fidei cattholicæ & christianæ religionis augmentum auctoritate domini noſtri ihesu chriſti & beatorum Petri & Pauli apoſtolorũ eius ac noſtra Catherinã Senenſé illuſtris & indelebilis memoriæ uirginem, cuius cor pus in eccleſia prædicatorum, quæ de minerua nuncupatur hic romæ: iacet: & in cæleſti Hieruſalé inter beatarum uirginum choros quando id ſua uirtus diuina ſuffragãte gratia meruit: iampridem fuiſſe receptam & æternæ gloriæ corona donatam de fratrum conſilio declaramus: eamq; tanq̃ ſanctam publice priuatimq; colendam eſſe decernimus: & definimus: atq; in ſanctarum Cathalogo uirginũ, quas romana ueneratur eccleſia redigi & aſcribi mandamus. Statuentes feſtum eius ſingulis annis prima menſis Maii dominica die ab uniuerſali eccleſia celebrandum eſſe: & omnes illi honores præſtãdos: qui cæteris ſanctis uirginibus conuenire noſcuntur. & inſuper ſepulchrũ eius in ipſo feſto uiſitantibus ſeptem annos & totidem quadra genas de iniunctis eis poenitẽtiis in forma eccleſiæ miſericor diter in perpetuum relaxamus. Datum Romæ apud ſanctum Petrum Anno incarnationis dominicæ Milleſimo quadringen teſimo ſexageſimo primo. Tertio Kalendas Iulias. Pon. noſtri anno tertio.

Pontificis verba de canonizatione virginis catherine

Pii Secundi, pont. Max. ad uniuerſos chriſti fideles in excõmu nicationem Sigiſmundi ducis Auſtriæ epiſtola tertia.

IVS epiſcopus ſeruus ſeruorum dei ueniuerſis chriſti fidelibus, ad quos hæc litteræ peruenerint: ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Iuſtiſſima quãuis iudicia & honeſtiſſima ſint: quæuis apoſtolicæ ſedis decreta & opera eius mortalis coarguere nemo poſſit: quia tamen multi repe riuntur iniquæ mẽtis homines: qui erecto ſupercilio tollere os in cælum non uerentur: & gradiente lingua eoꝝ ſuper terram

in chriſti uicarium iactantes opprobria facta eius damnare ſæpennumero audent: & nitidam ueritatis faciem confictis mendaciorum tenebris obnubilare conantur: opere præcipuum eſſe cenſemus: quæ per hos dies aduerſus Sigiſmundum ex principibus Auſtriæ ſua contumacia, & iniquitate requirente per nos & ſacrum collegium noſtrum ſtatuta ordinata & iudicata ſunt ad noticiam ueſtram his ſcriptis perducere: ne fama uelox præcurrens falſa pro ueris perſuadere ex ſuo more aut addens geſtis aut adimens auditores fallere poſſit. Rem igitur, ſicut geſta eſt: ante oculos ueſtræ mentis ponemus. Vos beniuolas aures adhibete: & boni conſulentes matris ueſtræ & omnium fidelium magiſtræ ſacroſanctæ Romanæ primæq; ſedis digna & ſolita reuerentia decretũ ſententiamq; ſuſcipite.

Ccleſia Brixinenſis, quæ olim Sabionenſis, & aliquãdo Brixionenſis eſt appellata: in alpibus ſita eſt: quæ Germaniam ab Italia ſeiungunt admodum inſignis. Siquidem Romanorum pontificum priuilegiis compluribus honeſtata, & Imperatorũ largitate donata non ſolum prædia, ſed arces & oppida munitiſſima poſſidet & ipſius Brixinenſis urbis ciuile dominium habet̃ dioceſis eius: & ad Enum fluuiũ protẽditur: qui Danubio in Baioaria apud Patauiam miſcetur: & in Atheſim reſpicit: qui Tridentum Veronãq; præterfluens inſignis Vrbes: in adriaticum ex oneratur pelagus. Epiſcopus eius inter principes Imperii collocatur: & ab Imperatore abſq; medio in feudum recipit principatũ ac regalia. In Eccleſiaſticis negotiis eccleſiæ Saltburgenſis ſuffraganeus eſt: & metropolitico iure illi ſubiectus: aduocatus eius in temporalibus cauſis ſiquid aduerſi patiatur. Comes Thirolis ab Imperatoribus conſtitutus eſt: qui tueatur eccleſiam: non qui oppugnet. Ob eam rem non parũ utilitatis quotannis accipiens: Nam prædia opulenta & ampliſſima ab ipſa Brixinenſi eccleſia noſcit̃ obtinere. Principium autẽ aduocationis in cõite Alberto fuit: qui primo per Corradum ipſius eccleſiæ pontificem non ſine pluribus

cōdicionibus aſſumptus:& de ipſa aduocatia,quæ feudum eſt: eccleſiæ: inueſtitus ab Imperatore confirmationem obtinuit. Vacāti autem huic eccleſiæ Sedente Nicolao quinto prædeceſſore noſtro, Nicolaus ipſe de fratrum cōſilio dilectum filium noſtrum Nicolaum tituli ſācti petri ad uincula presbyterum Cardinalem in Epiſcopum & paſtorem præfecit. Qui & ſi diu contradicente & reluctante Sigiſmundo , poſſeſſionem tamen pacificam & quietā eccleſiæ ſuæ deniq; conſecutus eſt: & utiliter plebi per plures annos prædicando:monendo: hortando: & pontificale officiū exercendo præfuit.Sed cum ſedente Calliſto tertio,qui noſter fuit īmediatus præceſſor : Cardinalis ipſe ac epiſcopus Brixinenſis more boni patriſfamilias & diligentis atq; attenti prælati pia loca reformās & iura eccleſiæ ſuæ exactæ perquirēs īueniſſet Sigiſmundū emendationi monaſterii in ſoneburgio ex eo aduerſū:quod nihil ſine eius aſſenſu fiendum præſumet:ac cum tanquam Thirolenſē comitem plæraq; magni momenti feuda ab eccleſia ſua obtinere:quæ minime, ut moris eſt: recognouiſſet: hortareturq; ſpiritualem iuriſdicionem ne perturbaret: & nouam reciperet in ueſtituram:iuſq; iurandū præſtaret.Mox diſſenſiones ortæ ſunt: & ipſius Sigiſmundi grande odium aduerſus Cardinalē excitatum. Propter quod cum ſtatuiſſet Cardinalis ut fidelis Archimandrita ſuas oues diligentius reſpicere: & á noxiis itineribus retrahere:cunctoſq; malos mores eradicare: & plantare bonos: & eliminare uitia:& ſeminare uirtutes:Surrexiſſentq; præterea maligni quidam homines tam clerici quam laici: quibꝰamara erāt præcepta & aduerſus ſalutiferam Cardinalis reformationē contumaciæ & rebellionis cornua erigerent:coepit Sigiſmundus malignantium patrociniū: & quanuis eſſet ipſe quoque ex ouibus Cardinali tanquam epiſcopo Brixinenſi commiſſis in Paſtorē tamen & patrem & magiſtrum animæ ſuæ ſeſe extollere non expauit:ſed omni ſtudio atq; conatu adorſus eſt:ne ſalutifera morum reformatio aut in clero,aut in populo Brixinenſi locū haberet:adeoq; bonis actibꝰ ipſiꝰ Cardinalis obicē ſe præbuit:

ut monialium quoq;,quarum ſupra meminimus: diſſolute ac
turpiſſime uiuentium ne claudi reformariue poſſent:protectio
nem & tutelam aduerſus Cardinalem receperit. Adeoq; ab ho
neſtate procul abiit: ut Cardinalem ipſum neq; in ſua dioceſi,
neque in ciuitate tutum eſſe : aut pontificale munus exercere
poſſe permitteret: introductis & perſuaſis ſicariis,qui uitæ ei9
inſidiarentur . quod cum Calliſtus antedictus accepiſſet: mox
litteras monitorii aduerſus Sigiſmundum decreuit præcipiés
ei ne cardinalem in eccleſia ſua,in qua pontificio fungeretur:
ab executione ſui officii quoquo pacto deterreret : eumue ſuũ
munus exercentem impediret:ſi ſecus ageret:Anathema eſſet:
pœnas læſæ maieſtatis incurreret:& omni territorio ſuo ſacris
interdictum ipſo facto intelligere . Obaudiuit Sigiſmundus
Pontificis maximi uocem:atque contempſit:& interpoſita qua
dam appellatione malo deceptus conſilio á Romano throno,
quod nulli permiſſum eſt: contra ius faſq; prouocauit: & in re
bellione ſua perſeuerans nouis in dies contumeliis cardinalé
affecit.creuere ſupra modum Sigiſmundi odia aduerſus cardi
nalem : nec poterat ei quicquam pacifice loqui. Ob quas res
cum tuto ſibi eſſe in eccleſia nõ poſſe cardinalis animaduerte
ret: ad nos cõfugit:per idem tẽpus iam propemodum accincti
eramus ex urbe recedere Mantuanũ conuentum petituri : qué
pro tuitione fidei aduerſus turcos indixeramus : Eum igitur
ab eccleſia ſua quodammodo profugum excepimus benigne &
pro tempore conſolati legatum de latere : qui uicem noſtram
in urbe Roma & circuniacenti regione impleret: cõſulentibus
fratribus,& cohortãtibus reliquimus.Ipſi Mantuam pro com
muni ſalute cum Romana curia petiuimus.Vbi cum aliquib9
menſibus remorati eſſemus:& Sigiſmundum ad nos uenienté
intellexiſſemus: ut componere inter eos concordiá & tam atro
ces inimicicias amputare poſſemus: cardinalem accerſiuimus:
Quo ueniente,& Sigiſmũdo præſente,pluribus diebus modo
per cardinales & alias interpoſitas etiam Illuſtrium perſonas
principum modo per nos ipſos reconciliare alteri alteꝝ conati

ſumus: atque huic pacis negotio ſummo adnixu operam dedi mus. Sed nihil profecim⁊. Incaſſum abiere ſtudia noſtra. Irriti omnes labores fuerunt: quanuis cardinalis iudicio noſtro ſe ſubmittens & arbitros non ſuſpectos accepturum ſe dicens uiã iuris nunquam recuſauerit aut refugerit. Abiit ex Mantua Si giſmundus in patriam ſuam infecta pace minarum plenus & iræ. Et cum paulopoſt nos quoque tranſlato conuentu domum repetere ſtatuiſſemus: Cardinalis ex permiſſo noſtro ad dioce ſim ſuam ſe tranſtulit: aſſerentibus amicis adhuc pacẽ inueniri poſſe: neque Brixinam petiit: Nihil. n. ibi tutum eſſe ſciebat: ſed in arcem quãdã ſui epiſcopatus munitiſſimam ſe recepit: Vbi cum aliquandiu conſediſſet: hortantibus non nullis non paruæ auctoritatis uiris, qui ſe partibus ambabus amicos oſtẽ debant: & nihil periculi, nihil inſidiarũ timendum eſſe dicenti bus, ad Brunechã ſe contulit: quod eſt ipſius eccleſiæ Brixinẽſis non parui momenti oppidum: litteris maxime fræatus: quibus ipſe Sigiſmundus ſuo ſigno obſignatis bona fide promittit ec cleſiam Brixinenſem & cardinalẽ, quoad uixerit: ſe protecturꝫ: Ad quem locum miſit mox Sigiſmundus unũ ex conſilio ſuo nobilem uirum ĩter aulicos ſuos primarium: qui Cardinalem in ſuam traheret uoluntatem. Is multa cũ Cardinali prolocut⁊ cum nihil ei poſſet iniuſtum ſuadere: quia iura eccleſiæ nollet proiicere: concordia tamen ĩ omnibus reperta eſt: Vnico tantũ excepto articulo, qui regalia concernebat: & cũ in eo aliter con ueniri non poſſet: de ſuſpenſione temporali actum eſt. In qua cum orator Biennales cardinalis uero intuens moram tam diu turnam eccleſiæ ſuæ periculoſam eſſe: ſemeſtres tantum treu gas afferret. Tandem interueniente capitulo etiam biennales admiſſurus eſſet. Pendent adhuc tractatu & oratore nondum á Brunecha digreſſo, Sigiſmundus non tam concordiam, ut opere comprobauit: quam confuſionem Cardinalis & furoris ſui curſum quærens turgidus & nimium tumens non iracun diam cohibere: non ſeipſum ullo pacto uincere potuit: ceſſit audaciæ: ſuccubuit temeritati: Rancori atqꝫ odio paruit: Iuſſit

Bell[i] mot[u]ꝫ contra Cardinalem
Ordo [illegible]
Cardinalis [illegible] quem minime liberauit nisi [illegible] pluribus [illegible]

accerſiri milites:exercitū congregari:belli machinas apparari. Quibus expeditis miſſo Phemale, qui bellum Cardinali indiceret:quanuis eſſet maior & ſacra ebdomoda,& tempus poenitentiæ datum:copias eduxit:& iter faciens ipſa die paſcæ ante brunecbam armatas militum acies collocauit:Machina admouit.Inſultum fecit. Oppidum coepit.Nec moratꝰ arcem quoqꝫ ſumma ui oppugnare aggreſſus eſt:in quam cum familia Cardinalis ſeſe receperat. pugnatum eſt aliquādiu non parua contentione.Sed cum perſuaſum eſſet Cardinali arcem diu defendi non poſſe: & pereundum omnibus eſſe : niſi ſe dederant : interuenientibus mediatoribus certis condicionibus concluſa pax eſt.In quibus nihil erat conuentum:quod uel arx, uel Cardinalis in poteſtatem Sigiſmundi uenirent : & nihilominus cum iuſſiſſet pacem & ſecuritatem publicari:claues arcis extorquens & munitiones:& Cardinalem artiſſima cuſtodia ſeruari iuſſit.Sicq̄ꝫ per aliquot dies cum ſummo probro & ignominia & omni contumeliarum genere Cardinalis in poteſtate Sigiſmundi retentus eſt:Nec libertatē obtinere potuit:niſi remiſſis iniuriis.Caſtro quodam eccleſiæ tradito,magno auri pondere ſoluto, reſtituto creditorum chirographo, compluribus aliis extortis condicionibus, præter eas : quibus pax antea fuerat publicata. Omnibus denique eccleſiæ iuribus & priuilegiis ereptis:Neqꝫ his contentus.Sed iniquitatem iniquitati congeminans cum ſacerdotes ob piaculum commiſſum iuri parētes ſacris abſtinerent : Non ueritus eſt necem Cardinali denunciare:niſi ad ꝓfanationem ſacrorum illos compelleret. Temerarius atqꝫ in felix qui talia gerens nihilominus eius eccleſiæ protectorem ſe iactat:cuius eſt euerſor inuentus.Quæ ſingula cum nobis ex ordine renunciata eſſent:mirum in modum horruimus: congelatum eſt illico pectus : & in ſtuporem ſumus conuerſi:nec ſatis deteſtari aut abominari tam horribile ſcelꝰ poteramus.In ſacerdotem:in paſtorem:in epiſcopum ſuum:in Cardinalem eccleſiæ romanæ:in fratrem noſtrū : in excellens apoſtolicæ ſedis membꝝ uiolentas mittere manus Sigiſmūdi

temeritas non exhorruit. Et quo tempore anni hæc patrata ſūt?
Nempe in die paſcæ: in die illa maxima & Sanctiſſima: In die,
qua uictor mortis & triumphator inferni dominus reſurrexit:
In die, qua chriſtiani ſinguli redemptori gratias agunt: & ex
purgato ueteri fermento ſacratiſſimo chriſti corpori & ſan
guini communicant: In qua die nemo tam ſceleratus eſt: tam
impius: tam immanis: ſi modo chriſtianus eſt: qui non ſacer
dotibus ſeſe ſubiiciat: eoſq; ſummis proſequatur honoribus.
Sed qua die ſuarum rectoribus animarum cæteri præcipue ob
ſequi ſtudent: ea die ſacerdotem ſuum Sigiſmundus inuaſit:
cœpit: in carcerem coniecit. Inhoneſtauit: ſpreuit: turpiter ha
buit. Fuimus diu anxii & admodum dubii his cognitis: nec
ſatis tenebamus: quid eſſet agendum: quanuis non dubius
rumor: ſed certiſſimus nuncius perpetrati ſceleris ad nos perue
niſſet. Nā hinc atrociſſimi ſceleris notorium factum ad exigē
dam ultionem poenamq; inuitabat. Inde uetus beniuolentia,
qua quondam Sigiſmundo coniuncti fuimus: ad clæmentiam
& miſericordiam prouocabat: Nos. n. cum in minoribus agere
mus: apud Fredericum romanorum Imperatorem tunc domi
num, nunc filium noſtrum cariſſimum diu uerſati fuimus: &
conſiliariatus munere honeſtati multiſq; gratiis & fauoribus
cumulati plurimos annos in eius curia atq; familia manſimꝰ:
nec unquam indignatum: aut nubiloſum erga nos ipſius im
peratoris uultum meminimus. Semper Læta: ſemper blanda
nobis eius facies fuit: ſemper benigna & affecta mens & noſtri
honoris percupida. Sigiſmūdus cum primo Imperatorem adi
uimus: puer bonæ admodū indolis erat: & ſub tutela patruelis
ſui degens modeſtis imbutus moribus amorem in ſe omniū
alliciebat. Alloquebatur nos ſæpe blando ſermone. Quærebat
noſtras epiſtolas: & legebat: ut qui tum beneuiuendi cupidus
& litterarum cultor, & noſtri amans uidebatur. Dimiſſus extra
tutelam & in adoleſcētia ſua ad regendam patris prouinciam
profectus ſæpe ad nos litteras dedit: & noſtras accepit. Sæpe
negotia ſua apud Imperatorem iuuimus. Cum eo quoque non

nūquam domi ſuæ fuim⁹. Neq; ſine honore & ſingulari gratia ab eo receſſimus : & cum geſta eius in Cardinalem nondum cognita nobis eſſent:ad conuētum uſq; mantuanū continuata eſt:& aucta ſemper caritas noſtra. Ad quem Sigiſmundus ipſe ſplendidum & magnificum duxit comitatum : ut qui gratias nobis referre ſtatuerat pro pace ſui cenſum bellicoſarum & fortiſſimaꝝ gentium:quas ſibi enixis legatis apud Conſtantiā recōciliaueramus. Vertebantur hæc omnia in mente noſtra: & tanquam recens geſta eſſent:ante cordis oculos uoluebantur. Suadebāt Imperatoris infinita erga nos beneficia : ut patrueli & ſanguini ſuo ignoſceremus: expoſcebat ipſius Sigiſmundi, qua nos longo tempore complexus eſt: ingens beniuolētia: ut hanc ſibi culpam condonarem⁹. Vrgebat inclytæ dom⁹ Auſtriæ quæ hunc Sigiſmundum genuit: ingentia in nos & diu continuata merita: ut ſublimi & alto ſāguini ueniam largiremur. Inſtare & Alberthus uidebatur alter Sigiſmundi patruelis & ipſe dux auſtriæ atq; Imperatoris germanus:& cum eo pariter Illuſtris memoria Ladiſlai hungariæ ac bohemiæ regis paulo ante uita defuncti proximi eius conſanguinei: petere uæhemēter ac rogare per ueterem amiciciā, ambo enim aliquando nos dilexerunt : & uerbis ac factis ornarunt: ne ſua ex familia uindictam exigeremus. Occurrebant infinitæ regum ac magnoꝝ principum facies: qui Auſtriali domui coniunctum ſanguine hanc nobis proſapiam ſummis precibus cōmendaturi apparebant. Sed dum hæc iam pene uicti & coſentiente animo uoluimus: & aduenīam tracti iam iam miſericordiæ iuſticiā cedere mandaturi ſumus : excitata in aduerſum conſcientia noſtra & miris calefacta modis: Quid tu, inquit: pie pontifex agis? An ignoras quem tenes locum? Quam geris perſonam? Non tu modo ille Aeneas es: qui Siluio quōdā genit⁹ patre Frederico Imperatori ſeruiſti? Mutata eſt condicio tua. Mutata perſona. Noſce teipſum. Tu pius es Romanæ eccleſiæ militantis Antiſtes. Te ducem: te magiſtꝝ: te doctorem: te iudicem chriſtiani populi conſtituit dominus: & claues regni cælorum tibi credi

Albertus Austrie dux

Que hortabantur ut Iustitia exequeretur

dit.Noli quærere fieri Iudex inquit ſapiens : niſi ualeas uirtu
te irrumpere iniquitatem:Vt timeas faciem potentis:& ponas
ſcandalum in agilitate tua ſuper gentes & regna ? moderator
cæli & mūdi domīus te chriſtꝰ ordinauit.Vt deſtruas:euellas :
ædifices:& plātes.Et quid agis?Quid dubitas malas euellere
plantas?Nemo iuſte iudicat:qui uel odio,uel gratia,uel metu
flectitur. An ignoras Sigiſmundus quam ſceleſtum : quam
atrox:quam tetrum & horrēdum admiſit facinus?In epiſcopū:
in Cardinalem in teipſum,ſi:tui corporis Cardinales: Vt iura
uolunt:partes habentur:iniurius & impius fuit?non presbyte
ratui: non epiſcopatui : non Cardinalatui : non Papatui : non
chriſto pepercit : cuius ſacratiſſimam diem pugna iniqua &
Cardinalis captiuitate foedauit. Et quis clericorum poſthac
tutus habebitur: ſi epiſcopi: ſi Cardinales armis atqꝫ inſidiis
capiuntur? & quis deinceps uindictam timebit : ſi uiolatores
tantarum dignitatum impune abeunt?Actum de omni clero:
deqꝫ omni religione fuerit. Si qui tecum unum ſunt abſque
ultionis periculo uiolantur.Sūma ſacerdotalis dignitas beati
Petri auctoritas.Ihesu chriſti maieſtas palam ī hoc ſcelere læſa
eſt: & tu tanti piaculi uindictam aſſumere dubitas? Putaſque
uel imperatorem,uel alium quenuis prīcipem ægre laturum:
ſi iudicium feceris? Abſit ante hic metus. Nihil eſt : cur hæc
nomina timeas .Iuſtus eſt Imperator & honeſti tenax : Iuſtus
Alberthus : iuſti & cæteri principes: qui non conſanguineos
ſolum , ſed ipſos quoque filios ex ſe genitos legum uinculis
coherceri plectiqꝫ,ſi peccarint:non indigne ferent. Magna uis
iuſticiæ eſt:quæ uel damnatū iure ſe paſſum eſſe fateri cogit:
Nihil Imperatori magis cordi eſt:quam iuſticia communis &
ſanctiſſima uirtus. Scit ſua manſuetudo : quia iuſticia pacem
parit : gentem eleuat: ſolum & regnum confirmat:Læticiam
gignit:& amatores ſuos beatos atqꝫ immortales efficit.Vtiliꝰ
Imꝑatori uidebitˀ infructuoſum palmitē amputari:q̄ in perni
ciē bonæ uitis retineri.Neqꝫ propterea domus Auſtriæ gloria

interibit:quod unus aut alter ex principib9 eius iuſte damnet. Quæ Rodolphos: Albertbos: Fredericos: Leopoldos: Erneſtos: Vilbelmos & alias quamplures illuſtres animas peperit: non Auſtriæ ſolum ac Sueuiæ: ſed Hungariæ, Bohemiæ, & ipſius Romani Imperii gubernatrices: æacidarum quippe decus bo reſtis infamia non extinxit: nec ſplendoré Iuliæ gentis Neróis turpitudo deleuit: nec francorũ duces hildebrandi obſcurauit ignauia: nec ſenatus apoſtolici puritaté atq; nitorem impurus & foetidus iudas commaculare potuit. illuſtrium familiarum non habuiſſe: ſed non texiſſe: maleficũ uera & ſolida eſt laus. Rara proſapia eſt: quæ non aliquádo monſtra peperit: in omni gente: & in omni domo Catelinã inuenies & Cethegum: neq; dauitica ſtirps, quam ſuæ plebi dominus regnaturam elegit: ſuis blaſphemiis caruit: & inter nepotes Habraham Eſau re probatus eſt: Et ſi foeminas licet inſpicere in genealogia ſalua toris: cum Berſabe & Thamar annumeratur & Rabab. Quid mirũ ſi & in auſtriali familia, quæ iam pluribus ſæculis regno potita eſt & imperio: unus inuentus eſt Sigiſmundus: qui ma iorum ſuorum exempla refugerit. Generoſi principes aut non ali ſuis in domibus ſceleratos ſinunt: aut altos, quamprimum queunt: eliminare nituntur. Caſtigandus eſt omnino hic Sigis mundus: eiiciendus ab eccleſia niſi reſipiat. Quid ſtas? Quid dormis? An ſuum honorem penſitas: qui tuum minime penſi tauit? Vide quid agas: omnis clerus, omnis eccleſia contra te ſtat: & ſacer cardinalium ſenatus: & omnis apoſtolorum chor9: & ipſe chriſtus, ut iudicium facias: obnixe requirit. Diligite iu ſticiã: qui iudicatis terrã: inquit ſapientia, & propheta. Iuſticia & iudicium præparatio ſedis tuæ: Vicem dei geris in terra: & humano more amicum uocare in iudicium titubas? Gentilis homo torquatus, & gentilis uitæ Brutus filiorum delicta ſecu ribus uindicarunt: & tu chriſtiani ductor exercitus, cuius de xtram iuſticiæ plenã eſſe oportet: uel mediocris amici æſtima tionem ledere times? Quid ſi contra proprios filios eſſet agen dum? An ſacerdotis Heli ruinam ignoras? qui dum filiorum

tollerat iniquitatem & ſe ipſum: & illos perdidit: & ſeruatus contra imperium diuinum Agag Saulem regno deiecit: Zelũ funes, aut beliæ feruorem tronus iſte requirit: procul amor: procul metus ab hac ſede faceſſat. Sit quantunuis potens & magnus peccator: ut poenam pendat: oportet. Cæde meliori ſi locum neſcis tenere: uiros fortes atq; ĩtrepidos cathedra beati petri requirit. Nunquid legiſti: quantus fuerit prædecæſſorum tuoꝝ in puniẽdis ſcelerib⁊ calor: in eliminãdis malefactorib⁊ ardor: in uendicanda eccleſiæ libertate rigor ac uigor: ſubeant in memoriã Stephani Leones: Hadriani: Gregorii: Zaccbariæ: Alexãdri: Innocentii: Nicolai: & alii ꝙplures Antiſtites: q ante te hoc ſoliũ tenuerunt. Recole illorum ingentia facta: & magnificos auſus: nec uerearis unius ducis quanuis magni & præno bilis temeritatẽ audaciamq; compeſcere. Cum illi clariſſimos ſæpe reges atque ipſos etiam imperatores quoniam eccleſiæ inſultarent apoſtolico ferire mucrone: non dubitauerint. Erige animum: & uſq; ad mortẽ certa pro iuſticia. Et ubi nam gentiũ locorumq; gubernatrix regnorum expultrixq; uitiorũ iuſticia domicilium inuenerit: ſi apoſtolico fuerit palatio expulſa? Quem deniq; fautrix & adiutrix bonorum uirorum iuſticia á potentiorũ contumelia uindicabit: ſi neque Cardinalẽ ꝓtegere ualet. Caue pontifex: Caue inquam: ne dum ſaluti unius conſultum uis: & illi noceas & multis aliis: Caue ne dũ ſeruare uni⁊ amiciciam ſtudes: multorũ ac pene totius chriſtianæ ſocietatis in te odium concites: Caue atq; iterum caue ne dum hominũ inire gratiam paras: indignationem & iram dei omnipotentis incurras: Nam nemo tibi amicus eſſe debet: qui chriſti ſit inimicus. Chriſtus omnes iniquos odio habet: & te quoque omnẽ iniquitatẽ odiſſe: perſequi: punire: reſecare: ac prorſus eradicare oportet: neq; tollerandus tibi quiſpiam eſt: qui reliquo corpori noceat: qualis eſt Sigiſmundus: qui ſuo peruerſo exemplo totã ſcãdalizat eccleſiam: & ouile inficit ſaluatoris. Putridæ carnes ferro indigent & cauterio. Quin age infectã pecudẽ ex chriſti caulis ac ſeptis eiice: piſcatoriſq; tãdem cultro putridũ reſeca:

Nota

atque abiice membrum. Illuceat nobis iuſticiæ tuæ lumen: & omnis faceſſat ab eccleſia peruerſitas. Hæc cum noſtra conſciētia flexa uia aduerſus miſericordiam retorſiſſet iacula: rubore quodam perfuſi ſumus: qui per clæmentiæ ſpeciem tam ꝓcul á iuſticiæ tramite abiiſſemus. Remenſiq; animo dignitatem noſtræ ſedis á priuata perſona receſſimus: & induimus publicā cuius eſt communi utilitati conſulere reiecto quocūq; priuato commodo uel affectu. Non tamen omnē conſuetudinis noſtræ memoriam abiicere potuimus: Nam quanuis potuiſſemus e ueſtigio Sigiſmundum incidiſſe poenas declarare: quas ſacri canones iudeos decernūt: qui ſuos pontifices hoſtiliter capiūt: aut in Cardinales uiolentas iniiciunt manus: quando de Sigiſmundo id erat manifeſtum ac notorium: ſuperſedendum tamē aliquandiu decreuimus: ſi forſitan ipſum malorum ſuorum poeniteret: operum & mollitū cor eius ueniam flagitaret. Sed perſtitit furor eius: neque aperti ſunt oculi: ut uiderent lumē. Quanuis enim ad nos duos ex conſilio ſuo uiros trāſmiſerat: non timeo errorem ſuum: recognoſcere uoluit: ſed ad excuſandas excuſationes in peccatis illorum legatio fuit. Nos tamen eos, quantum uoluerunt: patienter & benigne audiuimus. In quorum dictis nihil inuenimus: quod uel delictū Sigiſmundi comminueret: uel ipſum de perpetrato malo dolentem oſtenderet: fatebantur enim ambo rem, ut ſupra narrauimus: geſtam: neque inficiabantur: quin temeraria & inconſulta fuiſſent & Sigiſmūdi opera: id ſolum rogantes ne dure ſecum ageremus: his reſpondimus nos iudicis locum tenere: facturoſq; quod ſacri canones imperarent: nec tamen ut in tanto & tam atroci delicto actam manifeſto tanquā notorio dignum uidebatur: declarationis ſententiam ſtatim promulgauimus. Sed manſuetudinem manſuetudini cumulantes q̄uis de facto plenam & certā noticiā haberem⁹: neq; informatione indigerem⁹ āpliori: quo plus tēporis ad reſpiciendū poenitendūq; Sigiſmundo tribueret. Dilecto filio noſtro Iohāni tituli ſanctæ priſciæ & ſacroſāctæ Romāæ eccleſiæ presbytero Cardinali, duobuſq; ſimul

Cura ingrendior Sigiſmundi ex cōmiſſ e hibito card. sancti Priſcie

epiſcopis commiſimus:ut de ſupradictis Sigiſmūdi exceſſibus inquirerent: & nobis comperta referrent: qui rite & ut tantæ rei grauitas expoſcebat:inſtituto proceſſu,examinatis teſtibus: diſcuſſa & cognita ueritate: duo ex eius: nam tertius certis de cauſis intereſſe non potuit: publicum & notorium nobis eſſe rettulerunt:Cardinalē ipſum á Sigiſmundo præfato hoſtiliter inuaſum:uiolenter captum:& turpiter habitū fuiſſe: quanuis poſtea data pecunia: & multis promiſſis in libertatem exiſſet. Verum neque hac habita relatione ad declarationem pœnarū & multi ſuadebant: & res uidebatur expoſcere: duximus feſtinandum. Sed monere ipſum Sigiſmundum ſtatuimus per litteras in ualuis eccleſiæ Senenſis & in uicinis ſibi locis affigendas: cum tutus ad eum non pateret acceſſus: ut intra quinque & quadraginta dies coram nobis propria in perſona cōpareret cauſas ac rationes in medium adducturus :: ſi quas haberet : propter quas aduerſus inuaſores epiſcoporum & Cardinalium inflictas á iure poenas incidiſſe declarari non deberet. Affixæ fuerunt: ut decreuimus: litteræ: executum monitorium: & ut appellatio , de qua mox ſubiiciemus: oſtendit ad Sigiſmundi noticiam deductū:facta eſt relatio. Dies termini tertia Kalēdas auguſti anni præſentis effluxit. paucis diebus ante terminum acceſſit ad nos doctor quidā ex pruſſia oriundus nomine Laurentius: alter ex duobus, ut ſupra rettulimus: iuſſu Sigiſmūdi nos adiuiſſe. Is audientia obtenta, bis á nobis coram non nullis Cardinalibus auditus eſt: neq; alia dicere nouit: quam priꝰ dixerat:quanuis Sigiſmundum metu quodam inani ductum affirmauerit:ut Cardinalem interciperet. Cæterū ſubeundi iudicii aut ueniæ petendæ nullum mandatum attulit , nullam poteſtatē:quibus ex rebus & ipſum,qui tam nudus & ieiunus ueniſſet:arguimꝰ:& dominū ſuū,q̨ dare nobis uerba putaſſet: acriter repræhēdimꝰ. Moxq; die termini aduenīete cōgregato publico cōſiſtorio,ſedimꝰ ꝓ tribunali ex more uetuſto:quo cū accuſata ēēt ꝑ aduocatū & ꝓcuratorē fiſcalē contumacia Sigiſmūdi: affuit laurētiꝰ antedictꝰ: & Sigiſmūdi uice petiit audiri.

Cui reſpondimus:quãuis in hoc purgando crimine rei præſentia requireretur:nos tamen procuratorem audituros:ſi mandatum ſufficiens exhiberetur:& hac uice rigorem canonũ noſtra clæmentia lenituros.Renuit aliquãdiu procurator mandatum oſtendere.Sed cum aliter fruſtra niteretur:tandem produxit. Quod publice recitatum ẽ á nobis :& omni cirunſtãte corona prorſus inefficax, inualidum,atq; inutile iudicatum ẽ.In quo nil aliud continebatur:quam accepiſſe Sigiſmundum monitorium apoſtolicum ſub certis pœnis contra ſe miſſum eſſe:atq; idcirco á nobis tanq̃ male informatis ad nos ipſos bene informandos appellare:mitterećq; Laurentium doctorem:qui nobis ex ſacro collegio appellationem ipſam inſinuaret. Atq; in hoc tantum plenam poteſtatem doctori datã : plura fuerunt uerba mandati.uerum effectus non alius:quam expreſſimus.Quib? ex rebus appellationem friuolam nullamq́; eſſe declarauimus: & audientiam,quæ nihil ponderis habitura eſſet : denegandã cenſuimus . Moxq́; duos ex ordine Epiſcoporum prælatos ad ualuas eccleſiæ,in qua conſedebamus:mittentes Sigiſmundũ uocari ter iuſſimus . Si uel ipſe , uel alius ſui nomine adeſſet: plena poteſtate ſuffultus : & dicere quippiam uellet in cauſa Epiſcopi iuſſionem noſtram diligẽter executi:nullum inuentũ rettulerunt:qui pro Sigiſmundo comparuerit . Inſtante itaq; rurſus procuratore & aduocato fiſcali contumacem Sigiſmundum,ut par erat:pronunciauimus. Nec tamen ulterius ea die duximus procedendũ:ſed ad idus uſq; ſexto Auguſti expectare & iteꝝ per litteras alias in eiſdem ualuis affigendas Sigiſmũdum monere decreuimus:ſi fortaſe interim aut ipſe,aut alius ſui uice ſeſe exhiberet:qui iudicium ſubire:uel miſericordiam petere uellet.Erat enim propoſiti noſtri in utraq; uia Sigiſmũdo benignas præbere aures : & ad cor reuerſo more pii patris uitulum ſaginatũ apponere.Dixiſſemus cum ſapiẽte peccaſti: ne adiicias iterum.Ecce ſanus factus es:noli peccare.Scimus: quia non eſt homo:qui non peccet . Sed fugienda eſt in malo perſeuerantia:quæ rectius pertinacia dicitur:& indulgendum

eſt redeuntibus: ac cum ſaluatore dicendum uade: & noli am
plius peccare. Quippe nihil nobis iucundius accidere potuiſſet
quam Sigiſmundum aut iuſtum inueniri, aut cõuerſum. Sed
nihil horum experti ſumus. Verũ eſt ſcripturæ teſtimonium:
quia peccator cum uenerit in profundum malorum: contẽnit.
In ultimo termino nemo eſt inuentus: qui Sigiſmundi cauſã
tueretur: aut uerbum pro eo faceret. Sedimus igitur ſecundo
in hac cauſa pro tribunali: & cõtumacia Sigiſmundi iteꝝ accu
ſata & iteꝝ declarata cũ ferre ſentẽtiã & adminiſtrare iuſticiã
per aduocatum & procuratorẽ fiſci magnopere rogaremur: &
omnium circunſtantiũ oculi in nos conuerſi iudicium tacite
poſtularent: differre ſententiã ulterius non ualuimus. Mæſti
igitur & alacres ſententiam, quæ noſtris aliis in litteris conti
netur: applaudent: & gratias agente prælatorũ corona, promul
gauimus. Mæſti propter antiquam damnati hoĩs beniuolen
tiam: alacres propter iuſticiam: quam dominus diligit: & com
munem utilitatẽ. & q̃uis reum amplioribus poenis præmere
potuiſſemus: neq; enim ligatus eſt romanus præſul: quin pro
ſuo arbitrio nocentes affligat: his tamen cenſuris contenti fui
mus: quæ ſcripto continent̃ in iure: neq; Sigiſmundũ amplius
urgere tulit animus: quam ſanctiones ipſæ ueteres ac nouæ
præcipiunt. Si duri canones atq; aſperi ſunt: & nos duri fuim⁹
& aſperi. Sin mollia & facilia iura: nos quoq; molliciem & faci
litatẽ prætulimus: quas noſtri prædeceſſores ſtatuerunt. pœnis
nihil addimus: nihil detraximus. quantum eſt á uteribus in
hoc dilecto ſtatutum: tantum nos ultionis ex reo ſuſcipiendũ
eſſe decreuimus. legat ipſe Sigiſmundus iura: aut legi coram
iubeat. Quod Felix, quod Bonifacius, quod Clæmens noſtri
prædeceſſores in hoc crimine ſanxerunt: hoc ſecuti ſumus:
quod ſi criminari & accuſare in hac parte noſtram ſententiam
Sigiſmund⁹ tẽptauerit: ſimilis erit illis: q uel de adulterio uel
de cæde damnati legẽ Iuliã aut Corneliã accuſant: de ſeipſo ac
ſuis opib⁹ cõquerat̃: q̃q̃ ſi ſapiat: ad miſericordiã poti⁹ recurret:
emẽdationẽq; uitæ prætẽdet: q̃ cõtumax cõfugiet ad querelas.

Sentẽtia promul gata in Sigiſ mundum

Et illud omnino cauebit: ne deo & hominibus infenſus procul ab eccleſia reiectus hiatu terræ cũ Datan, & Abiron infeliciter abſorbeatur: quod eſt illorum ſupplicium: qui ab unitate eccleſiæ contumaciter abeunt. Habetis: qui has legitis: omnem rei ſeriem. In hunc modum negotia geſta ſunt: ueritatem ipſam ante oculos ueſtros poſuimus. Si quis aliter ſuadere uoluerit: deceptor ſuæ atq; alioꝝ eſt animæ. Vos aures auertite: & unitatem eccleſiæ tenentes Sigiſmundum, & omnes ſui conſortes ſceleris euitate. Fugite uirulentiam & contagionem eorum: & quaſi fel draconum ipſorum unum exiſtimate. Atq; ita deniq; uos gerite: ut in die uiſitationis domini cum his mercædem accipiatis: qui ſunt de ſorte eius & indiſciſſam in ſuis cordibus chriſti tunicam cuſtodientes unum deum, unam fidem, unum baptiſma, & unum chriſti uicarium eccleſiæ caput Romanum præſulem uenerantur in terris.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola, ſiue bulla Quarta: qua priuat Dietherũ eccleſia Maguntina.

IVS epiſcopus ſeruus ſeruorum dei & cætera. In apoſtolicæ ſedis ſpecula diuino cõſilio conſtitutis duo inter alia præcipua ſunt: quæ diligentiſſime á nobis inſpici curariq; debent. Alterum ut benemerentes condignis præmiis & gratiis proſequamur. Alterum ut diuinæ legis cõtemptores contumaces ac rebelles, qui corrigi emendariq; nolunt: congruis pœnis ac ſuppliciis afficiamus: præmio enim & pœna reſpublica continetur. Dura noſtri æui condicio: in quo qui populis præſunt: nõ tam præmiandi, quá puniendi curam habere oportet: quanuis nec ſuperiorum temporum bonorum numerus malorum exceſſerit: & omnis pontifex inter aduerſantium inſidias atq; arma trãſiuerit. Rari quippe boni ſunt: & prona in malum eſt natura hominis: quæ ſi aliquando impunitatem aſſequitur: tãquam prouocata magis ac magis prolabitur: nec tam uenia cõmuni utilitati conſulit

Nota

quam uindicta. Ceſſant enim peccare homines : ubi ſeueritas delicta compeſcit : facilitas ueniæ innocentinum deliquendi præbet: experti ſumus hæc nos in pluribus aliis: ſed præcipue in Diethero: qui ſe Maguntim electum appellat: quem tanto contumaciorem & rebelliorem inuenimus: quanto ei clæmen tiam & benignitatem maiorem oſtendimus: quemadmodum, ex his, quæ infra dicemus: cuilibet intelligere licebit. Vacauit ſiquidem ſuperioribus temporibus, cum Mantuam pergere mus: eccleſia Maguntina: quæ admodum inſignis & metropo litica eſt: per obitum bonæ memoriæ Theoderici ultimi eius Archiepiſcopi. Canonici capitulariter, ut moris eſt: congregati ad electionem futuri paſtoris procedere uolentes: in quoſdam arbitros compromiſere: qui ſuo nomine electionem facerent: illi ſimul conuenientes dietherum prædictum elegerent: quã uis, ut poſtea nobis innotuit: nõ ſine labe & infamia ſymoniæ: ſiquidem unus ex arbitris magna ui pecũiæ corruptus extitit: cuius uox quarto loco accedens inter ſeptem arbitros cauſam præbuit: ut dietherus maiorem partem haberet: & electus dice retur: qui ſimul cum capitulo procuratores & decretum elec tionibus ad nos miſit: petens ut electionem huiuſmodi cõfir mantes de perſona ſua Maguntinæ eccleſiæ prouideremus. nos attendentes quanta eſt magũtinenſis Archiepiſcopi apud germanos auctoritas: & quod in conuẽtu Mantuano, cui tunc præſidebamus: ſua præſentia admodum utilis eſſet propter ea: quæ contra turcorum perfidiam agere ĩtendebamus. Diethero eidem mandauimus: ut ad nos, ſicut iura uolunt : pro confir matione ſeſe conferret : quia multa pro dei honore & ſalute populi chriſtiani ſecũ tractaturi eramus: prorogantes ueniendi tempus, & certiſſimam ſuæ confirmationis ſpem facientes cũ eius promotionem illi eccleſiæ utilem putaremus. Sed homini pertinacis ac duræ ceruicis nunquam perſuaderi potuit: ut nos & conuentum tam neceſſarium accedere uellet: modo corporis infirmitatem, modo pauperiem prætendenti: quanuis & uali tudinem bonam eius expectaturos nos diceremus ; quæ mox

Pontificis Manda tum ut Dietherus pro cõfirmatione ad ipsum veniret.

conſecuta eſt : & aduentum eius cum paruo comitatu requireremus: cum ſtaret immobile uitiati animi propoſitū. Nec flecti ad ueniendum poſſet. ceſſimus inferiori. ſuperiores & ad diſcipuli uoluntatem magiſtri deſcendimus : ſperantes uincere in bono malum: & duri capitis opinionem clæmenti benignitate mollire. Prouidimus eccleſiæ Maguntinæ de perſona ſua: litteraſq; prouiſionis in forma conſueta decreuimus: neq; enim ea nobis innotuerat de ipſo uicia: quæ poſtea palā emerſerunt: & bonum eſſe arbitramur: quem capitulum Maguntinum in paſtorem efflagitaſſet. Procuratores Dietheri eius nomine & in animam eius ea nobis iurauerunt : quæ cæteri Epiſcopi romanis pontificibus iurare conſueuerunt : & ultra hoc uenturū ipſum perſonaliter infra annum ad præſentiam noſtram quocunq; in loco cum romana curia degeremus: ad quæ facienda procuratores prædicti ſpeciale mandatum exhibuerunt. Credidimus bonis uerbis eiuſdē Dietheri: qui per litteras & nūcios ſuos optimū ſe futurū & obedientiſſimū filium pollicebatur. Sed cum animo ſitienti expectaremus hunc hominem tanquā ſedis apoſtolicæ propugnatorem, & cattholicæ fidei defenſorē ea curare : quæ pro tutela chriſtianæ religionis in Mantuano conuentu concluſeramus. Inuitare homines ſuæ nationis ad expeditionem contra Turcos obeundam ad obediendum in ea re Cariſſimo in chriſto filio noſtro Frederico Romanorum Imperatori ſemper Auguſto : ad quem idcirco legatum de latere miſeramus ad parandos exercitus : ad ſoluendas decimas: ad uigeſimas & trigeſimas cōtribuēdas: ad alia præſidia præſtāda homo in reprobū ſenſū datus dei hoſtis & totius gratitudinis inimicus mox cornua erexit in apoſtolicā ſedem: & matri ſuæ maledicere coepit. Latrauit contra nos pluribus modis : legatumq; noſtrū calumniatus eſt: qui decimas conaretur exigere: quibus copiæ contra Turcos armari poſſent: palamq; dicere nō eſt ueritus: Nos argentū nationis nō fidei defēſionē quærere. Licet nos decimas ipſas non niſi conſentiente natione exigi mandauiſſemus : & illarum cuſtodiam ac diſpenſationem in

Cepit dietherus pontifici nō obtemperare

manibus eorum tradi iuſſiſſemus :quos natio ipſa delegiſſet.
Inter hæc accidit: ut ad inſtantiam mercatorum, qui pecunias apoſtolicæ ſedi debitas eidem mutuo conceſſerunt : cum iam ſatiſſacionis tēpus præteriſſet: Dietherus ipſe excōmunicaretˀ abſque noſtra conſcientia : Nam id per iudices inferiores in forma cameræ fieri ſolet:quod ubi ad eius noticiam peruenit: cenſuris eccleſiaſticis innodatus non quo modo ſe ſolueret:& ad communionem fidelium rediret : ſed quo modo magis ac magis ſe poenis immergeret: excogitauit: non recurrit ad nos nullam nobis querelā fieri curauit: nullum á nobis præſidiū, nullum remedium petiit : ſed paſſim clamans & uociferans contra nos indigna ſe pati dicens: & apoſtolicā ſedem blaſphe mans: confecto quodam infamatorio libello ad futurū cōciliū contra Mantuanam bullam appellauit : excommunicationem ipſo facto á qua niſi á nobis abſolui non poteſt:& alias poenas contra reos maieſtatis, & hereticæ prauitatis fautores á iure fulminatas incurrens nec animo inreuerenti & infuriato ſatis fuit:primam ſedem his modis contempſiſſe:niſi & diuina quo que contemneret:illis ſe publice immiſcens palam & notoriæ excōmunicatus & irregularitatem incidens.En quæ reuerentia canonum ? quis timor dei? quæ religionis conſyderatio ? Bis excommunicatus: bis extra eccleſiam factus: non coactus: non iuſſus: non abſolutus eccleſiam ingreditur: & diuinis officiis ſe ingerit:& ſacroſancta polluere audet.nimia ē hæc cōtumacia ac rebellio: & argumēta ſūt hæc hominis de chriſtiana religio ne parum bene ſentientis : & omnia iura diuina & humana confundentis: quod in Diethero manifeſtiſſimum eſt: quem uiolaſſe iuramentū ſuum nobis præſtitum apertiſſime cōſtat: Nanq; cum terminus ad nos ueniendi iam ſemel prorogatus inſtaret:non fidei memor: non promiſſi tenax: non debiti ob ſeruator:non iuramenti cultor: ſed excommunicatus: periurus irregularis & totius religionis expers atq; inimicus.Labi tem pus permiſit :nec ad nos uenit:nec quod uenire non poſſet: ſe excuſauit. Quippe qui eleuatā facie & arroganti mente nihil

Dietherus a ſ(ummo) pontifice a mercatoribꝫ excomunicatus.

Poſt excommunicatione intrauit eccleſiam.

ſe debere romano præſuli exiſtimat: & fortaſſe maiorem eo ſe credit: uerbo & opere ſuperbus & inflatus opinione ſui nunc iſtos, nunc illos hortatus eſt: ut appellationi ſuæ dānatiſſimæ adhærerent: ſperans ſuam nequitiā tanto magis inultam eſſe: quanto plures mali conſilii ſui conſortes inueniret. Sed pau ciſſimi ei adhæſerunt: & illi quidē decepti ac circunuenti: quorꝫ aliqui cognita fraude mox ab eo in ea parte ſequeſtrati ſunt: & appellationi renunciauerūt: ſeq; fideles eccleſiæ romanæ filios declarauerunt. Scientes nihil tam pernicioſum eſſe quam in errore cognito perſiſtere. Dietherus autem feroci animo & mē te peruerſa quottidie magis ac magis inſaniens q̃uis capituli ſui adhæſionem extorquere non potuiſſet: tamen aliarum ec cleſiarꝫ capitula ac prælatos in ſuam dementiam trahere omni ſtudio nixus eſt. Indixerat auctoritate ſua nationis conuentū apud franckfrodiam: quod ſibi ex eo licere affirmat: quia Ma guntinus præſul per nationem germanicam romani Imperii Archicancellarius exiſtat: fatemur eum: qui Magūtianæ præſit eccleſiæ Archicancellarium eſſe imperii apud germanos. Sed uocare nationem in unum aliquem locum inuito imperatore poſſe aut ei licere nequaquam fatemur: ipſe uero nimis multa ſibi arrogans nondum ſacris pontificalibus initiatus: nōdum Epiſcopus: nondum inueſtitus ab Imperatore: nondum regalia conſecutus: aduerſante & contradicente Imperatore, nationem uocare audet: & conuentum tenere: & q̃uis dicat ea ſe idcirco agere: ut nationi & reipublicæ chriſtianæ conſulat: quod ad eum non pertinet: niſi quatenus á ſuperioribus mandatur: re tamen uera nihil aliud ſtudebat: quam ſibi fauores aduerſus apoſtolicā ſedem in reprobata appellatione ſua quærere. Hæc cum nos accepiſſemus: nuncios noſtros uiros præſtantes ad eum miſimus: qui maleuadentem retraherēt: & in uiam redu cerent: monſtrarent ſibi quantum á recto tramite deceſſiſſet: quantū diuinis legibus aduerſaretur: quanto in periculo eſſet: quantū ſibi, & nationi ſuæ, & uniuerſæ chriſtianitati eius con ſilia nocere poſſent. Sed nihil profuerunt hortamina noſtra:

Preſul Maguntinus eſt Imperii Archi cancellarius.

Miſit ad diethe rum Pontifex uiros preſtantes ut illū ad inceptis reuo carent.

multi principes ac prælati eum flectere fruſtra conati ſunt: non audiuit genitorem: qui recta monebat: non conſiliariis ſuis auſcultauit. Suffraganeum ſuum inſignem theologũ, qui quantum apoſtolicæ ſedi quilibet Epiſcopus obnoxius exiſtat: per ſacras litteras fideliter oſtendebat: contumeliis proſecutus eſt: nemo animum ſuum potuit ĩmutare: nullum audire niſi ſeipſum uoluit: & qui prurientes auribus ſuæ cupiditati conſona dicerent: cũque apud francfordiam, prohibẽte Impatore, congregationem habere non poſſet: nam boni ciues domino paruere: ad Maguntiam conuentum tranſtulit. Ibiq; præſidere præſumpſit: quanuis pauci aduenere: magna pars non ut ei auſcultaret: ſed ut eius reprimeret audaciam: nec tamẽ defuere non nulli: qui eius inſaniæ conſentirent: inter quos Gregori⁹ ambrugenſis inuentus eſt: quem ueriori uocabulo errorum appellant iniquitatis alũnus: quem quanuis hæreticũ publice damnatum: excõmunicatum ac rebellem Dietherus ipſe non ignoret: ad conuentum admiſit: & illi palam communicauit noſtris nunciis, ne id ageret: commonentibus. Sed cur uitet excommunicatus excommunicatum: infidelis infidelẽ: periur⁹ periurum: aut rebellis rebellem: pares cum paribus facile conueniunt: & colligatas inter ſe gerunt perfidi caudas. Gregori⁹ Sigiſmundi ex principibus Auſtriæ iã damnati excõmunicati propter iniectas in Cardinalem ſancti Petri manus in eo conuentu nuncius affuit dignus domini ſui orator: & dignus quẽ Dietherus ſuæ perfidiæ conſortem admitteret. Habitus igitur eſt conuentus Maguntiæ multo minor quam dietherus ſperauit: in quo ipſe plenus minarum multa contra nos & imperatorem locutus eſt: audens os in cælum ponere: & de duobus capitibus uilis ouicula maledicere: & quanuis nuncii noſtri magnopere eum hortarentur: ne ſe hoſtem apoſtolicæ ſedi redderet: ne damnatam appellationẽ proſequeretur: ne imperatori moleſt⁹ eſſet: ne Papã impugnaret: intelligeret ſe nullã habere cauſam: cum talia temptaret: perſuaderet ſibi: omnia, quæ honeſta eſſent: facile poſſe á nobis imperatori recognoſceret

Nota

Gregorius Ambrugẽſis excommunicatus a Diethero receptus q orator Sigiſmundi excommunicati veniebat.

ſtatũ ſuũ: neq; altiora ſe quæreret: ſe ſciret: quãtũ ad romanũ pontificé attineret: ouẽ eſſe nõ paſtoré: & quãtũ ad Imperatoré uaſſallũ ſuggere non dominũ: & utrũq; ſibi iudicé eſſe. impẽderet reuerentiã ſuis ſuperioribus & dominorũ potius clæmẽtiá quã cenſurã experiri uellet: Homo tamen ceruicoſus, & qui odio ĩextinguibili contra romanã ſedẽ ardet: nec Imperatoris nomen audire poteſt nullis flecti præcibus, nullis deterreri comminationibus potuit: quin conceptum contra nos uirus euomeret: plura tẽptare auſus: quæ apoſtolicæ ſedis & romani Imperii uiribus mirũ in modum aduerſabantur. Sed nouerũt prudentes uiri, qui aderant: macchinamenta eius: nec manus tãtæ malignitati dederunt: finem habuit conuentus aliũ: quã ſperauit Dietherus. ruunt enim uana conſilia: nec temeritatis diuturna eſt cũ proſperitate ſocietas: fractus animo & deſert⁹ ab his, in quibus plurimũ ſpei collocauerat: Dietheꝝ paululũ ĩmutatus eſt: uocatiſq; nunciis noſtris tanquã reſipere uellet: mendaci & contumelioſiſſimæ appellationi ſuæ renunciauit. Veꝝ id haud quanꝗ publice, ſed in domo corã paucis: quem non tam appellaſſe quam appellationem reuocaſſe pudebat. Sperauerunt tamen nuncii noſtri in uiã uelle redire. Sed cum interius hominé tetigere: nihil ſolidi inuentũ eſt. perſeuerabat in auſteritate ſua: & ſibi romanam ſedẽ cedere dignũ arbitrabatur: & tanquam nos ab eo: non ipſe á nobis inſtrui deberet: arrogantiſſime loquebatur: non ſe ſatiſfacturum mercatorib⁹ obtulit: non uitã emendatuꝝ: non iuramenta ſeruatuꝝ aut alia factuꝝ, quæ tenetur. Sed tanꝗ nobiſcũ paciſci uellet: hæc atq; illa ꝓmittebat: ſi nos ſibi, quæ ipſe cupiebat: ꝓmitteremus: quibus ex rebus animaduertentes incorrigibile cor eius eſſe: nec ſpectandum quod ad frugẽ recte uiuẽdi perduci poſſet: & maxime cum eius electio, ſicut ante diximus: per Symoniacam labem celebrata fuerit: de qua nobis poſtea grauia teſtimonia ſunt exhibita: & hoc in partibus uulgatiſſimum eſt. difficile ẽ enim ut poteſtas malis artibus acquiſita bonis morib⁹ admi niſtreť. Cumq; multæ querelæ ad nos ꝑuenerit de malo ipſi⁹

electio Symoniaca dieteri

Dietheri regimine: de uiolentia, qua utitur in ſubditos : de tyrannide:de rapina:de ſæuitia:de pluribus aliis exceſſibus:nō eſt uiſum nobis hæc ulterius diſſimulare : eſſet enim nimis periculoſum:ſi dietherum ipſum in eccleſia non ſua præſidere & ſponſam illam immaculatam ulterius in adulteri poteſtate permitteremus:quod nihil aliud uideri poſſet: quā oues lupo deuorandas tradere: & deuotū eccleſiæ Maguntinū clerū ,qui hactenus ab eo corrūpi non potuit: in manu hoſtis dimittere: qui pro ſua libdine uindictā ſumeret.Et cū impunita huic tāta rebellio ceſſiſſet:facile aliorū animi ad audēda ſimilia traherēt. Ea ꝓpter cū manifeſtiſſimū ſit dietherū præfatum ad futurꝝ concilium appellaſſe:eaſq; poenas incidiſſe:quæ in litteris per nos Mantuæ æditis continētur. Iuramētūq; uiolaſſe non ſolū de ueniendo ad nos intra præſcriptū tempus:ſed etiā de obedientia & reuerētia præſtanda:qui mandata noſtra contempſit : & multa contra nos & ſtatum noſtrum molitus eſt:cū litteras apoſtolicas accipere neglexerit: cum intra tempus á iure ſtatutum ne ſe fecerit promoueri:nec prorogari tēpus poſtulauerit: cum excommunicatus,ac publice denūciatus diuinis ſe immiſcuerit officiis: & irregularitatē incurrerit . in cenſuris ita ſorduerit: ut de hereſi uæhementer ſuſpectus uideatur: cum eos multis modis perſecutus ſit: qui eū ſe excommunicatū uitare uoluerunt: cum multa ſibi arrogauerit: quæ ei non conueniūt de Papa & imperatore iudicare præſumēs:cum clero & populo ſuo grauis & iniurioſus exiſtat:atque eccleſiā ipſā Maguntinā in ſpiritualibus & temporalibus male gubernet: & multis incōmodis afficiat.Sintq; hæc omnia ita publica ac notoria : ut nulla poſſint tergiuerſatione celari:quanuis propter præmiſſa iam cecidiſſe á iure ſuo uideri poſſit: ſi qđ in eccleſia Maguntina aut ex lectione : aut ex prouiſione noſtra præmiſſis ſibi competiit.Nihilominus de uenerabilium fratrū noſtrꝝ ſanctæ romanæ eccleſiæ Cardinalium conſenſu ad maiorē cautelam propter huiuſmodi tā temerarios auſus,& tā enormia facinora ipſum dicta eccleſia Maguntina, & omni iure quod ſibi in ea

Errores & scelera grauissima Dietheri.

Sententia contra Dietherū promulgata.

competere poſſet: priuamus: & priuatū eſſe declaramus: atq; admouemus ab eadem: & ab omni uinculo abſoluimus: quo teneretur eidem: Capitula: præpoſitos: Scholaſticos: Cuſtodes: Camerarios: Cantores: Theſaurarios, oneſq; ac ſingulos quocūq; nomine cenſeant: Cāonicos: Paſtores: Plebanos: Vicarios perpetuos ac temporales: Altariſtas ipſius eccleſiæ ac totius diœceſanos. Maguntinēſes omnes deniq; ac ſingulos uaſſallos Ligios Caſtrēſes ac ſimplices officiatoſq; ōnes cuiuſcūq; ſtat⁹ aut condicionis exiſtāt. Scabinos Ciuitatū ac oppidoꝝ. Villaꝝ Fortellitioꝝq; omniū Burgi magiſtros. Conſules eoꝝq; recto res quocūque cēſeāt nomine & ſubditos uniuerſos & ſīgulos eiuſdē eccleſiæ Magūtinæ eidē Diethero in nulla re obediētiæ uinculo teneri: & iuramento, ſi quod ei præſtiterunt: liberos & abſolutos eſſe decernētes: ac mandātes eiſdē & eorū cuilibet ſub excōmunicationis poena quam ipſo facto contra ueniētes incurrāt: ne de cætero ipſi Diethero, aut ſuis procuratorib⁹ in aliquo reſpondeant: pareāt: uel intendāt. Sed ipſum tanquam morbidā pecudem & peſtilētem beſtiā ubiq; deuitent. Datum Tibure anno incarnationis dominicæ. M.cccclxi.xii.kalendas Septembres. Pontificatus noſtri Anno Tertio.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quinta: qua refellit quædam deinceps ā Diethero in ſuā excuſationē ſcripta ad collegiū Cardinalium.

PIVS Epiſcopus ſeru⁹ ſeruoꝝ dei uniuerſis & ſingulis chriſti fidelibus per Germaniā conſtitutis ſalutem & apoſtolicā benedctiōē. Dietheri ab eccleſia Magūtina iuſto iudicio depoſiti ſcripta plæraque his diebus in manus noſtras puenere: quæ ille in excuſationē ſuā tum ſacro uenerabiliū fratrū noſtroꝝ collegio: tum nobis & aliis quāpluribus direxit. Non miramur eū: q facto reſiſtit: apoſtolicæ maieſtati etiam uerbis niti: ut ſuam contumaciam tueatur. Qui ſi nihil ad eius dicta reſponderemus: poſſēt reꝝ ignari nos qui magna clæmentia ſumus uſi: & ā iuſticiæ tramite non diſceſſim⁹ aut

Litere dietheri quibus se excusat.

rigidos nimis, aut iniuſtos credere. Statuimꝰ igit̃ eius obiecta refellere: & ſuis obſcuriſſimis mendacioꝝ tenebris candidam ueritatis lucẽ opponere: ut intelligãt omnes iniquã eſſe uocẽ ouiculæ: quæ in ſuũ paſtorẽ balare audet: nec ſerre permiſſum eſſe in e um aſſurgere: qui ſecat in ea. Audite igitur fratres ac filii: quæ ab illo dicunt̃: & quæ á nobis: & qua in parte ſint calumniæ iudicate: q̲d ille? Excuſationẽ ſuam uerbo & ſcriptis ſeſe inquit feciſſe: cũ legerent̃ apoſtolicæ litteræ corã capitulo eccleſiæ Maguntinæ: quibus ſua priuatio & dilecti filii Adolfi de naſſan promotio declarabat̃. Auditis, quod ſe non ignorat: apoſtolica auctoritate priuatum: & eccleſiæ Maguntinæ de prælato altero prouiſum? Nec tamẽ obedit apoſtolico decreto: & in animæ ſuæ damnationẽ eccleſiã Maguntinam uetuſtate ac ſanctitate inſignem lacerat: ne ſe humiliat quoquo modo. Satis hac in re contumaciæ: ſatis inobediẽtiæ cernitis ac rebellionis: quid ulterius? Sine iudiciario proceſſu contra omnia iura diuina & humana & naturalia: & contra omnẽ honeſtam obſeruantiã grauatũ ſe dicit: priuatum debuerat dixiſſe: quia priuatus eſt nõ grauatus: ſed iudiciariũ proceſſum requirit: & uocationẽ eſſe neceſſariã eius: qui priuandus eſt: arbitratur: & diuina & humana iura & naturalia m olata eſſe contendit: & honeſtã obſeruantiã ſpretã: uocari & audiri nolebat: priuſquã priuaretur: immo uero etiã dignus priuari: nolebat pruari: & moras quærebat: q̲bus ſe poſſet in aliena poſſeſſione roborare: & amicos atq; adiutores ſibi parare ex mammona iniquitatis, ſicut poſtea Fredericum comitẽ palatinum data Maguntinæ eccleſiæ non parua tunicæ parte conciliatum in belli ſocietatẽ attraxit. Ad hunc effectum quærebantur induciæ & uocationis tempus: & auditionis mora: & iudiciarius ſtrepitus: & terminorum prolyxitas: ſed de his poſtea dicemus. Nunc illud ante omnia uidendũ eſt: an uera & ſufficientia crimina ſint: propter quæ Dietherus priuatus eſt: Nam hoc præcipue iudices aduertere debent: ne quid aduerſus ueritatem agant: neue pro paruis delictis grauiorem imponant, uel poenam uel mulctam.

Cauendũ eſt:ne quis iniuſte grauet̃.Iniuſte autẽ grauatur:qui
aut ex nõ ueris,aut nõ idoneis plectit̃ cauſis.Veritas ẽ iudicii
domina.huic ſeruiãt iudices:neceſſe ẽ.peccauimus in ſentẽtia
cõtra Dietherꝝ lata.iniq; egim⁹.in culpa ſimus:ſi qd ei nõ uerꝝ
ĩputauimus:repræhẽſibiles noſipſos non negam⁹:ſi ex cõfictis
criminibus condemnauimus:aut ſi non fuerunt ad priuationẽ
eius cauſæ ſufficientes.Sed quid hic dubii eſt . Interrogemus
ipſũ reũ:atq; ab eo ueritatẽ exquiramus:non audebit negare:
quæ ſunt ei obiecta crimina:nec illa non parua dicet.Quid ais
Diethere? Vera ne ſunt:quæ ĩ noſtris litteris cõtinẽtur? Quas
te uidiſſe affirmas? uere ne cauſæ priuationis an falſæ? Satis
idoneæ:an minus ſufficientes? Si ueræ & magnæ:nõ es graua
tus:nec iniuſta ſentẽtia ẽ:q̃uis ordinari⁹ nõ interceſſit ꝓceſſus.
Innocẽtibus enĩ non crimino ſis iura ſubueniũt ad ſubleuamẽ
bonoꝝ:non ad tutamen maloꝝ inuẽta ẽ telæ iudicii.Sin falſas
& indignas adduximus tuæ priuationis cauſas:iuſta ẽ querela
tua:& nos iniuſti:ſed affer cauſas:& falſitatẽ oſtende:& doce:
in quo loco ueritati detraximus.Ingratitudinẽ tibi obiiciem⁹.
An nõ ingratiſſimũ te præbuiſti:qui benigne á nobis Magun
tinæ præfectus eccleſiæ & tam excellenti donatus honore obtẽ
ta prioris contumaciæ uenia:impetratis,quæ uoluiſti:á nobis
mox recalcitraſti:& in cõuentibus germanicis apoſtolicæ ſedis
eminentiã & gloriã cõminuere:& per teipſũ & p tuos nuncios
ſũmo ſtudio conatus es.Nã quo mõ legatũ apoſtolicũ uenera
bilẽ fratrẽ noſtꝝ Biſſarionẽ Epiſcopũ Cardinalẽ pro communi
cauſa tuendæ chriſtianæ religionis in Germaniã ex conuentu
Mantuano miſſum honoraſti? Quo modo legationem eius
promouiſti:qui conuocando clerum & populum nõ ſolum mã
datis eius reſiſtẽdũ ſuaſiſti:ſed cõtumelioſis & ꝓbroſis uerbis
ipſum es inſectatus nõ noſtra tantũ,ſed eccleſiæ uniuerſalis:
ſed fidei cattholicæ : ſed ihesu chriſti negotia impediuiſti: &
cõmuni omniũ chriſtianoꝝ utilitati ac ſaluti teipſũ obieciſti.
Scis:quia uera dicimus:& multi alii hoc ipſum tecum ſciunt:
multis & maximis beneficiis á nobis præuentus cogitaſti:nec

Animaduerte eius Ingratitudinem

Bessario Car^lis a Diethero parum honoratus

quo modo his ſatiſfaceres : á quibus accepiſti mutuum : pro ſolutione iurium apoſtolicæ cameræ ꝗ ānexus es:ſed quo modo non ſatiſfaceres: omnem curam adhibuiſti : peſſimo illo & illaudato Alcibiadis athenienſis , ut uidetur: conſilio uſus: qui puer adhuc Pericli meditanti & anxio quo pacto rei publicæ de rebus adminſtratis redderet rationem: conandum eſſe,ait: ne ratio redderetur : quod ille dictum arripiens non minoribus calamitatibus patriá ſuá inuoluit: quá tu modo tuá inuoluiſti. An hæc ingrati animi ſint: tu ipſe iudica.non poteris non inobedienté , non rebellé,nõ ingratiſſimũ te negare.Quid ultra? excõmunicatũ te diximus & irregularé effectum non curare cenſuras.Quid ais?an non diuinis officiis ſicut prius ꝑ publice & in omni loco , ad quem declinas: te ímiſces:& ſanctuarium domini conténis excõmunicatus.Si hæc agis extra cõmunioné poſitus:quæ cuncti uident : an non irregularis effectus es?an non cõtemnis eccleſiæ céſuras?an non male de clauibus beati Petri ſétire uideris?Si negas excõmunicatũ te eſſe: ſtant cõtra te admodum multi parietes & hic Romæ, & in Germania: in q̄bus uelut í albo prætorio publicatũ aduerſus te legit̃ anathema. pueri & uetulæ de tua excommunicatione loquuntur : & teſtimoniũ cõtra te uulgus,& omnis populus præbet.Si dicis abſolutũ te eſſe: oſtéde qs abſoluerit .Scius: quia non audebis á deo dementiri. Si prætendis appellationem: quá ad futurũ cõciliũ interpoſuiſti. at hæc non modo excõmunicationé non ſuſpendit:ſed alia & grauiori & ꝑiculoſiori excommũicatione te miſeꝝ inuoluit . hæc enĩ poena eſt inter alias eoꝝ: qui tali modo audent appellare . Scis præterea ſi quid aliquando de canonib⁹ audiuiſti: excõmunicationé,quæ præceſſit appellationem ſequentem:nec tollere nec ſuſpendere. Quid ſi appellatio tua nulla fuit : ut ipſe confeſſus es . Nam ei poſtea tanquam nullius momenti & tanquam ſtultæ interpoſitæ renunciaſti. manſit excommunicatio:nec tu tamen ab ingreſſu eccleſiæ & diuinis officiis abſtinuiſti : ſed ſicut prius in illis te miſces : quemadmodum tuæ litteræ etiá tua manu ſcriptæ declarant .

Pecunie Creditoribus non reddere.

Quod ſit Irregularis et excommunicatus.

Commercium Dietheri cum excommunicato.

Quæ ſi iuſta fuiſſet appellatio tua: non tamē iam fulminatas
ſuſpendiſſet cenſuras:& ideo nō minus te ſacris īmiſcens irre
gularitatem incurriſſes. Veraces igitur noſtræ litteræ quæ te
ꝑcuſſum anathemate non aduertere cenſuras : & irregularem
eſſe affirmauerunt: num magna priuationis cauſa? Num iuſta
ſententia noſtra: quæ illum priuat eccleſia: qui claues eccleſiæ
contemnit? Nam quomodo tollerabit in epiſcopatu cenſuris
uti & alios excōmunicare : qui romanæ ſedis auctoritate excō
municat? diuinis ſe ſacris admiſcet: & cēſuras omnes irridet.
Quid ultra? Gregorio amburgenſi excōmunicato: & ꝑ eccleſiā
hæretico declarato, & excōmunicati hominis nuncio inhibenti
bus oratoribꝰ noſtris te cōmunicauiſſe diximꝰ. Audes ī inficias
ire? non Magūtiæ tantū, ſed Nombergæ & in aliis locis huic
ꝑnicioſæ beſtiæ cōmunicaſti: & ad intima conſilia tua admiſi
ſti. & ſunt: qui dictatā á Gregorio, quē nōnulli erroriū uocant:
ſtultam appellationē exiſtimant: quæ te præcipitem egit & per
didit. An paruus hic error eſt? excōmunicatū ab apoſtolica ſede
ſacra & generalia patꝝ concilia recipere non audebat: & Magū
tinus electus nondum conſecratus audet. Magna temeritas
hæreticum hominem non deuitat : ſed in contemptum priæ
ſedis recipit & honorat. Si nil fuiſſet aliud: ſatis hoc ad unius
Epiſcopi uel conſecrati depoſitionē nemo negauerit: ſiquidem
totius eccleſiaſticæ diſciplinæ neruus hoc pacto reciditur: quā
do Romani pontificis paruipenditur auctoritas. Tu uero, tanꝗ
hæc minima fuerint: maiora es auſus. Perge in litteris noſtris:
& pone digytum in appellationis articulo: qui unus ad tuam
depoſitionem ſatis ſuperq; ſatis eſt. Quid uis hic dicere? exiſti
mans te grauatū: ubi non eras? ad futuꝝ conciliū appellaſti? &
decreti apoſtolici, quod Mantuanum dicitur: quia Mantuæ in
magno conuentu cōmuni prælatorum conſenſu editū eſt: pœ
nas incidiſti. non te latent: quæ illæ ſunt: quippe tam grauiter
punitur : qui ad futurum concilium prouocat : quam læſæ
maieſtatis reus & fautor hæreticæ prauitatis. An tu hominē
huiuſmodi in pontificatu Maguntino ſuſtinendum putabis?

Cecidiſti ab omni honore: dignitatem omnem ipſo facto perdidiſti: cum á deo temere appellaſti: declaratione opus fuit nõ priuatione: tu teipſum depoſuiſti. Tua te opera priuauerunt: nos priuatum declarauimus: & ad cautelam priuauimus. Non potes dicere non appellaui. Notiſſima res eſt: extant publica documenta. Cuncti hoc nouere germani. Neq; enim ſolum appellaſti: ſed ut appellationi tuæ cõſentirent: & ſe adiungerét capitula multarum eccleſiarum: multos Epiſcopos: & multos principes rogauiſti. Si hoc negas: & lucidũ eſſe ſolem, & ignẽ calidum inficiari potes: & nihil non negare. Non dices hoc: ad renunciationem potius confugies. Appellaui dices: ſed appellationi renunciaui: quando renunciaſti? quippe non prius quam requiſiti nomine tuo cuncti fere germani principes adhærere appellationi tuæ recuſauerunt: & auditis oratoribus noſtris conuentus ipſe Maguntinus á te indictus tuis conatib? noluit conſentire: omnia prius temptaſti: quam cederes. Dum ſpes fuit poſſe uincere; nunquam ceſſaſti offendere. prius arma perdidiſti: quam deſiuiſti pugnare. Laudandus Miles: ſi pro ueritate non pro iniquitate contendiſſes. Quid appellationem publicæ interpoſuiſti? & omnibus inſinuaſti. Renunciatio ĩter paucos facta eſt in domo tua & nullis inſinuata. In aperto appellaſti: in occulto renunciaſti: ut quẽ non tam appellaſſe quã appellationi renunciaſſe pudebat. Quæ ſigna hæc recte an obliquæ mentis iudicium eſt? quæ nos honeſtant occultẽ? quæ uituperant publice agere? Quid inſup? An renunciatio pœnas remiſit? Nunquid excommunicatus remanſiſti? Nũquid aliis poenis ĩnodatus? quas ipſo facto incideras appellãdo: & nihilo minus haud aliter quam prius diuinis te ſacrificiis ĩmiſces: quis te abſoluit? Quis te priſtinæ dignitati reſtituit: quis tecum ſuper irregularitate diſpenſauit? quæ tua honeſtas: qui nos ais honeſtam obſeruantiam uiolaſſe? Excommunicatus es: profanus es: pollutus es: & coram deo audes comparere. Siccine deum honoras? ſic eius ſacra decoras? An neſcis: quia melior eſt obedientia, quã uictimæ diuinæ maieſtati derogare

hoc eſt non ſeruire. At oratores, inquis: tui abſolutionis ſpem dedere: cum renunciaui: bene illi: tu male: qui non expectato abſolutionis beneficio: ſordidus & coinquinatus & maledict9 adhuc coram pio deo audes apparere: & eius ſacrificiis ītereſſe. Epiſcopi hæc opera ſunt? & ſcientis canōis: an latronis alicui9 ab omni humanitate abhorrentis. Tolleranda hæc in præſule: an acrius uindicanda: & quis excōmunicationem uerebitur: ſi excōmunicatores ipſi paruipendunt á ſuis ſuperioribus excom municati? hoc ſi cætera deſint: damnare te potuit: & dánauit: atq; indignum pontificio, indignū regimine, indignū quouis honore reddidit. Nec tu is eras: qui propter renunciationé im punitus abire deberes: qui cum ſemel impunitaté obtinuiſſes: peiora feciſti. Nec erant opera tua: quæ gratiam mererentur: cum gratia noſtra fuiſſes abuſus. Non qa uelles fieri melior: ſed ut poenam euaderes. Appellationem reuocaſti. ficta fuit reditio tua: & omnis actio fraudulenta: ſiquidé oratores noſtri, qui tecum fuere: nihil ſolidum: nihil certum: nihil ſyncærum in tuis aut uerbis, aut operibus inuenerunt: quod quidem ad bonum tenderet. Nec á te miſſi nuncii poſt ſententiam contra te latam nos adeūtes aliud quam uerba & ea dubia & prorſus inania attulerunt: ob quas res liquido apparebat appellationi te ore non animo renunciaſſe: & uerba tua paululum mutata eſſe non menté. Perge ulterius non nobis tantū: ſed cariſſimo quoq; in chriſto filio noſtro Frederico Imperatori domino tuo & moleſtum & iniurioſum te fuiſſe diximus. Quid hic mētiti ſum9? an ueꝝ diximus? adſunt litteræ tuæ: qbus eū admones: ut ad conuentum, quem indixeras: in termino præſcripto ſe conferat: id niſi agat: cum his, qui afuerint: couſulturum te nationi affirmas: ac datuꝝ operá ne quid reſpublica detrimēti ferat. Noſce teipſum. Quid tibi hoc uidet͂? Nondū conſecrat9 es. Nondū tuæ confirmationis uidiſti litteras. Nondū regalia ſuſcepiſti: & audes cōuentum nationis iudicere: & Imperatoré ad eum uocare: & cōminari non uenienti: & reipublicæ curá, quæ tibi non eſt comiſſa: ſuſcipere. Vnde tibi hæc auctoritas?

quis tantum tibi poteſtatis attribuit? ubi hanc honeſtatem didiciſti? Inhoneſtum eſt ſummo Pontifici, ut exiſtimas: te non uocatum depoſuiſſe. Noluiſti in eum errorem incidere; ut non uocatum Imperatorem deponeres. Vocaſti: monuiſti: comminatus es: niſi ueniret: facturum te quod rei publicæ neceſſitas expoſceret. Scitum eſt: quo tendebat hæc monitio. & quid de imperio cogitabas: tua ſatis te conſcientia mordet: nec poteſt eſſe quin te pudeat adeo aggreſſū honeſtatis terminos: ut tuum in temporalibus ſuperiorem: tuum principem: tuum dominum auſus fueris ad cōuentum uelut ad iudicium euocare. Et quid tuipſe diceres: ſi quis ex tuis aut canonicis, aut ſuffraganeis epiſcopis ad eum te conuentum citaret: quem ipſe indixiſſet: non inuocatum aut inauditum condemnari: ſed ab inferiori ad iudicium uocari ſuperiorem. inſolita, īaudita, deteſtabilis res eſt: ut quæ ſumma infimis, & ſummis infima permiſcet: & omnem confundit. Terarchiti ſtatus ordinem quod qui audet: maxima poena dignus eſt. Fateberis hæc: non ambigim⁹: & tuum errorem tecum ipſe repræhendes. Transeamus ad alia: quæ ſunt reliquæ priuationis cauſæ. Accuſaris: quod in tempore á iure definito non accepiſti conſecrationis munus. Poſſes hoc negare: ſi ſaltem hodie conſecratus eſſes. Non hoc dices: cecidiſti ergo ab eo iure: quod in eccleſia Magūtina tibi competiit: ſi quod id fuit, Symonia non prohibente. Sic canones ſanxere: ſic placuit ſanctis patribus: qui ius pontificum cōdiderunt: dices non potui: Graue hoc eſt aſſerere: neq; impoſſibilitas aliunde prouenit quam tua ex culpa. Solent: quibus ea facultas non adeſt: ad ſedem apoſtolicam recurrere: quæ præſtitutum proroget tempus. In tertio iam anno ſumus tuæ promotionis: nec conſecratus es: nec prorogationem temporis quæſiuiſti: ſed in appellatione tua confiſus ipſe tecum diſpēſaſti ea. ſed auctoritate: qua Imperatorē citare præſūpſiſti: duꝶ uerbū durius factū. Nihil hic diſputatiōibus opus ē. Iura ipſa locunt̄: ſi ea reſpexeris: non audebis dicere: tecū ēē iniuſte actū. Symonia deīde cōmemorat̄ ī noſtris litteris: hoc te forte

grauat:quia dicit̃:ſed grauius fuit admittere:& talibus modis Epiſcopatũ quærere.difficile enim eſt principatũ malis artibus acquiſitum bonis moribus gubernari:fide digna nobis ſuper hoc teſtimonia ſunt exhibita:quod unus ex compromiſſariis, quem honoris cauſa nolumus nominare:ter mille aureos á te acceperit:ſuo tibi uti ſuffragio ſubueniret:& hanc eſſe uulgatá Maguntiæ famam multi prodidere:ſed nemo melior teſtis eſt quam tua conſcientia : cui coram deo aduerſari non potes: & ad eam te in hac parte remittimus:ne in re tam foeda & pluſq̃ uelimus nota amplius immoremur. Ad ultimum pergimus: quod eſt in litteris tuæ priuationis omnium maximum eorũ: quæ tibi obiiciuntur : id eſt periurium & iuſiurandi neglecta religio.Nam cum iuraſſent nuncii tui in animam tuam quem admodum eis mandaueras te intra certum præfinitum temp? ad noſtram præſentiam acceſſurum.Et interea atq; omni tem pore nobis & apoſtolicæ ſedi fidelem & obediẽtem futurum: & alia facturum omnia:quæ reliqui Epiſcopi promittere & iu iare ſolent.Neq; ad nos ueniſti:neq; fidelis aut obediẽs fuiſti Et cum ſemel prorogationem temporis ad ueniendum præfixi per dilectum filium Decanum uormacienſem petiuiſſes:elabi eam permiſiſti.Neq; uenire ad nos: neq; aliam petere dilatio nem curauiſti.plura tibi mandauimus:quæ á te ſpreta ſunt : quanuis eſſent honeſta : & legati noſtri ordinationes irriſiſti. Ea uero, quæ per aliquos principes aduerſus nos & apoſtolicá ſedem tractabãtur:non modo ſicut & iuramento tenebaris nõ reuelaſti:ſed reuelari ꝓhibuiſti:quippe qui unus eras & prior & ardentior inter eos:qui primæ ſedis maieſtatem & gloriam impugnabant . Regum etiam aliquoꝝ aduerſus nos odia pro uocare:& in apoſtolicam ſedem eos irritare maximo ſtudio es ãnixus:& quis eſt in Germania:qui tua neſciat macchinamen ta? Quis ignorat damnabilia capitula : quæ tuo nomine con ſcripta ſunt:& in cõuentibus oblata contra romanæ ſedis emi nentiá & auctoritatem?An hoc periuriũ eſt? An iuraměta ſer uare?Quid ais Diethere?audes ne iſta negare?de iureiurando

præſtito publica extant documēta.qđ non ueneris ad nos:ipſa res loquitur.Quod nobis infidelis & inſidioſus fueris: opera ipſa docent. Teſtis eſt appellatio ad futurum concilium inter poſita. Teſtis eſt iniurioſa eius narratio : quæ nos colluſores appellat.Teſtis eſt tua in rebus fidei contra turcos defendēdæ reſiſtentia. Teſtis eſt pernicioſa macchinatio : cum diuerſis principibus habita.Teſtis tua in omnibus rebus tibi cōmiſſis contumacia atq; rebellio.Pudet nos iſta de te dicere. pudet te periurii reum uocare:qui germanus es:& in ea natione natus ĩ qua iuriſiurandi religio accuratiſſime obſeruatur:& perraro inuenitur:qui fidem uiolet.Emori potius germani uolunt:& tormenta quæuis pati:quam iuramenta perfringere.Sed cogit nos ipſa ueritas ea defendere:quæ in litteris tuæ depoſitionis continentur: ne uana & parua credantur : quæ maxime ſunt ſolida.O bone uir quo modo ita excidiſti:ut iuramenti uiolati fieres reus?& nobilitatem tuam tā foedo crimīe maculares? quod nunquam amplius in tua familia credimus accediſſe. Nemo tuorum gentilium,ut arbitramur:aliquādo peierauit. & tu qui tuos maiores dignitate omnes anteceſſiſti : primus inuentus iuramenti uiolator & contemptor fidei:niſi res eſſet euidens & per ſe nota: nunq̃ de te tuoq; genere talia crediſſemus. Nihil mirum ſi tuus genitor uir bonus audita priuatione tua: & qđ propter temeratum iuramentū & alia crimina id tibi acciderat:paulo ſuperuixit:afflixit eum dedecus dom⁹ & ignomina filii:pudebat eum hoc genus probri in ſuam domū iam ſe ſene illatum eſſe. Non miramur eum doluiſſe: qui te fruſtra ſæpe commonuit: ne ſedi apoſtolicæ contrarius eſſes. Nos ipſi dolemus:& angimur animo: quod aduerſus te apoſtolicæ ſeueritatis gladium euaginare oportuit : uoluiſſemus te potius obedientem & fidelem inueniſſe:id nobis conſolationi, tibi gloriæ & eccleſiæ Maguntinæ utilitati & paci fuiſſet: ſed cum placuiſſet tibi malis conſiliis uſo rebellionis uia : neceſſe nobis fuit iuſticiæ tramitem non negligere. Coegerunt nos opera tua:quanuis inuitos ad tuam priuationem procedere ne

ne dimiſſus in alta dignitate Romanæ, & uniuerſas eccleſiæ prærogatiuas, & iura fortius inuaderes: non tui odio, ſed publicæ utilitatis amore ſententiam contra te promulgauimus: utinam non feciſſes: quæ feciſti. utinam ita uixiſſes: ut ad honorē tuum nos prouocaſſes. Nam fuit ex animo tuo primæ ſedi ea præſtare: quæ debeas. Abſq; ulla cauſa contra matrem erexiſti cornua ipſa: maximis de cauſis & iuſtiſſimo iudicio ab eccleſia Maguntina te amouit ſiue amotum eſſe declarauit. Scis: quia iuſte priuatus es: ne potes inficias ire. Nam quid tibi obiectū eſt non uerum? quid non magnum? quid non deteſtabile? An non ſufficientia ſunt & pluſquam ſufficientia: quæ rettulimus ad tuam priuationem crimina? An non manifeſta ſunt omnia & pluſquam notoria? Quis hæc ignorat? Stat nobiſcum ſermo cōmunis, & uulgata fama, & rumor populi, & uxor nobilium ſtat nobiſcum. & conſciētia tua te arguit: te accuſat: te mordet: nam quanuis aliquando foris te ſecurū & hilarē oſtendis: Intḡ tamen, ſi uerum fateri uis: & angeris: & cruciaris: & teipſo iudice ſententiā noſtram intelligis eſſe iuſtiſſimā. Age bone uir redi ad mentē. noſce teipſum. uide cor tuū: & cum illo loquere & ita rebus tuis conſule: ac ſi cum deo non cum hominibus agas. Noli negare quæ uera ſunt & omnibus nota: de rebus eccleſiæ agitur: quas læſa conſcientia & per mendacia tenere non licet: priuatus es Maguntina eccleſia: & recte priuatus. Non eſt illa amplius ſponſa tua. Alteri nupſit. Aptiori & nobiliori tradita uiro eſt. Cede meliori. Noli uexare eccleſiā: quæ te aluit. parce ſanguini eius: cuius es lacte nutritus: da pacem matri tuæ: & cogita: quomodo reconcilieris deo: & apoſtolicæ ſedis gratiam recuperes: quæ te uero animo redeūtem nedum non aſpernabiť: ſed uultu complexa benigno tuæ ſaluti atque honori pie conſulet. hæc ad Dietherum. Nunc ad eius litteras reuertamur. Quid ille? Appellationis ſuæ quam á nobis male informatis ad nos ipſos bene reformādos interpoſuiſſe ſe aſſerit. Capitulum eccleſiæ Maguntinæ non adhæſiſſe, ſed ab ſe receſſiſſe cōqueriť. Quid hoc eſt? Nū ſatis magnū hoc iudiciū

haberi debet mali eius regiminis, malæ conuerſationis, malæ cauſæ: nam cur capitula ab epiſcopis ſuis recedunt. Niſi quia male gubernant: iniuſte agunt: & contra præceptum apoſtoli tanquam dominantes in clero tyrannice uiuunt? abhorruerant iampridem canonici eccleſiæ Maguntinæ mores Dietheri: qui ſuperbia quadam intollerabili, & inſatiabili auaricia nunc hos, nũc illos aut eccleſiis, aut patrimoniis priuatos eiiciebat: modiſque inauditis ac crudelibus & ſacerdotes & populares uexabat. Atq; idcirco cum depoſitum eum audiuerunt: admodum gauiſi ſunt: & ſententiam primæ ſedis magnopere collaudarunt: atq; ideo receſſerunt ab eo. Nec appellationi eius, quam nouerant: & iniuſtam & inhoneſtam prorſuſq; nullam adhærrere uoluerunt: nouum appellãdi modum atq; illicitum abhorentes. Quid amplius? Iohannem electum treuerenenſẽ, & Adulfum Maguntinum, & eorum fratres, & Lodouicum Baioariæ ducem apud Rhenum dominia tenentem: tanquam ſecum male egerint: pluribus uerbis accuſat. Quid his ĩputat? quid peccauere? Nempe quia non miſſo foeciale id eſt bello minime denunciato ſiue ut aiunt non præmiſſa diffidatione aduerſus ſe arma mouerunt. At illi coram Magũtino capitulo apoſtolicas ei litteras reddiderunt: quibus & ipſe priuatus & Adulfus electus declarabatur: & illis ſe uelle parere dixerunt. pl9 hoc fuit quam foecialem ad diffidatorias litteras mittere: ſi quidem præſenti maius eſt bellum indicere, quam abſenti. Sed ait Vaſſallis iuramento adactis non licere domino bellũ inferre: & foedera quædam inter electores adducit: quæ uiolata conqueritur. In litteris noſtris iuramenta huiuſmodi remiſſa ne uaſſallus eſt: ubi nõ eſt dominus. Eccleſia Magũtina priuat9 Dietherus habere uaſſallos deſiit: qui propter eccleſiam ei erãt obnoxii. electo & cõfirmato uaſſalli iurauere non priuato atq; depoſito. Nec foedera ulla ſunt: quæ romanæ ſedis poſſint iuſſionibus obuiare. Si qua ſunt inter electores pacta: ſiq; conuentiones. Non tamẽ imperium ſummi pontificis elidũt. Cui diuino iure debetur obediẽtia. Nec electoꝝ uel iuramẽta,

uel pacta Dietherꝝ compræhendebant: qui nondũ erat elector neq; inueſtitus neq; conſecratus. Aut ſi elector fuerat: amiſſa eccleſia dignitatẽ eam ꝑdiderat apoſtolica auctoritate priuatꝰ. Magnus error ſeruanda ſibi iuramenta Dietherus etiam depoſitus exiſtimat: quæ ipſe felix ſummo & indubitato pontifici non ſeruauit: & plus ſibi á ſuis ſubditis, qui ſubditi eſſe deſierunt: quá ſuis ſuperioribus á ſe præſtandũ arbitratur: & quaſi non uideat ſuũ periuriũ: falſo alios arguit: de periurio fidem requirit: qui fidem non tenuit. Sed quoniá ſe non conuictum ait & modis inauditis uexatum: quáuis ſatis & ſuis uerbis, & ſuis litteris conuictus eſt: quia tamen hic nodus eſt potiſſimꝰ omniũ ſuaꝝ querelaꝝ: ĩmorabimur paululum circa hunc locũ: & ad ea reuertimur: quæ ab initio de iudiciario proceſſu indiſcuſſa reliquimus. Auditur ubiq; Dietherus clamitans: quia nõ uocatus, nõ auditus apoſtolica ſentẽtia priuatus fuerit. Spreta eſſe diuina & humana & naturalia iura dicit: & honeſtá obſeruantiá uiolatá. audiuntur hæc non ſine admiratione: & ſunt ꝗ eum indigna paſſũ arbitrãtur: & miſerentur eius: & nos accuſant: qui iudiciariũ proceſſum id eſt ordinariũ iudicioꝝ ritum & modum non ſeruauerimus: qui cõmunis eſt apud reliquos iudices. Confidimus tamẽ eos, qui noſtra legerint: ſcripta mox ſententiá mutaturos. Intellecturoſq; luce clarius eum ſeruatũ eſſe iudiciariũ á nobis proceſſũ: qui fuerat in hac cauſa ſecũdꝰ. Iuſticiæq; & honeſtæ obſeruãtiæ abũde ſatiſfactũ. Ad quas res manifeſtius cognoſcendas illud in primis cõſyderare oportet: qꝺ alia ſunt prĩcipũ iudicia: alia inferioꝝ. Non tanta eſt cuiuslibet epiſcopi auctoritas: quãta & romani: ꝗ princeps ẽ & caput eccleſiæ: & rector & gubernator apoſtolicæ nauis: & chriſtiani ductor exercitus. Alioꝝ epiſcoporum certis limitibus poteſtas includitur. romani præſulis dignitas nullis coartata finibus inuenitur. Cui plenitudo permiſſa eſt poteſtatis & dominici gregis inſolidũ cura mandata: dicẽte domino ad Petrũ. Paſce oues meas & iteꝝ. Quodcũq; ligaueris ſuper terrá: erit ligatũ & ĩ cælis. Licitũ ẽ beati Petri ſucceſſori & Iheſu chriſti uicario

& cum ordinario proceſſu uniuerſali eccleſiæ, & gregi ſibi cõ miſſo bene conſulere:nec aſtrĩgitur humano iudicio:qui ſupra humanas leges diuino eſt conſtitutus arbitrio.Nec proceſſib? iudiciariis eſt obnoxius:qui proceſſum nodos ſtringere poteſt & ſoluere.Infra Papam eſt omnis humani iuris auctoritas:nec legum ſolẽnitas expectanda eſt : cũ princeps iudicat & præſer tim romanus pontifex: qui eſt omnium principum primus ac maximus:ab ipſo deo ſuper omnes homĩes ordinatus:cui ſola ueritas imperare debet:quia ſola eſt ueritas principi princeps: fatemur: quia non licet á ueritate principẽ recedere: nec excu ſabilis fuerit:qui cõtra ueritatem fecerit:quæ principi domina eſt ac magiſtra: & deo reſiſtit:qui ueritati reſiſtit. Nã & deus ipſe ueritas eſt:quem ante omnia iudicem intueri oportet: & propter ueritatem exquirendã uocantur ad iudicem: qui accu ſãtur:nec ulla poteſtas á deo preminet:cui liceat cõtra ueritatẽ iudicare : nec alia de cauſa uel auditio,uel alia iudiciorũ ſolẽ nitas inuenta eſt : niſi ut ueritas reperiatur : & tuta ſit inter improbos innocentia:id eſt ne ſine culpa plectatur impotens. Quod ſi ueritas inuenta eſt : nec dubium eſt de crimine : & ſtant.nota omnibus rei ſcelera: & ipſa puniẽdi mora damnoſa eſt,& reipu.periculoſa. Quis non intelligit ea principẽ dimit tere poſſe:quæ ſeruata nocent:omiſſa proſunt.Quis ea ſolẽnia dixerit obſeruanda:quæ propter exquirendam ueritatẽ inuẽta ueritatem ipſam occulunt: atq; impediunt. Sed honeſtam ob ſeruantiam obiicit Diethberus & uiolatam á nobis honeſtatem uidetur aſſerere : quia non fuit uocatus . honeſtas utiq; læſa eſſet: ſi & ueritas impugnata.Nihil honeſtũ,quod non uerũ: & honeſtiſſima eſt ueritatis facies:huic ſeruiendum eſt. hanc nos ſecutos eſſe iam ſupra oſtenſum eſt : ubi ueriſſima eſſe monſtrauimus ea crimina : quæ Diethero ſunt obiecta . Non eſt igitur honeſtas læſa: aut obſeruantia iuris uiolata : ſicut paulopoſt dicemus.Sed diuina hic iura repetũtur: & naturalia fateur hæc ĩuiolabilia eſſe. Nec nos iuri naturali aduerſamur neq; diuino. naturale eſt: ut ſe qſque uitã corpuſq; tueatur .

Non tollimus hoc ius .patebit omni Dietbero iuſta defenſio . Si ſe iuſte potuerit aut defendere aut excuſare. De iure diuino aliquid eſt dicendū: quod Dietberus pro ſe adducit: & uiolatū á nobis aſſerit: facile contra eū ſua iacula retorquebimus: ubi eſt hoc diuinū ius .Lex ne Moſaica ē an euágelica: deus, inqūt aliqui: Adá uocauit & audiuit: priuſquá tranſgreſſionis reum eiicerit e paradiſo: & in Caym ſententiá laturus .Caym inquit: ubi eſt frater tuus? & iterꝫ quid feciſti? audiuit reū: áteq̄ condē nauit: multo magis & nobis inauditos damnare nō conuenit. Pulchra comparatio: ſciebat deus Adam & Cayn ſuas manus effugere non poſſe. Nec erat in mora periculū. alia dei iudicia ſunt: alia hominum: illius ſententiam declinare nemo poteſt: humanæ cenſuræ ſæpius eludunť: Dietherꝰ, ſi cū eo ordinario modo proceſſiſſemus: per uarias dilationes & ſubterfugia non ſolum eccleſiæ Maguntinæ, uerūetiam romanæ & uniuerſalis pernicioſa & ſæuiſſima paraſſet incēdia: quoꝝ in plæriſq; con uentibus iá ſæmina iecerat apud Norimbergá & Bambergam habitis: quæ repente & caute neceſſe fuit extinguere: priuſquá coaleſcerent. Nota erant nobis peſſima eius conſilia: & damna biles conatus: neq; quo tenderet eius iniquitas: ignorabamus: & manifeſtiſſima ſeſe offerebant delicta . Tunc uocatio rei ne ceſſaria eſt. Tunc eum audiri, qui accuſatur: requirit honeſtas: cum de crimine dubitatur: nec mora ꝑiculum habet . At cum manifeſta ſunt accuſati opera: notorii exceſſus: notoriæ culpæ: notoriū factū: & in iudicio protelando diſcrimen adeſt: & licet profecto & ſemper licuit: & ſatius eſt uocatione poſthabita, & aliis iuris ſolemnitatibus omiſſis ad ſententiá properare. neq; nobis uerba domini ad Habrabam quiſquá obiiecerit: cum ait clamor ſogdomoꝝ, & gomorreoꝝ multiplicatus eſt: & peccatū eorū aggrauatū eſt nimis. deſcendā: & uidebo utrū clamorem, qui uenit ad me: opere cōpleuerint an non: ut ſciá. exēpla ſunt iſta non leges. Multa ſunt dei oꝑa: quæ admirari magis con uenit q̄ imitari. Sed amplectamur hoc: quádo ita placet exēplū deus omnipotens: cuiꝰ oculis omnia ſunt apta: deſcēdá, inquit:

& uidebo an clamorem, qui uenit ad me: opere cõpleuerint an non: ut ſciam quid hoc eſt. An ignorabat deus ſogdomitarum opera. Nemo id dixerit. Norat igitur: quid ergo: ut hominem inſtruat: loquitur ut homo: incertitudinem facti præmittit. rem dubiam in medio ponit. ueritaté inquirit. angelos mittit: qui contumaces populi facta íſpiciát: & cognito peccato ſtatim ſecuta eſt ultio. Quid nos? Nunquid hunc ipſum modum ſer uauimus: an minus an plus egimus? multo ſane mitius actũ eſt á nobis: quam norma huius exempli iubet. Qui non in re dubia, ſed incertiſſimis ac notoriis exceſſibus & grauiſſimis criminibus inquiſitionem fecimus: quæ non erat neceſſaria. Multiplicatus eſt clamor cleri & populi Magũtini corá nobis de malo & iniquo regimine Dietheri. Venientes ex partibus illis ad romanam curiá crebro rumore & enormia eius facta referebant. Aiebant eum, quanq̃ uicini de rebus, pro quibus contentio quædá interceſſerat: iudicium offerent: illis tamen bellum intuliſſe: in quo ſupra centũmillia floréorũ expoſuerat ultra damna: quæ paſſa eſt eccleſia in ſuis agris ſua culpa: regiones adiacétes ícédiis, ſtupris, rapinis, homicidiis, maliſq; omnibus fuiſſe uexatas & maxime in agro Vormacienſi: in quo die una ſabbati ſupra ſepté uillas eius militia cremauerat nec ſenibus, nec mulieribus pepercit: quoꝝ ſanguis etiam in eccleſia fuſus fuerat: & in maius altare defluxerit: uicinoſq; rubricauerit parietes. Aiebát & ſácti Cyriaci eccleſiá Dagoberti francoꝝ regis memorabile opus non procul á muris Vormoci néſibus ſitam bis incendiis conflagraſſe: magiſtrumq; curiæ Dietheri ſparſis puluerib⁹ bombardaꝝ, nequid euaderet: igné conieciſſe: nec propterea tanquá ſacrilegum & excommunicatũ á diethero repulſum: ſed inter primos dilectum & honoratũ: cum quo etiam hodie moram trahere dicitur. Aiebát dietheꝝ: qui modo ſine iuris ordine damnatum ſe eſſe conqueritur: paſſim ſubditos ſuos non modo ſine proceſſu, uerunetiá ſine exceſſu, ſine culpa, ſine cauſa in carcere trudere: in exilium mittere: bonis patrimõialib⁹ ac beneficiis eccleſiaſticis ſpoliare

euerberare:mulctare:uariiſq; modis affligere:& tanꝙ tyrannũ ſola uiolentia cum ſubditis agere. Aiebant: omnia quæ ſupra diximus de ſymonia, de periurio, de machinamentis contra romaná eccleſiá delegato apoſtolico ĩbonorato, de Imperatore monito, de paruipenſione cenſuraꝝ: quibus ĩnodatus publice ſe diuinis immiſcet officiis: ueriſſima eſſe: & in partibus illis publica atq; notoria: neq; hoc duo uel tres: ſed plurimi caterua tim & ſacerdotes & laici eadé nobis cõſtanti ſermone affirma bant. Quæ quáꝙ nobis etiá aliunde notiſſima eſſent: uoluim⁹ tamen exemplo domini deſcendere: & uidere an uerus eſſet rumor: quê ueriſſimũ eſſe non ignorabamus: miſimus nũcios noſtros uelut ágelos: qui omnia inſpicerent: & ipſum dietheꝝ, qui ſe non auditum aſſerit: audirent. Inſpexerunt: audiuerunt: inuenerunt maiora: quæ dicebátur. Scripſerunt nobis: fidelem relationem fecerunt: & quod antea nobis erat notoriũ: ampli⁹ atq; amplius notoriũ reddiderunt. Quibus omnibus diligéter penſatis, & animaduertentes quod in ordinario proceſſu peri culum ĩminebat: ſupernotoriis ĩnixi criminibus atq; exceſſib⁹ Diethеꝝ eccleſia Maguntina duxim⁹ amouendũ: & amouim⁹ ſiue amotũ eſſe declarauimus. Scientes quod in notoriis neq; uocatio, neq; auditio, neq; ſollemnitas alia expectanda eſt: & præſertim cum princeps iudicat: qui primus eſt omniũ maxi mus: cui ſola ueritas & domina eſt & magiſtra. Sed in ſuis lit teris Dietherus. Quod ſi ipſe tali modo priuatus nõ adiuuare tur: initium eſſet peſſimum & tale: quod nemo in ſuo ſtatu ſecurus eſt. Tutela ergo ut ei uidet̃: protectio principum ordi narius eſt proceſſus. Tenue hoc & debile munimentum: parua ſecuritas: minima fiducia. Securus ſum: inquiet princeps nobi lis & deũ timens: qa non priuabor dominatu abſq; tæla iuris ordinaria: tuebor me dilationibus: mora iudiciũ ſubterfugiá: ipſa meis reb⁹ cõſulet ꝓlyxitas tẽporis. Citabor: itineris difficul tates allegabo: dilatiões obtĩebo: ĩ exceptionib⁹ & replicatióib⁹ lõga præteribit ætas. Interea uel accuſator moriet̃ uel iudex:

uel ſi me deus uita exemerit:iudicio etiam eximet : uana ſunt hæc & improbi hominis ratiocinia: & infirma ruẽtis ædificii fundamenta:nõ his nugis ſolidus eſt principũ ſtatus.iuſticia, & innocẽtia,& amor ſubditoꝝ,& religionis zelus diuturnitatẽ principi præſtant.iniqtas nullis armis defendi poteſt:ĩpietatẽ nullæ ſaluabunt technæ:corruere tandem oportet eos: q̨ male agunt:& cum ſe tutiores exiſtimãt:tum maxime periculo ꝓxi miores habentur: uidiſſe ſe inquit propheta impium exaltatũ ſuper cedros libani & tranſiuiſſe:& non inueniſſe.nihil ſtabile eſt:quod uiolentũ eſt atq; iniuſtũ:nec ſimul habitãt ſecuritas & iniquitas . Dietherus ſuam cauſam cum aliis epiſcopis ac principibus communẽ conatur efficere.Sed quæ communitas cum piis impio?quæ ſocietas iniuſto cum iuſtis:atq; tandem hæreditas emancipato & eiecto damnatoq; filio.Cum his qui patri obedientes in eius poteſtate perſeuerant?non agimus de principibus ſecularibus:quos Imperatori ſubiectos nouim⁹:& ad eum in his,quæ tẽporalia ſunt: remittimus. Nec epiſcopos ullos audiuimus uel in Germania , uel in alibi ea in ſubditos tyrannide uti.Aut in apoſtolicam ſedem rebellione:aut in deũ impietate:qua uſus eſt Dietherus . Aliorum mitte regimen: huius intollerabile.aliorum obedientiam:huius contumaciã. aliorum erga deum omnimodam reuerẽtiam:huius contẽptũ & uilipendium omnes norunt: qui publicæ excommunicatus in eccleſia dei ſe præſentare & ſacris altaribus hærere dum res diuina peragitur:non modo nõ erubeſcit:ſed uerbis & litteris gloriatur. Non eſt igitur cur cauſam ſuam reliquis adiungat epiſcopis.Nec Dietherus is eſt:qui poſſit epiſcopis comparari: qui per conſecrationem cum ſuis eccleſiis matrimonia conſu marunt : & illis perfecte coniuncti ſunt : non tam difficilis eſt electorum , quam epiſcoporum depoſitio . Dietherus nec conſecratus eſt : nec regalia,ut moris eſt : ab imperatore con ſecutus.Atq; idcirco nec princeps,nec epiſcopus fruſtra ſuam cauſam cum his iungit:quibus nec dignitate, nec innocentia

poteſt æquari . Sed quid reges ac maximi principes dicent : An cum Diethero ſentient? Quid ſi uel Dux, uel Marchio, uel comes alteri ſubiect9 in caput ſui principis ſtruxerit inſidias: peracturuſq; ſcel9 õnino uideat̃ : niſi dom9 eius & ipſe in ea cũ cõiuratis nõuocat9, nõ auditus ĩmiſſo raptim igne concremet̃. Quid faciet rex in tali periculo? quid alii principes agẽt? quis ille conſultor erit: qui cõperto facinore, & oſtenſo diſcrimine mane mane rex dicat: mane paululũ princeps: uoca reũ: ordina iudiciũ: examina teſtes: audi quæ contra dicũtur: da ſpatium defenſioni: profer demũ pro tribunali ſententiã: qs aut dabit: aut accipiet hoc cõſiliũ? Apud romãos qui latinas leges primi ediderũt multos ciues ſeditioſos, & de republica malemeritos qui res nouas ac periculoſas moliebantur: non uocatos, neque ordinario proceſſu damnatos in medio foro cõmotus ad arma populus trucidauit: quos poſtea ſenatus iure fuiſſe ceſos decla rauit: & humana ſimul & diuina multa in hac re ſeſe offerunt exempla . In cælo cum cogitaſſet in corde ſuo Lucifer ſedem ſuam ab Aquilone collocare: & ſimilem altiſſimo ſe reddere: non citatio uel auditio, ſed prælium cum dracone legitur: & uincente Michaele ſubitanea Draconis & ãgeloꝝ eius eiectio. Cumque uidiſſet deus tempore Noe multam eſſe hominum maliciam: & penituiſſet eum feciſſe hominẽ: atq; omnẽ carnẽ delere ſtatuiſſet: uocato tantum Noe uiro iuſto, per quẽ genus humanum conſeruaretur: reliquos omne inauditos & minime citatos immiſſo diluuio perdidit. Rurſus murmurante populo contra Moſen & Aaron ĩ deſerto ac dicente, uos interfeciſtis populum domini: cum oriretur ſeditio: & tumultus increſce ret: non ne fugiente Moſe & Aaron ad tabernaculum im miſſo diuinitus incendio ſupra quattuordecimmillia hominũ ex populo abſq; ulla citatione perierunt. Quid Moſes ipſe cũ ex monte deſcendens conflatilẽ uitulum inueniſſet. Nunquid uocatio tantũ Aaron, accerſitis ad ſe filiis, leui mandatũ dedit: ut euaginatis gladiis ꝑ caſtra diſcurrẽtes occideret unuſquiſq; fratrem & amicum & proximum ſuum: quo facto uiginti &

trib⁹ millibus interfectis conſecraſtis, ait: man⁹ ueſtras hodie domino unusquiſq; in filio & fratre ſuo ut detur uobis benedictio: nec tamen citatio interuenit: aut proceſſus iuris ordine inſtitutus. Cum ſurrexiſſet in populo Iſrahel homo iniquus: dixiſſetq;: non eſt nobis pars in domo Dauid: neq; hæreditas in filio Yſai: & ſeditionem cõmouiſſet. Non ait Dauit: uocem⁹ hominem: interrogemus: audiamus: iudicium ordinarium inſtituamus. Sed accerſito militiæ duce nunc inquit magis afflicturus eſt nos Siba filius Bocri, quam Abſalon tolle igit̃ ſeruos domini: & perſequere eum. Ne forte inueniat ciuitates munitas: & effugiat nos. Ille in Abela occiſus eſt á populo: & caput eius per murum Ioab traditũ. Multa ſunt in hunc modũ exempla: quanuis Diethérus inſolitum eſſe ait ſine ordinario proceſſu damnari quempiam: etiam ſi notorius ſit exceſſus. En Diethere iterum te alloqui libet. Nouum eſſe ais: inſolitũ: inauditum. Sine uocatione: ſine proceſſu iudiciali: ſine iuris ſolemnitate aduerſus aliquem ferri ſententiam: aut eccleſia uel domino priuari. Parum certe legiſſe uideris nedum ſacras litteras: ſed ipſos etiam canones ignorare: ſecũdum quos uita debet ordinari pontificum. Non ſunt remota exempla: non aliena: non ut dicis inaudita: non extra nationem tuam: non extra prouinciam: non extra dioceſim, in qua natus es: duob⁹ de romano Imperio in Germania, quæ tibi patria eſt: cõtẽtib⁹ Octone atq; Philippo: & utroq; ſeſe electum aſſerente refert Innocentius tertius anteceſſor noſter legatum apoſtolicum in his partibus agentem denuntiatoris officium exercentem ab Imperii petitione Philippum deieciſſe neq; auditum & probãs legati factum: ſunt enim notoria inquit impedimenta ducis id eſt Philippi deiecti excommunicatio publica: periuriũ manifeſtum: & perſecutio diuulgata: quã progenitores eius & ipſe præſumpſerũt in apoſtolicã ſedẽ, & alias eccleſias exercere. In tua natione hoc actũ eſt: & in uicina Gallia de Iothario ſcribit Nicolaus ad Carolũ regẽ: cuius ille nepos erat: quod in mãifeſtis calliditate accuſãtiũ non opprimit̃ reus. Nec tergiuerſatione

propriũ nomen celatur. Cum ſua culpa ſponte ſe oculis omniũ ingerat: & quod in talibus iudiciarius ordo non requiritur: qui ideo tantũ eſt inſtitutus: ut nec innocẽtia inſidiis pateret aduerſantiũ: nec culpa delinquentis ſententiã effugeret iuſti examinis. In Gallia hæc & in Germania geſta ſunt: gallicã & germanicã nationẽ Magũtina cõtingit eccleſia: res tibi propinquas narrauimus: ꝓpinquiorẽ cupis: non deeſt. Idẽ Innocẽtius, cuius pauloante meminimus: cum Hil deſemenſis epiſcopus ad Herbipolenſem eccleſiã poſtulatꝰ eo ſe trãſtuliſſet: nõ expectata ſedis apoſtolicæ uoluntate, illico ei mãdauit: non citato aut uocato: ut adminiſtrationẽ Herbipolẽſis eccleſiæ penitus relinqueret: & priuatũ eum ꝓpter talẽ exceſſum, quẽ nõ poſſe notoriũ non eſſe dicit: priori eccleſia declarauit. Non extra orbẽ hæc acta ſunt aut in Aſia, aut in Africa: in Magũtina ꝓuincia utraq; eccleſia ſita eſt. Et tu ſi q̃ operã iuri pontificio dediſſes ſcriptũ hcc eſſe Maguntino pontifici: cuius te ſucceſſorẽ falſo iactitas: inter decretales epiſtolas reperiſſes. Quid ais? quo te uertis? An ſatis ꝓpinqua tibi exẽpla cõmemorauimus? Accipe propinquiora in ipſa eccleſia Maguntina: quã tuam eſſe dicis. Vormacienſis epiſcopus ſeipſũ intruſit: tanq̃ poſtulatus eſſet à maiori parte capituli: & inconſulto romano pontifice adminiſtrare ſpiritualia & tẽporalia cœpit. Legatus apoſtolicus non uocati neq; auditi poſtulationem caſſauit: quãuis ad cautelam non ex neceſſitate teſtes aliquos examinauit. Laudat Innocẽtiꝰ Pontifex maximꝰ cuius pauloante mẽtio facta eſt: legati factũ: q̃uis ſolẽnia iuris omiſerit: dicens exceſſus notorius examinatione non indigẽt. Idipſum affirmat Alexander tertius noſter anteceſſor: q ad Archiepiſcopũ genuenſẽ ſcribens ſi factũ eſt, inquit: notoriũ: nõ eget teſtiũ depoſitiõibus declarari: cũ talia ꝓbationẽ uel ordinẽ iudiciariũ nõ requirãt. Et Ambroſius ille uir ſanctiſſimus Mediolanenſis eccleſiæ pontifex: Manifeſta, inqt: accuſatiõe nõ indigẽt: aduerſus Philippũ Ducẽ aduerſus Hildeſenenſẽ & Vormacienſẽ epiſcopos: qui te longe maiores & digniores fuerunt: neq; auditos, neq; uocatos latas fuiſſe

ſententias oſtendimus: & tu ais rem inſolitam eſſe: & ſæpe diuinum ius in medium adducis. Cuius te prorſus ignarũ non ignoras. Neq; enim idcirco de iure diuino uocationem dicere oportet: quia deus Adam & Cayn uocauit: priuſq̃ damnauit: quando & alios plures abſq; uocatione damnatos accepimus: exempla ſuperius annotauimus: q̄bus & illa ſunt adiicienda. Retro reſpexit uxor Loth contra præceptũ domini: nec uocata uel audita eſt: anteq̃ puniretur: ſed mox in ſtatuã ſalis uerſa inobedientiæ poenas dedit. laudatur Finees Eleazari filius, nepos Aron: qui Zambri cum ſcorto madianitico fornicantẽ nullo præcedente uel iudicio, uel proceſſu ĩteremit: q̄a publica erat dei offenſio & notoria. Et beatus apoſtolus Paulus uas electionis cui notiſſima erant diuina iura abſentem Corinthũ non auditũ neq; citatũ excommunicauit: quia nouercam ſuã uxoris loco publice teneret. Multa poſſent in hunc modũ facta recenſeri: quæ non ſunt neceſſaria in re manifeſta. Explorati enim iuris eſt in exceſſibus notoriis proceſſũ ordinarium non requiri: nec ſedes apoſtolica reos cõſueuit ĩ manifeſto crimine quãdo timetur ex citatione periculũ: nec deus in ueteri uel in noua lege neceſſitatem citationis imponit his: qui iudicant. Inſontes & iuſtos occidi prohibet: & iuſte iudicare iubet: & á uero non deuiare. hæc diuina lex eſt: & naturalis & ciuilis quæ præcipit. Ne cui fiat iniuria: ne quiſpiã damnetur innocens. huic nos ſubiecti ſumus: non negamus: neq; nos hanc ulla in parte uiolamus: ſiue diuinã, ſiue hũanã legẽ dicere uolumus: manifeſtũ & notoriũ reum & ſupra modũ nocentẽ condemnauimus: neq; quidem non uocatum, ut ipſe ait: ſed uocatum, cõmonitũ, requiſitũ, iureiurando adactum ut ad nos ueniret: & ſe coram nobis oſtenderet. Nam cur nos eum intra annum ad nos, ut ueniret: iuramento aſtrinximus: niſi ut eius uitam, eius mores, & eius opera examinaremus: & an bene in eius perſona conſultum eſſet Maguntinæ eccleſiæ: plane cognoſceremus. An hæc citatio eſt & plus quam citatio. Noluit uenire iuratꝰ: & uẽiſſet citatꝰ? magna hæc uocatio fuit: & tamẽ ſpreta

eſt magna monitio & irriſia : magna requiſitio & uilipenſa. Quid hic ais Dietbere? Audes ne te non citatum aut non auditum dicere? quando iureiurando aſtrictus ad nos uenire & te nobis offerre id neglexiſti: nõ auditus es: quia noluiſti audiri: fuiſſes auditus: ſi ueniſſes. uocatum te negare non potes: q̃uis non es uocatus ad audiendã ſententiam tuæ priuationis. ſatis fuit te iuramẽto uenire aſtrictũ non ueniſſe: quãdo ita notoria ſũt tua delicta: ut nulla poſſint tergiuerſatiõe celari. Audiuiſti ne Philippi ducis impedimenta: quæ illũ ab imperii petitione deiecere. Attende: ſi non attendiſti. Eadem te præſidere in ecclesia Maguntina prohibẽt: quæ nam illa ſunt? excõmunicatio publica: piurium manifeſtũ: pſecutio eccleſiæ uulgata. Quid ais nunquid hiſdem laboras impedimẽtis? de periurio & excõmunicatione abunde ſupradictum eſt.. de perſecutione etiam aliquid attigimus: ſed non tantum, quantũ tua meret̃ rebellio. Volumus tibi parcere: ſed non pepercisti tu ipſe tibi: qui per tuas litteras, quas non ſolum in aliis locis, ſed in ualuis eccleſiæ Maguntinæ ut affigerent: curaſti: palã profeſſus es: mandaſſe te ut in dominiis, in quibus aliquid poteſtatis habes: apoſtolicæ litteræ præſentari aut publicari non debeant: his, qui ſecus agerent cum alias pœnas, tum mortem cõminatus. Obmittimus: quibus modis, & quanq̃ crudeliter eos pſecutus es: qui nobis in eccleſia Maguntina obedientes fuere: inquos ferro & igne craſſatus es: & omnia tẽptaſti: ut eccleſiæ romãæ auctoritatẽ & gloriam funditus euerteres. Non eſt igitur cur mirere te priuatum eſſe Maguntina eccleſia etiam nõ auditũ, neq; citatum: quãdo notoriæ ſunt offenſæ tuæ: & adeo graue ut nõ dignitatẽ modo, ſed uitã quoq; auferre debuerit & multo maiores, q̃ tu es: abſq; ordĩario pceſſu apoſtolicæ ſedis iaculo uulnerati & deiecti fuerunt. Sed opẽ & aſſiſtentiã imploras principum: & rogas ne iniuſticiam præualere permittãt. Idem nos petimus: & ad uos iterum uenerabiles fratres, ac dilecti filii uerba conuertimus. Iuſticiam Dietheri & opera ſua cognoſcitis. Nolite ferre ut cõtra deum & iuſticiã in aliena eccleſia

præſideat.Iuuate ſponſum.eiicite adultꝝ. nec ſinite ulterius
ſanctam ac nobilē eccleſiam ab hac ſingulari fera per uiolentiā
& tyrannidem laniari:uaſtari:annichilari.Scitis:quia noſtrum
eſt de pontificalibus eccleſiis iudicare. Sequimini iudicium
noſtrum : qui non abſq; maximis & urgentiſſimis cauſis ad
priuationem Dietheri proceſſimus:neq; ad eam deueniſſem⁹:
niſi & Maguntinæ,& Romanæ, atq; ueniuerſalis eccleſiæ uti
litas ac neceſſitas id poſtulaſſet.Quod ſiquis dixerit hoc modo
Maguntinū,& cleꝝ populū multis expoſitū eſſe calamitatib⁹:
& illam eccleſiā crudeliter & immaniſſime uexari propter ea,
quæ ſecuta ſunt:bella.Dicimus non potuiſſe nos diuinare:qđ
palatinus Comes propter aliqua eccleſiæ caſtella & oppida ad
uerſus iuſticiam arma ſumeret. Nec erat credibile nobilem
principem uſq; adeo terminos honeſtatis egredi:ut & Magun
tinam eccleſiam ſuis bonis ſpoliare:& romanam ſedem impu
gnare uellet.Quod ſi reuerentia eius non interueniſſet : iam
Dietherus cedere ſtatuerat:& parua contētus prouiſione liberā
dimittebat Adolfo eccleſiam. Solus palatinus mala; ductus
cupiditate concordia impediuit: & pacem illarum partium nō
ſine ſuo dedecore atq; infamia perturbauit.Illud autem ſcim⁹
qđ per hanc Dietheri priuationem multa impedita ſunt machi
namenta peſſima: quæ aduerſus apoſtolicam ſedem & ipſum
Romanum Imperium parabantur.grauia ſunt:non negamus
mala:quæ Dietherus priuatus eccleſiæ Maguntinæ & uicinæ
intulit regioni:grauiora & maiora non priuatus intuliſſet. Et
ipſam Maguntinam eccleſiam, quanuis modo patitur: breui
tamen reſpiraturam putamus : cui tanquam peculari filiæ
auxilare manum nunquam detrahemus : neque palatinum
comitem exiſtimare poſſimus in hoc ſuo errore diu manſurū:
quando abſque ſuorum conſiliarioꝝ ſententia Dietherum ad
iuuare decreuit:recognoſcet cito ſeipſum,arbitramur:& ſuam
potius nobilitatem:quam Dietheri rebellionem ſequetur.Sed
reuertamur ad litteras:quibus hæc reſponſio inſtructa eſt:adii
cit ulterius in ſuis litteris Dietherus ſe iuri ſtaturum coram.

Imperatore: coram electoribus Imperii: & coram multis aliis, quos nominat: aut coram uno eorum & adimpletur quidquid ab illis, aut eorum aliquo per iuſticiam fuerit definitum: effi cere eum debere: & ſi parum hoc uideatur: oblaturum etiam maiora ſe pollicet̃: & hoc ideo ſe facere dicit: ut quilibet intel ligat dimembrationem, deſtructionem, ſanguinis effuſioné, & alia mala ſuæ eccleſiæ, & omnium ſe abhorrere: pulchre lo quitur optima uerba. Si mens his cõſona eſſet: ſed neq; dicta, neq; ſcripta cum animo concurrunt. Aliud ore promptum eſt: aliud in corde latet: fauores ſibi & blandas aures his artibus mendicat. Quippe ſi Maguntinæ eccleſiæ dimembrationem aborruiſſet: ut ait: oppida illa munitiſſima & opulenta, quæ ſu pra centummillia auri nũmum non nulli exiſtimant: palatino comiti, ut arma ſecum iungeret: minime tradidiſſet. ſi non fuiſſent ex animo ſuo incendia: rura quamplurima, & ſacras ædes nõ iuſſiſſet exuri. Sed neces hominum & ſanguinis effu ſionem ægre intueretur: non ſumpſiſſet hoc bellum aduerſus apoſtolicam ſententiam: quod non poteſt non cruentum eſſe. Vidimus ſuas epiſtolas uni ex amicis ſuis propria ſua manu exaratas: quibus magnopere ſe iactitat & gloriatur: qđ multas uaſtauerit & incenderit uillas: & maiora minatur his: qui ſuæ rebellioni nolint adhærere: & quaſi leonis ĩmaniſſimi ac fero ciſſimi Draconis oſtendit animum: & q̃uis minarum & cædis plenus exiſtat cenſuris grauioribus ĩnodatus anathemate per cuſſus extra eccleſiam factus: id ſingularem tamen ſibi laudé exiſtimat: quod cum clero Maguntino uel coacto in eccleſia cã tat: & diuina proſequitur officia: atq; id ſerio triumphat: & in eo ſe magnopere laudat: non animaduertens quantam deo con tumeliam irrogat: & quãta ſe cumulat ignominia more ꝑfidi peccatoris: qui cum in ꝓfundum maloꝝ peruenerit: contẽnit. Sed arbitratur offerendo iudiciũ querelis ſeſe omnibus ſatiſfe ciſſe. Multos offert iudices iam iudicatus de iudicio iudicium: de ſententia ſententiã quærit: damnatus eſt & iuſte damnatꝰ. Super notorio exceſſu lata eſt ſententiam: de manifeſtiſſimis:

& atrociſſimis delictis iudicium prodiit : & á ſuo iudice, & á prima ſede reprobatus eſt Dietherus: & tamen audet grauatũ ſe dicere & iniuſte damnatũ. Commune hoc uitium eſt. nemo ſeipſum accuſat. nemo ſententiam contra ſe latam probat. Dietherus tamen ſi conſcientiam ſuam intuebitur: & uerum fateri uoluerit: nihil horum negabit: quæ per nos dicta ſũt: & uos uel paululũ inueſtigabitis facta eius notoria eſſe. crimina intelligetis: propter quæ ad ſuam priuationem uentũ eſt. Ipſe, ſi ſapiet: acquieſcet iudicio noſtro: nec perget ulterius uexare Maguntinam eccleſiá: ſed pacé illi dabit: quæ prima porrexit infanti diuini lactis ubera : & chriſtianũ eum effecit : nec ſe ſinet ulterius malis conſiliis deprauari. Ve℞ quia ſe appellaſſe á nobis male informatis: ad noſipſos bene ĩformandos aſſerit: ut ſupra rettulimus: & in litteris, quas ſacro collegio de hiſdé rebus ſcribit ſeipſum corrigens appellationem hanc uerius ſupplicationem nominandam affirmat: & audientiam petiit. Dicimus noſtrum non eſſe ſupplicantium præces non audire: ſupplicanti ſibi nunquam denegabimus audientiá: & honeſta petenti nunquam erunt aures noſtræ clauſæ. Neq; Dietherus neque alius quiſquam ea, quæ iuſta fuerint : á nobis fruſtra requiret. Sed arbitramur Dietherum his artibus ſubterfugia quærere: & inique ſuæ cauſæ mendicare fauores: neque id eſſe in corde quod in ore: quemadmodum opera ſua palá oſtendunt: qui non ſolum eccleſiæ Maguntinæ agros deuaſtat atq; incendit: ſed uaſtare & incendere gloriatur: & pulchrum ducit illam eccleſiam uexare & ad ruinam deducere : quæ ſe uſque in hanc ætatem pie ac benigne nutriuit. At uos fratres ac filii præſtantes, quos ſyncæro corde & mente pura diligimus: audiuiſtis & ipſum & nos : & iam non ignorare poteſtis : ubi ſit ueritas. Iudicium noſtrũ ante oculos noſtros ponimus: aſſiſtite apoſtolicæ ſedi matri ueſtræ: & maguntinæ eccleſiæ afferte ne pereat in manibus adulteri. Iuuate ne tot animæ ſub excommunicato & damnato homine periculum ſubeant. Adeſte ſententiæ contra impiũ latæ. Non potuit habere pacem domus

David:niſi Abſalon filius eius in bello contra patrem caderet. Nec maguntina eccleſia pacabitur:niſi Dietherus auferatur ab ea:date manus:eiicite peſtem:neq; miſereamini eius:qui ſui non eſt miſertus.Nolite illi eſſe amici:qui deo ē inimicus:ꝑiurius eſt,ut diximus:& hoſtis eccleſiæ Romanæ:Non eſt crudelitas hunc expellere ex aliena domo:qui alium de ſua conatur eiicere.pium erit ī hac re fuiſſe crudelem:Sicut pia fuit Heliæ auſteritas & beati Petri ſeueritas:quoꝝ alter bis qnquagenos igne conſumpſit:alter Ananiā & Saphiram ſubita morte damnauit.Expedit eccleſiæ iudicium facere eccleſiaſtico teſte: qui ait ex eo qđ non cito proferẽ cōtra malos ſententia:abſq; ullo timore perpetiuntur filii hominum mala. Animaduertimus conſilia:& opera Dietheri uidim⁹ malignos eius cogitatus ex factis.quæ ſecuta ſunt. priuauimus ipſum ueriti ne amplius iniquitatē eius tollerantes qua deum contemnit:dei erga nos iram prouocaremus: dicente Auguſtino ſi ea,de quibus uæhementer offenditur:ulciſci differimus:& ad iraſcendum utique diuinitatis patientiā ꝓuocauimus:fecimus quod erat in nobis. ne Dietheri exemplum alii ſequerentur. Nunc ueſtrum eſt curare:ut apoſtolica ſententia executioni demandetur. Adolfo electo auxiliū præbere Maguntinæ eccleſiæ pie conſulere atq; ita efficere:ut omnes nationes intelligant apud Germanos nobiles & potentiſſimos principes nullum eſſe aut peierantibus aut excommunicatis refugium. Datum Romæ apud ſāctum Petrum Kalendas februarias.Mccccl xi.

Pii Secundi,pont.Max.ad demerita Sigiſmundi Malateſtæ,& excōmunicationē eius epiſtola ſiue oratio ſeptima.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei uniuerſis Chriſti fidelibus ſalutem & apoſtolicā benedictionē.Diſcipula ueritatis,ac magiſtra fidelium apoſtolica ſedes perſeuerantes inobedientia filios omnibus tum cōmoditatibus, tum honoꝝ inſignibus atq; ornamentis cumulare contendit:

Nec eos, qui redeunt ab errore: contemnit : ſed perbenigne ſuſceptos toto caritatis ſinu conplectitur. At quos iugo parẽtis abiecto uitiorum coeno ſine ſpe reditus immerſos agnoſcit eiectos de domo domini : & ab eccleſia militanti pretioſos acriter punit: ac perſequitur. Eius enim qui reip. præſidet: triplicem eſſe curã oportet: Prima ne ſubiectos labi pmittat. Altera ut lapſos in uiam reducat. Tertia ut affixos malo, & prorſus incorrigibiles ita coerceat: ulciſcatur: exterminet: ut eorum poena reliquos á peccato deterreat. Sic legum latorib? placuit latinis græcis hebræis. Sic nos docuit legifer noſter in euangelio Iheſus chriſtus : qui diſcipulis ſuis uiam uitæ aperiens multis eos ſermonibus hortatus eſt: ut in caritate in fide, in officio perſeuerarent. Et quoniam diſcipulus ille, quẽ præcipue dilexit: integer uitæ ſceleriſq; purus: uirgo permãſit in æuum: de ipſo inquit. Sic eum uolo manere: donec ueniam: & in cruce leuatus matrem uirginem uirgini commendauit. Petro autem, cuius negatio & abiuratio in euangelio legitur: & tu ait aliquãdo conuerſus confirma fratres tuos: & Thomæ reſurrectionis incredulo. Infer digytum tuũ huc: & uide man? meas: & affer manum tuam in latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. At de Iuda, quem in omni nequitia cõfirmatum: & iam membrum diaboli factum nõ ignorabat. Neceſſe eſt: inquit: ut ſcandala ueniant. Sed ue homini illi: per quem ſcandalum uenit. Iudas enim æterno igni deſtinatus laqueo ſe ſuſpendens crepuit medius. In Iohanne igitur & aliis com pluribus dominica ual uit exhortatio : ne corruerent. In Petro ac Thoma commonitio: ut lapſi reſurgerent. In Iuda punitio: ne cæteri delinquerent. Sed ecce iam alium noſtro tempore Iudam non inferiorem ſcariotæ Sigiſmundum Malateſtam perditionis filium extra matrimoniũ natũ, turpiter educatũ, foediſſime adultũ monſtrum horrendũ ingens : nulla uirtute redemptum á uitiis mendaciorum & totius iniquitatis mirabilem artificem: qui noſtram ætatem omni flagitiorũ genere foedauit: qui non flamineam tantũ, in qua natus eſt: prouĩciã:

Præſidentis Cura Triplex

ſed Picenū:ſed Emyliam:ſed Galliā:ſed Italiam:ſed Europam: ſed omnē fere terraꝝ orbē turpiſſima ac teterrima ſui nominis fama repleuit: hunc nos non ſumus hortati: ut in bono ꝑſeueraret:quē nunꝗ inuenimus bonū.Non rogauimus: ut uirtutē retineret:quā nunquam cognouit.Non petiuimus:ne fidē,ne religionem exueret: quam nunꝗ induit á puero:á teneris (ut aiunt) unguiculis uitioꝝ ſectatus eſt iter:quæ cū artubus ſecū creuere:& cum annis peruenere ad ſummū.Nec quiſquā unꝗ tam auide aut pecunias, aut honores accepit:quā hic nefādas libidīes,flagitioſaſq; uoluptates cupide arripuit:hauſit:ībuit. Itaq; turpi ex puero turpiori iuuene uir turpiſſimus ac ſceleratiſſimus euaſit. Nam quæ regio in terris tam remota, tam barbara,tā inacceſſa: quæ huius perditiſſimi hominis īmania & abominanda ac nefanda ſcelera non audierit: cognouerit: damnauerit? Noſtras certe aures, quamuis in minoribus conſtituti flauianis:quæ nunc Viēna dicitur: apud Danubii ripā morā traheremus: turpiſſima Sigiſmundi facta rumore tetro nō ſine infamia nominis italici ſæpius pulſauerunt.Nihil eſt enim tam uolucre quā ſcelerata fama delicti.Nil tam facilius emittit̃:nil citius excipitur:nil latius diſſipatur.At cū in Italiā reuertiſſemus:& primo Cardinalatus honorē,mox ſūmi pontificatus apicem non noſtris meritis, ſed diuina diſpenſatione conſecuti eſſemus.Cumq; Mantuanū conuentum pro cōmuni ſalute indictū peteremus: primo Florentiæ,deinde Mātuæ ab hoc homine conuenti fuimus: multumq; rogati ut pereuntis miſereri uellemus:& afflicto pacē reddere.Hunc olim Alphonſus clariſſim⁹ Aragonū ac Siciliæ Rex in bello,quod aduerſus florētinos potentiſſimū Ethruriæ populū ſtruebat:magno auri pondere dato cōduxerat.Sed mox ab eo deceptus prodituſq; ē. Sigiſmundus enim nouo inaratus auro ad florētinoꝝ florētes opes defecit:& ꝗuis florentinis parū fidelis fuerit: Alphonſi tamē conat⁹ magna ex parte ꝑfregit: cuius cōſilia proditione ac trāſfugio inopinato præuenerat.Ob quā rem cū poſtea pax Italica conſtitueretur:& fœdus uniuerſale ꝓcuteretur cōſenſu

Sigiſmundus ab Alphonſo defecit

omniū:Sigiſmundus, q regem ꝓdidiſſet: extra foedus factus eſt: & puniendus regi dimiſſus. Alphonſus paulopoſt Iacobū piccininū copiaꝝ ducem non inſtrenuū aduerſus eum miſit : qui iūctus Frederico nobili Vrbinatiū comiti, debitas poenas á ſcelerato proditore repeteret. Coepto bello : & aliquandiu ducto, Alphonſus dié obiit. Ferdinando filio non ſolum regni Siciliæ, ſed iuſti odii ac belli hærede relicto : Cui facto haud diſſimile illud Dauid fuit. Qui moriens Solomoné rogauit : ne uel Ioab interfectoré Abner & Amaſe uel Semei : qui ſibi eunti ad caſtra maledixerat: maledictione peſſima íultū abire ſineret. Vrgebant Piccininus & Fredericus: hoſté præmebát : exterminabant nunc hoc, nunc illud oppidum expugnantes. Multi quoq; ſua ſponte e Sigiſmundi ſubditis deficiebant. Cum neq; uim hoſtis, neq; ſæuiciá domini perferre poſſent : circūibat Italiá fractus animo Sigiſmundꝰ & modo Venetoꝝ opé, modo Florétinorū auxilia implorabat. Supplex ſquallidus mutata ueſte tribūalia cuiuſq; prícipis adibat : ut ſui miſererent: non ſine lachrymis ac ſingultibꝰ orans. Sed nullū íuenit qui ferret opé latroni & proditori. nemo conſulédum putauit. Intellexit infelix uerū eſſe ꝓuerbium: quia non tá proditoris ꝑſona placet, quá proditio. Exercét aliquádo proditores uiri prudétes: & boni diligunt nunꝗ. Venerant iá Sigiſmundi dies : iam irrætita erat beſtia: iá ceciderat in caſſes Leo : iá peccandi finé feciſſet: niſi nos ei miſericordiá feciſſemus. Periſſet homo nefarius: niſi nos ab eius capite ꝑiculum auertiſſemꝰ. Periſſet fex Italiæ: ꝑiſſet chriſtiana ꝑnicies: ꝑiſſet orbis uenenum: niſi nos cõmuni omnium peſti abſtuliſſemꝰ peſté. Sed decepit nos falſus hominis ſermo & compoſita fictaq; ad commouendam miſericordiá facies. Venit ad nos ſupplex flens eiulás habitu uultuq; deiecto & miſerabili & aduolutꝰ genibꝰ cū lachrymis ac ſuſpiriis auxilium petens Diuiná maieſtaté inquit : ſecum miſericorditer egiſſe quæ ꝓ peccatis flagellatū nõ occiſum ſe uoluiſſet cognoſcere : ſe ſuos errores deū multifariá multiſq; modis offédiſſe. Latrocinia, adulteria, homicidia, ſacrilegia

Iacobus piciniꝰ

Federicus vrbinatum Comes

Sigismundi Calamitas

ſæpenumero perpetraſſe . Diuina & humana iura peruertiſſe.
Mille ſe mortibus dignū .Sed intelligere tunc demum in quo
malorꝝ profundo fuiſſet: quas pœnas,quæ ſupplicia meretur .
Abhorrere præteritos mores uictuꝝ deinceps ut chriſtianum
decet .Gaudere quod percuſſus fuerit .Orare pacē & finē laborꝝ
Sigiſmundū: ſi quietem conſequatur: eam uitam ducturū: ut
intelligant omnes manum domini excelſam fuiſſe cum eo .
Vicerūt nos lachrymoſæ præces .Correctū putauimus & emen
datum tot flagellis hominem: nec aliud in ore, aliud in corde
credidimus eſſe. Venit in mentē nobilitas domus: neq; mala
teſtaꝝ antiquæ proſapiæ ferendum interitum exiſtimauim?.
Subierunt animum pauperes agricolæ : qui pro deliramentis
dominoꝝ plectūtur .Et illius pſalmiſtæ meminimus: quia dū
ſuperbit impius:incenditur pauper . Vertebantur ante oculos
belli turpia: rapinæ:adulteria:incendia: cædes .Et armatos om
nia facere:ex quibus ira dei prouocatur omnipotentis .Et q̄uis
Sigiſmūdū uel cōfeſſū ſupplicio,quo uis dignū arbitraremur.
Illud tamen nos ut ſcit:qđ pios cum impio perire uidebimus.
Nec tam puniri nocentē quā innocentes plecti. Satiuſq; cēſui
mus dubia pacis bona,quā certa belli mala ſubire .Accepimus
igitur arbitrium:quod illuſtris rex Ferdinandus & Fredericus
comes Vrbinatum ex una parte : et Sigiſmundus Pandulfus
malateſta ad nos ex altera miſere : In cuius uim poſt multos
tractatus multoſq; labores ſententiā ꝓmulgauimus . Per quā
inter cætera iuſſimus:ut pax prior & amicicia inter partes redi
ret .Sigiſmundus intra bienniū nulli militaret:qui Ferdinādo
eſſet inimicus . Arces quaſdam & oppida non nulla Frederico
reſtitueret .Senam, Muldauiāq;,& alia plæraq; loca apud nos
deponeret .ſibi,quæ armis ablata eſſēt:redderenť .Ferdinādoq;
eam pecuniæ quantitatem diſſolueret: q̄ nos definiremus qui
neq; ultra ſexagintamillia auri nūmum , neq; infra quinqua
gintamillia condemnaturi eum eſſemus. Cuius rei arbitrium
in aliud tempus rettulimus: cum poteſtate prorogādi totiens
quotiēs nobis placeret .Acceperūt partes arbitramentū noſtꝝ:

ratumq; habuerunt:& laudarũt. Subiecta poena cẽtummilliũ auri florenorũ aduerſus eum qui pronunciatis:aduerſaretur. Atq; omnia Sigiſmundus non per nunciũ aut legatũ: ſed per ſeipſum ore ſuo illo procaci & impudico ac ſemper mendaci approbauit:& iureiurãdo firmauit. Quibus pactis Sigiſmũdũ hortati ſumus: uti beneficium magni dei recognoſceret: ut præſenti rerum ſtatu contentus ſatis ſibi pulchrum domiciliũ eſſe: ſatis amplum dominiũ iudicaret:nec maiora cõcupiſceret Futuꝝ diuitem: ſi partis contentet̃. Sin fines ampliare uitat̃: nunquam ſatis habituꝝ. Reminiſceretur:quo fuiſſet ĩ periculo Deo gratias ageret:qui non ſecundũ peccata ſua,ſed ſecundũ ſolitam clæmentiã ſecum egiſſet. Dignum fuiſſe ultima õnia perpeti: qui tam ſceleſtam,tam perditã, tam nefandã uitam duxiſſet. Admonitum ſe tot cladibus non punitum crederet. Corrigeret ſe tandem:finemq; poneret iniquitatibus:parceret rapinis:parceret adulteriis: parceret crudelitatibus: parceret tandem fallere ac prodere homines. Non ſuperiores tantum, ſed etiam pares atq; inferiores: deumq; potius miſericordem quã ultorem experiri uellet. Nec miſericordiam ſperaret niſi correctus. Egit nobis gratias Sigiſmundus: cum ſoli ſolum alloqueremur:& moneremus. Promiſitq; optimum ſe poſthac futurum:qui fuiſſet peſſimꝰ. Sibi enim nunq̃ media placuiſſe ad ſumma ſemper aſpiranti. Sed cum plane peccatis omnibꝰ ſe inquinatũ affirmaret:Illud tamen nunq̃ fateri uoluit: quod ſæpe de mendaciis eius ſibi obiecimus. Sed quotiens nos acceſſit: ſemper illud in primis uerbũ in ore habuit. Nunquam ego mendaciũ dico. Cumq; maxime mẽtiretur:tunc potiſſime ſe:mentiri inficiabatur: ſiue quod praua cõſuetudine inſtitutꝰ inter uerũ falſumq; nihil diſtare arbitrat̃: ſiue quod mutatis rerum uocabulis,quod nos ueꝝ:ipſe falſũ appellat. Sic tamen á nobis e Mantua diſceſſit: ut pariturus ſententiæ: & uitam reformaturus uideretur. Sed omnia falſa ficta atq; inſidioſa reperta ſunt: quæ dixit. Nam neque imperatis paruit: neque mores mutauit. Sed ut primum habita pace dominum rediit:

priſtinum uiuendi ritum turpiſſimaſq; uoluptates ac ſæuiciá
& infidelitaté reſumpſit . Neq; enim facile eſt homini ſcelera
tiſſimo corroboratá iam uetuſtate maliciá omnino relinquere:
quanuis ad breue tempus intermittere poſſit.Rediit igitur ad
ingenium Sigiſmundus . Et cum inter cætera quæ Frederico
reddenda erát oppida:unum eſſet opportuno loco ſitum:quod
Petram rubram appellant.Nunquá hoc reſtitui paſſus eſt.Op
Petra rubra
pidanoꝝ reſiſtentiam cauſatus qui nollent mutare dominum.
Tanquam ſubditorum uoluntas exquirenda eſſet : aut uideri
cuiquam uero ſimile poſſit:ei libenter ſubeſſe homines:q̃ neq;
liberos,neq; uxores,neq; fortunas ullas in bonis ſuoꝝ ciuium
propriis eſſe ſinit.Sed facile ſex aut octo ruſticos cirunuenit :
qui minis metu munere inducti arcé,quæ ultro aperta eis eſt:
furarentur:dicerentq; nouum dominum nolle admittere.Nõ
enim quid eſſet credibile : ſed quomodo fallaciam ſtrueret :
cogitauit fictus falſuſq; nugarum íuentor.Atque his technis
doliſq; nitidum ſe fecit: & ſummam fraudem dicit eſſe prudé
tiá.Arces uero,quas apud nos deponere debuit:diu retétauit :
expectans ſi quid oriretur: per quod fallere fidem ſine p̃iculo
poſſet.Quod ubi nõ ſucceſſit:fecit qđ potuit.Vacuas omnibꝰ
armamétis & his, quæ ſunt ad uictũ neceſſaria:turres arceſq;
dimiſit. Arbitratus eo pacto facile ſibi occaſioné dari:qua eas
inuadere ac recuperare poſſet.Inſidiatoribus dimiſſis:qui dies
noctesq; præfectorum uigilias excubiaſq; fallere conarentur .
Ac per hunc modum cum perfectus arcis Montis martiani p̃
oppidum parum conſulto uagaretur:ab oppidanis iubente Si
Mons Martiani
giſmundo interceptus eſt:& arx occupata. Quanuis ſuo more
Sigiſmundus multa mentitus præfecti libidinem accuſauerit
intollerandam oppidanis . Audiendus ſi adieciſſet indignum
eſſe oppidanorum coniuges & ſuis alioꝝ uexationibus parere:
Satis miſeras eſſe ſi ſe patiantur: Sed minime hoc pacto Mul
dauii arcem ademptus eſt.Auaricia præfecti portam aperuit .
Vicit auro auarũ hominem:qui ſæpe uictus eſt auro. Inuenit
ſibi ſimilé:qué pecunia corrũperet.Multos frangit execrabilis

auri fames: haud ineptus ille qui ait. Expugnabilem omnem eſſe arcem: quam onuſtus auro poſſet Aſellus aſcendere. Nouũ tamen hic falſitatis commentum falſus ueterator inuenit. Tabellionem adduxit: qui publico inſtrumento atteſtatus eſt ueniſſe hominem: qui ſeſe dixerit á nobis miſſum ut præfecto mandaret arcem tradere. En ſceleſte quam facile mendacia nectis: nec tuam intelligis turpitudinem. Adeo ne ſtultos eſſe homines iudicas: ut hæc credantur? Aliis fortaſſe crederent: tibi credit nemo. Nota eſt omnibus tua conſuetudo. Nemo te non fictum, falſum, inſidioſum, mendacem nouit? Quidquid ex te uenit: ſuſpectum eſt. Sic tuæ leguntur epiſtolæ: tanquam ex domo luciferi ueniant. Sic tuis uel dictis uel ſcriptis fides habetur: tanquam ex ore demonum prodeant. Dixit homo ſe miſſum ut iuberet arcem tradere: quis huic nuncio pareat? Quis homo ille fuit? An ex domeſticis noſtris? Non audebis hoc dicere q̃uis turpia quæ eius audes. Si non fuit domeſtic⁹: ſignũ igitur habuit: quod fidem faceret. Sed neq; hoc aſſeruiſti. Nihil de ſigno dictum litteras ne noſtras attulit? Neq; hoc præſumis dicere. Quid igitur agis? Homo uenit: qui ſe miſſũ á pontifice dixit: ut arx traderetur. Siccine traduntur arces? Huic præfectum crediſiſſe credemus? Nihil agis nequam. Nota eſt fabula: terrore mortis coegiſti, quæ uelles: hominem dicere. Scripſit Tabellio: ſcripſit. Non negamus. Sed male: Sed falſe ſcripſit. Quanuis ea uerba ſcripſit: quæ minis coactus homo dixit. Debuit enim non dicti tantum: ſed metus quoq; teſtimoniũ ſuo ſcripto perhibere: Sed nihil apud Sigiſmundũ ſyncære fit. Eſt quoq; notariis poena præſés: Niſi quæ iuſſerit ãnotauerint: & in publicá formá redegerint. Quáuis exemplũ domini multi ſua ſponte ſequátur. Intellexit tamen aliquádo Sigiſmundus ridiculũ eſſe teſtimoniũ hoc: Mutauiq; fictioné & affirmás ſibi cõpertũ eſſe: qđ arx Muldauii Frederico urbi nati ꝑdenda eſſet. Huius quoq; fallaciæ publica inſtrumenta fieri ꝑcurauit: apud qué facilius falſos notarios, quam ueraces inuenias. Eſt enĩ hoc fere in omni regiõe ut tales ſint ſubditi:

equales principes . Neq; tutus eſt apud iniquum locus bonoꝝ. Qua patuit Sigiſmundi poteſtas : nulli ueracem eſſe licuit : Ne malum edictum fuerit: quod inſtrumētis Arimini Faniue factis fidem abrogaret. Sed alia proſequamur . Obmittimus quanta macchinatus eſt in Comite Vrbinatē : poſteaquā pacē pepigit: quanta cum Piccinino, quanta cū Principe Tarentino : quantā cum francis aduerſus Ferdinandū molitus eſt. Ea nunc proſequimur : quæ contra nos & Romanā eccleſiam matrem & dominam ſuam fabricauit . Senam ſicut & Muldauiam inuadere conatus eſt. Quod cū non ſuccederet : molas quaſq; perfregit. Cōmeatū mari miſſum armatis nauiculis intercepit. equites , quos Rodulphus Camertinus uir fide atq; honeſtate præditus iuſſu legati noſtri præſidio mittebat: á tergo inuaſit: & aliquos interfecit: aliquos cepit: iuſſitq; nunquam uiſa aut audita teſtari. Vt ſunt hominis artes inſidioſi ac puſillanimi. Ciuitates nō paucas eccleſiæ Romanæ ſubiectas ad defectionē ſollicitauit: ab Ancōitanis mercæde cōductꝰ aduerſus heſinos ſubditos noſtros abſq; ſcitu noſtro copias duxit. Caſtellū unū expugnauit: & late populatus agros multos mortales & omne pecus abegit . Sic ꝓmiſſum, ſic iuſiurandum, ſic fidē ſeruauit Sigiſmundus. Sic ille gratus, ſic ille memor eſt accepti beneficii. Hæc nobis pro pace data redduntur præmia. hos plātatiōis noſtræ fructus excerpimus. hos manipulos metimꝰ laborioſæ ſementis. Nec alio ſtipendio digni ſunt: qui latrones ſeruant. Crux illi expectāda ē: qui dignū cruce redemit. Decepti amici nos decepere. Errauimus. Mutatum cor Pharaonis : & Iudam conuerſum putauimus. Nomen nos pacis illexit : cuius eſt mirifica ſuauitas. Miſerti ſumus pauperculæ plebis, & nobilitati blādæ cōciliatriculæ: quæ non uidebat͂ arrogās: duximus ignoſcendū: nec mentiri ſemꝑ mendacē exiſtimauimus. Sed digna eſt hæc ultio. Digne plectimur: q poena dignū puniri non ſiuimus: qui fidē habuimꝰ īfideli & hūani aliqd peſſimā ferā præ ſe ferre credidimꝰ. At ille dei & totius hūani generis infēſiſſimꝰ hoſtis teterrima ſua ſcelera tāq̄ egregia quædā facinora palā

Eqtes Rodulphi Camertini a Sigismundo fusi.

commemorat: & collaudat: & gloriatur in ſuis iniquitatibus: pulcbrumque ducit ac generoſum inter eos annumerari : qui arcem pfidiæ & totius malignitatis ſummam tenuerunt. Nec ſuauis ei nomen eſt quam Dionyſii, quam Phalaridis, quam Buſiridis, quā Mezentii. Nullus apud eū in bonore ſacerdos: nulla reuerentia legū: nulla uirtutis præmia: nulla bonarum artiū ſtudia: boneſtaꝶ emolumēta reꝶ fures eripiūt: Latrones, incendiarii, ſicarii, lenones, ac falſarii. Quæ cum nos multis referentibus accepiſſemus: moreſq; bominis deteſtātes tanta eſſe audacia nequicia perfidia baptizatū quempiā miraremur. Accedens ad nos fiſci ꝓcurator conturbatū ſe fama publica dixit de Sigiſmūdi criminibꝰ: quæ tota Italia uulgo baberent̃. Nec malignorum aut uiliū bominum: ſed bonoꝶ & grauium confirmata ſermonibus : Adeoq; ſcelera illius nota eſſe : ut magna ex parte notoria dici poſſent : nec dubium quenquam facere: quin Sigiſmūdus adulter, bomicida, parricida, piurus, proditor, īceſtuoſus, ſacrilegꝰ, latro, īcendiariꝰ, excōmunicatꝰ, blaſpbemus, atq; bæreticus eſſet: expreſſitq; multos caſus: ex qbus bæc colligi poſſent: petiitq; á nobis: ut eum tanq̃ talem plecteremus: & poenis ſubiiceremus iuxta cāonicas ſanctiones & iura tam diuina, quam bumana cōdignis. Quibus auditis quanuis prius intellectis acceſſerint pauca ipſa. Tamen tot flagitioꝶ tantoꝶ tam immaniū, tam atrociū, tam nefandoꝶ recenſione mirū ī modum borruimus : multumq; uicē Italiæ doluimus: quæ tā borridā beſtiā, tam uiroſam, tam tetrā, tam periculoſā tandiu pertulerit. Voluēteſq; animo quonā modo mederi buic morbo poſſemus: nibil antiqus exiſtimauimus q̃ ſcabioſā pecudē gregi noxiā ex ouili dominico procul eiicere. Imitariq; ſanctū illū Moſen : q lepra infectos ab Iſrabeliticis caſtris iuſſit emitti. Veꝶ qa iudiciariꝰ mos requirit: ut audiat̃ reus: anteq̃ iudicet̃. Si quid forſitan ſua uelit afferre īnocētia. Nam & dominus Adā, ut in Geneſi legimus: priꝰ audiuit : q̃ cōdēnauit. Et Caym dixit. Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et de Sodomitis deſcēdā īqt: & iudebo: ſi clamorē

Inqſitio Criminũ Sigiſmundi card^li Sancti Petri ad Vincula.

qui uenit ad me : opere compleuerit. an non eſt ita ut ſciam. Volentes igitur & nos inquiſitum reum audire ſi forſitan uel correptus,uel innocens oſtendi poſſet: cõmiſimus dilecto filio noſtro Nicolao tituli ſãcti Petri aduĩcula presbytero Cardinali integre fidei uiro & doctrina excellenti prædito:ut Sigiſmũdo coram ſe perſonaliter etiam per edictũ uocato de criminibus iſtiuſmodi inſtructionẽ acciperet & ſiue ille ĩ iudicio ſe ſiſteret ſiue illuderet: cauſam nihilominus cognoſceret. Teſtes examinaret: ſcripturas inſpiceret: & alia faceret: quæ in talibus iudiciis neceſſaria ſunt uſq; ad ſententiã:quam nobis reſeruauimus promulgandã.Cardinalis ſuſcepto mandato cũ auditis non nullis teſtibus fide dignis magna laborare ĩfamia Sigiſmundũ neq; patere ad eũ tutum acceſſũ reperiſſet : per edictũ monuit eũ:ut intra dies triginta á die publicationis monitorii cõputãdos corã ſe pſonaliter cõpareret allegaturus cauſas:cur non deberet de præmiſſis criminibus cõdemnari. Fuitq; monitorii plurib⁹ in locis executio facta. Ex quibus non ẽ dubitãdũ: quin ad eius noticiã peruenerit:cum uicina ſibi eſſent & ualde ppinqua. Expectata eſt ipſius cõparatio ad tẽpus in monitorio definitũ.Sed ĩobediẽs chriſti mãdatis Vicarii quoq; præcepta contẽpſit:audiuit omnia ſurdis auribus.Neq; ipſe uenit:neq; aliũ ſuo loco miſit.Non eſt hic:qui paulo auſcultet præpoſitis obedire iubẽti.Male ſe ſubiicit homini:q deo ſubeſſe recuſat. Neq; humanas reuerer̃ leges:qui reſpuit diuinas.Sigiſmund⁹ ſine lege,ſine magiſtro,ſine iudice,ſine prĩcipe,ſine religiõe, ſine deo abſolutũ & liberꝝ ſe omni imperio ducens Cardinalis mandata contẽpſit:& nobis,qui iudicẽ illum conſtitueramus: illuſit.In qua re non ſolum contumaciã,ſed conſcientiã quoq; ponderamus.Magna uis eſt conſcientiæ in utranq; partẽ. Ut neq; timeant:qui nihil cõmiſerint: & pœnã ſe ante oculos uerſari putent: qui peccauerunt. Intelligebat Sigiſmundus non modo uera eſſe:quæ aſcribebãt̃: uerꝝ etiã manifeſta.Cõſciuſq; ſuarꝝ iniqtatũ iudiciũ formidabat.Q d̃ cũ Cardinalis animaduertiſſet:decreuit ĩ cõtũaciã rei pcedere ea grauitate utẽs quæ

tanta in re uidebatur neceſſaria . Interea temporis cum nos
publico in conſiſtorio ſederemus querelantiū cauſas pro more
audientes : ſurgens Andreas Bencius proaduocatus fiſci ad
beneplacitum noſtrum ordinatus in hunc,qui ſequitur:modū
locutus eſt.Sedentē pro conſiſtorio tuā beatitudinē Sāctiſſime
maxime Pontifex nunquam in eo deſyderio tā accōmodatam
quam hodie uidi:Nam quid ego deſydero? quid quæro? quid
cupio niſi ut de uultu tuo iudiciū prodeat: & oculi tui uideāt
æquitatem? Honor regis,ut inquit Dauid: iudicium diligit .
Et de ipſo ſcriptum eſt : quia iudicium & iuſticiam faciebat
omni populo . Et de filio eius traditur : quod ſapientiam ad
diſcernendum iudiciū poſtulauit á domino.Non eſt tua ſedes
inferior illorum throno iſrabeliticum:illi tantum populū iudi
cauere.Te totus orbis iudicem habet.Non pro ſuo ſolū tēpore
Cuſtodite iudiciū:& facite iuſticiam inquit Iſaias.Sed futurū
quoq; ꝓſpexit:& huic noſtræ cōſulit ætati:quæ plena flagitiis
ſine iudicio retineri non poteſt.Tu ſapiens es : & noſti : quia
ſapientis eſt iudicare populū ſuum.Et quia gaudium eſt iuſto
facere iudicium: facito igitur & tu maxime Præſul iudicium
iniuriam patientibꝰ.Multi ſunt:qui hoc aduerſus Sigiſmūdū
malateſtam abs te flagitant:& ego unus pro omnibus,qui ab
illo læſi ſunt:aduocatus fiſci uerba facio.Sed intueor uultum
tuum ſeueritatem quandam præſe ferre,& oculos graues. Ap
tiſſimam hodie perſonam ſpei meæ tribuiſti. Confido futurū
ut reus,quem delaturus ſum: debitas poenas perſoluat. Huc
accedit ſacer Cardinalium ordo: quos pariter affectos uideo :
quorum dignitati nihil poteſt non rectum placere. Ipſe enim
lumina ſunt & ornamēta tuæ ſedis : quæ tamen ab igne tuo,
ſicut á ſole lunaris globus illuſtrantur . Horū præſentia miꝝ
ī modū me reficit:quos ſceleꝝ hoſtes eſſe nō dubito.Cōſydero
inſup q̄ multi & doctiſſimi & ſapientiſſimi pōtifices tuū ſoliū
circūſepiūt:quoꝝ neſcio doctrinā an bonitatē magis admirer.
Et ab his quoq; q turpia quæq; abominat̃:ſpes ī me plurimū
ſubleuat̃.Iuuat ēt doctiſſimoꝝ uiroꝝ circūſtātiū aſpicere cœtū

Andreas Bencius
In Sigiſmūdū orā.

Omnes profecto, qui adſunt: ſicut audiendi cupidos ita turpitudinis hoſtes amicos iuſticiæ arbitror. Quin & ipſi parietes, ipſaq́; lacunaria neſcio quo pacto plus hodie ſolito magnum aliquod iudicium expectare uidentur & poſcere. Credo iam ſentiunt de Sigiſmundo me iuſticiam petiturum: quo poſteaquã homines eſſe coeperũt: peiorem fuiſſe nullum crediderim: nec facile putarim inueniri ſimilem poſſe: cuius cõpleta iniquitas eſt: cuius fætor nõ eccleſiam ſolum, & ipſum inficit terrarum orbem: ſed ĩ cælum uſq; ſentitur. Ipſiſq́; beatiſſimis ſpiritib⁹, niſi eſſent paſſionis incapaces: nauſeam faceret. Petiturus igit̃ ut pditiſſimum hominẽ iudices: & debita meritorum ſtipẽdia peccatori præbeas: neceſſarium exiſtimo: ut ſcelera eius capitalia ante oculos tuos ponam non tamen omnia. Id enim eſſet multoꝝ dierum opus. Sed ea quæ ſatis ſint ſceleratiſſimum reum oſtendere. Audi ergo ut facis: pontifex chriſti uicarie. Audite & uos lumina mundi reuerẽdiſſimi Cardinales. Audite præſules celeberrimi. Audite uiri nobiles circũfuſi Sigiſmũdi malateſtæ damnatos mores q̃breuiſſime recenſebo. Omne qđ eſt in mundo, inquit Iohannes apoſtolus: concupiſcentia carnis eſt & cõcupiſcẽtia oculoꝝ & ſuperbia uitæ. Et recte quidẽ: Nã peccata, & quæcunq; mundus ſuggerit hominibus: ex his tribus fontibus oriuntur. Nec delictum eſt: quod aut carnis cõcupiſcentiam, aut auariciam, aut ſuperbiam nõ reſpiciat: hinc omnia manant: huc omnia referuntur. Difficileq́; eſt non aliquando in hoꝝ aliquod incidiſſe. At niſi cadens reſurgat damnatus eſt. Sigiſmundus autẽ non in uno iſtoꝝ, ſed in omnibus ĩmerſus eſt: & ita ĩmerſus ut emergẽdi nullã ſpem reliquerit. Neq; uitiũ ullum ex his radicibus pullulat: cui non fuerit affinis aliquãdo. Ne circa uitiũ carnis, in quo ẽ luxuria & libido: ut omittã uiolẽtiã, ebrietatẽ, crapulã, uomicã: Elluatiões binas in ieiunio cænas æſũ carniũ in quadrageſima: & cætera huius modi: quæ ſibi cũ hiſtrionib⁹ ſcurris & filiis multis Baal ſæpe infœdiſſimis ganeis cõuiuia fuerũt. Monſtruoſa eius libido q̃bus fornicationib⁹ aut ſtupris, q̃bus adulteriis aut inceſtibus

expleri unquam potuit? Circa oculorum concupiſcentiam, in qua deſignatur auaricia : uqis auiditatem eius, cupiditatem eius, rapacitatem, uoracitatem ſatis explicare potuerit? quæ ſibi pecunia fuit unquam ſatis? Quis eius manus effugere potuit? quotiens propter aurum mentitus eſt? Quotiens cædẽ fecit? quotiẽs ſæuitia uſus eſt & immani crudelitate? Quotiẽs fidem fefellit? Quotiens iuſiurandũ uiolauit? quot pupillorũ hæreditates expilauit? quot eccleſias ſpoliauit? quot oppida diripuit? quot uiduis, quot ciuibus patrimonia ademit? quotiens falſam pecuniam cudit? Quotiens alieno nomine litteras ſcripſit? quot adulterina ſigilla fabricauit? quot teſtes? quot notarios ſubornauit? Vix quicquam mali excogitari poteſt : quod hic auariciæ cauſa nõ commiſerit? quid de ſuperbia dicã & intollerabili eius arrogantia? qui quanuis nõ ſit certo patre natus: nobilitatem tamen ſuam nulla non hora iactitat. Nunc uetuſtatem domus memorat. Nunc egregia facta maiorum etiam his inculact: qui milies audierunt: nec ego familiã malateſtarum non illuſtrem dixerim: quanuis de Sigiſmũdi dubito quotiens de ſapientia ſermo incidit: de ſeipſo nõ pauca profat̃. Et ſi iudicium meum requiras: minĩe ſtultus eſt: & ſuũ ualde ſapiens. Cunq; ingenium eius á litteris non abhorreat nõnunquam etiam de philoſophis diſputat: eoſq; probat: & in cælum effert: qui auctores & laudatores uoluptatis fuerunt. Eos autẽ qui dignitati ſeruiendum eſſe dixerunt & mortem potius quã turpitudinem ſubeundam uaticinari atq; inſanire affirmat. Theologos omnes contemnit: & irridet. Si quando rei militaris habetur ſermo: quid eſt apud eum frequentiſſimus: unum ſe ducem gloriatur: qui priſcis illis Imperatoribꝰ æquari poſſit Scipioni, Mario, Pompeio, Iulio, Alexandro, Annibali, Pyrrho. Nec mẽtiretur: ſi abſque animi fortitudine ſolis dolis atque fallaciis res militaris conſiſtat. Eſt enim inſidiarum ac fraudum mirabilis artifex: quod ſi animum eius ualeas introſpicere: ea eſt hominis ambitio: ut iniuriam ſibi feciſſe deum arbitretur: qui ſibi non dicam Italiã: ſed orbem non ſubiecerit

Nota Sigiſmũdi ſcelera peſſima

Iactantia Sigiſmũdi

qui non utriuſq; gladii poteſtatem commiſerit:qui non ſolis, non lunæ, non errantium, non fixorum ſyderũ regẽdos curſus crediderit. Melius multo mortalibus cõſultum fuiſſe arbitrat᷑: ſi moderator omnium ipſe unus extitiſſet. Credo equidẽ ſalubriores immiſiſſet uentos:leges aquis poſuiſſet utiliores. Aſcẽdere atq; deſcendere flumina riuos non uini tantum, ſed lactis & mellis iuſſiſſet currere: herboſo ac florenti uerno pomiferũ iunxiſſet autumnum: corporibus humanis omnes ademiſſet morbos: & animas, quas cum corpore putat interituras: reddidiſſet immortales. Mahumeteamq; paradiſum in hoc ſæculo præbuiſſet:quoniã futuri nulla ſibi ſpes eſt. Hinc ille dominãdi ardor ĩmenſus:hinc illud belligerandi inſatiabile ſtudium: hinc illud in ore frequens exitiale prouerbiũ. Si uiolandũ ius eſt:regnandi cauſa uiolandũ eſt. hinc uexati ſubditi: hinc ſocii decepti:hinc domini proditi:hinc religio ſpreta: hinc cenſuræ eccleſiæ contemptæ: hinc ſacerdotes affecti contumeliis & religioſi uiri ſuppliciis acerbiſſimis excarnificati: hinc probra in ſanctos cælites atque in ipſum Iheſum chriſtum ſummum & ſingularẽ deum iactata:hinc peſſimæ uel de anima, uel de deo ſententiæ. Sũmatim hæc & implicite relata ſunt. Nunc explicare aliqua & particulatim nomĩatimq; caſus plæroſq; magis nefandos recenſere oportet: ne quid in oratione mea falſum fictumq; eſſe putetur: q̃uis ita notus eſt reus noſter: ut nullũ adeſſe arbitrer: qui non de multis pauca: de magnis parua:de grauib⁹ leuia me iudicet excerpiſſe. De libidine primũ dicam⁊: multa hic exẽpla ſe offerunt. Nos illuſtriora ſumemus. Multa hic matrimonia uiolauit: cum modo uim inferret: modo aliis artibus mulierum pudiciciam expugnaret. Verum pudicam & ſanctam fœminam Ariminenſem honeſtis ortam natalibus multis temptatam modis cum ſuperare non poſſet: nudatam rapi per urbem iuſſit: & ignominioſiſſime fuſtigari. Adoleſcẽtulã quoq; pariter recuſantẽ cingulo ſuo ſericeo bullis aureis cõtexto tam acriter euerberatã cæſamq; reddidit: ut paulopoſt nobilem animam exhalarit. Adoleſcentem fani natum, quia

Nota de eius libidine

ſororem ſuam ſibi proſtituere denegauit: dira morte peremit. Exarſit & in Commatrem: quam cum corrũpere nequiret uiri cuſtodia, & fœminæ caſtitate obſtantibus: Compatrem ſuum Franciſcum nomine opulentũ, & ornatiſſimũ ciuem confictis criminibus delatum falſiſq; teſtibus circunuentum coniecit in carcerem: neciq; tradidit: & bona eius diripuit: Incertum auaricia magis an libidine parricidium perpetrarit: inceſtum tamen adimplere nequiuit. Cõmater enim infeſto mari paruo nauigio intempeſta nocte adulterium fugit. Facere nanque probiſſima mulier periculoſe, quam turpiter perpeti maluit. Inceſtuoſus tamen adulter nihil his admonitus exemplis pertinacius alienas uxores inſectatus eſt nullis nuptiis parcens. Nec chriſtianis foeminis feralis & monſtruoſa libido ſatiari potuit. In iudæas quoq; craſſata eſt: Adoleſcãtulam hebræam in urbe Fani cũ fruſtra ſæpiꝰ temptauiſſet: Illaq; uim metuẽs Piſaurum conceſſiſſet: parentibus eius ac fratribus uincula indidit: nec ſpem uitæ fecit: niſi puellam reuocarent: illi plus ſuam mortem, quam filiæ ſtuprum abhorruere. O Zelum Finees. O ſacras leges Moſei. O archana Synai mõtis edicta. Quis nunc nos audit? quo pudor abiit? quo fugit honeſtas? Nõ ego pauperes iudæos admiror: ſi metu mortis traditiones patrum tranſgrediuntur. Incontinentiã reſpuo: acccuſo: dãno diuitis chriſtiani: q non cõtentꝰ ſuæ legis foeminas uiolaſſe: alienigenis quoq; & ipſis coactis atq; inuitis miſcetur. Quid de monialibus dicam? Dicantur chriſto uirgines & incluſæ monaſteriis caſtiſſimas deo nuptias: & immaculatum cubile uouent. Simplici nanq; & puriſſime diuinitatis naturæ nihil eſt in terris: quod uirginitate atq; integritate corporum & animorum puritate ac innocentia fiat acceptus. Sed Mecchorum notiſſimus Sigiſmundꝰ non hominũ ſolum, ſed ipſius quoq; dei ſacratos uiolare thalamos auſus: multaſq; ſæpe monialium irrupit adita: & chriſti foedauit coniugia: nullis parietibus, nullis ferramẽtis portentuoſæ libidini reſiſtẽtibus. Volaterris cum Florentinorũ rei publicæ militaret: eſſetq; illic monialis

parum pudica cõſpicatus procantes iuſſit omnes abire:publice dictitans moniales ſibi cunctas denupſiſſe: ſeq; uirum earum eſſe: neq; riualem paſſurum . Sed quid illud tam diu differo ſub omni cælo cognitum uulgatumq; flagitium? Quid agis lingua? Quid titubas? quid hæres palato? Turpitudinem tuæ nationis inuita prodis? Tegerem ego quoq; commune patriæ dedecus: ſi celari poſſet: quod neminē latet. peccata manifeſta, ut inquit apoſtolus: præcedentia ſunt ad iudiciū. Non puduit Sigiſmundum tam atrox perpetrare ſcelus impunitatē ſperās: & tu uereberis recenſere delictum: ut puniat̃? fruſtra reſiſtis . Exi. Non eſt omnino impunitum peccatum : quod ſæpius cū peccantis infamia diuulgatur. Iubilæus currebat annus : quo remiſſio peccatorum promittitur his: ꝗ beati Petri limina, & ſanctas urbis Baſilicas uiſitant. Ingens populoꝝ commotio in orbe chriſtiano fuit : feſtinabant ex remotiſſimis regionibus iuuenes ac ſenes: foeminaꝝ turmæ, pueri, innuptæq; puellæ ſummo deſyderio Romā petebant: nec dubitabāt: quin piacula quæq; diluerent: quamprimū ſacra martyꝝ oſſa uel cōtingerēt: uel uiderent: plangebāt omnes ſua peccata: & grauiores culpas alii ieiuniis, alii elimoſinis, alii orationibꝰ, alii aliis piis opibꝰ redimebāt. Incredibilis deuotio mortalium mentes ꝑuaſerat. Sed ſolus in publica orbis poenitētia inuentus eſt Sigiſmūdꝰ impoenitens. Mala mens: malus animus flagitiis immerſus tunc magis libidinibus æſtuabat: cum pietatis ſtudium apud alios magis ac magis feruebat. Militabat hic per id temporis clariſſimo & præpotenti Venetorum ſenatui: qui cum in agro Veronenſi mulieri tranſalpinæ Romam petēti forma egregia: & ancillarum ſeruoꝝq; honeſto comitatu ſtipatæ occurriſſet: mox furore arreptus & libidinis impatiens irrupit in turmam peregrinæ gētis: uulneratiſq; ac ꝓſtratis aliquibus repugnātē & ſuperos īplorantē foeminā arripuit: non nulliſq; uulneribus reſiſtentem īpetiit. Nec dimiſit: niſi multo cruore madentē : non tuliſſet īpunitum tam impium facinus grauiſſimus ille ac iuſtiſſimꝰ uenetoꝝ ſenatus: niſi conſcius culpæ Sigiſmūdꝰ

Ariminum repente conceſſiſſet. Qui ſua in arce tanq̃ in aſylo malorum omnium uitæ ſuæ non animæ ſaluti conſuluit: ad timorem aliquando, ad ſanitatem nunquam reuerſus. Atq; ut culpam ſuam tegeret: non nullos ex miniſtris ſcelerꝝ uinctos miſit Venetias: qui pro alieno crimine poenas darent. Fertur & aliquos ſuſpendio interemiſſe tanquã reos eius flagitii: qđ ipſe perpetrarat: non ut infamiam euaderet: quæ illi ꝓ gloria eſt: ſed ut uenetos ſimul & Romanum præſulem Nicolaum placaret: quoꝝ offenſas aures & irritatos aĩos nõ dubitabat. Verebaturq; ne quid in ſe grauius ſtatueret. ¶Dixi quã breuiſſime de libidine: nec uolui cuncta percurrere: nec potui tam paruo temporis ſpatio. Potuiſſem foediſſima dom⁹ Sigiſmũdi ſcelera recenſere: ut pater fraterq; uirũ geſſerit: & filios nepoteſq; ſimul genuerit. Sed nolui tam celebrẽ ſanctũq; conuetũ tam turpi cõmemoratione polluere. Illud noluerim omiſiſſe: quod Arimini cæteriſq; in terris eius nil ciuibus exitioſius eſt quam pulchra uel filia, uel uxor: Stat poena præſẽs, aut mores aut exilium: q̃bus cura honoris eſt. Sed minus ĩ opibus ꝑiculi eſt: apud auariſſimum enim & rapaciſſimũ principem: ut q̃ſq; opulentus eſt: Ita & criminoſus habetur: quicũq; peculium aliquod contraxit: mox reus maieſtatis afficitur. Suſpecta eſt omnis tyranno ſubſtantia ¶Senſit hoc nobilis eques & clarus interpres iuris Vgolinus polius ciuis fanenſis: qui cũ liberis utriuſq; ſexus in carcerẽ coniect⁹ pri⁹ dulces natos ãte oculos ſuos diris modis cruciatos inſpexit trucidari: poſt crudelem ſubiit mortẽ. Inducta cauſa quod Eugenio pontifici maximo eſſet amicus: tanquam uetitum ſit: eos, qui uicariis eccleſiæ ſubſunt: chriſti uicarium colere: Sic patrimonium illi nocuit: quod q̃uis eſſet amplum & locuplex: non tamen Sigiſmundi cupiditatem expleuit. Multi alii pari modo extincti ſunt: q̃bus utilius erat fuiſſe pauperes. ¶Viſa eſt & ingradaria Sigiſmundi uorago: id oppidum in agro Piceno Galeacius malateſta pro romana regebat eccleſia. Inuidit ei Sigiſmũdus: & clã collecto milite oppidum inuaſit: bona incolarũ diripuit: mulieribus

uim intulit: plurimos mortales interemit: ſacras & priuatas
aedes incendit nec theſauris pepercit eccleſiaꝝ: proſequar quæ
hic acta ſunt pendente concordiæ tractatu huc rediit: habitato
reſq; omnes expulit adeoq; miſeros abeuntes á tergo. Vrſit:
pupugitq;: ut in flumine, quod Centá uocant: plurimi ſe præ
cipites dederint utriuſq; ſexus homines infanteſque: & ſenes
unda peruoluerit ex in gradaria uſq; in præſenté diem deſerta
remanſit: nobile Sigiſmundi trophæũ. Simili quoq; furore ac
dementia uel potius rapinaꝝ auiditate ripam tranſonis in agro
piceno Romanæ eccleſiæ ſubiectam cum copiis ingreſſus expo
ſuit prædæ rapiẽs ipſe, qđ potuit: reliqua militibus diripiẽda
permittens: neq; mulieꝝ pudiciciæ: neq; eccleſiarũ ſanctitati
pepercit. Saxũ quoq; ferratum eccleſiæ ſubiectũ armis inuaſit:
& Abbatem, qui uicem pontificis maximi gerebat: truſit in
carcerem excõmunicationis cenſuram cõtemnens. Solet enim
cum ſibi obiicitur excõmunicatio ꝑcunctari an uina cybariaq;
ſapiát excommunicatis. Non pauca in hoc quoq; loco rapinæ
& cenſus eccleſiæ ſibi uſurpauit. Quodquod ſacramentum
eccleſiæ auariciæ ſuæ lenocinari coegit nõ coniugii cauſa, ſed
dotis Franciſci carminiolæ ſereniſſimi copiarum ducis filiam
deſpondit: & grandi accepta dote matrimoniũ ei promiſit: ſed
cum obiſſet non tradita filia: Franciſcus hic uir bonus quápri
mum uita functum ſocerum intellexit retenta dote: ſponſam
repudiauit: nec conſulta Romana eccleſia, quam prorſus deſpi
cit: ad ſecunda uota migrauit: filiáq; Nicolai eſtẽſis principis
ſua ætate omnium liberaliſſimi duxit uxorem: Geneueram no
mine caſtam & ſanctam foeminam: ex qua non paruam doté
uenatus eſt. Sed male iungitur impuro pura: adultero caſta:
nocenti innocens non potuit libidinoſus ganeo turpiſſimus
latro pudiciſſime coniugis mores ferre: non potuere diſpares
naturæ diu cohabitare. Vicit potentior & ad õne facinus audé
tior ſexus. Infelix coniunx ueneno breui oppetiit á uiro parato:
Succeſſere tertiæ nuptiæ & nouas pecũias, noua uxor filia Frá
ciſci ſfortiæ tum Comitis cotiniolæ: nunc Mediolanenſium

clariſſimi & excellentiſſimi Ducis: cui quanuis eſſet modeſtiſſima & honeſtate ſingulari prædita: nõ tamen fortuna melior aut uir manſuetior quam priori fuit. Non tulit caſti conſortiũ lecti Sigiſmũd9, ſed atrox & ſanguinari9 parricida hanc quoq; ſanctiſſimam coniugem abſq; ulla culpa ſtrangulauit: q̃uis mortis cauſam poſt mortem quærens nullam inuenerit. Audiebant eius confeſſioné ex more chriſtiáo uiri religioſi regulá diui Franciſci obſeruantes: hos Sigiſmund9 ad ſe uocat: quæritq; non ſolum coniugis: ſed aliaꝝ quoq; matronarũ ſecreta nihil dicétes: nihil mali pandétes diuerſis cruciatos tormétis neci tradidit. Quid hic dicemus? unde hæc tanta crudelitas? auaricia ne, an libido, an ſuperbia duarum uxorum necem & earum confeſſorum hoc flagitium ſua ſere. Rectius hæc tria concurriſſe arbitrabimur: Ná & nouis cõiugiis nouas pecũias ſperauit: & pellici, cuius amore peribat: ſublatis coniugibus ſatiſfecit: & iurgia euitauit: quæ ab honeſtis uxoribus turpis & ſuperbus adulter tollerare non poterat: heu ſumme põtifex, heu cardinales reuerendiſſimi, heu uiri celebres circunſtantes quod nunc ſcelus, quod nunc prodigiũ audiuiſtis. Accuſatur: infamatur: damnatur omnium ſententiis ac linguis herodes: qui Mariánem pudicam coniugé interfecit. In ſimili probro eſt Nero: qui Octauiam necari iuſſit uxorem. Nec minus infamis habitus eſt æuo noſtro Fredericus Ciliæ comes ſuæ conſortis occiſor. At Sigiſmundus non unam tantum: ſed duas: alteram poſt alterá extinſit uxores. quid hic tuus ille áteceſſor ſanctiſſimus Stephan9 quit9 ſtatuiſſet: qui Aſtulfo, ut arbitror longobardorum regi ſcribens: Tuam, inquit: uxorem occidiſti partem tui corporis legitimo matrimonio tibi ſociatam ſine cauſa mortis non tibi reſiſtentem inſidianté quocunq; modo tuæ uitæ: non inueniſti eam cum aliquo uiro nefarriam rem facientem: ſed concitat9 á diabolo, & impio furore íflamatus latronum more atroci9 eam gladio tuo crudelior omni beſtia interemiſti. Omitto poenam: quá reo imponit: ne ſim ꝓlyxior Illud non prætererim: non minoré qui uxori, quá qui matri

Filia francisci Sfortie a Sigismundo marito strangulata

Fredericus Ciliæ Comes

mortē intulit: ab eccleſia poenitentiā imponi. Legi ego plures hiſtorias atq; relegi: nec unquam inueni hominem: qui more Romano uni iunctus uxori duas occiderit. Sigiſmūdo ſoli hæc glorioſa palma debetur. Vide igitur pontifex: uide qua poena plectendus ſit reus noſter duplici uxoricido inſignitus: hoſtis legum legitimis infenſus facibus: matrimonii contemptor: ſemper inconceſſæ ueneris & monſtruoſæ libidinis ſequax & ſeruus. Ex qua etiam illud ortum eſt: quod Alphonſo regi pro dimentum fecit: á quo quinq; & uigintimillia auri nummum ſtipendii nomine cum accepiſſet: mox ad Florentinos traſiuit nouum aurū offerentes. Sciebant enim uiri prudentes naturā hominis: qui duplicatā mercædē etiam cum dedecore ſimplici anteponeret. Nec tamen ad Florentinos in promiſſo tempore uenit: nec bellū cum fide tractauit: expectans ſi forte rex nouā pecuniā mitteret. Ibi enim Sigiſmundus eſt ubi & pecunia. Verum eo pacto ne maior alibi promittatur. Vænalis eſt eius fides. Væniitq; quanto pluris: neque in anno ſemel aut in mēſe, in dies, in horas exponitur uæno: ſi reperiat emptorē. Sed iam notus apud italos: neq; enim potentatus eſt: quē non fefellerit. Extra Italiam quæſiuit emptores. Ad frācos tranſiit nobilem & ueracē gentem: ſed ignarā, ut arbitror: infidelitatis eius. Neq; enim ſi uolubilitatem ingenii, ſi mentis inſtabilitatem, ſi cordis ignauiam, ſi animi cupiditatem & illa in latebra infinitas fallacias atq; inſidias nouiſſet: argentū ſuum in eius ingluuie proieciſſet: qui ob rapacitatem & auri ſitim nulli fidē ſeruauit. Nec Eugenio quidem prædeceſſori tuo ſuo domino nec legatis eius: quibus ſæpius ementitus eſt. Lodouic⁹ cardinalis Aquilegienſis inſignis uir & magna rerum experientia præditus nouit inſaniam hominis: his tibi, ſi uolueris: uitam eius abunde circunſcribet. Cur tibi cenſum tandiu negat: nec monitus, nec excōmunicatus ad ſatiſfaciendū compelli poteſt. Tenacitas ipſa & cupiditas auri efficit: ut creditorē ex debitore ſeſe arbitretur: neq; ueretur excommunicatus diuinis intereſſe officiis: nō quod ī eccleſia quicquam ſancti quærat: aut chriſtū

in domo ſua ueneretur: ſed ne iudicatus hæreticus á ſubditis
deſerat᷉:& ut eccleſiæ maieſtati deroget:cenſuris eius cōtēptis:
Adde monetam adulteram apud Viterbium captus & ultimo
demum ſupplicio affectus faber monetarius:qui ſe apud Sigiſ
mundum ſæpenumero falſos percuſſiſſe nummos atteſtatus
eſt. In Mantua captus fuit : qui falcificaſſe Sigiſmundum &
litteras & annulū Frederici comitis urbinatis aſſeruit. Inſtru
menta publica quammulta falſificauerit:raſerit : corruperit:
longum eſſet recenſere. Tute ſcis quo pacto nunc muldauinæ
arcis occupationē excuſet. Nihil dicere poteſt niſi falſis arma
tus inſtrumētis. Cæca eſt auri cupido: quæ cæcos eſſe arbitrat᷉
qbus cum omnes contrahit. Quid referam onera:quæ ſacris
locis īponit? Quo pacto beati Petri miniſtros:quo benedicti
nos:quo baſilianos:quo bernarditas:quo ciſtercienſes:quo car
tuſinos: quo mendicantes pertractet: quo more eccleſias: quo
monaſteria diripiat? Nihil illis habere egregium licet : non
equum, non bouem, non aſinum:& nihilominus nunc equos:
nunc canes: nunc uenaticas aues ut alant: inter eos diſpartit.
uix miſeris tantum reliqui facit: quantum ad tenuiſſimā uitā
ſufficiat:perfidum illum & apoſtatam Iulianum imitatur:qui
chriſtianis omnē auferens ſubſtantiam: Veſter īquit galileus
ſic enim per cōtemptum appellabat Iheſum: nihil uos habere
proprii uoluit. Sed ille chriſtū ī acie aduerſus perſas pugnādo
ſenſit ultorem: ſentiet & hic aliquando:ſi non in hoc mundo,
at certe apud inferos: quanuis ſibi nil optabilius dicat quam
ſuorum flagitiorum poenas apud inferos reſeruari:quos nuſq̄
eſſe arbitratur: & mori animam cum corpore putat. Qua ſpe
ductus nulla eſt enim maior peccandi illecebra, quam ſpes
impunitatis. Incredibile dictu eſt : quot prædia ſuis ciuibus
abſtulerit:quot uiduas ac pupillos de poſſeſſiōibus ſuis diſtur
bauerit:quot diuerſis ī locis uaſa pulcherrima eripuerit:quātū
ſtragulæ ueſtis: quid pictarum tabularum:quid ſignorū: quantū
marmoris:quantū materiæ aut ab eccleſiis, aut priuatis domi
bus in palatium ſuum congeſſerit. Nam & Baſilicā ariminēſē

& alias complurıbus ornamentis ſuis ſpoliauit : ut palatium ſuum ornaret:nec ueritus eſt domũ dei ſuo ſplendore priuare: ut illuſtraret ſuam domum:ſi domus habenda eſt potius quã officina nequiciæ diuerſorumq; flagitiorum omnium : quam ipſe inhabitat: qui, ut arcem ædificet: epiſcopiũ diruit: & tẽplũ domini cedere cogit. Nolo per ſingulas diſcurrere rapinas: ne hoc auditoriũ pl9 æquo teneam: nã ſi furta, ſi ſpolia, ſi compi lationes, ſi latrocinia eius dinumerare uelim: facilius me dies, quã oratio deſtituet. Sed hortatur præteriens hora: ut ad tertiũ tranſeam membrum : quod de ſuperbia uitæ propoſuimus. Latiſſimum eſt hoc pelagus & ampliſſim9 ad dicendũ campus: Nam ſiquis arrogans eſt: ſiquis elato animo: ſiquis mente tu mida atq; uentoſa: ſiquis opinione ſua magnus: ſiquis ſeipſũ loquens auſcultat: ſiquis ampulloſis & ſequipedalibus utitur uerbis: hunc Sigiſmundum eſſe putato: qui non modo ſe ſum mis uiris æqualem exiſtimat: ſed ipſi deo ſeſe præferret: ſiquẽ eſſe deum exiſtimaret. Dixi ab initio qualẽ ſe putet in armis. In adminiſtranda republica, condendiſq; legibus neq; Soloni cedit neq; lygurgo: ĩdignũq; Moſen facit: cui ſe comparet: cui9 leges dılıramenta eſſe affirmat. In eloquentia ſi uulgato modo loquendũ ſit: neq; latinis, neq; græcis cædet. Sı de philoſophia bonarumq; artium ſtudiis ſermo incidat: Vnum ſe cenſet: qui uel Platonis, uel Ariſtotelis archanos ſenſus intelligat: & Chry ſippi nodos ſoluere norit: nec ſe mutũ exhibet in ſacris eloqis: quanuis ea contemnat. Nil tam obſcurum apud theologos ẽ: quod ſibi non putet apertũ. Poſtremo in omni re gerenda ſiue bona, ſiue mala ſe principem eſſe affirmat : nec mentitur in malis. Totius qdem nequiciæ magiſter eſt Dux, Rex, Impera tor. Acre eius ingenium & uerſatile uitiis deditum facile ſum mam adeptum eſt. In uirtute nunq̃ probatum eſt: nunquam periculum fecit: quod ſi ſe bonis moribus dediſſet: exiſtimo in his quoq; tenuiſſet arcem : ſed ſibi uitia magis placuere : nec litteræ male educatum ingenium facile reformant : quanuis bene inſtitutum admodũ illuſtrãt. Sed explicanda ſunt aliqua

Sup̄bia Sigiſmundi.

ſingulatim: ex quibus ſuperbia hominis & ambitus pateſiat: quanquā prodidiſſe Alphonſum, ut antediximus: non tam ex auaricia, quam ex ambitione prodierit. Sciebat enim regi excellenti, qui ſeſe præſtaret in armis: parendū: maluitq̈; Florētinis militare: penes quos ducatum ſperabat. Nec aduerſus Eugēiū dominum ſuum aliam ob cauſam mouit arma: niſi quia plus imperii ambiebat: & Arimino, Fano, multiſq; aliis oppidis potius tanquā gyaræ clauſus ſcopulis æſtuat: paruaq̈; ſeripho hinc arma contra ſocerum ſumpta: hinc Venetorum conſilia hoſti patefacta: hinc Florentinis intemptatæ proditiones: hinc ſenēſibus inſidiæ paratæ: hinc Vrbinati comiti bellum illatū: hinc arma uſq; in cubiculū Borſi Mutinæ ducis modeſtiſſimi principis ad occidendum eundem comitem illata: hinc non ignotus homo ab eo in cōſpectu fratris interfectus: hinc contra te chriſti Vicarium & dominum ſuū erecta cornua. Capta per fraudem arx Muldauiæ: & montis martiani: & hæſinorum populatus ager: & ſubditi ad defectionem ſollicitati: quāquam in his omnibus ſemper ſup̄biæ comes auaricia fuerit. At illud uix alteri uitio, quam ambitioni quiſquam aſcripſerit: quod de epiſcopo Ariminenſi diximꝰ: quod diruere inconſulto præſule non erubuit. Sed quoniā præſulis incidit mentio. Dicēdū eſt: quo pacto eum honorarit: quis neſcit epiſcopos tanquam patres habēdos eſſe & tanquam dei nuncios ac uicarios excolendos: nulla ſecularis dignitas eminet epiſcopali. hic apex, hic uertex eſt ordinis eccleſiaſtici. Epiſcopum nulli cōtemnere fas eſt: duos excipio Sigiſmundos: quorum alter in die ſancto paſcatis in ſuum epiſcopum manus iniecit: alter ſuo domum ſubuertit: mancipiorum loco clerici omnes apud Sigiſmundū habentur. Epiſcopi nulla eſt auctoritas: nulla dignitas: nulla reuerentia: nulla poteſtas. Arbitriū ſibi & matrimoniorum, & ſpiritualiū quaꝝcunq; cauſaꝝ breui manu Sigiſmūdꝰ uſurpat. Aut enim ꝑſeipſū iudicat: aut ꝓ ſuo ſenſu iudicare præſulem cogit dignus princeps: qui ſpiritualia metat: ubi ſeminat tēporalia. Ob quas contumelias arminenſis uoluntarium exilium

ſibi delegit potius quá ſuperbiſſimi tyráni uultum inſpicere. Superbum id quoq; atq; inſolens quod in magna ſexta feria: quo tempore nemo homo chriſtian⁹ eſt: qui conſcientiam ſuá non inſpiciat: & non corde mutato aliquo modo ad poenitétiá redeat: & bonis operibus dei miſericordiam imploret hic perfidus chriſtianus ſarrhacenis turciſq; nequior & infidelior eccleſiam ingreſſus: intépeſta nocte ſacri roris uaſa euacuata impleuit atramento: Vt ante lucem uiri foeminæq; pro more illius diei templum ingredientes illo ſe conſpergentes tanquá aqua benedicta: iam non homines, ſed dæmonia uiderent̃. Iuuenilia hæc & leuia & ridicula dixerit aliquis. Sed unde hæc leuitas? niſi ex contemptu diuinæ domus: quæ eſt eccleſia. Quis eccleſiam contemnit: niſi qui religionem negligit? Quis religioné negligit: niſi qui fidem nullá habet? Quis fidem nullá habet: niſi qui deum ipſum ſpernit: ac deridet? Quis deum ſpernit ac deridet: niſi ſtultus aut ſuperbus? Nemo hanc Sigiſmundi leuitatem leuiter exiſtimet: graue eſt: quidquid in religionem peccatur. Sed illud grani⁹: illud ſceleſtius: illud atrocius: illud ímanius & prorſus nefarrium quod nunc ſubiiciá. Quattuor manu baliſtarios natione germanos propter negatam ſtipem á ſe fugientes, cum Sigiſmundus intercepiſſet: impatiens uindictæ ipſa die paſcæ manibus priuauit: hoꝝ tu duos Mantuæ uidiſti maxime præſul: Sigiſmũdũq; uerbis acrioribus ícrepaſti non negantem maleficium, ſed minuentem tanquá minus ſit mandaſſe quam feciſſe. Recte illud tibi Hieremiæ competit in hoc loco. Ego. ſum iudex & teſtis: nil hic probationibus op⁹ eſt: liquet ſcelus confeſſus eſt: & non negauit. O impium ac crudelem animum: o ſceleratam métem: o nefandam audaciá: o truculentiſſimam beſtiam. Tu die illa, qua redemptor noſter reſurrexit á mortuis: qua triumphatis inferis: qua uicta & mortua morte ad nos rediit: infelicium hominum manus amputaſti. Tu qua die iuſticium ſeruatur in orbe: forum clauditur: ciuiles cauſæ conquieſcunt: execrabile iudicium ſanguinis aperuiſti. Tu qua die ora omnium diuinis laudibus

perſonant: & gratias agunt Saluatori: ab his, quoꝝ membra mutilaſti: doloroſas uoces & blaſphemantiū ſimiles extorſiſti Nihil habet: quod his reſpondeat: ſed audi aliud: quod nouiſſime actum refertur. Paulus ſenenſis ordinē ſeruoꝝ profeſſus imaginem uirginis in agro penarū ſancti marini cauſa deuotionis erexerat: ad quam uicinarū plebium ingens concurſus habebatur. Non tulit Sigiſmundus matris domini reginæ cælorum gloriam. Imperauit ſubditis ne quis eo accederet: ſed populi plus deo quā homini auſcultarunt. Rurſus ira incenſus ſicarios mercæde conductos miſit: qui hominem uel occiderēt: uel ad ſe ducerent occidendum //Quattuor intempeſta nocte improuiſum monacū inuaſere: uinctumq; aliquandiu duxere: ſed lucis ortu præuenti ad lignū crucis eum ſuſpendere: quā ille uitæ indicē ſuffixerat: ſed hominis inimico deus fuit amicꝰ qui fracto laqueo religioſo uitam prope fugientem reſtituit. Magna hæc: ſed maiora ſecuntur. Oſtenſum eſt rapacem, inuidum, libidinoſum, crudelem, ſuperbum, temerariū, parricidā: maximis & nefandis ſceleribus editum, implicitum, irretitū eſſe Sigiſmundum: Nunc blaſphemum, hereticum, infidelem oſtendemus. Quæ ſcelera ex ipſa quoque ſuperbia manant: & contra deum directe feruntur //Animaduerti pontifex maxime cum hereſim nominaui: te paululum commutari: & hos quoq; qui te ſepiunt: non bene accepiſſe nobili loco natum hominē hæreticum appellari: Fateor: non facile cadit in uirum nobilē ſuſpicio, uel infidelitatis, uel hæreſis: at ubi nobilitas incerta eſt certa perfidia: ſecurius nobilitatem negabo quam hereſim. //Infidelitatē Sigiſmundi ex multis & magnis uiris licet agnoſcere. Nobilitatem qui uelit aſtruere: eo tandem perueniet: ut unius mulierculæ teſtimoniū cogatᷣ accipere eiuſq; ꝓſtitutæ: quæ uel libidine, uel metu pretio ſui corporis poteſtatē alieno fecerit. Sed audi quam manifeſtis argumētationibus deducitᷣ hæreſis: qui turpiſſimis criminibus implicitus, & anathemate ligatus ſeſe ſacris immiſcet: & dominicū ſumere corpus excōmunicatus præſumit. Is contemptor eccleſiæ depræhenditur:

& auctoritatis eius uilipenſor nec hæreſis ſuſpicione caret. Sigiſmundus uero iuris auctoritate crebro excommunicatus, qui ſæpe manus in chriſtos domini uiolentas iniecit: & onera grauia ſacerdotibus impoſuit: neq; abſolutus ad cõmunicationem ſacratiſſimæ eucbariſtiæ præſumpſit accedere: neq; id per ignorantiam aut neceſſitatem. Suſpectus igitur eſt in bis: quæ fidei ſunt: & hæreſim ſæpe uidetur. Sed apertius agẽdum eſt: damnauit Conſtantienſe concilium huſſitarum hæreſim: qui inter alios errores interdictum clericis ciuile dominum aſſerebant: hoc idem multis in locis Sigiſmũdus affirmaſſe compertus eſt: & nouiſſime cum tu eſſes florentiæ: & hic Coſmum medicen ornatiſſimum & ſapientiſſimum uiꝝ, quem honoris cauſa nomino: domi ſuæ uiſitaſſet: eſſetq; illic uidua nobilis: quæ de ſpolio cuiuſdam caſtelli ipſum redargueret excuſãs ſe ſigiſmundus: Idcirco, inquit: caſtellum tibi abſtuli: quia compꝑtum habeam uelle te illud Nicolao Papæ tradere: quem ſolo cenſu contẽtum eſſe oportuit. Ciuile uero dominium neq; illi cuiquam clerico fas fuit poſſidere. Minuta hæc quiſquam & mẽdicata dixerit. Audi maiora & ſeſe ultro præbentia. Grauiora publice aſtruit: & ad radicem fidei ſecurim admouet. Sæpe in corona doctorum uirorum de fide audet diſputare. Nã quid illi non licet? Inter diſputandum autem eo inſaniæ proruit: ut extingui humanã animam cũ corpore ſimul affirmet: inferos eſſe neget: & ianem mortalibus metum iniectum dicat. Stultũ eſſe uirginitatis uel continentiæ uotũ & pœnitentiæ ſacramentum ſacerdotalis inuentum auariciæ aſſerat. Et quanq̃ ſolis ac lunæ ſignoꝝq; omniũ & cæli motus & uiciſſitudines reꝝ rato uideat ordine currere: qđ ſine mente diuina fieri non poſſet: quãquam maiorũ noſtroꝝ ſapientia diuinæ maieſtati templa cærimonias, ſacraq; cõſtituerit: quanq̃ Thales mileſius, Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Pythagoras, Zenophanes, Parmenides, Empedocles, Democritus, duo Diogenes alter Babylonius, alter Apolloniates, Socrates, Plato, Zenocrates, Zeno, Cleantes, Ariſtoteles, Chryſippus, Poſſidonius, & õnis

gentilium ſchola philoſophoꝝ uim quandá eſſe fateatur: qua
maxima hæc & pulcherrima mundi machĩa gubernatur: illiq;
nomen dei tribuat: quanquam ſacra eloquia ueteris ac noui
teſtamenti, quanquá græci ac latini doctores nil aliud nitanť
quam nobis ueri dei cultum ſuggerere: & ad eius cognitioné
iter oſtẽdere: quanquam nullam gens tam barbara, tam inhu
mana, tam rudis, tam fera reperiatur: quæ nõ aliquod numem
adoret. hic tamen bipes aſellus ſuo iudicio cunctis mortalibꝰ
ſapientior deum aut nullum eſſe contendit: ut eſt apud pro
phetam. Dixit inſcipiens in corde ſuo non eſt deus: aut cum
Epicuro ſentiens deum aſtruit non curare mortalia. Hinc for
taſſe fretus quia pro ſuis impietatibus non fulminatur. Alter
Dionyſius, qui poſt fanorum direptionem bonam ſibi nauiga
tionem patere admirabatur: ſed intellexit tandem contemptũ
dei impune non cedere: diuinũq; iudiciũ ipſa tarditate grauiꝰ
fieri: quid hic an hereticus eſt: qui deum uel negat eſſe: uel
mortalia negligere tradit? Quid de blaſphemia dicam? Quid
de probris? quæ modo in chriſtum, modo in eius genitricem
beatiſſimam uirginem iactitat? nunc ſacratiſſimam trinitaté
irridet, nunc ſpiritus ſancti proceſſionem reprehendit, nunc
ſanctorum agminibus illudit, nũc angelorum choris detrahit,
totamq; noſtram religionem ridiculam garrit, hæc qui faciat:
dicat: aſſerat: defendat: eum eſſe hereticum nemo inficias ibit.
hereticus igitur Sigiſmundus in his ſæpenumero deprehẽſus
niſi hereticum eſſe negemus: qui nulli addictꝰ religioni nihil
eligit: nihil opinatur: nullam ſequitur ſectam. Sed nihil tam
hereticum eſt: quam fidei fundaméta deſtruere diuinitatique
derogare. Nec omnino nihil eligit: qui nihil de deo credit.
eligit enim hoc ipſum de deo: credere nihil: ſectamq; ſtultoꝝ
inter quos principatum Sigiſmundus aſſecutus eſt perfidus
hereticus, turpiſſimus infidelis, nefandiſſimus blaſphemus:
nec tu uel Arriũ, uel Neſtoriũ, uel Vticetem, uel Macedoniũ
uel Viclefũ, uel eiꝰ diſcipulos Iohãné ac Hieronymũ Sigiſmũ
do peiores putaueris. Illi deum eſſe crediderunt: hic negat. Illi

animas immortales tradiderunt: hic mortales aſſerit. Illi ſaltē apparenter munde caſteq; uixerunt: hic & palam & in occulto impurum immundum ſe exhibet. Illi priuati homines uerbis tantū potuere in ſuos errores aliquem trahere: hic principatu fretus etiā cogere poteſt quemadmodū multos metus, minis, præce, præmio in ſuam pditiſſimā uitam induxit. Dura mihi, deum teſtor īmortalem: Italiæ uiſa condicio eſt: quæ tot ānis illum paſſa eſt in hanc nobiliſſimam puinciam inſultare: domiciliumq; hoc bonarum artium nobilitatis columen aſylū: uirtutum refugium oppreſſorum lumē orbis foediſſimis ſuis moribus inquinare: qui ſæpe ſtupris ſanctiſſimas religiones polluit: qui ſæpe humano ſanguine manus cruentauit: qui genialem lectū crudeli nece orbauit: q chriſtos domini interfecit: qui eccleſias, qui oppida pulchra diripuit: qui omnes prodidit: quibus cum rei quicq̄ habuit: qui iuſiurandi religionem totiens fregit: quotiens conuentionibus adhibuit: qui ſacra contēpſit: qui cenſuras eccleſiæ ſpreuit: qui deum & hominem cæli gloriā cætumq; deriſit: qui nullis decretis apoſtolicis aut humanis aut diuinis unquā paruit. Notiſſima dixi beatiſſime Pontifex. Super omnibus quæ cōmemoraui criminib⁹: Rumor publicus eſt: popularis uox ea teſtatur: fama cōmunis ſic eſſe affirmat. nunquā omnino uana eſt fama: quam populi multi decantant. omnis curia, omne forum, omne theatrum, omne balneum, omnis taberna Sigiſmundi flagitia & nouit: & prædicat: & cantat. Manifeſtiſſima & notoria diximus: quanuis aliqua permanētis facti aliqua tranſeuntis extiterint: & in hoc auditorio multi ſunt harum rerum grauiſſimi teſtes: quos, ſi neceſſe fuerit: producemus. Quibus ex rebus oratos uos facio circunſtantes cuiuſcunq; nationis eſtis ut mecū una apud Piū pontificē de homine impio piiſſimū iudiciū poſtuletis. Nā quo diutius plectit̄ impius: eo iudiciū magis piū eſſe dignoſcitur. Surgite: adeſte: fauete āimis uiri præſtātes: iuuate piā cauſā ſi nō uocib⁹, at nutib⁹ ac ſignis. Video hic omnes natiōes adeſſe: uideo omnes expectare & optare iudiciū pditiſſimi hominis.

Neq; ulla natio eſt : quam ſceleratus Sigiſmundus non uiolauerit//In Alphonſo,quē ꝑdit indelebilis memoriæ:tota hiſpāia læſa eſt//In filia marchionis eſtenſis : quam ueneno ſuſtulit : Francoꝝ genus ſpretum. Eſtenſem enim proſapiam ex francis ortam aſſerunt//In foemina quā oppreſſit & Germania Romā petentem:& in baliſtariis,quibus amputauit manus:toti Germaniæ fuit iniurius//In Italia nulla regio quā ipſe non aliqua inſigni contumelia affecerit. Cuiꝰ rei manifeſtiſſimum ſignū eſt:quod nullum adire uel principē,uel dominum audet: niſi publica prius impetrata fide.Nimiū uerba protenderē: ſi eius ingratitudinē non modo erga omnes,uerū in te ſolū explicare uoluerim:quo uno uitio cætera omnia continent̃ .Neq; enim erga deum impius eſt:niſi qui per ſuperbiam inflatus meritā diuinæ menti gratiam iuſtis honoribus perſoluere negligit. neque parentes aut pulſat : aut contemnit : niſi cuius ingrata uoluntas eſt.neq; patriam lædit:niſi qui patriæ beneficia non meminit.neq; amiciciā uiolat:niſi ingratꝰ.neq; iuſticiæ hoſtis eſt:niſi qui ꝑ ingratitudinē cōi hominū ſocietati aduerſatur : & deniq; qdquid contra leges committit̃ : ſēper aliqd ingratitudinis habet ānexū: quo uitio nihil ē Sigiſmūdo familiariꝰ : quē nec dei reuerētia,nec patriæ caritas,nec parētū honor,nec dominoꝝ timor,nec ſocietatis uinculū á criminibus unquam retrahere potuit foetidū Italiæ coenū ac labes & totius orbis uenenū reꝝ omnium diuinaꝝ humanaꝝq; prædo: quem ſicut Eugenii iudiciū effugiſſe:Nicolai deluſiſſe:Calliſti præteriſſe doleo:ſic ne tuū euadat ſupplex oro:præcor:obteſtor.Nec me, cum audis:priuatum aliquem hominē iudices. fiſci cauſā ago reipu. conſulo:pro tota Italia,ꝑ tota ſocietate fideliū loquor: maxīe uero īfelicibꝰ illis populis patrocinor:quos tui anteceſſores fāiliæ malateſtaꝝ cōmēdauere:hic latro uexādos,laniādos, ac deuorādos accepit.Non peto:ut quæ ſūt ī te cōmiſſa:ꝑſequare.Scio naturā tuā: ꝙ tuas iniurias obliuiſci malis,ꝗ ulſciſci. Contūeliā dei ut iudices:oro.nec patiaris infelices Arimināēſes Fanēſes,Feretranos,Muldauiēſes ab hoc īmaniſſimo Dracone

diutius lacerari. Tui populi ſunt: & oues paſcuæ tuæ reddenda tibi: & de his ratio eſt. miſerere pupillorum: quorū bona in dies rapiuntur: miſerere uiduarum: quibus nulla protectio eſt: miſerere inopum: miſerere diuitum: dura utriuſq; cōdicio eſt. paupertas ſeruitio præmitur. diuitiæ dominos interficiunt. Exurge iam tandem expergiſcere. Vindica uno in homine infinitas iniquitates: neq; perdere unum horreas: ubi ſaluantur plurimi. Morbidā pecudem prouidus paſtor ab ouili ſegregat. nec peritus nauta pondus in naui ſuſtinet: quo Carina dehiſcit. putridæ carnes ferro indigent & cauterio. Infecta membra doctus medicus potius reſecat: quā reliquū inficere corpus patiatur. Et tu nuper Sigiſmundum ex principibus Auſtriæ natum ne miſtyco noceret eccleſiæ corpori extra eccleſiam feciſti. Nec tamen ille huic noſtro cōparandus: niſi quod ambo Sigiſmūdi appellantur: & ambo ſacratiſſimam paſcæ ſollemnitatem uiolauerunt. Reliquis in rebus ualde diſpares: ſiue nobilitatē, ſiue mores inſpicias: Non fugit ille iudiciū: cur iſte fugiat? Nihil huic celſiſſimæ ſedi tuæ magis conſentaneum eſt quā iudiciū facere. Iuſticia gentē eleuat: & ſolium firmat: pro iuſticia uſq; ad mortem certare oportet. Nec iuſtorū cogitationes aliudq; iudicia redolent. Age igitur iuſtiſſime præſul aperi mihi portā iudicii. Iudica Sigiſmundum malateſtam recto iudicio: redde retributiōem impio: exere gladium: & percute malignum. nec miſerearis eius: qui nullius unquā miſertus eſt. Sceleratū ita punito: ut omnes uideant de uultu tuo iudicium prodiſſe: & tuos oculos æquitatem uidiſſe: intelligantq; planiſſime nec paruis nec magis tutum eſſe aut leges frangere, aut deum cōtemnere. His magna uoce recitatis & á nobis cæteriſq;, qui aderant: plane intellectis: in hunc modum reſpondimus. Orationem elegantiſſimam & ornatiſſimam audiuimus. Venerabiles in chriſto fratres ac filii dilectiſſimi: Non parua laude dignus eſt Andreas benzius proaduocatus fiſci: cuius hodie memoria, profunda doctrina, excellens eloquentia, copioſa & florida eſt & oſtenſa. Verum ſi oſcoena dictu, foedaque auditu

Pontificis ... partium

non nulla putam? ex his:quæ recitata ſunt:qd eos exiſtimaſſe cenſebimus:qui rebus dum ſic,ut narratū eſt:agerentur:inter fuere ? An quiquam illos unquam aut turpius, aut foedius, aut horribilius uidiſſe arbitrabimur? Alexandrum illum orbis domitorem cum in Aſiam proficiſceretur: Ariſtotelen ſecū, & Caliſthenem ſuarum rerum ſcriptores adduxiſſe legimus. Idem & Romanos quoſdam impatores factitaſſe conſtat. Alii Ennium poetam: alii Architam: alii alios, qui ſuas uictorias illuſtrarent:in ꝓuincias traxerunt. Quoꝝ ueſtigiis Sigiſmūd? inhærens poetis & oratoribus ſalaria ſtatuit: qui rerum á ſe gerendarum memoria ad poſteros referunt. Sed qualem illis materiā traderit:nunc audiuiſtis. Mira dei clæmentia, ſumma bonitas, ĩcredibilis miſericordia illum uiuere ſinit:qui tantis flagitiis reperit̃ immerſus. Aut ictu fluminis, aut hiatu terræ pereundum illi eſſet:qui talia commiſiſſet. Dolemus ſane: ſi uera ſunt expoſita in domo illa nobili Malateſtarum: ac per uetuſta homini monſtra hominum repiri. Dolemus temporis noſtri uicem: in quo tanta regnat iniquitas. Dolemus & angimur tam horrenda, tá immania, tá abominabilia, tam nefáda crimina de noſtris ſubiectis poſſe referri. Felices quodámodo eſſemus:ſi ſubditos noſtros non tam pro maleficiis ſupplicio, quam ꝑ benefactis præmio afficere teneremur. Beatus, quátū in terra datur: is princeps eſt: cui pacata & bonis referta iuris prouincia obuenit. Nec ille deo ingratus eſt: qui puerſorum hominum uitiis labefactam regioné expurgare conatur. Sed illud optari poteſt: hoc præſtari debet. Nos igitur quando in ſubditis noſtris non reperimus:quod cupimus:id præſtabim?: quod debemus. nobiliſſimumq; & latiſſimum eccleſiæ regnū cui diuino nutum non noſtris meritis præſidemus:quantum ex alto dabitur reformabimus. Nec pyrrhatis aut latronibus dilaniandū ꝑmittemus. Sigiſmūdus de nobis multa beneficia conſecutus eſt:plura de Romana eccleſia:plurima de deo: ſed ubiq; ingratus eſt:ſi uera audiuimus. Vtinam dei dona cognouiſſet:& ſi non ut homo gratus:at ſaltē nō ut dæmon ingrat?

uitam duxiſſet. Nos iniurias nobis irrogatas facile poſſumus: & uolumus remittere eccleſiæ. & ipſius magni dei contumeliã negligere nec uolumus nec poſſumus. Iudicium á nobis petit̃: iudicium faciemus. Sed meminimus aduerſus eundem Sigis mundum ſuper huiuſcemodi criminibus aut certe ſimilibus Dilecto filio noſtro Nicolao Cardinali ſancti Petri iampridem cauſam commiſiſſe cum poteſtate citandi etiam perſonaliter & per edictum : nec ambigimus quin ipſe pro ſua diligentia proceſſerit : quantum potuit. Ad eum igitur hæc, quæ modo recitata ſunt: remittimꝰ: & ſine præiudicio prioris cõmiſſionis committimus cum ſimili poteſtate. Vos circunſtantes rara & poenæ inſolita audiuiſtis. Ironicam canonizationẽ Sigiſmũdi malateſtæ nouo & inuſitato modo dicendi accepiſtis. Non ſci mus an hæc cũcta ueritate nitant̃. Verꝝ alia hodie canonizatio audita eſt quam diui Bernardini Senenſis fuerit. Ille propter multa bona opera á Nicolao prædeceſſore noſtro inter ſanctos cælites: Sigiſmundus propter infinita ſcelera ab Andrea bẽzio ſenenſi, quantum in eo fuit : orando inter peſſimos dæmones eſt relatus. Cardinalis autem examinatis non nullis teſtibus fide dignis, & uiſis omnibus atque diſcuſſis, quæ uidenda & diſcutienda fuerũt: retulit nobis in conſiſtorio ſecreto crimina omnia & omnes exceſſus : ſuper quibus Sigiſmundus fuiſſet delatus: aut teſtibus idoneis, aut uoce publica cõprobari quæ uero maiora & atrociora eſſent ita uulgo: & rumore plebium confirmari: ut manifeſta & notoria iudicari poſſent : quibus cognitis certiores redditi ſumus Sigiſmundum nõ alium eſſe quam fuerit per aduocatum fiſci deſcriptus. Et quáuis magnꝰ eſt nobilitatis fauor: nõ tamen efficit ĩcredibilia: quæ uident̃: nec parentum claritas filiorum excludis tenebras. Naſcuntur etiam in generoſis domibus monſtra hominum : & ꝓbiſſimi nonnunq̃ parentes ſceleratiſſimos filios genuere. Non ſangui nis antiquitas: ſed mentis puritas arbitrio peccandi obſiſtit. Non eſt uinum ſine fece: neq; argentum ſine ſcoria. Nobilior Iulioꝝ: Claudioꝝ: Fauiorum: & in his tamen Cathelina Clodiꝰ:

Nero: Domitianus inuēti ſunt peſtes urbis atq; orbis: ex Adā omnis nobilitas ortum habet: & tamen filius eius Chain fra trem interfecit. Claritudo generis ſicut uirtutem illuſtrat: ita & uitia retegit. Conſpicua eſt in utranque partē uita nobiliū: quanuis non ſatis recte nobilem dicim⁹: qui relicta probitatis uia degenerauit in ſordibus: hoc tamen Malateſtarum nobili familæ Sigiſmundus præſtitit: Si tamen ex illa natus eſt: ut nulli cedat in uit iis: quæ pluribus ceſſit in uirtutibus: Neq; enim Sigiſmundo improbiorem facile quiſquam inuenerit. Nullæ hoc aures reſpuunt. Prius eum ſua uita, quam noſtra uel ſuſpicio, uel ſententia damnauit: qui ab adoleſcentia non ſolum intemperantia & ſcelere, ſed etiam conſuetudine & ſtu dio & omni flagitio ſtupro cæde uerſatus eſt: quem ſemper omnes ingenium eius contemplati ad Italiæ incendium, & publica latrocinia natum putauerunt: qui ſemper petulans, ſemper audax, ſemper libidinoſus habitus eſt; qui exturbare homines ſuis poſſeſſionibus; cædem facere amicorum; ſpoliare fana; uim puellis inferre; qui nuptas, qui uiduas, qui ſacras moniales opprimere; qui compatrem occidere; qui dominos prodere; qui uxores necare; qui oppida inflamare; qui ſanctas ædes incendere; qui magnam paſcæ diem ſanguine foedare; qui ſine poenitentia ſacratiſſimum chriſti corpus aſſumere; qui iuſiurandum uiolare; qui cenſuras eccleſiæ contemnere; qui religionem ſpernere; qui blaſphemare deum; qui parua de fide loqui ac ſentire auſus eſt. Nunc profecto nemo regem ſceleratorum eſſe negauerit: qui neque chriſtian⁹ eſt opinione ſua, neque iudæus, neque gentilis: qui nulli philoſophorum ſectæ additus eſt niſi forſitan Epicureæ. Nobis quippe ſcelera eius, quæ ante commemorata ſunt: partim ex ore ſuo, nam multa ipſe Mantuæ rettulit: cum ſe falſo diceret emendatum: partim honeſtorum uirorum atteſtationibus: multa per facti euidentiam, quæ notoria dici poſſunt. Omnia uero per com miſſarii relationem & publicam populorum uocem ac famam innotuerunt: audita omnibus per uulgata percelebrata. Ob

quas res in his tot tantiſq;, & tam atrocibus,tam immanibꝰ, tam nefariis & horrendis maleficiis minime conniuendum aut diſſimulandum putauimus: ſed quanto periculoſius peccatum eſt : tanto diligentius uindicandum cenſuimus: & nunc potiſſime quãdo de peccatoris uel conuerſione uel reditu ſpes nulla relicta eſt. Imitandus eſt nobis ipſe cæli terræque iudex ac creator omnipotens: qui angelos non ſeruantes ſuum principatũ ex cæli domicilio diſturbauit : & ĩ iudicium diei magni uinculis æternis ſub caligine reſeruauit: qui Sodomam & Gomorram ac finitimas ciuitates euntes poſt carnem alteram incendio abſtulit: & ignis æterni poena damnauit : qui cum Dathan & Abiron diſcidiorum incentores rogãte Moſe hiatu terræ demerſit in profundum Abyſſi:& Pharaonem prius decẽ plagis admonitum nec audientem marinis inuoluit fluctibꝰ. adhibenda eſt enim iudicii ſeueritas : ubi clæmentiæ contemnitur læuitas ¶Cunctis igitur diligenter ac mature penſatis, quæ hac in cauſa conſyderanda occurrerunt de cõſilio & aſſenſu uenerabilium fratrum noſtrorum ſanctæ romanæ eccleſiæ Cardinaliũ pro cõſiſtorio ſedentes in nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis patris & filii & ſpiritus ſancti : In cauſa contra Sigiſmundum malateſtam agitata ſententiam noſtram definitiuam in his ſcriptis,& hunc modum proferimus & promulgamus. In primis enim Sigiſmũdum ipſum Malateſtam, qui ſe Pandulfi filium nominat manifeſtum Concubinarium For nicarium Adulterum Stupratorem Inceſtuoſum Sacrilegum Raptorem Prædonem Incendiarium eccleſiarum & piorum locorum ſpoliatorem Inuidioſum Ambitioſum Iracundum Crudelem Homicidam Sanguinarium Parricidam Proditorem Falſarium Periurium Gladiatorem Sicarium Perduellẽ relligionis irriſorem Blaſphemum Hereticũ & multis excommunicationum ſententiis irrætitum ab eccleſia catholica, & ab ipſo immortali deo reprobatum & maledictum pronunciamus: & declaramus Et nihilominus ipſum pro maiori populorum fidelium certitudine, ne quis per ignorantiam ſibi

Diffinitiua & Atrox in Sigismundum Sententia.

communicet:harum ſerie de nouo excommunicamus: Anathe matizamus:& á corpore militantis eccleſiæ tanquam putridũ membrum præcidendum eſſe decernimus: & præcidimus: ſibiq; tanquã morboſæ & infectæ pecudi totius christi oculis communionem atque commertium interdicimus:ſuamq; animam, niſi priuſquam exeat: ex cænoſo illo carnis ergaſtulo reſipuerit:crudelibus cruciandam dæmonibus: & igni exurendam æterno concedimus. Corpus uero dum animatum eſt malignis uexandum ſpiritibus tradimus. Vt poſteaquã aliter infelix anima emendari non poteſt: hoc ſaltem modo, ſi deus dederit:in uiam ſalutis redigatur. Qui ſi ad exitum uſq; malignitatem retinuerit: Cadauer eius damnato relictum ſpiritu ſine exequiis, ſine imaginibus, ſine laudib9, ſine pompa, ſine funere infeliciſſimis ſemiuſtum lignis, dilaniãdum nocturnis canibus, aut feris obiiciendum ſtatuimus. Si quis funeri eius interfuerit: aut corp9 eius ſepeliẽdi gratia attigerit:anathema & locus pollutus eſto:in quo fuerit: quanuis audacia ſepultũ: neque niſi iuſſu romani pontificis reconcilietur. Si quis uero Sigiſmundo uitã agenti aut in ſacris aut aliquo quouis modo excepta conuerſionis ſuadendæ cauſa communicauerit: cuiuscunq; condicionis ſtatusue fuerit: & quacunq; dignitate præfulgeat eccleſiaſtica, ſeu mundana, etiam ſi Cardinalatus aut pontificatus honore regaliue, aut Imperiali culmine potiatur excõmunicationis ſententiam á nobis tantum uel ſucceſſorib9 noſtris relaxandam incurrat. Loca etiam, ad quæ ipſum declinare contigerit: pro tempore ſuæ moræ eccleſiaſtico ſupponimus interdicto. Presbyteros uero, quicũq; tandem hi fuerint: ſiue religioſi, ſiue ſæculares, qui coram homine tam ſcelerato, tamq; nefarrio aut in alienis eccleſiis celebrare præſumpſerit: aut eo præſente diuinis officiis intereſſe pro prima uice excõmunicatos, pro ſecunda ab omni ſacrorum ordinum executione ſuſpenſos, pro tertia beneficiis omnib9 eccleſiaſticis officiis honoribus & dignitatibus ipſo facto priuatos eſſe decernim9.

liberam illorum prouiſionem locorũ ordinariis permittentes. Qui ſi quis epiſcoporum in hoc errore compertus fuerit: ſciat ſe prima uice ab executione põtificalis officii ſuſpenſũ: ſecũda uero eccleſia ſua priuandum. Et ulterius Sigiſmundũ ipſum tanquam domini ſui id eſt ſanctæ Romanæ eccleſiæ proditoré ac maieſtatis reũ de fide Orthodoxa peſſime ſapienté blaſphemum atque hæreticum uicariatu Arimini: Fani: Senæ galliæ: Montiſferetri: Ceſenæ: Muldauii & aliorum, quoruncunque locorum, quæ á Romana uel alia quacunq; eccleſia quomodo libet obtinet: ſiue obtinuit aliquando: priuatum eſſe decernimus ac priuamus. Ciuitateſq; ipſas & oppida ſeu loca cũ ſuis comitatibus, territoriis, iuriſdicionibus & pertinentiis quibuſcunque ad nos & Romanam eccleſiam ipſo iure rediſſe ac reuerti debere decernimus & declaramus aliarum eccleſiarũ: iure ſeruato uolentes ad eas remeare: quæ fuerunt earum. Feudatarios uero uaſſallos & ſubditos quoſcunque ipſius Sigiſmundi ab omni ſubiectione, pmiſſionibus quoq; & iuramẽtis, quibus ei quoquo modo teneantur: abſoluimus: & abſolutos eſſe declaramus. Et ſi qua in futurum eidem aut ſuis procuratoribus iuramenta præſtiterint: ea decernimus nullius eſſe roboris uel momenti: id ipſum, de quibuſuis promiſſis atque obligationib9 ſtatuẽtes & ampli9 uaſſallis ac Feudatariis ipſis cæteriſq; ſubditis quocunque nomine cenſeantur: & eorum cuilibet iniungimus ac mandamus: ut poſt quatrimeſtre á die datæ præſentium computandum Sigiſmundo præfato ac eius officialibus ſeu mandatariis obedire: cenſum dare: uectigalia & alia quæuis iura perſoluere: operas præſtare: honorem qué cunque impendere omnino ceſſent: neq; illum in dominum aut uicarium quoquo modo recognoſcant aut habeant. Ipſũq; & eius procuratores & uicem gerentes de terris, quas incolũt: aut expellant: aut ipſi recedant ad aliena dominia tranſeuntes: ſiquidem tutius eſt panem ſub chriſtiano bonoque principe mẽdicare: quá ſub hæretico tyráno magnas diuitias poſſidere.

Qui ſi elapſo quatrimeſtri ſub eo remanſerint : ei ue obedie rint : aut honorem impenderint : illumq́; quoquo modo in dominum aut uicarium recognouerint:aut habuerint extunc eos & eorum quemlibet : quocunq; loco reperti fuerint : tan quam hoſtes eccleſiæ ac fidei capientium ſeruituti & eorum bona prædæ ſubiicimus.Si quis uero cum ipſis aut eorum ali quo aliter,quã dictum ſit:conuerſatus fuerit:ipſo facto excom municationi ſubiaceat: eandemq́; poenam incurrat: qui p ſe uel alium genus aliquod commeatum , ſeu mercimoniorum ad eos uel eorum aliquem miſerit:uel ab eis acceperit:aut ipſis ſiue eorum cuipiam ad ſuas terras ueniendi ſaluum conductũ conceſſerit .Ipſoſq; uel eorꝝ aliquem quoquo modo receperit: uel communitas fuerit : eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto : & nihilominus urbes & terræ ipſæ, in quibus Sigiſmundo obe diri contigerit:eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto.Ita ut neque in Cathedralibus aut collegiatis & aliis eccleſiis ſæcularibus neq; in monaſteriis aut conuentibus quoruncunq;. religioſo rum etiam mendicãtium niſi clauſis ianuis:& excluſo populo uoceq́; ſummiſſa , campanis non pulſatis diuina officia cele brentur:paremq́; poenam ſubeant:qui coram populo ſic inter dicto celebrauerint: ac ſi coram ipſo Sigiſmundo rem diuinã fecerint //Quod ſi quiſpiam tantæ audaciæ aut temeritatis repertus fuerit ut Arminium : Fanum : Feretrum : Senam : Muldauium aut alium quencunq; locum ex his , quæ Sigiſ mundus á Romana uel alia quauis eccleſia obtinuit ipſius Si giſmundi nomine aut ſuo proprio uel alio quocunque detine re inuadere occupare regere gubernare aut quouis quæſito co lore adminiſtrare præſumpſerit:etiam ſi frater eius fuerit:aut filius hunc hoſtem eccleſiæ romanæ perduellem proditorem ac rebellem eo ipſo fore decernimus : atq; his poenis excepta ſanguinis ultione ſubiacere : quas rei maieſtatis ac ſuorum dominorum proditores & rebelles diſpoſitione iuris ĩcurrunt

excommunicationis & Anathematis adiecta cenſura. Liberis autem Sigiſmundi utriuſq; ſexus omnem dignitatis atque honoris aditum uſque ad quartá generationem præcludimus: hæreditatis cuiuſcumq; aditionem legatorumq́; capiendorũ facultatem interdicimus: ipſoſq́; indignos declaramus: & tanquam uipeream ſobolem toxico liuidam ac noxiam nullius efficii, nullius feudi, nullius uicariatus decernimus eſſe capacem: caſſantes & irritantes omnia & ſingula priuilegia & indulta: quæ uel per nos uel per noſtros prædeceſſores ſub quauis forma uerborum conceſſa fuiſſent. Et quoniam perditum filiũ & matri ſuæ inſultantem ſemperq́; peiora molientem non ſpirituali tantum gladio coercendum: ſed materiali quoq; temeritatem eius neceſſario comprimendam ducimus: Scientes uerſutias eius qui more fabuloſi monſtri in uarias ſeſe formas tranſfigurat: ne facile compræbendi ualeat. Si non dabitur corpus eius inuenire: loca, quæ olim obtinuit: quærere propoſuimus: ne facto teneat: quæ iure amiſit: ne ue per aliũ occupet quæ per ſeipſum retinere non poteſt: Ea propter uniuerſis & ſingulis Regibus, Epiſcopis, Archiepiſcopis, Patriarchis, Cardinalibus, cæteriſq́; perſonis eccleſiaſticis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Cõmunitatibus, Collegis, Vniuerſitatibus, cæteriſq́; omnibus & ſingulis tam in Italia, quam extra conſtitutis harum ſerie inhibemus: ne memorato Sigiſmundo, fratriue, aut filio eius aut alteri cuicunque ciuitates ſeu loca huiuſmodi obtinenti per ſe uel alios arma miniſtrent: pecunias ſuggerant: commeatum ſuppetant: auxilium, conſilium, fauoremue quoquo pacto præbeant. Si quis contra fecerit: quicunque is fuerit: & quauis excelſa præditus digni

ſtate maledictus exiſtat excommunicatus: & diuino percuſſus Anathemate: nec de ſalute animæ ſperet: niſi ante finem uitæ poenitentiam agens apoſtolica fuerit auctoritate adiutus. Vniuerſitates auté diuinis ſibi penitus interdictum ſciant: & niſi ſeſe corrigant: diuinam ultionem expectent. Excommunicamus quoque & Anathematizamus uniuerſos & ſingulos cuiuſcunque ſtatus condicioniſue fuerint: & ſi pontificali regaliue potiantur honore: qui directe aut oblique fecerint: quo minus hæ litteræ noſtræ uel earum exemplaria in ſuis aut alienis dominiis legi: affigi: publicari: ut ad omnium noticiam deduci poſſint. eccleſiis quoq; monaſteriis conuentib⁹, & aliis quibuſuis ſacris locis, in quibus diuina celebrata fuerint officia: contra hanc noſtram prohibitionem omnia priuilegia, omnia indulta, omnes exemptiones, omnes gratias, quibus ab á poſtolica ſede ornata & dotata fuerunt: harum ſerie ſubtrahimus: & reuocamus. In qua parte & in omnibus aliis ſupradictis nullam legem, nullum canonem, nullam conſtitutionem nullam ordinationem, nullum decretum, nullum priuilegium, nullum indultum apoſtolica uel alia quauis auctoritate conceſſum obſtare uolumus: quibus omnibus quo ad præmiſſa etiam, ſi de uerbo ad uerbum ſpecialis mentio facienda eſſet: tenore præſentium derogamus: illis alias in ſuo robore permanſuris. Sed ait fortaſſe quiſpiam Sigiſmundum cum hanc ſententiá audierit: ſuo more cenſuras omnes contéptuꝝ irriſuꝝq;: nec nos aliter opinamur: Nam quo pacto humanas ille ſententias curet: q ſpernit diuinas. aut quomõ põtificé audiet iudicanté: q deũ irridet cõminanté. Non tá hic decretũ

Nota de Sigiſmundi moribus.

horret,quam ferrum? non tam paginam,quam lanceam? non tam litteras,quam enſes? præſentia tantum & pungentia uetur. Ridebit inter ſuos & gloriabitur in nequicia: & pulchrꝝ exiſtimabit apoſtolicam contra ſe ſedem irritaſſe. Aduocabit ad ſe purpuratos uicinarum terrarum & corona populi dicet multa de religione cum irriſione eccleſiaſticam ꝑ hierarchiam uituperabit: quæret an edere poſſint excommunicati: an uini ſaporem auferat anathema: dicet bene ſecum actum: cuius ſupplicium ad inferos remittatur: ſibi curandum eſſe ut uitã iucundam agat: poſt obitum neſcire quid ſit fabuloſa illa: quæ aſſeruntur: eos,qui aliquid impie ſceleratéq; cõmiſerint: agitari & perterreri apud inferos dæmonum tedis ardentibus atque igne cremari: qui nunquam deficiat. Sed ſenties aliquãdo: ſenties Sigiſmunde: ſenties infelix inferos eſſe: ſenties ardẽtem ſine fine gehẽnam: ſenties iram dei executore nequaquam carere: & tortorem ſenties diabolum. Nec te putes moriendo poenas euaſurum: tunc magis in tormentis uiues: cum morieris: & miſerrimum intelliges te mortuum mori non poſſe. Nec tamen interea cruciatu carebis. Torqueberis etiam uiuens: hic quoque incipies pati. Neque enim natura fert: ut quieta ſit iniqui mens: ſua quenque fraus & ſuus terror maxime uexat: ſuum quenque ſcelus agitat: amentiaque afficit: malæ cogitationes conſcientiæque animi terrent. Hæ ſunt facinoroſis hominibus aſſiduæ domeſticæq; furiæ: quæ dies nocteſq; læſorum poenas á conſceleratis auctoribus repetant. Ingẽs poena eſt male actæ uitæ cõſcientia. Viget hæc aſſiduo flagello: & ſurdo uerbere cædet. Te quidem, quanuis ferus es: non tamen omnino humanitatis expertã credimus. Remanſit illa ſindereſis. remanſit aliqua rationis cognitio. Remanſit cõſcius animus & mens maleacti æui memor: quæ te nõ modo uigilantẽ,uerꝫ etiã dormientẽ expungit: & uermis,qui ſemper rodit. An non terreris: nõ angeris: nõ undiq; præmeris: cũ tibi

De inferis ...

Male actæ uitæ conſcientia.

dormienti ſpecies occurrunt earum: quas intermiſiſti coniu
gum & tuam tibi impietatem exprobrantur: Quis tuus tunc
conſpectus eſt: cum compatris imago ſeſe offert; quem crude
liter occidiſti: cum pudorem commatris uiolare non poſſes?
Quid religioſis illis te per quietem obiurgantibus reſpondes
á quibus cum boneſtarum matronarum confeſſionem extor
quere non poſſes: uitam crudeliter extorſiſti? quo uultu illius
uirginis effigiem inter ſopniádum reſpicis: cuius inexpugna
bilem pudoré morte mulctaſti? Quid uigilans ſi quádo ſolus
es? An non memoria repetis tranſalpinam mulierem, dum
Romam in publica orbis peregrinatióe petit: á te cum probro
totius Italiæ uiolatam? An non in mentem ueniunt ſtupra,
adulteria, inceſtus & á te omnia per libidinem foedata? An
non quod annis paſcalis dies tuis in auribus clamitat. Sigis
mundus me germanorum ſanguine polluit? An oblitus es
quotiens fidem fregeris cum Romanis pontificibus dominis
tuis regibus & ciuitatibus? Quid iuſiurandi uiolatam ſæpe
religionem memoramus? boc certe obliuiſci non potes: niſi ea
quoque mente excidunt: quæ ſingulos dies agitas. Vix enim
ſine periurio lex ulla tibi decurrit. Sane quanquam rara tibi
ſolitudo eſt turpibus ſtipato gregibus: ſi tamen aliquando
mentem ad te reuocas: & in ei⁹ ſucceſſum raperis: & opera tua
inſpicis: non dubitamus: quin te pudeat tædeatq; unum eſſe:
qui omnium iudicio peſſimus cenſearis. Nec te iuuat digyto
monſtrari & dici bic eſt: cuius proditiones numerari non pos
ſunt: cuius uitæ foetor totam inficit Italiam: & ad exteras
uſq; gentes penetrat. Interdum etiam timor dei te occupat: &
ultionem iudicii times: uelleſq; minus credere, quam credas:
ſed cogit te nonnunquam bumanitas cogitare de deo: & iuſtũ
intelligens locaſſe cõiectaris inquis mali boniq; ſuá mercædé
accipiát: tumq; uitæ prioris poenitet: & cogitas in uiá reuerti.
Sed cũ molé illá peccatoꝝ grauiſſimá reſpicis. Cũ te ĩ profũdũ
malorũ ꝑueniſſe animaduertis: rurſus ad ingenium redis &

conténens ſacros uetereſq; ſermões nihil eſſe poſt obitũ dicis: quod ferme pro conſolatione ſua miſerrimi & inquinatiſſimi omnes peccatores ſolent aſtruere: ſed modo credunt: modo nõ credunt tanquam nubes ſine aqua á uentis nunc huc, nunc illuc circunferũtur: cum quibus & tu ſæpe dubius, ſæpe incredulus, quanuis inuiſilibus tamen aſperrimis conſcientiæ ſtimulis agitaris: & iam uiuus his urgeri ſuppliciis incipis: quibus apud inferos mortuus perpetuo cruciaberis. Sed hunc dimittamus: & uniuerſitatem fidelium paucis alloquamur.

hortatio pontificis ad vniversum populum christianum.

¶Quicunque chriſtum colitis fratres ac filii dilectiſſimi Sigismundum fugite: quid chriſto & Belial? quid deo & dæmonio? quid candido & nigro? Nemo uirtutes diligit: qui non oderit uitia. nemo chriſtum amabit: qui Sigiſmundum amabit. Relinquite, qui ſapitis: tabernacula eius. fugite conſortium. declinate colloquium. nemo ſibi, nemo ſuis miniſtris cõmunicet. peſtifer homo eſt: neq; ſine contagionis periculo uſus eius eſſe poteſt. Nec picem quis tangit: & non inquinatur ab ea? Repellite á uobis uenenoſam beſtiam: non eſt hic homo, ut uidetur: ſed bællua potius iudicanda ex portento nata immani aut fera forma hominum induta: Aut fortaſſe dæmon fantaſtico corpore circundatus: illud certum quia diaboli filius eſt: & diabolum habet patrem: cuius opera facit: cuius mentem: ſi poſſetis introſpicere. En quas libidines, quæ flagitia, quas turpitudines, quãtas audacias, quantos incredibiles furores, quas notas ſcelerũ, quæ indicia parricidiorum, quantos aceruos facinorũ, quas & quantas ſpurcitiarũ ſentinas inueniretis. Difficillimũ eſt huic prodigio ſine labis periculo conuerſari. Repellite igitur ac procul arcete ueſtris ex finibus prodigioſum animal: tanquam unum ex præcurſoribus Antichriſti: ſcientes quia deo placere & Sigiſmundo fauere non poteſtis. Attendite uos: qui ſublimes eſtis in Italia. Attendite uobis & uniuerſo gregi. Studete: ut tandem hac teterrima peſte ueſtra patria nobiliſſima liberetur: cuius patientia mirabile dictu

eſt : quomodo ita obduruit ac percalluit: ut hunc publicum inſultatorem bonorum morum: uaſtatorem regionum:legum hoſtem:religionis perniciem tanto tempore tulit. Deceperunt uos ſicut & nos blanda hominis uerba : & fidem fecit frugis lingua doloſa. Sed ueniat aliquando tempus: illuceſcat dies: qua mali plectantur : nec ſemper impune blaſphemi craſſentur. Fecimus nos quod potuimus aduerſus impium : nec ceſſabimus:donec deficiat. Sed uos quoq; adeſſe oportet & tanquam ad commune reſtinguendum incendium manus apponere omníq; ſtudio niti ut ſerpens uirolentior Baſilico ĩ cauernam ignis mittatur. Nam ſi templum quoddam ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilii publici caput orbis, aram ſanctorum, portum omnium gentium, refugium oppreſſorum, ſedem iuſticiæ, magiſtram fidei, ac morum apud uos eſſe. Romanam eccleſiam in Italia gaudetis: & perſeuerare cupitis. ſtudendum eſt ne ſuæ gloriæ prodigi inſectatores alienæ:qui turpitudini ſeruiunt:diuina & humana iura cõtemnũt:ueſtris conſiliis adiutentur:qui uno ex ueſtro conſortio ſic eiiciantur: ut odio uobis eſſe malignos totus orbis intelligat. Cæterum te quiſquis tandem fueris:qui nobis præſenti luce præfunctis in apoſtolatu diuina diſpoſitiõe ſucceſſeris : etiam ſi lõgiſſima pontificum ſerie poſt migrationem noſtram ad beati Petri cathedram perueneris: obnixe rogamus: atq; hortamur: & per uiſcera miſericordiæ domini noſtri Iheſu chriſti requirimus : & obſecramus:ut illatas tot per Sigiſmundũ eccleſiæ Romane religioni & chriſto cõtumelias niſi noſtro tempore uindicatæ fuerint:haud quãquam inultas tranſire ſinas: ſed toto ĩgenio, totis uiribus, toto conatu perſequaris. Neque minori animaduerſione uindicandam Sigiſmundi temeritatem putes: quam hæretici, cuiuſcunq; blaſphemiam : qui eo inſaniæ proceſſit : ut deum eſſe non ſolum lingua, ſed etiam uita negauerit : cunctiſq; poſſunt excogitari uitiorum ſordibus immerſus. In quos mores ſumma crudelitas eſt:non eſſe crudelem:nil æque nocet eccleſiæ quã indulgentia frequẽs & impunitas erratoꝝ.

Qui pōtificem aliquē læſit:ſperat:& ſæpe reperit in ſucceſſore ueniam. Hinc oppida occupantur eccleſiæ: hinc pulſati clerici: incarcerati ſacerdotes: occiſi epiſcopi: Cardinales capti, & in ipſum aliquando chriſti uicarium manus iniectæ. nihil non audent homines: ubi non ſequitur poena flagitium. Nihil tā prouocat delinquentes quam felicitas ueniæ. Rara in urbe ſcelera: in qua iudicis ſeueritas expectatur. Nobis cura erit: dum uixerimus: ne proditor ſui & omnium, qui ſibi credunt: Sigiſmundus deo noſtro & eccleſiæ ſanctæ impune illuſerit. Quod ſi prius diuina bonitas nos reuocauerit: quam illum pro meritis puniuerimus: tuum erit O cariſſime ſucceſſor id perficere: quod relinquerimus imperfectū. Neq; huic impio uel generi ſuo apoſtolicæ ſedis aliquando gratiam reddere: niſi per poenitētiam & ſatiſfationem meruerint. Quod ſi alter iudicaueris: hoc ſaltem præceſſori tuo concedito: ut priuſquam beneficiū abſolutionis impendas: has litteras noſtras in ſacro Cardinalium collegio te præſente iubeas recitari: ut intelligāt omnes: qui ſint: qui recipiantur ad gratiā. Ad quas res & ſi te noſtris uerbis ligare non poſſumus: hortari tamen ac rogare non prohibemur! Tu pro tua ſapientia haud alium erga prædeceſſorē tuum te exhibebis: quam ſucceſſorem erga te cupias: quando & tua quoque dies uentura eſt: & nihil antiquius rectoribus populi quam per iuſticiam & iudicium gratiā creatoris inire. Data Romæ.

Pii Secundi, pont. Max. ad Illuſtriſſimum Mahumetē Turcoꝝ principem epiſtola ſeptima.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei Illuſtri Mahumeti principi Turcorum timorem diuini nominis pariter & amorē. Scripturi aliqua ad te ꝑ tua ſalute & gloria proq; cōmuni multaꝝ gentiū cōſolatione & pace hortamur: ut

benigne audias uerba noſtra.nec prius damnes:quam iudices.
nec prius iudices:q̃ ſingula deligenter intelligas.Accipe:quæ
ſcribimus in bonam partem:& uſque ĩ finem patienter audi.
Si bona ſunt:quæ ſuademus:amplectere.Sin mala:reſpue: &
in ignem mitte neque idcirco epiſtolam reiicias:quia chriſtiãi
hominis eſt:& eius chriſtiani,qui cæteris præeſt.Nõ enim te
odio proſequimur:neque tuo inſidiamur capiti:quanuis hoſtis
noſtræ religionis exiſtas:& armis chriſtianam urgeas plebẽ.
Operibus tuis non tibi ſum⁹ infenſi.Diligim⁹ iubẽte domino
inimicos noſtros:& pro ꝑſequentib⁹ noſtris oramus.Sapiẽtib⁹
& inſipientib⁹ debitores ſumus:& omnes cupim⁹ fieri ſaluos
Græcos,latinos,Iudæos,Sarrhacenos:omnibus optam⁹ bona.
Sed ſcimus uera bona neminẽ aſſeꝗ poſſe:qui extra euangeliũ
degit: & á chriſto domino noſtro eſt alienus. Noli aut̃ aures
claudere:aut oculos auertere:cum chriſtum nominam⁹:quem
Mahumetea lex,ĩqua natus es: & uirum ſanctum & prophetã
magnum & uirginis filium & miraculis clarum dixit.Multa
tibi per eum & maxima bona euenient:ſi ei credideris:& eius
ſacris initiari uolueris.Horreſces:hæc cum primum accipies.
Sed audienda eſt tota lex:deinde iudicium promendum.Audi
quo tendo multa tibi & tuis progenitoribus: cum chriſtianis
bella fuerunt.Mult⁹ ſanguis effuſus eſt.multæ urbes deletæ.
ſacræ ædes incenſæ. raptæ uirgines.uiolatæ matronæ.uaſtati
agri. ſcelera ꝑpetrata ſunt:quæcunq; in mentẽ uenire poſſũt:
dum Turcus & chriſtianus uter imperet:gladio contendit.tibi
ut fama,ut opera ipſa loquuntur: ingens deſyderium eſt chri
ſtianos ſub iugum mittere: & imperium latini nominis obti
nere.Et ſunt fortaſſe:ꝗ facile hoc ſuadent:& omnia tuis armis
peruia dicunt: & alii tuas uires amplificantes chriſtianas atte
nuant. Alii in diuiſionibus & odiis, quæ gentem noſtram
excedunt:ſpem collocant:haud difficile exiſtimantes eos uinci
poſſe ab exteris: qui domi diffident. Nos non ita ignarum
te credimus noſtrarum rerum: quin ſcias: quanta eſt chri
ſtianæ gentis potentia:quam ualida Hiſpania:quam bellicoſa

Gallia : quam populoſa Germania : quam fortis Britannia : quam audax Polonia: quam ſtrenua Hungaria: quam diues & animoſa & bellicaꝝ rerum perita Italia.Sola Hungaria progenitores tuos & teipſum fatigauit.Octogeſimum iam annum aduerſus Hungaros Turcorum ſigna feruntur: & adhuc circa ſauum & danubium hæret: una te gens tuaſq; uires agitat.qd facias : ſi tibi cum italis , aut germanis , aut gallis res fuerit ampliſſimis & robuſtiſſimis populis⁹ fortaſſe non deeſt : qui dicat Iuſtinianum Imperatorē Conſtantinopoli ſedentē miſſo in Italia Belliſario cum parua manu militum ꝑditam Romā , & reliqua loca uſq; ad alpes recuperaſſe.Nec te Iuſtiniāo minorem eſſe . Caue : ne te fallant adulatores domeſtica regum & aſſidua peſtis. Facile principes magna de ſe loquentibus aurē præſtant: atq; idcirco decipiuntur . Rarus eſt: qui uero ſe non maiorem credat . Iuſtinianus uniuerſæ græciæ , & illyrici, & Aſiæ,& Libyæ dominus erat : & Italiam non acquiſiuit : ſed recens perditam recuperauit: & á Gotthis gente barbara,non ab italis abſtulit.Nondum amor imperii Romani in mentib⁹ italis reſtinguerat.neq; ullus erat:qui Barbaricū iugum æquo animo ferret.Cuncti arma pro Imperio &ꝓ patria magnis animis ſuſceperunt.Nec tam Belliſarius italis libertatē reſtituit: quam itali ſuū decus uendicauerunt. Tui progenitores nunq̃ aut italiam poſſederunt aut uiderunt: nec tibi ius ullum in ea eſt. Quod ſi pergas italiam inuadere : ſenties tibi cum uiris bellum eſſe . Fatemur res claras tui maiores egere : nec tua minora ſunt opera: qui Conſtantinopolin expugnaſti: & Perā e regione genuenſium coloniam & Peloponneſum magna ex parte in deditiōem accepiſti.& in Raſcia,& in Valachia nō parum agri adept⁹ es.& ſæpe tuos hoſtes fudiſti: & hoc anno ſynopem uetuſtam urbem Mitridatis Aeupatoris patriam & æui tyrannum cepiſti. & Trabezunte direpta incolas eius & Imperatorem in captiuitatem adduxiſti: & Iohānem Caſſanū prælio congredi auſum ſuperaſti.Magna tibi hæc uidētur: nec nos parua dicimus . At Iulius Cæſar cum de uictoria pontica

triumpharet: curru, quo uehebatur: hæc uerba iuſſit inſcribi. Veni: uidi: uici: ĩbelles eas gẽtes & parui momenti exiſtimãs: quas Pompeius pauloante domuerat: & tu hac æſtate ſuperaſti Alia eſt italorum natura: aliæ uires: alia ingenia: alii animi. Neſciunt ſubeſſe: qui ſoliti ſunt præeſſe. Et nunc tota Italia armata eſt equis & hominibus plena: nec pecunia caret: quæ neruus belli dicitur. Non pugnabis cõtra foeminas: aut italiã, aut hungariam, aut aliam occidentis prouinciam ingreſſus. Ferro hic res geritur. Non aſiaticis ſudibus Calibeus torax pectora tegit. Equi ſimul & homines tecti pugnant: ordines ſeruant: nec uano metu pauent. Fortior ſit: neceſſe eſt: & manu promptior, & animo præſtantior: qui eos loco depellat. Nec chriſtiana diſſidia deſyderio tuo conducere putes: aut in his confidas. Vnientur chriſtiani omnes: ſi quando audiant te interiora chriſtianitatis accedere: Nec tu melius chriſtianorũ paci conſulere potes quã ualidis & magnis copiis chriſtianitatem inuadens. Ceſſabunt priuata odia: ubi publica ſenſerint: & coniunctis uiribus aduerſus cõmunem hoſtem arma ſumẽtur. Nec tu arbitreris ad propulſandas tuas incurſiones, ad comprimendum tuum imperium, tuaſq; uires elidendas totã chriſtianitatem uniendam eſſe. Quod fatemur difficile. Sed una ex quattuor nationibus ſatis ſuperq; ſatis tuas copias profligare. Atq; ut de aliis taceamus: Complures eſſe in tuo palatio arbitramur: qui terram Italiam luſtrauerunt: & uires & ingenia noſcunt. Ipſos audi atque interroga. An æquari tuis uiribus italia poſſit: an uinci tuis armis: an tuo ĩperio ſubiici. Plus negotii romanis fuit italiam acquirere, quã orbi reliquo fræna imponere. Dicet aliquis: quod ſupra tetigimꝰ: inteſtina odia, quæ noſtram gentem exagitant: introitum tibi in italiã poſſe præbere. Et ſi unus principũ te excludat: alterꝰ incluſurꝰ daturumque aditum. Sunt diuiſiones ſane, & inimiciciæ & ſimultates inter Italos plures & graues & periculoſæ: & utinã non eſſent. Sd nullꝰ eſt: qui pati non uelit chriſtianũ. Omnes in fide Orthodoxa mori uolunt. Nulli animus eſt á religione

Nota de Italie.

recedere.Non hic inuenies : quod tui maiores apud græcos:
qui contendentibus de Imperio duobus nunc uni,nunc alteri
minus potenti auxilia miniſtrarunt : donec ambos eneruatos
& exhauſtos eiecere: & ſibi principatum arripuere . Aliæ ſunt
Italiæ potentiæ.alii regū oculi.alia ciuitatiū cōſilia Venetoꝝ
reſp.ſapiētia diues & auro chriſto deuota,ut noſtra fert opinio
prius euertetur funditus: q̄ hoſtē religionis patiatur intrare:
atq; hæc quidē pro ſeſe,quando ſtatuerit:nullis adiuta uicinis
tuas opes euertet : Terra mariq; præeſt. An florentinæ urbis
magnificentiam ignoras ? & uires & opes ? & quantus in ea
religionis cult⁹? quanta erga Iheſū reuerentia? quātus amor?
credis ne fieri poſſe ut hæc ciuitas italiam diuerſis religionib⁹
aꝑiri ſinatur? Sunt aliæ multæ urbes inſignes:Multi prīcipes
clari & magni: nihil de regno Siciliæ dicim⁹:quod armis hac
tempeſtate concutitur.Non poſſumus multa nobis de illo pro
mittere:licet tamen hoc aſſerere: qđ quanq̄ duo reges de ipſo
litigent & bello decertēt:maluerīt tamē uterq; regno priuari ,
q̄ tuis auxiliis uictoria potiri .Quod ſi ad te alter confugerit:
totius italiæ in ſe odia concitauerit In Gallia ciſalpina,quæ
& ipſa pars eſt italiæ:Dux Mediolanenſis in armis excellit:&
potentia par regibus habetur Nec paruæ ſunt Ducis Mutinæ
uires Aut genuenſis,qui liguribus præeſt:mari non contēnen
dus Ducis Sabbaudiæ opulentus & ualidus eſt in Italia prin
cipatus Adeſt Marchio Mantuanus. Sunt alii cōplures urbiū
domini:quibus nihil poſſet eſſe moleſtius,quā nobilē italiam
uanæ ſuperſtitionis ritu foedari De nobis & eccleſiæ romanæ
ciuitatibus & ꝓuinciis tacemus. Et quando noſtram tibi pro
feſſionem haud ignotam eſſe confidimus.Quibus ſola cura ē
ampliandæ fidei domini noſtri Iheſu chriſti . Hæc ſi ab aliis
accepiſti: gaudemus: ſi min⁹ hortamur: hæc diſcutias: & ueꝝ
in ueꝝ inueſtiges: Inuenies nihil nos eſſe mentitos:non foliū
Sibyllæ,ut quidā ait: ſed euangelii paginā recitamus.Eſt atq;
adeo difficile ut impoſſibile dici queat: Te tua lege permanen
tem compotem uoti fieri.Si,ut aiunt : chriſtianoꝝ Imperium

deſyderas.Dices cõplurimos tibi chriſtianos ſubeſſe:& de reli
quis idẽ ſperas.Non eſt par ratio. pauciſſimi ſub tuo imperio
chriſtiani ſunt:qui ad ueritatem ambulẽt:& omnes euangelii
ſunt aliquo errore imbuti: quanuis chriſtum colant.Armenii
Iacobitæ:Maronei:& alia quædam nomine græci ab romanæ
eccleſiæ unitate aberrant.Cum tu conſtantinopolin inuaſiſti:
nec dum decretum florẽtinum acceperant:& in errores ſtabãt:
neq; de ſpiritu ſancto: neq; de purgatorio igne conſona recte
fidei ſentientes.Pauci fortaſſe ĩopes ueri chriſtiani neceſſitate
non uoluntate tibi obediunt. At urbes Italiæ potentiſſimas
non eſt tuum cogere.Validiores ſunt:quam tuis queant exer
citibus ſuperari.Noſti quæ tibi acciderunt: cum Thaurinum
inuaſiſti: quod noſtram ætas Belgradum uocat. Pauci cruce
ſignati innumerabiles tuas copias proſtrauerunt. Non eſt de
italis ſperanda uictoria:cum aduerſa fuerit in hũgaris pugna.
Quo circa ut eo tandem ueniamus:quo noſtra feſtinat oratio:
& id dicamus:quod nos ſcribere compulit.Tuamq; gloriam,
& tuam ſalutem tibi deniq; oſtendamus. Adhibe his paucis
animum:ſi uis inter chriſtianos propagare tuum imperium:
& nomen tuum quam glorioſũ efficere.Non auro:nõ armis:
non exercitibus:non claſſibus opus eſt.parua res omnium, q
hodie uiuunt: maximum & potentiſſimum & clariſſimum te
reddere poteſt.Quæris:quæ ſit:non eſt inuentu difficilis neq;
procul quærẽda ubiq; gentium reperitur:id eſt aquæ pauxilũ:
quo baptizeris: & ad chriſtianoꝝ ſacra te conferas: & credas
euangelio:hoc ſi feceris:nõ erit in orbe princeps:qui te gloria
ſuperet:aut æquare potentia ualeat.Nos te græcoꝝ & orientis
appellabim⁹ regẽ:& quod malo iure occupas & iniuria tenes:
poſſidebis iure chriſtiani.Te omnes uenerabuntur:& ſuarum
litium facient iudicem. Oppreſſi undiq; ad te ueluti comune
patrocinium confugient.ex toto fere orbe ad te prouocabitur.
Multi ſponte ſua ſeſe tibi ſubiicient.Tribunalia tua ſequent̃:
& tributa præſtabunt.Licebit tibi ſurgentes extinguere tyran
nides:iuuare bonos:oppugnare malos.Nec romana eccleſia te

Iacobite
Maronej
Belgradum.

arguet recte uadenté. Eadem erit erga te caritas primæ ſedis: qua in cæteros reges: & tanto maior q̃to eris ipſe ſublimior. facile hoc pacto ſine armis, ſine ſáguine multa poteris nácíſci regna. Vladiſlaus Lutuanice princeps Vituldi frater cũ aſpiraret ad regnum Poloniæ: eſſetq; infidelis: ut uoti ſui compos fieret: chriſtianus effectus eſt: & regnum obtinuit. cuius nunc filius Caſſimarus regnat. Alter filius, qui etiá apud hungaros regnauit: in bello contra genitorem tuum geſto ſuperatus occubuit. Quid reris de te fiet chriſtian⁹ initiato ſacris? Magn⁹ erit ad te concurſus: & felicitatis genus exiſtimabitur inter ſubiectos tuos ánumerari. Quippe ut arbitramur: ſi chriſtian⁹ fuiſſes mortuo Ladiſlao Hungariæ ac Bohemiæ rege: nemo præter te ſua regna fuiſſet adeptus. Sperаſſent hungari poſt diutina bellorum mala ſub tuo regimine pacem: & illos Bohemi ſecuti fuiſſent. Sed cũ eſſes noſtræ religionis hoſtis: elegerũt Hungari uiri fortes & fideliſſimi religioné potius cum bello retinere: quá ea pdita pacé cõſequi. Quot ſunt hodie in Epiro: in Pelopõneſo: in Macedonia: in reliqua Græcia: in Dalmatia: in Inſulis egæi Carpatii & Ionii maris: qui tuum Imperiũ nõ alia de cauſa refugiunt: niſi quia alienus es á chriſtiano ritu: & ii modo ad nos, modo ad alios recurrunt: opéq; petunt extrema omnia ſubituri: priuſq̃ te circunciſum & alienigená dominum ferant: & nos eos aliquando argento: aliquando fruméto aliquádo rebus aliis ſubleuamus. Quod ſi Baptizatus eſſes: & nobiſcum ambulares in domo domini cum conſenſu: nec illi tuum Imperium tantopere formidarent: nec nos eis aduerſus te ferremus opem: Sed tuum potius brachiũ in eos íplorem⁹: qui iura eccleſiæ Romanæ nõ nunq̃ uſurpant: & contra matré ſuam cornua erigunt: & ſicut noſtri anteceſſores: Stephanus: Hadrianus: Leo aduerſus Haiſculphũ, & Deſyderium gentis Longobardæ reges: Pipinum & karolum magnũ accerſiuerũt: & liberati de manu tyrannica Imperiũ á græcis ad ipſos liberatores tranſtulerunt: ita & nos in eccleſiæ neceſſitatibus tuo patrocinio uteremur: & uicem redderemus accepti beneficii.

O quanta eſſet habundãtia pacis: q̃ta chriſtianæ plebis exultatio: quanta iubilatio in omni terra: redirent auguſti tempora: & quæ poetæ uocant aurea ſæcula renouarent̃: habitaret pard⁹ cum agno: & uitulus cum leone. Gladii uerterentur in falces: in uomeres ac ligones rediret omnẽ ferrum: excolerentur agri: aſpera dumis terra miteſceret. Vici repararentur & urbes: reſurgerent templa deo ſacra: quæ ciderunt: emergerent collapſa monaſteria: & plena uiris religioſis diuinis omnia laudibus perſonarent. O quanta eſſet tua gloria: qui pacem orbi reddidiſſes. O quanta tibi redundaret felicitas: q ad æterni paſtoris ouile cunctas redegeris oues. O quantum te omnes amarent: obſeruarent: extollerent: qui communis omniũ pacis & ſalutis fuiſſes auctor. Dicet aliquis hanc pacem: hanc unionem: hanc communem læticiam haberi poſſe ſub tua lege: errat qui hoc cenſet: multos reges, multos populos uincas oportet: priuſq̃ tuam legem ubique diſſemines: nec ſi uincas corpora: uinces animos. Sciunt chriſtiani ſuam legem ſanctam eſſe & ueram & ſalutarem: nec dimoueri ab ea poſſunt: quanuis aliqui aut libidine ducti: aut auaricia tracti: aut uoluptate illecti: aut metu mortis attoniti: aut cruciatu ſuperati non nunq̃ circuncidantur: & in tuos ritus concedant: quoꝝ ſi corda poſſes inſpicere: intelligeres neminem eſſe qui libenter conſultoq; receſſerit ab euangelio. Oſtendimus ſupra quantum præcellant chriſtianæ tuas uires: & quantum difficile ſit tot nationes chriſtum colentes euincere. Non eſt quod pacẽ ſperes ſub lege Mahumetea: in qua nõ eſt ſalus. Difficultatis experimentum ipſe uides: qui & ſi multis chriſtianis hiſq; non omnino ueris imperas: minime tamen eis tuam legem perſuadere potes. minus ꝑſuadebitur ueris: Quæ non in argumentationibus rationũ, ſed ĩ ſolo ferro fundata eſt: ut quæ uincere diſputãdo non ſperat: & uinci formidat. Non ſunt chriſtiani: q uel bello ſupari poſſint uel diſputationib⁹ decipi: quando & armis excellunt: & rationib⁹ minutiſſimi ſunt nõ ſolũ diuinæ ſcripturæ: ſed etiam Philoſophiæ. Impoſſibile eſt ſub lege Mahumetea

Pacis Bonum

unionem fieri:ſub chriſtiana facile fieri poteſt:& id magna ex parte in tua uoluntate conſiſtit. Tu unus ſi annuas: Turci omnes annuent nec Syri aut Aegyptii, aut Arabes, aut Libyes aduerſabuntur. Tecũ quidquid eſt intra helleſpontũ & euphratem, & quidquid poſſides in europa: conuertet̃. Quid faciet baculus Aegyptio℞ arundineus: quando chriſtianũ te uiderit effectũ? Quid imbellis arabs? quid nudus afer? omnibus his Aethyopes ĩminent. Preſbytero Iohãni parentes, qui chriſtian⁹ eſt: non poterunt & illis & reliquis chriſtianis obſiſtere: Nili curſum retinere poſſunt Aethyopes & congregatã aquã dimittere: quæ rumpat aggeres: & totã inundet Aegyptum atq; ſubmergat: cum Sydus apparet Arcturi: Hiſpani & Siculi facile Mauritaniã inuadent & Cathalani cum Genuẽſibus: ſcis q̃tũ ualeant occiduæ Claſſes: & quantus eſt terror uel Tyriis, uel Alexandrinis, uel cæteris orientalibus: quando chriſtianæ triremes ad eos nauigant. Tua certe auctoritas & animi magnitudo & in bellis felicitas apud omnes admirationi eſt: q Mahumeteã ſequunt̃ legem. Quod ſi te nobis adiunxeris: breui tot⁹ oriens reuertetur ad chriſtũ. Vna tantũ uoluntas pacare orbẽ poteſt: & ea tua eſt: Si ad baptiſmi gratiã ſe conuertat: in te eſt crudelibus bellis imponere finẽ: & tantum præſtare mortalib⁹ bonũ: q̃tũ effari non poſſum⁹. Quæret aliqs quomodo qeſcet orbis Turcis ad chriſtum conuerſis: quando nec ipſi chriſtiani inter ſe concordes exiſtunt. & multa per Italiã, Germaniam, Galliã, & reliquas ꝓuincias deſæuiunt bella. Dixim⁹ diſſidere inter ſeſe noſtræ gentis homines: non negamus: & pluribus ĩ locis ferro contenditur. Diuino olim conſilio ſub Octauiano ꝓpter reuerentiã ſaluatoris, qui tunc ſecundũ carnẽ natus eſt: ea pax in orbe fuit: quæ nec antea, nec poſtea uiſa eſt. Difficile eſt & ꝓpemodũ impoſſibile qeſcere in terris omnia: ubi homines ſunt affectibus ſubiecti reprobis. Illũ ambitio exagitat: hunc cupiditas trahit: libido alium impellit: multa eſt inter mortales belli materia: ſed nõ ſunt tã atrocia inter chriſtiãos prælia q̃ inter Turcos & chrſtianos. Chriſtianus cum chriſtião

In Turcor principi manu eſſe orbẽ pacare.

de agri poſſeſſione,de regno,de Imperio,de gloria contendit: cum Turco de religiõe,de libertate,de uita.Inter chriſtianos, qui bello uincunt̃:poſitis armis,nec uita, nec libertas amitti tur:& multis etiam patrimonia dimittunt̃.Principes imperio priuant̃:Inferiores dominũ mutant:reliqua tenent.In prælíis quæ gerunt̃:aut cum Turcis,aut cum Sarrhacenis,qui ſuccũ bunt: ſi uitam nõ amittunt:in ſeruitutem redigunt̃:& multi etiam religioni renunciare cogunt̃. Hæc acerbiſſima ſunt & immaniſſima bella. Quæ ſi tollantur quod in te ſitum eſſe monſtrauimus:pax maxima exorit̃ & uniuerſalis quies: nam reliqua bella huic comparata faciẽ quodámodo pacis habent & otii:nec illa tam multa erunt:quando unus aſſit: qui ſolo nutu compeſcere poſſit iniurias:qualẽ te futuꝝ nõ ambigim⁹: ſi cum tua potẽtia Chriſtianus efficiaris:uides ne quantũ tibi laudis affert baptiſmi lauacrum?quãtũ cum chriſto ſublimis & conſpicuus redderis?Quis prohibet aquã? Quid metuis? Voces fortaſſe aulicoꝝ times tuoꝝ: quorum non dubitamus dicturos tibi aliquos.qd cogitas?Quid agis? quorſum te tua uoluntas trahit? Vis pabtizari?Vis chriſtianus fieri? Neſcis quod periculũ adis?omnes te turci deſerent: & ubi exiſtimas fieri magnus:fies nullus:ex turcis natus turcos deſeres:inter turcos creuiſti:turcoꝝ te manus extulit: turci Aſiã & Græciã gubernant.Turci exercitib⁹ præſunt:qui ſi uel minimã famã tuæ mutationis acceperint:eueſtigio ſumptis armis te deiecto Imperatorẽ alium ſufficient:tu nudus & exul ſi euaſeris:apud chriſtianos mendicabis panẽ. Nam quis Turcus eſt: quẽ ſuæ religionis poeniteat?Moriemur omnes: priuſq̃ noſtri prophe tæ iugum excutiamus: Non ſunt parua: quæ iſti obiiciunt. adhibẽda eſt & huic parti medela:quã nemo teipſo meli⁹ inue nerit.Noſti tuos homines:& qbus prouincias commiſeris:nõ ignoras.Quanta ſit cuiuſq; fides,& quis animus:nõ te latet: non ſit ſine periculo magnum facinus & memorabile: Vilia ſunt:quæ paruo emunt̃:diligentia hic & labore opus eſt:ꝑue ſtiganda ſunt amicourm conſilia:noſcenda ſubditoꝝ ingenia:

Quantũ differat bellũ cristianoꝝ a Turcaꝝ bello

Nota

& his utendum eſt:quos fidos & prudentes uideris. Seruiunt
tibi non pauci ex chriſtianis nati:qui quanuis circunciſi ſunt:
non tamen chriſtiãum nomen oderũt: his exercitus: his præ
fecturas credere potes:qui tui ſint amantiſſimi & ita regnum
ordinare:ut quando uelis :præſto ſint omnia. Tui ſubditi ma
gna ex parte græci ſunt:& armeni,ut diximꝰ: & Iacobitæ:qui,
& ſi aliqd erroris habẽt:chriſtiano tamen nomine cenſent̃ nec
aliud magis cepiunt quã te ſimilem eis eſſe:& illũ deũ colure:
quẽ colunt ipſi.ſperarent meliori ſe loco futuros:qui nunc mã
cipia quãuiliſſima ſũt:tributa exoluũt grauia:iniuriis afficiũt̃
quottidianis:ad bellũ ducunt̃ inuiti & ĩermes: cædibus expo
nunt̃:priuãtur liberis & uxoribus:miſerrima res eſt:poſteaq̃
filios educarunt:eos ꝑdunt:rapiunt̃:in palatiũ pueri circunci
dunt̃: & Mahumeteis ritibꝰ imbuunt̃. Vidẽt infelices parẽtes
ſe non modo corpora liberoꝝ,ueꝝ animas etiã ire ꝑditum: &
anguſtiati inter tot calamitates plorare non poſſunt : maiora
mala timẽtes. Nemo hoꝝ te diligit: neq;.n.natura fert:ut eos
amemꝰ: ã qbus patimur mala. Quod ſi te chriſtianũ cernerẽt:
miꝝ in modũ diligerent:felicitatẽ tuã cuperent: & in omnibꝰ
ſtudiis tuã gloriã quærerent: & filios ſuos,& ſeipſos q̃libẽtiſ
ſime tibi donarent:magna ẽ hoꝝ multitudo: & ꝓ ſua religiõe
conſtantia. Quod ſi prudenter eos tractaueris:nihil tibi de re
bellione Turcoꝝ uerendum erit:qui medios inter chriſtianos
ſeſe uidentes tuæ potius uoluntati conſentient : fortunas &
dignitates ſeruaturi : quã mortis periculo ſe ſubiiciant:Non
ſuademꝰ rem nouã aut inſuetã. Tritum ẽ iter:quod oſtendimꝰ.
Multi hoc & magni reges ingreſſi ſunt. Apud frãcos ex gentili
& Idolatra chriſtianus effectus eſt Clodoueꝰ : & ſimul cum eo
regni proceres baptizari non recuſarunt. Apud Hungaros Ste
phanus noſtris initiatus:ſacris omnem illam gentem chriſto
acquiſiuit. Apud Veſogothas,qui longo tempore in Hiſpania
regnauerunt : & uſque in hæc tempora eiuſce gentis ſanguis
imperat : Ricardus Lemugildi filius ſuadente Leandro Iſpa
lenſi epiſcopo Arrianæ renunciauit : hæreſi & cum omni gen

Nota

Clodoueuſ apud francoſ chriſtianuſ effectus.

Ricarduſ Lemugildi filiuſ apud Veſogothaſ.

te ſua catholicam fidem complexus eſt/apud longobardos .
Agilulphus ſuaſu cõiugis Theudelindæ reliquit idola:& cum
omni populo chriſtianæ ſeſe legi ſubiecit.//Apud Hiberos,qui
ſunt in Aſia:imp̃ante Cõſtãtino maiore,Rex gẽtis cũ cõiuge
& omni nobilitate atque plebe ad prædicationẽ unius captiuæ
mulieris,relicta idoloꝝ ĩſania,baptizat⁹ eſt.Sed q̃d moramur:
& non exemplum illud adducimus:quod eſt omniũ maximũ.
//Conſtantinus ipſe ĩperator ac Monarcha uiã aperuit:quã tu &
tui ſimiles ingredi abſque ulla cunctatione poſſetis.Omnes ,
qui eum præceſſerant Imperatores excepto Philippo gentiles
fuere:Iouem,Mercurium,Apollinẽ,Herculẽ, & alia quæ ſunt
monſtruoſa nomina: tanquã deos colebant. Senatui & omni
Romano populo ſtulticia chriſtus erat : proponebant̃ paſſim
edicta:quæ chriſtianos comphræhendi iubebant: & niſi ſacrifi
carent idolis crudelibus modis interfici . Nihil uilius erat no
mine chriſtiano.Infame genus & maleficum habebat̃ omniũ:
qui chriſto crederent:ſub Nerone,ſub Domitiano:ſub Diode
tiano crudeliſſima in chriſtianos deſæuit p̃ſecutio.At Conſtã
tinus acceptis Imperii faſcibus, poſteaq̃ perſuaſ⁹ ẽ á Silueſtro
prædeceſſore noſtro in ſimulacris dæmonia coli:& unum tan
tum deum eſſe cum patre & ſpiritu ſancto chriſtum iheſum:
& in euangelica tantummodo lege ſalutem inueniri : non eſt
cunctatus chriſti fidem amplecti: non dixit Senatus mihi ad
uerſus erit: reſiſtet populus: Copiarum duces alienabuntur :
imperio deiiciar:ſed alto animo iactans ĩ deo ſpem ſuam legẽ
ædidit:qua publice chriſtum coli iuſſit : & eam fidem teneri
ab omnibus Imperio ſubiectis quam beati apoſtoli Petrus &
paulus Romanis tradidiſſent: nec propterea ſiniſtri aliq̃d ſibi
accidit.Sed tunc potiſſimum excellens & glorioſus euaſit: cũ
in uexillis ſuis Crux domini iheſu appoſita reſplenduit. Vide
rat per q̃eté in aere ſignũ:& uocem audiuerat dicentem in hoc
Conſtantine uince:paruit:uexilla crucis erexit:ciuilibus bellis
finem impoſuit:ſuperauit hoſtes:barbaros afflixit:imperium
ãpliauit:pacẽ ſubditis dedit:eccleſias ap̃uit: cõcilia ſacerdotũ

[Agilulphus apud Longobardos]
[Nota de Constantino]
[Somniũ Constantini.]

celebrauit : hæreſes eliminauit . Lucem , quam acceperat ab
euangelio: cunctis gentibꝰ cõmunicauit:magnificꝰ & excelſus
ſuper omnes cæſares inuentus : græcis & latinis litteris cele
bratus:imperauit annos ſupra triginta.Sedẽ Imperii apud Bi
zantiũ erexit: & ampliatis ciuitatis moenibus cum publicis ,
tum priuatis ædificiis magnifice conſtructis de ſuo nomine
Mors Constantini apud Nicomedeas
Conſtantinopolin appellauit:& plenus dierꝫ apud Nicomediã
ædito teſtamento:in quo filios Imperii ſucceſſores reliquit:ut
chriſtianũ decet:ſacramentis eccleſiæ receptis, e uita deceſſit.
Quid erat: quod ille amplius in terra poſſet optare ? Imperio
Foelix vita et felicissima Constantini Mors
potitus eſt omniũ maximo:uita ei & longa fuit & paucis obno
xia morbis: inimicos humiliatos uidit: & quod hominibꝰ dul
ciſſimũ eſſe ſolet:hæredes ampliſſimæ fortunæ filios dimiſit.
Nec alienũ fuit tantũ Imꝑatorẽ,qui chriſtianã fidẽ tantopere
ampliauerit : in alio ſæculo cum chriſto regnantẽ credere:cui
ſeruiuit in hoc:dum uiueret . Quod ſi omnibus,qui patriam
auxerint:iuuerint:defenderint : certũ eſt eſſe in cælo definitũ
locũ:in quo beati æuo ſempiterno fruantur : ſicut philoſophi
doctiſſimi tradiderũt:multo id certius de illis ſperandũ ẽ:qui
ꝓ lege domini uel ſeruanda, uel augenda ſũmis ſtudiis contẽ
derunt:ſicut de Conſtãtino oſtenſũ eſt:quẽ ſicut in terra felicẽ
fuiſſe didicimus: ita & in cælo beatũ credimꝰ.eadẽ ꝓculdubio
euentura tibi eſſe cõfidimus:ſi nobiſcũ ſapiens chriſtũ colas:
& magnũ Conſtantinũ imiteris.Quemadmodũ Romani cum
ſuo Imꝑatore chriſtiani ſũt effecti: ita & Turci una tecũ bapti
zabunt̃:eritq; tuum regnũ ſuper omnia: quæ ſunt in orbe: &
nomen tuũ nulla ſilebit ætas.Latinæ litteræ,& Græcæ,& Bar
baræ celebrabũt:nemo inter mortales erit:q̃ te potẽtia aut glo
ria præcedat.Magna ſũt hæc: quæ ꝓmittimus:maiora quæ ſe
cunt̃.de regno,de potẽtia huius ſeculi,de gloria hũana ſumus
Nota
locuti:Caduca hæc & incerta ſũt & fluxa:omnes morimur: oĩa
nata occidũt: & omnia orta ſeneſcũt.Breuis ẽ humanæ ꝓſperi
tatis curſus:cito regnũ deficit:nulla potentia longa eſt: gloria
quoq; clari nominis,quãuis de maximis rebꝰ diu perſeueret:

finitur tamen aliquando: & in tempore deficit: nihil eſt inter mortales non mortale. Conterit omnia tempus. Eſto duret per multa ſæcula nomen. Quæ dulcedo poſt obitum laudis? aut damnatꝰ eſt homo in altera uita: & nihil ei prodeſt fama: quæ remanſit: aut ſaluatus eſt: & ea non eget beatitudine donatus æterna: quæ omni ex parte pleniſſima eſt: filios ac nepotes præclara maiorum nomina iuuant. Et nobis quoq; dum uiuimus dulce eſt talem hæreditatē poſſe relinquere: quæ ſit poſteritati ſolatium. Eſt id quidem aliquo modo bonum: Sed meliora quærenda ſunt & ſtabilia bona: quæ uero noſtra ſint: neque unquam nos deſerant. Philoſophi, quos peripateticos uocauit antiquitas: tria bonorum genera poſuerunt: & alia eſſe animi dixerunt: alia corporis: alia externa. Stoici ea duntaxat bona exiſtimarunt: quæ animum excolerent: hoc facit Iuſticia, prudentia, moderatio, fortitudo: & quæ ſunt aliæ in animo dotes: Egregiam corporis formam, robur, ualitudinem, nobilitatē, clientelas: opes inter bona non acceperunt: quæ neque ſunt in poteſtate noſtra: neque poſſeſſori felicitatem præſtant. Sed neque illæ quattuor uirtutes, quæ principales exiſtimantur: tranquillam homini mentem reddunt: niſi adiiciantur aliæ tres: quas Theologicas appellant: & in animoſitæ ſunt Spes, Fides, Caritas. triſtis eſt: & in anxietate moratur: & corpore & animo angitur: & nihil boni operatur: qui ſpe futuræ uitæ priuatus eſt. Sine fide īpoſſibile eſt placere deo: q̄ eſt ultimū homini bonū & finis: in quem tendimꝰ. Caritas diuino amore feruet: Curioſa eſt animæ noſtræ & proximo conſulit: quem iubet lex: ut tanquā nos ipſos diligamus. Si ergo animi bona cupimus: & moralibus uirtutibus opus eſt: & Theologicis neque in his ulla eſt nobis cum tua lege contentio: alia ſunt: in quibus diſcrepamus. Fatebitur tua lex: & uitam æternam in altero ſæculo reperiri: & his itinerībꝰ ad eam perueniri. Dicet fidem neceſſariam eſſe. Verum non eam fidem: quam nos recipimus: amplectatur. laudabit caritatem: ſed alia eius officia eſſe dicet q̄ chriſtianus. Sine ſpe non poſſe bene homini eſſe

ſatebitur : Sed ſpei finem longe diuerſum á noſtro recipiet: Pax erit in hominibus:bellū in rebus. Faceſſat nunc hæc con tentio:& quo modo uera & æterna bona ex fide chriſti conſeq poſſis & animæ tuæ conſulere: quæ immortalis eſt:oſtēdam⁊: & ſi enim huius ſæculi quæ dicunt̃ bona:concupiſcis: & inter mortales magnus uideri uis:non tamen animæ tuæ oblitū te credimus: nec ex illoꝝ numero cēſemus: qui cum Epicuro, & aliis quibuſdā delirantib⁊ philoſophis extingui animā ſimul cum corpore putauerunt:nec rurſus te ſine deo eſſe cenſemus: ſicut olim de Gallecis in Hiſpania traditū eſt: q nullū colebāt deū: & de Pythagora,quē ferunt dicere ſolitū eſſe non liquere ſibi an deus aliquis eſſet. Quæ diſputatio adeo impia iudicata eſt:ut ab Athenienſib⁊ auctor eius eiectus ſit: & libri, in qbus ea continebantur:exuſti. Poſſidonius ſcripſit Epicurum nihil de deo ſenſiſſe: ſed ea quæ de diis locutus eſt: inuidiæ depellē dæ cauſa dixiſſe. Stultorum hæc aſſertio eſt:ſicut in propheta legimus. Dixit inſipiens in corde ſuo non eſt deus. Haud equi dem te adeo rudem exiſtimam⁊:ut cælū credas rectore carere : & hanc pulcherrimā mundi machinā caſu emerſiſſe & omnia fieri fortuitu. Sed arbitramur te deum unū confiteri & in eū credere:q cælū creauit & terram & omnia : quæ ſunt in eis: & quæ creauit: nō negligit:nec te ignorare cenſemus incorrupti biles eſſe animas hominū: & cum e noſtris corporib⁊ migrāt: in alias regiones tranſferri:& bonas læta ſortiri loca:malas ad ſupplicium rapi: quod non ſolum in euangelio noſtro ſcriptū eſt & in ꝑphetis:ſed tua quoqȝ lex idem docet: quanuis in hoc mundo temporalia,quæ putantur bona : caſu quodā fortuito euenire non recte arbitratur. Socrates,& Plato,& Ariſtoteles philoſophoꝝ principes de mūdi regimine:de īmortalitate ani maꝝ:de deo eadē crediderūt quæ chriſtiani:q̄uis aliqua nouæ legis archana,quæ nondū ædita erant:ignorauerunt. Platonis in epiſtolis hæc uerba leguntur. Credendū eſt autem ſemper ueteribus ſacriſq̄ȝ ſermonibus nobis aſſerentibus animā eſſe immortalem:iudiceſq̄ȝ habere:ac poenas dare maximas cum á

Nota de Anima

corpore fuerit ſeparata: quod intelligendum eſt cum male ui xerit. Nō eſt hic locus apud te altus examinandus: qui pro tua lege deum eſſe intelligis: qui omnia uidet: & omnia iudicat: & animas corporea mole ſolutas pro ſuis operibus in alio ſæculo uel præmia recepturas uel ſupplicia non dubitas. Quæ cum ita ſint: ſtultum eſſe cognoſcis terrenis rebus ita aliquē inhærere: ut cæleſtia negligat: & dum corpori ſtudet: animam perdat. breue eſt omne: quod uiuimus æuū: etiā ſi Mathuſalē, aut Neſtoris annos poſſimus attingere. Quidquid æternitati comparatur: momentaneum eſt. Quotus hodie reperitur: qui centeſimum uideat autunnū? Quotus qui octogeſimū īpleat annum? Vita hominis, ut inquit propheta: in ipſis ſeptuagīta annís: In potentatibus aliquando ad octoginta protenditur: ulterius labor & dolor. Quotus iterum ex his, qui naſcuntur: ad perfectā peruadit ætatem? quam multi moriuntur infātes? Quot pueros extingunt morbi: pauciſſimi iuuentutē ſuperāt. Anguſtiſſima eſt uita hominis: & incerta mille inſtant in omnes horas pericula: mille mortis facies: Vitæ noſtræ inſidiant̃: minima res curſum noſtrum interrumpit: alieno hic arbitrio ſumus. uocat nos deus: quando uult: & ubi uult: & cū minime credimus: tunc citamur. Peremptoria monitio eſt: nec licet prouocare aut contra niti: parendum eſt altiſſimo domino: & uillicationis ratio reddenda. Sapiunt qui ita uitam inſtituūt: ut uocati alacri animo abeant: & corā iudice, q nihil ignorat: īpauidi conſiſtant in die illa tremenda & amara ualde: in qua nil amplius mereri licet: & omnis ſpes ac metus ex his, quæ acta ſunt: pendet: nec ſupplicare iuuat neque negare. Eſt igit̃ de anima curandum: quæ poſt hanc uitam aliam habet uitā: in qua uel dolet: uel gaudet. Quid prodeſt homini: ſi uniuerſū mundū lucret̃: inqt in euangelio dominus: animæ uero ſuæ detrimentū patiat̃: aut q̃ cōmutationē dabit homo ꝓ anima ſua? hac uiuimu?: hac ſapim?: hac deo ſimiles ſuūs. hæc melior pars noſtri ē reb? ōnib? pretioſior. Hæc dimiſſo corpore ī alias regiones egredit̃: Corpus in terra iacet: & in puluerē cōuertit̃:

& uſque ad ultimũ maximumq; iudicium ſenſu carebit. Tunc uero pro meritis quæ illi cum anima fuere communia uel ad gloriam, uel ad poenam reſurget. Quid Nino prodeſt late per Aſiã impaſſe? Quid Semiramidi eius uxori? Quid Dionyſio? qd Herculi ad Indos uſq; penetraſſe? quid Idathyrſo Scythiæ atq; Aſiæ iugũ impoſuiſſe? quid Nabuchodonoſoro ad gades uſq; perrexiſſe? qd Oſiridi dimiſſa Aegypto per Syriã, & Aſiã in Thraciam duxiſſe copias? Quid Agamennoni Iliũ exuſſiſſe? quid Cyro Perſaꝝ Imperiũ cõſtituiſſe? quid Alexandro magno illud euertiſſe & uſq; ad hiphaſim in orientem, & ad Iaſartem fluuiũ ſeptẽtrionem uerſus arma tuliſſe? quid Annibali Italiã uexaſſe? Quid Scipionib⁹ kartaginẽ deleuiſſe? Quid Pompeio orientales reges debellaſſe? quid Iulio Cæſari ſubacta Gallia Romanũ Imperiũ inuaſiſſe? Quid hunnoꝝ regi Athilæ Pãnonia Germaniaq; protrita Aquileiam in Italia ſubuertiſſe? quid Tãmerlano tot Aſiæ Syriæq; urbes incẽdiſſe atq; auum tuum prælio ſuperaſſe? quid genitori tuo Amurati ſæpe de græcis: ſæpe de Hungaris triumphaſſe? Quid cæteris regibus atque Imperatoribus res magnas & claras geſſiſſe prodeſt? ſi abſque cognitione ueri dei mortui ſunt: & nunc eorum animæ apud inferos cruciantur? Laudantur hic: & ardent illic: quæ famæ uoluptas in cruciatu eſſe poteſt? quæ dulcedo gloriæ in doloribus? Dura uox eſt eorum: qui uel in Thauro Phalaridis beatitudinem eſſe dicunt. Non bene cohabitant dolor ac uoluptas: nec ullus eſt in felicitate mæror. In cælo plena felicitas eſt: apud inferos plena miſeria: cũ eo uentũ eſt: nihil iuuat gloria quæ præceſſit & fama ſæculi. Studendũ igit̃ ẽ: ut poſt obitũ, q per omnes ſe horas infert certus & incertus: animabus noſtris bene conſulam⁹. Præueniendus eſt piis operibus dies mortis: & omnes actus noſtri ita dirigendi: ut deo placeamus. Ipſe ẽ enim finis omnium & ſummum bonum, ad quod aſpiramus: & ipſa beatitudo: cuius cupiditas omnibus mortalibus ineſt. Quærendũ eſt iter ad eam. Id recta fides oſtendit & operatio iuſticiæ. qa nec iuſticia ſine fide: nec fides ſine iuſticia ſufficit.

hiphaſis i oriẽte Iaſartes i Septẽ trione.

Iuſtus ex fide uiuit: ut ſcriptum eſt: & ſine fide nemo eſt acceptus deo. Tua Lex, ut aiunt: in ſua quenque religione ſaluari hominé cenſet: ſi alioquin caſte iuſteq; uiuat: niſi Mahumetea traditione relicta ad aliam tranſierit. Dicũt & in tua lege ſcriptum eſſe. Eſt enim ſibiipſi ſæpe contraria nulli ſalutem patere niſi in ea. Nos contra ſentimus: & certi ſumus uiam uitæ ſoli chriſtiano, ſi bene agat: apertam eſſe. Ait enim ueritas noſtra in euangelio: Qui crediderit: & baptizatus fuerit: ſaluabitur. qui non crediderit: condemnabitur. Tu ergo ſi futurum credis ſæculum: ſi uis fieri ſaluus: ſi animæ tuæ bene conſultũ cupis: ut fidem Romanæ eccleſiæ, extra quá non eſt ſalus & baptiſmum: recipias oportet. His duabus clauib? fide ac baptiſmo aperiuntur paradiſi portæ; illis tamen: qui appoſite ad fidem uiuunt: nam ſiue operibus fides mortua eſt. Euangelio præbédæ ſunt aures: & chriſti doctrina ſequenda: quæ nullum fallit. Dices nolle tuæ legi noſtram præponere: aut Mahumetem relinquere prophetá magnũ. Rogauim? ab initio: ut benigne audires: itidem nunc petimus: & nunc maxime attentis aurib? & pia mente opus eſt & iudicio recto: quádo ad radicé arboris infructuoſæ admouemus ſecurim. Audi ſeriem rerum. noſce hiſtoriam fidei. prebe aures uero: cui praro eſt in altis ædib? locus. Caliſthenem philoſophum crudelib? modis lacerum in cuſtodiam rapuit Alexander: qui uera loquens: diuinum cultũ homini denegauit. & Clytũ philippi laudes commemorantem lancea tranſfodit: timent homines exempla: & uidétes meli? adulatoribus ſuccedere quam recta monentibus: ad nugas ſe conuertunt: & quæ placeant: loquũtur. Anthigonus aliquádo unus ex ſucceſſoribus Alexandri, qui regnauit in Aſia: inter uenandum mutata ueſte, relictis comitibus, errabundus apud agreſtes homines in uili tugurio pnoctauit incognitus & cóbibens de ſeipſo tanq̃ de altero pcunctat? aſtantes omnia, quæ fecerat: mala ab eis audiuit: mane quæſitus atq; inuentus cum ueſtem allatam & regium ornatum uidiſſet. date, íquit: purpuram: quá ut primum indui: ue℞ de me, niſi hac nocte nunquá

Auguſti dolor.

Hores

audiui. Et Auguſtus, mortuo Varro, idcirco ſe ſupra modum dolere aiebat: quia non eſſet: á quo uerum audiret. Ad pauperes philoſophos relegata eſt inquiſitio ueri: qui propterea ſapiētiæ amatores uocantur: quia ueritati ſeruiunt: & nolunt decipi. Turpe eſt cuiuis homini errare maxime regi: qui ſi per ſeipſū non ſatis intelligit: prope habet magiſtros: quos interroget: tantum placeat audire: nec pudeat diſcere: quod ignorat. Tria ſunt hominum genera, ut inquit Heſiodus: primi & optimi ſunt: qui per ſeſe omnia noſcūt: his proximi, qui recta monentibus auſcultant. Tertii prorſus damnandi ſunt: qui neq; ipſi uident: neque uidentibus credunt. Sed nulla in re periculoſi⁊ erratur quam in his: quæ pertinent ad fidem: neque utilius inuenitur uerum. Recte ad Antipatrum de Alexandro ſcribit Ariſtoteles: monens ne pro tot exercitibus uictoriiſq; & ſubiugatione orbis terrarum glorietur: Sed cogitet quod ſi quis de deo recte cognoſcat: non minori gloria dignus eſt quam ipſe pro tantis rebus geſtis tantaq; potentia: & in Ethicis ſapientē inquit eſſe amiciſſimum deo. Sapiens autē nemo exiſtimand⁊ eſt: qui á recta fide ē alienus. In his uero quæ ſunt fidei: neque tuus legifer ſatis intellexit: neque in hanc uſque diem ſatis didiciſti an uero recta monentem audire & ſequi uelis: futur⁊ dies oſtendet. Si hæc, quæ ad te ſcribimus: audieris: ſignū erit animi ad diſcendum parati. ſi feceris: quæ monemus: eris proculdubio ſapiens: nemo homo ſapientiam contemnit: nemo odit: nemo eſt: qui nolit eſſe ſapiens. Verum primus ſapientiæ gradus eſt nolle errare: & uerum quanlibentiſſime audire maxime in his rebus: unde eſt homini ſalus: ſicut eſt religio: quæ ordinatur ad æternam Vitam. Audi ergo uerū circa religionē. Si non ſcribimus uerum: argue ſcribentes: & deſpice tanquā ſtultos. Sed noli falſum dicere: niſi cognoueris falſum eſſe. enarrabimus breuiſſime ab initio mundi uſq; ad obitum ſaluatoris chriſti noſtræ legis archana. Deīde aliqua de tua lege dicemus: ea, quæ conferem⁊: ad inuicem & quantum interſit: oſtendemus. Conabimurq;, quantum ex alto dabitur: lucem

tibi oſtendere:per quam poſſis ad eam lucem peruenire: quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.

¶Cum creaſſet deus in principio cælũ,& terrã,& maria,& lucẽ,& ſolẽ,& lunã,& alia ſydera,& plãtas,& herbas, & uolucres,& piſces ,& quadrupedum gen⁹,ac reptilia,& alia animantia: poſtremo Adam creauit:& inſufflauit in eum ſpiraculũ uitæ:& poſuit eum in paradiſo deliciaꝝ: & fecit adiutorium ſimile ſibi Euam ex coſta eius eductam:& data licentia; qua poſſent cæterarum plantationum deguſtare fructus:ut abſtinerent á plantatione prudentiæ imperauit: & ambos cum præuaricati eſſent:ex paradiſo deiecit: atque in eis humanum gen⁹ morte damnauit:iuſſitq; laborioſam uitam & ærumnis plenã agere. Ab his propagata creatura humana cum rurſus animo rebelli diuinam maieſtatẽ contemneret:& ĩ uitia quæque prolaberet̃: aquarum diluuio deleta eſt.Noe cum coniuge & ſex aliis animabus in arca ſaluat⁹ eſt:& ab his omnes homines,qui modo ſunt:& poſt diluuium fuerunt:originẽ ducunt.Tres filii Noe Sem, Cham, & Iaphet, redeuntibus aquis in locum ſuum, humanam gentem reparauerunt:adeo ut traditum ſit,priuſq̃ Noe moreretur quattuormillia hominum ex ſuis & filiorum lumbis exiuiſſe:ex qbus etiam iniqui emerſerunt Nembrotes filius Gham & q cum eo in contumeliã domini turrim Babel ædificare coeperunt: In ea diuiſum eſt labiũ uniuerſæ terræ & confuſione impeditũ opus.Secuta eſt ob peccatum peſſimũ Pentapolitana ſubuerſio & Habraham & loth ĩuenti religioſi: in ſemine Habraham benedictæ ſunt omnes gentes & circunciſionis pactũ cum eo percuſſum eſt.Fuit eĩm iuſtus:& placuit deo in operibus ſuis: cũ filium Iſaac diuino imperio ĩmolare non detrectaſſet. Neque Iſaac patris uiam deſeruit:cui natus eſt Iacob:qui alio nomine dictus eſt Iſrahel:& huic duodecim filii fuerunt:á quibus duodecim tribus emanarũt.Is cognito Ioſeph,putabat extinctum:magnus & potens eſſet in ægypto: cum reliquis filiis ad eum migrauit. Multiplicatum eſt illic iudæoꝝ ſemen:& ingentẽ magnam cum creuiſſent iſrahelitæ:

ſurrexiſſetq; rex alius: q Ioſeph & opa eius ignoraret: grauiſſimis laboribus oppreſſi ſunt: & contumeliis innumerabilib? affecti. Sed miſeráte altiſſimo per manus Moſei & Aaron ſeruitutem effugerunt:& ſicco ueſtigio rubro mari traiecto p ános quadraginta cybo cæleſti uitam in deſerto egerunt : & circa montem Synai diuinam legem in tabulis lapideis acceperũt. Acquiſita eſt terra promiſſionis: ſed non tota in manu Moſei: poſt obitum eius mirabilia fuerunt opera Ioſuæ, & aliorum iudicum:inter quos etiam prophetæ claruerunt uiri excelléti ſſimi. Succeſſerunt deinde reges & alii prophetæ in populo dei & non ſine cæleſti numine conſeruata eſt gens hebræa:& prophetæ quidem interpetrati legem ſalubria tradidere præcepta uirtutem extollentes:& uitia effulminantes:& multa per illos ſcripta ſunt diuinitus reuelata: quæ de futuris noticiam præbuere.Non tamen pauca perpeſſi ſunt aduerſa iudæi : cũ legé domini contemnerent:& in traditionibus patrum non permanerent.Coeperunt eos chaldæi:& in ſeruitutem redegerunt.& nunc Syri,nunc Arabes,nunc Agyptii in eos arma uerterunt. Multæ fuerũt eoꝝ tribulatiões:multæ calamitates ac miſeriæ Sed de omnibus liberauit eos dominus:cum ad eum clamauerunt:& tota mente redierunt : quia cor contritũ & humiliatũ non deſpicit diuina maieſtas.hæc,ut arbitramur: communia tibi nobiſq; ſunt: & in Alcorano Mahumeteo magna ex parte continentur.Verax igitur & tuo & noſtro iudicio lex Iudæoꝝ: uerax Moſes,& Dauid,& Solomon,& Eſaias,& Hieremias, & Ezechiel, & Daniel : ueraces omnes prophetæ domini : uera iudæoꝝ fides:qui ante chriſtum in lege manſerũt.Mendaces omnes gentes:quæ coluerunt idola.Notus ante chriſtum ſuũ in iudæa deus.Nihil huc uſq; contendimus:concedis hæc,niſi falimur: omnia.In his,quæ ſequuntur:diſcordia erit.Sed nos in luce ambulamus:neq; offendimus ad lapidé pedes noſtros: & ne de cætero tu quoque offendas magnopere cupimus : & ultro ne decipiaris : Lumen offerimus. Tu creatura dei es & ouis eius:ſed errabunda extra caulas in alienis paſcuis procul

Nota.

ab ouili dominico loetiferum capis cybum : & peſtifera aleris
herba. Nos boni paſtoris exemplo qui relictis nonaginta noué
ouibus in deſerto, unam, quæ aberrauerat : ſequutus eſt. Te
quærimus: & in uiam ſalutis optamus reducere. Dolemus te
uirum excellentem: nobilitate Illuſtrem: geſtarũ rerum gloria
clarum: Imperio magno præditum: & pluribus naturæ dotib?
eminentem non incedere in uiis domini: non noſcere mádata
eius. non eſſe in lege ſua: compatimur tibi: & tuorũ ſubditoꝝ
deploramus infelicitatem: qui tecum pereunt. nec te credimus
libenter errare: cuius naturam bonam eſſe confidimus. Igno
rantia ueri te retinet. Tui te parentes & ipſi per ignorantiam
decepere: cũ progenitoribus laberis. Sed timéda eſt ſcriptura:
quæ ait : Ignorans ignorabitur. Quod ſi cæteris rebus præ
cipuá curam; exactá diligentiam; ſummum ſtudium adhibes:
ne quis te fallat circa religionem. Potiſſime curandum eſt: ne
fallaris: in qua tanto cautiorem te eſſe oportet: quanto in ea
cum maiori periculo delinquitur. cæterarum rerum ignorátia:
hæc; quæ ſunt temporalia. in hoc ſæculo adimere poteſt. Reli
gionis error alterius uitæ bona id eſt animæ felicitaté eripit.
Quod ne tibi accidet : ſi nobis aurem & fidem præſtiteris :
facile adiuméto erimus. Audiuiſti ea: quæ de ueteri teſtaméto
diximus: Nunc de nouo agendum eſt: in quo plurimum diſcor
damus. Audi: quæ ſubiungimus: ſic & tuæ legis tenebras odio
habebis: ut ſperamus: & noſtræ lucem amabis. Duo in ueteri
teſtamento uaticinia reperiuntur: quorum alterum illud eſt.
Quia non auferetur ſceptrum de Iuda: neque dux de femore
eius: donec ueniat: qui mittendus eſt: Siue ut chaldæi dicunt
meſſias. Alterum eſt quod ait : Cum uenerit ſanctus ſanctoꝝ
ceſſabit unctio ueſtra. His uaticiniis prædictum eſt in áduétu
chriſti Iudæos regnum amiſſuros eſſe : & ſacerdotium ſicut
& factum eſt: Regnum quod iudæorum fuerat : Idumei
acceperunt. Regnante nanque primo Herode Antipatri filio
genere Idumeo & alienigena Chriſtus ex Maria uirgine dei
filius natus eſt uerus deus & uerus homo : qui ſacerdotium

Iudæorũ ad chriſtiáos tranſtulit Petro ſibi ſucceſſore delecto : in quem Pontificis maximi poteſtatem tranſfudit : neq; ulterius apud Iudæos paſtoralis ouium cura permanſit dicente domino ad petrum : Paſce oues meas Paſtor ipſe bonus : & pontifex maximus chriſtus paſtores deinceps & pontifices chriſtianos eſſe non iudæos conſtituit: quanuis Petrus & alii plures ex Iudæis non amplius iudæi ſummum pontificium acceperunt : atq; in hunc modum ceſſauit Iudaica unctio : & tranſlatum eſt ſacerdotium:quo facto & ipſa lex tranſlata eſt : dicente apoſtolo.Quia tráſlato ſacerdotio neceſſe eſt: ut etiam legis tranſlatio fiat. Deus igitur, qui multifariam multiſq; modis olim patribus in prophetis locutus fuerat. Nouiſſime per filium ſuum, quem conſtituit hæredem uniuerſorum:per quem fecit & ſæcula:allocutus homines nouam legem ædidit & noua dedit præcepta:quibus ſeruatis uitá merentur æterná. In tempore igitur quod in altiſſimo trinitatis conſilio æterno fuerat definitũ.Regnante apud hebræos Herode:apud Romanos Auguſto:quieſcéte mundo & aduentum domini mirabili & inaudita prioribus ſæculis pace honorante : Miſſus eſt Gabriel angelus de cælo : qui Mariæ felicem conceptionem & ſacratiſſimum partum anunciaret. Sed ante præcurſor natus eſt Iohannes: qui poenitentiam prædicaret: & uiam domino præpararet. Concepit uirgo de ſpiritu ſancto : ut prædixerat angelus : & ſeruata dignitate uirginitatis filium ſimul & dominum peperit. Natus eſt chriſtus ſaluator octauo kalendas Ianuarias:& in ipſis kalédis circunciſus é iuxta uocé angelicá. Iheſus appellatus:quia ſalutẽ attulit humano generi.Plurima de infantia ſaluatoris ſcripta ſunt:nec dubiũ eſt: quin omnes eius ſignis ætas & miraculis plena fuerit.Sed eccleſiæ noſtræ grauitas & acre iudicium ea tantum recepit: quæ certa ſunt. Apocrifa prætermittit.Duodecimꝰ ſaluatoris annus memoriá habet:quia templum ĩgreſſus cũ legis doctoribus diſputauit: & aliqua ex parte ſplendorem ſuæ diuinitatis oſtendit. Sed circa trigeſimum annum fulgor ille plenius emicuit. Tunc

Chriſti Natiuitas octauo Kalendas Januarias.

Duodecim Annos Natus diſputauit.

enim baptizatus eſt á Iohanne:& ipſe Iohannem baptizauit:
& paterna uox audita eſt.hic eſt filius meus dilectus: in quo
mihi bene complacui. Conuertit aquam in uinum: & innume
rabilibus corruſcauit miraculis. Elegit ſibi diſcipulos ſuos:
quos uocamus apoſtolos:& circuens regiones & mentes homi
num ſanauit & corpora ægrotantium:& faciens ipſe quæ doce
bat:toto triēnio prædicauit euangeliū per Iudæam & uicinas
prouincias:beatiſſima uox eius intonuit:quæ uita hominium
eſſe deberet.oſtendit & præcepta:tum uetera innouauit:tum
noua prioribus utiliora inſtituit. Abdita & obſcura,quæ erant
in ueteri lege:multa reuelauit:& abſtruſos prophetarum apuit
ſenſus:& quæ de ſe prædicta fuerant:palá expoſuit. Myſteriū
ſanctæ trinitatis oſtendit: & unitatem ĩ trinitate monſtrauit:
docens tum patrem,tum filium,tum ſpiritum ſanctū diuinis
honoribus proſequendum:& hos tres unū eſſe deum prædixit
non modo mortem ſuam:uerum etiam genus mortis & quod
tertia die reſurgeret: & qđ aſcenſurus in cælum. rediturus
eſſet in fine mundi iudicare uiuos & mortuos. Compræhenſus
eſt & traditus Pilato ſicut ipſe uoluit: qui eum neci daret.
Teſtes in eum citati ſunt: nec eſt inuenta mortis cauſa: quia
peccatum non fecit: nec eſt dolꝰ in ore eius repertus.Maximū
crimen obiecerunt:quia filium dei ſe fecit:& regem ſe dixit:
& propter ueritatem occiſus eſt. Crucifixus atque ſepultus &
iuxta uerbū ſuum reſurrexit á mortuis:& quadraginta diebus
cum diſcipulis commoratus:cum eos confirmaſſet & corrobo
raſſet:atq; in orbem ire iuſſiſſet euangelium diſſeminaturos.
Tandem euidentibus illis eleuatus eſt: & nubes ſuſcepit eum
ab oculis eorum:aſcendit in cælum:& ſedet ad dextrā patris:
& inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos: & redditurus
unicuique ſecundum opera ſua.Interea ſpiritus ſanctus ab eo
miſſus omnia ſuggerit eccleſiæ:quæ neceſſaria ſunt ad uitam
æternam.Hæc nos chriſtiani firmiter credimus.hæc eſt fides
noſtra:quam cunctis gentibus prædicamus:& inptiri omnibꝰ
cupimus. hæc ab apoſtolis & eorum ſucceſſoribus per fideles

Que credunt de Xpo Turce

manus immutilata & incorrupta ad nos uſq; delata ſunt.Hæc
uos Turci & ſarrhacẽi magna ex parte negatis.Et ſi enī chriſtū
ex uirgine natum, & ſanctum uirum,& dei filiū, & prophetā
magnum,& mirabilium operum effectorem, & adhuc uiuen
tem confitemini:deum tamen & dei filium eſſe inficiamini :
nec ſibi,nec ſancto ſpiritui diuinitatem conceditis:& trinitatē
perſonarum in diuinis reſpuitis:& chriſti mortem deridetis:
quem tranſlatum & alium ſibi ſimilem loco ſui interfectum
arbitramini:nec eius aduētum in extremo iudicio expectatis:
& alia non pauca chriſtianæ legis reiicitis:& plurima creditis:
quæ apud nos riſu digna uidentur: & quæ non dimittemus
intacta.atq; nos quæ credimus: non ſolum ex noua lege, ſed
ex ueteri mutuamur.Vos Mahumeti & Alchorano eius fidem
tantummodo adhibetis:& hominem mortuum ſine conteſte,
ſine miraculis ſequimini.Nos uiuo credim⁹.Viuit etiā ueſtro
teſtimonio chriſtus . Nos deo præſtamus aures : & ſignis ,
& rationibus , & ſacris ducimur teſtimoniis . Quod ſi nos
audies:monſtrabimus breuiter noſtræ legis ſplendidam lucē:
& tuæ obſcuram caliginem detegemus . Sed opus eſt piis &
attentis auribus:quando fidei ſublimitas attingitur:& magni
dei panduntur archana.Sæpe iocis & inanibus fabulis te præſē
tem exhibuiſti:& leuiores audiſti narrationes.Non ē:cur hæc
grauia contemnas:aut ea noſce recuſes: ex quibus tua pendet
ſalus.Non eſt anima nobilis:cui non ſit ueritatis amor. Non
eſt homo:qui nolit ſaluus fieri?Audi ergo:qui generoſus es.
audi quæ te ſaluare poſſunt.Quid ē inter chriſtianos turcoſq;
controuerſiæ: in quo ſimul contendimus?quæ diſcidii cauſa?
ſane non alius diſcordiæ fomes eſt : niſi quia diuinitate non
eadem ſapimus.De patre, de filio, de ſpiritu ſancto contendi
mus.Hoc eſt præcipuum diſſidium:quo ſublato facile omnia
componentur . Attingemus : quæ ſit inter nos de diuinitate
diſſenſio:latius exponemus.Nos in deo tres dicimus eſſe per
ſonas:patrem,filium,& ſpiritum ſanctum.Vos unam tantū:
quam nec patrem , nec filium dicitis nec ſpiritum ſanctum .

Sed deum tantummodo appellatis: & hūc unicum eſſe dicitis creatorem cæli & terræ & omnium:quæ in eis ſunt. Nulla eſt de unitate contentio. non latent nos uerba Moſei dicentis in exordio legis: Audi Iſrahel dominus deus tuus eſt: Et rurſus ego ſum dominus deus tuus:qui eduxi te de terra ægypti:non erunt tibi dii alieni præter me. Et rurſus ego ſum:qui ſum:& ſi quæſierint nomen:meum uade:& dic eis. Qui eſt:miſit me ad uos: & in cantico Exodi dicitur. Dominus ōnipotens nomē eius quæ teſtimonia unum eſſe deum, & unum dominum manifeſte declarant: & unam poteſtatem, & unam naturam. Nam deus naturæ dominus poteſtatis eſt nomen. Fatemur idem: quod uos de unitate diuinitatis. hic amicicia eſt atq; concordia. uobis unus deus eſt:& nobis unus. Dicis principiū omnium rerum eſſe deum. Nos idem affirmamus. In quo igitur diſſentim⁊. Multa ſunt:quæ de deo aliter chriſtiani dicūt: aliter Sarrhaceni ſeu Turci. uos deum corporeum dicitis; nos incorporeum; uos fortuita eſſe quæ hic in terra geruntur arbitramini nec de his curare deum; Nos gubernare eum: qui creauit omnia non dubitamus; uos deum patrem in diuinitate negatis; Nos patrem & filium recognoſcimus; uos ſpiritum ſanctū ex diuina maieſtate reiicitis; nos ponim⁊ & ueneramur. Mittimus alia:hæc aggredimur:in quibus plus ponderis eſt. Nos chriſtum dei filium dicimus. uos negatis. Cur negatis? Sane quia nec uxorē habet deus: ex qua filiū procreare poſſet. Quod ſi fuerit uxor ei: filioſq; genuerit: mundus, qui unius imperio regit̃: in plures diuiſus dominos diu ſtare nō poſſet. In unitate concordia eſt: quæ ſeruat imperia. In pluralitate diſcordia quæ maxima regna ſubuertit. Sed quis tam rudis, tam uecors, tam clæmens chriſtianus eſt: qui generare deum ex connubio & permiſtione foeminæ arbitretur? Non ſumus adeo hebetes chriſtiani: ut tantū nefaſ admittam⁊. Sarrhacēis hoc ſuaderi poſſet: qui deo corpus manus & caput & cætera membra cōcedunt. Nos deū ſpiritū eſſe aſſerimus incorporeū, immortalem, æternū, & incompræhenſibilē: qui deum ſeipſū

I 4

In qua re a Turcis Cristiani differant.

Nota

intelligit in mente ſua:uerbum concipit:quod nos filium dei eſſe dicimus:nec aliud eſt in deo ſeipſum noſce atq; ītelligere quam deum eſſe. Nihil eſt enim in deo non deum:deum autē, cuius eſt uerbum:nominamus patrem:& proceſſū ipſius uerbi generationē filii dicimus: nec ueritas hæc de uerbo dei apud chriſtianos tātū illuxit gētiles philoſophi ante chriſti aduētū: eademq; nos aſſerimus:non nulli affirmauerunt. Si quidem platonici in ſuis libris aptiſſime dixerunt: Quod in principio erat uerbū: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbū:hoc erat in principio apud deū: Omnia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil. Et reliqua omnia ferme comprobāt de uerbo dei: quæ Iohānes in euangelio tradidit uſq; ad incarnationē uerbi:quā ignorarunt:q̄d nondū natus erat Chriſtus: & alta legis myſteria abſconderat deus á ſapientib⁹ hui⁹ ſeculi: quæ reuelauit paruulis. Quod igit̄ platonici uerbū dei nominānt:& deum eſſe dicunt:Nos filiū uocamus ex deo genitū:& deum eſſe fatemur:nec ruinā mundi ex filii generatione timemus:quando unus dūtaxat filius ē:& pater & filius unū ſunt: una poteſtas:una uoluntas:una maieſtas. nec uerbū conceptū ab intellectu concipiente diſcordia. Obſcura hæc uidebuntur. at ſi uoles:præſto erunt:qui lumen afferant: & aptiſſima oīa reddant. Et tu ſolem hunc corporeū cernis:qui noctem abiens & diem efficit reducens:hic ex ſeipſo lucis ꝓducit radios. Hæc ꝓductio generatio quædam eſt in ſole & radii ſolis: filii ſolis non inconcinne uocantur: qui ſimilitudo q̄uis multifariam inepta eſt. Nam ſolis ſæpe plures uidemus radios. Deo unicus tantum eſt filius: in eo tamen conuenit: quia una ē & ſolis & radiorū ſubſtantia:& una ē patris & filii diuinitas atq; eſſētia: q̄uis cōpatio corporaliū reꝝ nulla ſatis cū diuinis quadrare poteſt. Sed accipe teſtimonia: & qui rationem non capis: cede auctoritati. Vetus teſtamentū & Iudæis, & chriſtianis, & Sarrhacenis cōmune eſt. Eruptauit, inquit Dauid: ex perſona dei cor meum uerbum bonum: hoc eſt: quod dei filium dicim⁹ & unigenitū patris æterni non ex carnali coniugio:aut ex carnali

& humano complexu:ſed ex corde dei.i.intellectu productum aſſerimus.Et rurſus filius meus es tu: & ego hodie genui te: hodie dicit:quia deo nec heri præteriit:nec cras imminet: ſed hodie ſemper adeſt:cui præſentia ſunt omnia.Et iterum ante luciferum,inqt: genui te.Vt intelligas: quia non loquitur de Solomone dauid:ſed deus pater de filio deo:qui ante Luciferū ab æterno genitus eſt.homo ante Luciferum nemo fuit: & in libro ſapientiæ legimus ſapientiā dei,quæ dei filius eſt:dicentem: Nondum erant abyſſi : & ego iam concepta eram : ante montes & colles ego parturiebar.Nunqd enim pater ſine filio fuit: & ab æterno fuit cū patre filius. Et hoc eſt quod in euangelio inquit Iohannes: In principio erat uerbum : & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbū. Quæ myſteria profunda & alta cum non intelligeret Arrius: nec Mahumetes compræhenderet:negare maluit dei ueritatem quam ignorantiā ſuam confiteri: & ſuas ineptias imprudenter ingerere quam aliorū ſapientiam humiliter diſcere.Stulta hæc & damnoſa ꝑtinacia eſt.Deo enim & prophetis eius oportet credere:& ſi quid eſt : cuius rationem non capimus: debemus cum Paulo dicere : O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei: quā incompræhēſibilia ſunt iudicia eius: & inueſtigabiles uiæ eius . Fatentur iuriſconſulti non omnium quæ á maioribus ſuis inſtituta ſūt rationem reddi poſſe: & tamen legi parendum eſſe : quia non ſine cauſa cōdita fuerit: q̃to minus archana dei licet cognoſcere?Plurimæ ſūt occultæ cauſæ:ad quas nulla potuit curioſitas hominum peruenire ſicut oculi noctuæ ad ſolem: & ita noſtri intuitus ad ea quæ ſunt diuinitatis.Non eſt ergo mirandum: ſi neq; generationem filii, neque ſpiritus ſancti proceſſioné, neque trinitatem in diuinitate intellexit carnalis homo : uel Arri⁹, uel Mahumetes:ſed illud ī eis damnabile ac deteſtabile fuerit : quod ſacræ ſcripturæ diuiniſq; teſtimoniis non acqeuerunt: Nam qd opus eſt argumentis: ubi deus ipſe loquitur.

De Pythagoreis traditum eſt:quod in diſputando ſoliti erant dicere: ipſe autem erat Pythagoras tanq̃ eius auctoritati non

Arrius

Nota de Trinitate.

Neſtorius, Meedonius

Macomettus huius Sergiolate magiſtrum.

liceret aduerſari quãto minus deo: q uerax eſt: & omnis homo mendax. Sed negabis hæc eſſe dei: quæ afferimus teſtimonia. De his poſterius diſſeremus. Nunc de ſpiritu ſancto agendũ eſt: cui lex tua diuinos honores abrogat. Non eſt hui⁹ erroris Mahumetes ĩuentor Arrii, & Neſtorii, & Meedonii. hæc olim dementia fuit: quos ſacra patrum concilia damnauerunt. Sed eoꝝ uirus apud ægyptios & Arabes aliq̃diu latuit: & poſtremo auctore Mahumete, & magiſtro eius Sergiolate diffuſum eſt: ne mouearis: dum uera loquimur. caue ne ſequaris cæcos. Diſce ſpiritum ſanctum deum eſſe: & tertiã ferre in trinitate perſonam. Diximus paulo ante. Deum patrem, dum ſeipſum cognoſcit uerbum concipere: & id eſſe filium gignere. Nunc quod ſequitur: adducimus cognitioni eſſe ãnexam appetitiuã operationem quandam: cuius principium uoluntas eſt. Inter operationes uero, quas uoluntas producit: præcipua eſt amare. Adhibe hic aures: & mentem erige in deo perfectã & abſolutã fateri cognitionẽ oportet: & amorem pari modo: cuius ꝓceſſus per appetitiuam operationẽ exprimit̃ ſicut & uerbi generatio per intellectũ: & alia eſt opatio quæ intelligit: alia qua appetit intellectiua: ex his completur: quæ ſunt quodam modo in ipſo intelligente. Nam ſicut ſenſibilia in ſenſu: ita intelligibilia in intellectu dicimus eſſe. Appetitiua autem complementum accepit ſecundum quẽdã ordinem uel motum ad eas res: quæ obiiciuntur appetitui: & occultum quoddam principium ſui motus habet. Ea uero, quæ principio feruntur archano: ſpirit⁹ nomen acceperũt. Nã & uentos ſpiritus dicim⁹ & in ſcripturis ꝓcellaꝝ ſpiritus appellantur. Quod non apparet efflationis initiũ. Reſpirationẽ etiam & artheriam motum ab intrinſeco & occulto principio manentem uocamus ſpiritum. Atq; hoc modo congruẽti quadã multitudine quantũ diuina humanis uerbis iudicari poſſũt. Diuin⁹ ipſe amor ã patre filioq; ꝓcedẽs ſpiritus dictus ẽ. In nobis duplici ex cauſa ꝓcedit amor: aliq̃do ex corporea & materiali natura: & is plærunq; immundus eſt: & mẽti noxius. aliquando ex ipſa ꝓprietate ſpiritualis naturæ.

Cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus eſt amor & laudabilis & animæ ſalutaris. Ideo corporis amor & laudis & animæ ſalutis. In deo corporalis amor ſeu materialis locum non habet:ſed ille tantum reperit̃: q̨ ſimplex & nitidiſſimus & puriſſimus:quem ſpiritum ſanctũ appellamus. Nec nos intellectuali & ſancto amore quicquam proſequimur:niſi quod intellectu concipim⁹. Conceptio autẽ, ut diximus:quæ fit ab intellectu:uerbum eſt: atq; neceſſe eſt amorem ex uerbo oriri. Amat enim deus: quod de ſeipſo intelligit.i.uerbum quod concipit intelligendo. Verbũ autem dei dicimus filium dei: qui & ipſe patrem nouit & amat:atq; ita fit ut amor ipſe,cui ſpiritus ſanct⁹ eſt nomen: ex patre filioq; procedat:ſitq; cum patre & filio pariter deus. Nam ſicut diuinum intelligere eſſentiæ diuinitatis eſt:ita & amare. & ſicut deus ſe ſemper intelligit:ita ſe ſemp̱ amat:& omnia amat dũ ſuam bonitatem amat. Rurſuſq; ſicut dei filius qui eſt uerbũ dei in natura diuina ſubſiſtens:patri coæternus eſt perfectus. Vnus eſt deus: ita & ſpiritus ſanctus deus eſt patri & filio coæqualis & æternus. Et quoniam omnem, quod ſubſiſtit in natura intelligibili: apud nos perſona dicitur: apud græcos hypoſtaſis conſequens eſt: ut tres perſonas in diuinitate ponamus:quia tres ſunt ſubſiſtentes. Pater & uerbum & ſpiritus ſanctus. Neque has tres perſonas dicimus eſſe per eſſentiam diuerſas:ſed per ſolas relationes diſtinctas:quæ ex proceſſione uerbi & amoris proueniunt: atq; in hunc modum chriſtiana religio diuinitus illuſtrata diſtinctas tres perſonas confitetur in diuinis,non tres deos:ſicut Mahumetes falſo opinatus eſt: ſed patrẽ & filium & ſpiritũ ſanctũ. Vnum eſſe ab æterno deũ aſſerimus:nec tamen ipſum patrem,qui filius eſt:nec filiũ qui pater eſt:nec ſpiritũ ſanctum,qui pater eſt aut filius. Vna eſt enĩ patris & filii & ſpiritus ſancti eſſentia:in qua non ẽ aliud pater:aliud filius:aliud ſpiritus ſanctus q̃uis in perſonis: aliũ patrem:alium filium:alium ſpiritum ſanctum diuina docẽte auctoritate dicamus. Nec ſimilitudo in his,quæ creata ſunt:

ſummæ deeſt in trinitatis inuiſibilia dei. Apoſtolus ait per ea, quæ facta ſunt: intellecta conſpiciuntur ſempiterna quoque uirtus eius ac diuinitas. Relucet qppe in anima noſtra diuinæ trinitatis imago. Eſt enim anima ipſa ſubſtantia quædã incorporea ratione prædita, & actus quidam ſiue forma organici corporis: quæ dum corpus mouet & regit: ſui meminit: ſe intelligit: & ſe diligit. Quibus in rebus quædã apparet memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Tria hæc ad ſe ipſa referuntur: quia non eſt amor ſine memoria: nec memoria ſine noticia. Nam quis meminit: aut amat: quod neſcit; inſeparabilia ſunt hæc á ſemetipſis: & tamẽ quodlibet eorũ & ſimul omnia una aſſẽtia ſunt: & una uita in anima una. Differunt tamen: quia memoria nõ eſt intelligentia uel uoluntas. nec intelligentia uolũtas ſiue amor. Quod ſi hæc diligenter inſpicias: inuenies ſummæ illius trinitatis atq; unitatis ueſtigium & quandam imaginẽ quanuis imparem. Quicunq; enim ſempiternam & incõmutabilem naturam per memoriam reminiſcit̃. Intuetur per intelligentiã: amplectit̃ per dilectionem: profecto reperit in ſeipſo ſummæ trinitatis imaginẽ non tamen non ſimilem: ſed qualencũq; ita, ut ſimilitudine magna inueniat̃ diſſimilitudo: & ſi un⁹ homo meminit: intelligit: & diligit. non tamẽ memoria eſt nec intelligentia, nec dilecto. Sed ſunt hæc in eo & in una ſubſtãtia: non ſunt accidentia in ſubiectis: quæ poſſunt abeſſe: ſed ſubſtantialiter exiſtunt in anima & unus homo eſt: qui habet hæc tria. Non ipſe eſt hæc tria. In ſimplici uero natura, quæ deus eſt: q̃uis unus ſit deus: tres tamen perſonæ ſunt: ut dictum eſt. & ipſe deus eſt illæ tres perſonæ. Sed illud ſatis ad rem noſtram eſt: quia tria hæc aliquo modo unum ſunt. Reperit̃ & ſub aliis nominibus & alio modo in natura noſtra illius ſũmæ & ineffabilis trinitatis imago. Nã mẽs & noticia eius & amor tria quædã ſunt: mens enim nouit ſe & amat ſe: nec amare ſe poteſt: niſi etiã nouerit ſe. Duo quædã ſũt mens & noticia eius. duo etiã ſunt mens & amor eius cũ ſe nouerit mens & ſe amat. Manet trinitas ſcilicet mẽs amor, & noticia.

& hæc tria quanuis diſtincta inuicem ſint: Vnum tamen eſſe
dicunt̃:quia in animo ſubſtantialiter exiſtunt:& eſt ipſa més
quaſi parens & notitia eius quaſi proles eius mens enim cum
ſe cognoſcit:notitiá ſui gignit:& eſt ſola parens ſuæ notitiæ.
Tertius eſt amor:qui de ſua mente & notitia procedit : dum
mens cognoſcés ſe diligit.Non enim poſſet ſe diligere:niſi ſe
cognoſceret.Amat etiam placitam prolem notitiam ſuam : &
ita amor quidam complexus eſt: parentis & prolis nec minor
eſt proles parente : cum tantam ſe nouerit mens quanta eſt:
nec minor eſt amor parente & prole id eſt mente & notitia :
cum tantum ſe diligat mens quantum ſe nouit:& quanta eſt.
Cóſyderat hæc rationabilis homo:& uidens tria í una eſſentia
concurrere extendit ſe ad cótemplationé creatoris:& intelligit
unitatem in trinitate:& trinitatem in unitate:& unum deum
colit:uná eſſe eſſentiam.Vnum principium ſicut & patriachæ
& prophetæ atq; apoſtoli tradiderunt.Sed audiamus iantandé
ipſos:& diuinæ legis ueritaté & teſtimonia in medium affera
mus:ſine quibus uana é argumentatio.Deum patrem omnes
ſacræ ſcripturæ confitentur : & dei nomen patronitatem ad
omnia refert.Et ſi filiũ dicimus:non poſſumus patré negare.
De filio adducta ſunt teſtimonia legis: ergo & pater oſtenſus
eſt.Sicut ſaluator ait:Philippe qui uidet me : uidet & patrem
meum.Nunc de ſpiritu ſancto,quod cepimus:proſequendum
eſt ¶In Geneſi legimus quia ſpiritus domini ferebatur ſuper Nota de Spiritu
aquas:Quis tunc dominus? niſi deus fuit? & cui? ſpiritus niſi Sancto.
dei?& quo modo dei ſpiritus niſi deus?Deus eſt quidquid dei
eſt?nec aliud illi admiſtum eſt: incompoſitus eſt. Simplex &
purus deus:in Iob ſcriptum eſt : ſpiritus domini fecit me: &
ſpiraculum omnipotentis ueritatis uiuificauit me . Dei ſunt
hæc opera non hominis.Quis facit hominem niſi deus?Deus
eſt igitur ſpiritus domini:propter quod dictũ eſt in pſalmis :
Spiritus domini repleuit orbem terrarum : & hoc quod conti
net omnia :ſcientiam habet uocis . Quis impleat orbem niſi
deus?quis continet orbem niſi deus?Cui cælum ſedes & terra

ſcabellum pedibus eius?& apud poetas : Dum nanque ire per omnes terras tractuſq; maris cælumq; profundum traditum eſt. Eſt ne ſedes dei niſi terra pontus & aer & cælum & uirtus propter quod inquit Dauid: quo ibo á ſpiritu tuo? oſtendens non eſſe locum, in quo fugere poſſit ſpiritum domini: qui eſt ubiq; implere mundum & eſſe ubique & continere mundum ſoli deo tributum eſt. Deus igitur ſanctus ſpiritus qui hæc peragit: & futura pernoſcit: & prædicit: ſicut ſcriptũ eſt: reſpõſum accepit Simeon á ſpiritu ſancto: quia non morietur: niſi uideret christum domini. non eſt cur deum negemus: qui dei efficit opera. non igitur ſolus pater deus eſt: qui non aduerſatˀ rationi trinitati perſonaꝝ in unitate diuinitatis quemadmodũ ſuperius oſtenſum eſt. Sed iam trinitatem ipſam & ſacris codicibus demonſtremus. Et Moſen ante omnes audiamus: Cuius ſunt hæc uerba in capite libri: quem Geneſim noſtri uocant. Nota de Trinitate. In principio creauit deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & uacua: & ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Tria commemorat: Deum, principium, & ſpiritum. In Deo patrem intelligimus. In principio filium. In ſpiritu domini ſpiritum ſanctum: & accipitur hoc in loco principium pro filio ſicut in pſalmis de ſuo filio inquit deus: Tecum principium in die uirtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum ex utero ante luciferum genui te. Atq; ita in exordio naſcentis mundi trinitas ipſa in diuinis perſonis adducitur: propter quod temptans diabolus primos parentes interpoſito ſerpente & ſuadens ut ædant de ligno prohibito. Eritis, inquit: ſicut dii ſcientes bonum & malum: quod perinde accipiendum eſt: ac ſi diceret eritis ſicut diuinæ perſonæ: quibus ignotum eſt nihil. Et cum eiicitur Adam de paradiſo: Inqt dominus: Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis. Quibus nobis patre ſcilicet filio & ſpiritu ſancto: ſed manifeſtius ea trinitas oſtenditur: cum dicitur: faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: cum ait faciamus & noſtram: plures perſonas inducit: cum dicit imaginẽ: unitatẽ diuinitatis oſtendit: nec ſolitarius eſt: q dicit

faciamus.qui alieno á ſe loquitur:qui noſtram ait. Duo ſunt pluralia uerba faciamus & noſtram ut uideatur pater cũ filio & ſpiritu ſancto miſcere ſermoné:qui non uoce ſed intellectu expreſſus eſt. Dixerat creauit deus cælum & terram. Deus & creauit:ſingularia ſunt:qa unus eſt & una diuinitatis eſſentia Subiungitur faciamus & noſtrá ut pluritas in perſonis intelligatur.Idem & pſalmiſta canit regius dum ait:Verbo domini cæli firmati ſunt & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum: qd manifeſtius dici potuit? In condicione cælorum tres perſonæ concurrunt:Dominus, uerbum,& ſpiritus.Dominus patrem exprimit:in uerbo filium accipimus.Spiritus is eſt:qué ſanctũ uocamus.& rurſus idem propheta:ut trinitatem perſonarum in diuinitate cognoſcas:Ter deum prouocat in benedictione: Benedicat nos,inquit deus: deus noſter benedicat nos deus: & metuant eum omnes fines terræ.Trina dei confeſſio trinitatem exprimit perſonarum: & eum ſubditur: metuant eum uniuerſi fines terræ.unitas aperit diuinitatis.In pſalmo.xliiii. multo expreſſe: Trinitatem minuit cum dicit filio: Sedes tua deus in ſæculum ſæculi: & poſtea ſubdit: Propterea unxit te deus:deus tuus id eſt pater,filius,& ſpiritus ſanctus: & cum ſequitur præ participib9 tuis: myſteriũ quoque incarnationis aperit: de quo ſuo loco proſequemur:ut Eſaias in uiſione ſua clamantia introducit Seraphin:Sanctus ſanctus ſanctus dñs9 deus.Ter ſanctus ad tres perſonas refertur:& ſemel dominus: & ſemel deus dicitur:quia unus eſt deus:unus eſt dominus: Et rurſus idem uates ex perſona chriſti loquitur. Et nunc dominus meus miſit me:& ſpiritus meus.dominus me9 inqt.i. pater miſit me filium & ſpiritus eius qui eſt ſpiritus ſanct9. Quis hic non intelligat trinitatem?non latuit prophetas hoc myſterium.Poſſent alia plura huiuſmodi teſtimonia ex ueteri teſtamento afferri: quæ trinitatem plane oſtendunt. Planius tamen locutus eſt in euangelio dominus: qui cum mitteret in orbem diſcipulos euntes inquit: Docet omnes gentes et Baptizate eas in nomine patris & filii et ſpiritus ſancti:

Nota hic de Trinitate.

Tris nominauit perſonas:& in nomine dixit nō in nominib⁹: ut eſſentiæ unitatem in perſonarum trinitate monſtraret. Et Iohannes euangeliſta, qui de pectore domini ueritatē hauſit: in epiſtola ſua inquit: Tres ſunt: qui teſtimoniū dant in cælo: Pater, Verbum, & ſpiritus ſanctus: & hi tres unum ſunt. Et apoſtolus Paul⁹. Miſit, inquit: ſpiritū filii ſui in corda noſtra: & alibi. Spiritus eius qui ſuſcitauit Iheſum: habitat in nobis. Et iterum ex ipſo inquit & per ipſum: & in ipſo ſunt omnia ipſi gloria. Ex ipſo dicit propter patrē: per ipſum propter filiū: in ipſo propter ſpiritum ſanctum. non dicit ex ipſis, aut per ipſos, aut in ipſis: nec addidit ipſis gloria: ſed ipſi gloria inqt: ut trinitatem ſimul & unitatem cognoſceres: atq; his teſtimoniis & auctoribus illuminata deſuper chriſtiana religio ſūma cum fiducia confitetur: & prædicat unum deū eſſe: qui cauſa cauſarum principiū & finis omnium rerum. Et omnis auctor creaturæ & ſūmum bonum & nihilominus tris pſonas in deo recognoſcit: & trinitatem in Vnitate ueneratur: cui qui aduerſatur: ſalutis exptē ſe reddit: & ambulat in tenebris: & ueritas non ē in eo. Tu uero, ſi ſapias: ex tenebris emerges: ac candida luce perfuſus ſacratiſſimam trinitatem & cognoſcendo coles: & colendo cognoſces: nec aduerſaberis ſacroſancto euangelio: in quo legitur: Verbum caro factum eſt. Negat tuus legifer incarnationem uerbi: Nam cur inquit factus eſt deus homo: ut in ligno crucis paſſus: qui alio modo humanum genus redimere poterat? Negat tua lex chriſti necem: & alium ſuo loco interfectum exiſtimat: nec deum incarnatum cognoſcit: neq; crucifixum: neq; mortuum. nos utrūq; prædicamus: quia factus eſt deus homo: & paſſus eſt propter ſalutem hominis: hæc facta eſſe teſtantur. Ait enim de ſeipſo dominus. Venit filius hominis ſaluare quod perierat. Cōſtabat primi parentis errato homines omnes culpa teneri. Clauſa erat paradiſi porta: nec mortalibus patebat in cælum aditus. Decebat ſummam dei bonitatem hominem qui ceciderat: reparare nec miſerum eſſe perpetuo: qui ad beatitudinem perfruendā creatus fuerat.

Cose a Macometto negantur

Sed obſtabat iuſticia dei:quæ pro peccato ſatiſfacionem exige bat: dignus erat infinita poena : qui maieſtatem offenderat infinitam:nec homo tanti erat:ut infinitam poſſet redimere culpam . Stabat hinc diuina iuſticia ultionem petens : illinc diuina bonitas miſerendū eſſe cenſebat. Audienda fuit utraq; uox:quia uniuerſæ uiæ domini miſericordia & ueritas. Quare & ſi poterat deus aliter humanæ imbecillitati conſulere : eſt enim omnipotens:hic tamen conuenientiſſimus modus fuit: quem elegit:ut aſſumpta humana natura,ipſe poenas ſoluere: factus eſt deus homo: aut homo fieret deus . Veritas de terra orta eſt: & iuſticia de cælo proſpexit . Coniūcta eſt humanitas diuinitati : ut acciperet ex plenitudine bonitatis : quod ſuæ defectum ſuppleret infirmitatis . Fuit hic modus ſaluandi humani generis diuinæ bonitati conueniens . Satiſfactum eſt iuſticiæ ſimul & miſericordiæ. Satiſfactum eſt amori & odio. Placuit hoc diuinæ potentiæ: quæ omnem defectum noſtrum ſua uirtute ſuperat . Placuit & ſapientiæ : quæ nihil fruſtra , nihil non decēter , non conuenientiſſime facit: & licet neceſſi tate abſoluta qua neceſſarium dicim⁹: ſine qua aliud eſſe non poteſt: incarnatio uerbi neceſſaria non fuerit:Eo tamen modo quo neceſſariū accipitur:id quo conuenientius & congruenti⁹ peruenitur ad finem:dicere nō pudet:ad reparationē hominis filii dei neceſſariam fuiſſe.Ego ſum deus: ego ſum dominus: & non eſt abſq; me ſaluator. Ex perſona chriſti inquit Eſaias: Quia non poterat homo ſaluare ſeipſum: & neceſſarium fuit: ut homo fieret deus: & deus homo ſaluaret hominē : propter quod pulcherrime & ad propoſitū aptiſſime inquit ex noſtris prædeceſſoribus unus in hunc modum : De myſterio diuinæ incarnationis ſuſcipitur á maieſtate humilitas:á uirtute infir mitas:ab æternitate mortalitas: & ad deponendū condicionis noſtræ debitum:natura inuiolabilis naturæ eſt unita paſſibili & deus uerus,& homo uerus in unitate temperatur . Et quod noſtris remediis congruebat:unus atq; idem hominum deiq; mediator & mori ex uno:& reſurgere poſſet ex altero. Niſi enī

Incarnationis Myſterium

eſſet uerus deus: nō afferret remedium. niſi eſſet uerus homo: non præbuiſſet exemplum. intelligis quo modo conuenienter filius dei carnē aſſumpſerit ut deus: & mortē obierit ut homo. Si quæris teſtimonia antiquæ legis: non negabimus: præſto ſunt. Ecce inquit Eſaias: Virgo concipiet: & pariet filium: & uocabitur nomen eius Emanuel: quod interpetratur nobiſcū deus. Quo modo nobiſcum deus niſi quia uerbum caro factū eſt: & habitabit in nobis? Et iterum eiuſdem prophetæ uerba ſunt. Puer natus eſt nobis: cuius Imperium ſuper humeꝝ eius & uocabitur nomen eius admirabilis conſiliarius deus fortis pater futuri ſæculi. Princeps pacis. An non hic myſteriū incarnationis plane oſtenditur: & quæ tunc futura erant: tanquam præterita manifeſtantur? Puer, inquit: natus eſt nobis: quia natus eſt nobis in humana paruitate: & datus eſt filius quemadmodum Iohannes ait. quia ſic dilexit deus mundū: ut filiū ſuum daret unigenitum. Datus eſt chriſtus ex diuinitate: natꝰ ex uirgine: cuius imperium ſuper humerum eius. Quid eſt imperium chriſti niſi lignum crucis: in quo pependit? Cruce dominus mundū uicit. Aereas poteſtates debellauit: & ſubacto triumphatoq; diabolo regnum ſuum potenter intrauit. Oportuit enim chriſtū pati & ſic intrare in gloriam ſuam: ut inqt ipſe in euangelio Lucæ: Imperium igitur ſuper humerū eius fuit: quia crucem ſuis geſtauit humeris: quanuis eo fatigato Simeon cyrenæus auxiliatus ſit eam tollere. Dicit̃ admirabilis propter ſigna & prodigia quæ fecit. lumē cecis: auditū ſurdis: claudis ambulationem: debilibus fortitudinem: & mortuis uitā reſtituens. Conſiliarius pp euangelica conſilia appellat̃: quæ adiecit antiquæ legi. Deus aſſeritur: ne putares purum hominem natum: Nam deus humanæ naturæ coniunctus eſt. fortis quia ſpoliauit infernum: & portas æreas confregit: & uectes ferreos diſſipauit. pater futuri ſæculi: quia cælum aperuit electis: & regnum homini præparauit æternum. Poſt hāc uitam in cæleſti Iheruſalem princeps pacis: quia nato chriſto clauſum eſt apud romanos templū: iam & mira pax exorta eſt:

Antique legis teſtimonia de incarnatione & morte

Iſaias

Simeon Cyreneus.

& gloria in excelſis deo cantauerunt angeli: & in terra pax ho minibus bonæ uoluntatis. Oſtendit & alio loco idem Eſaias incarnationẽ uerbi dicens: Dominus enĩ iudex noſter: domin⁹ legifer noſter domin⁹ rex noſter ipſe ueniet & ſaluabit nos. Q đ ꝑinde accipiẽdũ eſt: ac ſi dicat accipiet carnem: accipiet mortẽ pro nobis ſubibit. Et rurſus uero tu es abſconditus deus iſrael ſaluator: abſcõditus, inquit: quia ĩ carne latuit: ſaluator Iſrabel quia ſua morte noſtram mortẽ redemit: & ne putes eſſe tẽpora lem ſalutem ſaluationis genus addidit: Iſrabel inquit ſaluat⁹ eſt in domino. i. uirtute domini: & ſubdit ſalute æterna quam cõſecuti ſunt omnes: qui ex Iſrabel chriſto crediderunt: apertis ſimum eſt teſtimonium Eſaiæ. Sed audi hieremiam: ſua hæc ſunt uerba: Ecce ueniunt dies dicit domin⁹ & ſuſcitabo germẽ iuſtum ex ſemine Dauid: & regnabit rex: & ſapiens erit: & faciet iudicium: & in diebus illis ſaluabitur iuda: & habitabit Iſrabel confidenter. Et hoc eſt nomen quod uocabunt eũ deus iuſtus uel dominus. Conſydera uerba: & attende myſteria. Suſcitabo, inquit: germen iuſtum id eſt chriſtum ſanctum. & iuſtum ex ſemine dauid ſecundum carnem: quia ex proſapia regia & de ſanguine dauid Maria mater domini nata eſt: & regnabit rex. Quo modo regnabit? Sane quemadmodum ipſe apud Mattheum in euangelio dicit. Data eſt mihi omnis pote ſtas in cælo & in terra: quod eſt regem eſſe. Et ſapiens erit: ait ſapientia ſcilicet creata: quæ hominis eſt: & increata quæ dei eſt: & quæ fuit ante ſæcula: & faciet iudicium diſcretionis ſcilicet & diſcuſſionis: nunc diſcretionis dum elegit ex morta libus quos uult: & alios ſuo arbitrio dimittit: & in fine ſæculi diſcuſſionis quando reddet unicuiq; ſecundum opera ſua. In diebus illis ſaluabitur Iuda. i. quicũq; crediderint: & baptizati fuerint: ſalui erunt. & habitabit Iſrabel confidenter in ſtatu ſcilicet eccleſiæ triũphantis: Et hoc eſt nomen: quod uocabũt eum. Deus iuſtus: & ſcias chriſtus ex ſemine dauid natus. Nõ ſolum homo, ſed etiam deus eſt: neq; alteri quam chriſto hæc uerba conuenirẽ poſſunt. Accedat & alius propheta Baruth

hieremias

Maria e proge nie regia

Baruth

nomine:quid ille ait?Hic eſt,inquit:deus noſter:& non exiſti
mabit᷑ alius aduerſus eum:hic adĩuenit omnẽ uiã diſciplinæ:
& tradidit illam Iacob puero ſuo & Iſrael dilecto ſuo.Poſt hæc
in terris uiſus eſt:& cum hominibus conuerſatus eſt. Docent
hæc omnia incarnatiõem uerbi:& hominem factum dei filiũ
manifeſtant.Nunc de morte audi & eos cum contempto qui
chriſtum uolunt eſſe tranſlatum & nondum mortuum : ſed
incredibili dementia circa diẽ ſupremi iudicii cum omnibus
angelis interficiẽdũ putãt.O nefandã audaciã & ſtulticiã alias
inauditam.Dimittimus angelos: quoꝝ ſubſtantia incorporea
eſt:& immortalis chriſtum interfectum negant:& aiunt inter
Dauid ficiendum . At Dauid ex perſona chriſti quæ non rapui: tunc
inquit:exoluebam : quia non peccauit:& poenas dedit : & pro
alieno delicto mortẽ ſubiit :quod manifeſtius Eſaias oſtendit
Iſaias dicens . Vero langores noſtros ipſe tulit : & dolores noſtros
ipſe portauit. Ipſe uulneratus eſt propter iniquitates noſtras.
Attritus eſt propter ſcelera noſtra.Diſciplina pacis noſtræ ſup
eum & liuore eius ſanati ſumus.Omnes enim nos quaſi oues
errauimus:& unus quiſq; in uia ſua declinauit:& deus poſuit
ſuper eum iniquitatẽ id eſt poenã pro iniquitatibus omnibus
expiandis omnium noſtrum:& ſubditur:Oblatus eſt:quia ipſe
uoluit:& non aperuit os ſuum:& paulo poſt:tradidit in mortẽ
animam ſuam:& cum ſceleratis deputatus eſt . Ipſe multorũ
peccata tulit:& pro tranſgreſſoribus rogauit.Si uidiſſet ꝓphe
yeremias ta paſſionẽ chriſti:uix potuiſſet apertius loqui. Nec Yeremias
tacuit domini tormenta:qui eum ex ligno crucis ita loquentẽ
inducit.O uos omnes,qui tranſitis per uiã:attẽdite & uidete :
ſi dolor eſt ſicut meus.& ipſe ſaluator de ſe ait : Ecce aſcendi
mus Hieroſolymã:& filius hominis tradetur principibus ſacer
dotum & ſcribis:& condemnabũt eum morte:& tradent eum
gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum:&
tertia die reſurget:& iterum alibi:Sicut Moſes exaltauit ſerpẽ
tem in deſerto:ita exaltari oportet filium hominis:ut omnis,
qui credit in eum:non pereat : ſed habeat uitam æternam : &

ne de morte dubites. Scribit euangeliſta: cũ accepiſſet Iheſus acetum: dixit: Conſumatum eſt: & inclinato capite tradidit ſpiritum. Prophetæ chriſtum moriturum & á mortuis reſurrecturum prædixerunt euangeliſtæ: & obiſſe in cruce: & reſurrexiſſe tertia die affirmant. Certa res eſt: & nihil ambiguitatis habet. ueritati omnia conſonant. Reſurrexit dominus. Aſcẽdit in cælum: & uenturus eſt iterum: ut faciat iudicium in fine ſæculi. Tua lex hæc non recipit: quia non ſapit de chriſto: quæ ſapere oportet. Cuius alterꝝ aduentum non ſolum euangeliũ, ſed antiqui etiá uates oſtendunt: ſicut paulo ante de Iheremia diximus. Conteſtis eius eſt Daniel dicens: Ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis ueniebat: & uſq; ad antiquum dierꝝ peruenit. & ſequitur: & dedit poteſtatem, & honorem, & regnũ & omnes populi tribus & linguæ ſeruient ei: quibus in uerbis uiri doctores iudicium chriſti facile inueniunt in fine mundi. Et ipſe chriſtꝰ de ipſo loquitur. Dico uobis: qui ſecuti eſtis: in regeneratione cum ſederet filius hominis: in ſede maieſtatis ſuæ ſedebitis: & uos iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et in actibus apoſtolorum legimus: conſtitutum eſſe chriſtũ á deo patre uiuorum & mortuoꝝ iudicem. Hæc nos de deo ſentimꝰ: hæc firmiter crædimus: hæc ſalubriter prædicamus æternam uitam promittentes omnibus: qui chriſto credũt: & trinitatis nomine baptizati opera faciunt euãgelio digna. Quæris quæ ſit iſta uita æterna. Quid illic agat homo: qua uoluptate lætet̃: quo modo beatitudinẽ aſſequatur. Reſpondemus cũ euãgelio Iohannis. Hæc eſt uita æterna: ut cognoſcat te uerum deum: & quem miſiſti Iheſum chriſtum: ſumma tibi felicitas erit uidere deum in ſua natura: & eius perfrui bonitate. Gaudia noſtræ mentis erunt: hac ſatiabimus: hac implebimus: huic ſumma felicitas erit hærere deo & deum cognoſcere: Videmꝰ enim nunc per ſpeculum in enigmate ut ait apoſtolus: Tunc facie ad faciẽ. & in iubilo teſte Iob. In facie domini uidebimus lumen & ſatiabuntur. Cum apparuerit gloria eius: & erimus ſibi ſimiles: ſicut ait Iohannes. Nec oculꝰ uidit, inquit Eſaias:

Daniel

Que ſit vita Eterna.

k 3

nec auris audiuit:nec in cor hominis aſcendit : quæ promiſit dominus diligentibus ſe.Et apoſtolus non eſſe condignas passiones huius ſæculi dicit ad futuram gloriam: quæ reuelabit in nobis. Tua lex in altera uita flumina lactis & mellis & uini promittit & cybaria delicata,& uxores multas,& concubinas, & uirginū coitus,& angelorū in turpib⁹ obſequiis miniſteria: & quidquid caro depoſcit:bonis hæc:paradiſus & aſini potius quā hominis eſt. Nā quis mortalis eſt hominis habens faciē: qui per omnem uitā ſuā corpori ſeruiat.Quis non aliquando in mentis ſeceſſum abiit? Quis non paſcit intellectū aliquādo & á ſenſibus ſpeculando recedit? At non eſt honoris & gloriæ uoluptas. Multo iucundior & diuturnior quam uentris. An non dulcior eſt bene actæ uitæ laus,quā cybus ipſe uel potus? Bibit ſapiens:atq; edit:ut uiuat.Tua lex ideo appetendā hōini exiſtimat uitam:ut edat & bibat. Sicut in hoc ſæculo carneus fuit legifer tuus : ita & in futuro carni ſtudendum putauit. Quod neq; gentiles philoſophi præter paucos admiſiſſent: inter quos ſūma fuit de ſuperno loco diſſenſio.Alii in doloris priuatione felicitatē poſuerunt:ut Diodorus. Alii in dolentia: ut hieronymus. Alii in honeſtate cum uoluptate coniuncta:ut Caliphо & Dinomachus. Alii in ſcientia : ut Herilis. Alii in ſola uirtute atq; honeſtate : ut Zeno & ſtoyci. Alii in bonis animi & corporis & fortunæ:ut Ariſtoteles & peripatetici.Soli Ariſtipus & Epicurus & eorum ſchola ſummū bonū in uoluptate locarunt. Atq; iis tua lex conformis eſt : qui fex omnium philoſophorū coenum fuere & foetidum. Nec tamen illi in eo errore fuerunt:ut hanc felicitatem in altero ſæculo expectarēt: qb⁹ futuræ uitæ ſpes nulla fuit mortalē animā exiſtimātibus. Noſtri philoſophi ſummum bonum neque in terra, neque in ſenſu:ſed ī cælo & in deo quærendum cenſent:& eo ſatiandā : & natura ita inſtituit nos ut cælum aſpicientes : eo uotis ut omnibus aſpiremus : ſicut eſt illud poeticum. Os homini ſublime dedit:cælūq; uidere:Iuſſit & erectos ad ſydera tollere uultus. Quis neſcit finem his præſtare: quæ ad finem ſunt.

Omnia hæc corpora oblectamenta eo reperta ſunt: ut ſpecies hominum conſeruari:& in ſuum finem,qui eſt deus ; ad duci poſſet.Quis aut ederet:aut biberet:aut p creādis liberis operā daret:niſi eſſet in his aliqua delectatio ? At hæc non eſt finis hominis:qui ad deum factus eſt:& niſi ad deū ueniat: nunq̄ quieſcit:nec per carnales delectationes ad deum factus eſt:nec per carnales delectationes ad deū ipſum peruenit:Sed quantō iis magis immerſus eſt homo:tanto eſt ab ipſo deo remotior. Qui alioquin eo beatior exiſtit quanto angelicæ diuinæq; naturæ magis ac magis adhæret:nec curat carnalia deſyderia: qui bonis fruitur ſpiritualibus: ſicut ignis & aqua ſimul eſſe non poſſunt: ſic deliciæ carnalibus ſpirituales non cohærent. Trahunt illæ ad ſe humanā naturam:& totam in ſe rapiunt: nec ſentire ſinunt: quæ caro appetit. Guſtato ſpiritu: deſipit omnis caro:ut inquit unus ex noſtris. Tua lex in paradiſo uoluptates admittit:quas nec Solon , nec Lycurgus admiſiſſent in terra.Quot foetidates de cybo & potu & aliis uoluptatibus oriunt quas in paradiſo nefas fuit nominare?aut gignerentur ſine fine homines: & implerent omnia nunquam morituri: aut fruſtra eſſet permixtio maris & foeminæ ſine fructu.Quæ etiam in hoc mundo damnantur. Dicis ergo quid fæminis opus eſt:ſi non eſt coitus.Dicimus & nos quid opus eſt coitu: ſi non eſt generatio?propter uoluptatem dices. At hæc foeda uoluptas eſt et indigna:quæ paradiſum īgrediatur.Nam quo modo illic pmiſſa eſſet hæc turpitudo:quæ hic tanq̄ obſcoena prohibetur? & tantum propter ſobolem aut euitandi maioris mali cauſa permittit. Hippocrates diuina uir ſcientia uenereū coitum partem eſſe quandam morbi terreni exiſtimabat:quæ noſtri comitialē dixerūt.Quid igitur?habens aliquid humani pudoris ut uerbis cuiuſdam gentilis utamur uoluptatib9 iſtis duabus coeundi & comedendi: quæ homini cum ſue & aſino cōmunes ſunt:gratulet.Non ſunt hæc:quæ pia mens in cælo requirat. Dicis iterum non erit plena felicitas in paradiſo. Si aliquod defuerit oblectamenti genus. Ergo ut exiſtimas cum

Nota

hipocrates

uariis rebus oblectent᷑ homines: Saltatione, piſcatione, uenati one, Ludo, Lucro, cantu, cybo, potu, ueneri, & aliis quāpluribꝰ eadem omnia in paradiſo: tua requires & cum uirgilio dices: Quæ gratia currū armorumq; fuit uiuis cura intentes paſcere equos eadem ſequitur tellure repoſtos: Vana hæc prophetia eſt: quam nulla unquam ciuitas bene inſtituta recipit: Nos, ut diximus: mentis gaudia, & ſpirituales delicias quærimus. Beatitudo noſtra, quam expectamus in altera uita: eſt ipſa dei uiſio: qua nihil optabilius inueniri poteſt. Videbit. n. beatus animus & quæ ſunt in cælo: & quæ ſunt ſub cælo: quid erit: quod eius aſpectum fugiat: qui uidebit uidentē omnia. Quæ nunc uidentur obſcura de deo: de trinitate: de incarnatione uerbi: de proceſſione ſancti ſpiritus: de ſacramentis eccleſiæ: de cæteris archanis: tunc aperta erunt & manifeſta: nullum deerit oblectamentum: nihil requiret ultra plenus animus. Nam quid pleno opus eſt? nihil illi deeſt: qui nihil cupit: De ſyderia noſtra implebit optimꝰ ac maximus deus: in quo ōnia bona inſunt. nec ullum cupiditatibus noſtris relinquent locū. Erit deus omnia in omnibus: qui ſine fine uidebitur: qui ſine fine amabitur: ſine fatigatione laudabitur: quæ lingua dicere: uel quis ītellectꝰ capere ſufficit: illius ſupernæ ciuitatis quāta ſint gaudia? angelorū choris nitere: cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ conditoris aſſiſtere: præſentem dei uultum cernere: in circūſcriptum Lumen uideret: nullo metu mortis affici incor ruptionis perpetue munere lætari: neque beatitudo humani corporis illic in epulis erit aut in uino, aut incoitu. Ex redun dātia beatitudinis animæ gloriabitur corpus: & ſimilitudinē eius induet: fulgebit tanq̄ ſol in conſpectu dei: tenuitati eius nulla reſiſtet materia. Leuitas & agilitas infinita ſpatia & in ictu oculi permeabit: Nihil erit: quod amplius ledi poſſit. Inuiolabile erit & impoſſibile more animæ: & ita totus homo exultabit: & dicet cum propheta: Cor meum & caro mea exulta uerunt in deum uiuum: nec fruſtra erit differentia ſexuum: aut artꝰ aliqui ſuperfluent. Reſurgent uiri & foeminæ integris

Que ſit in al tera vita bea titudo.

membris & non ſolum in ſpecié,ſed in ipſo indiuiduo huma
næ naturæ pfectio reintegrabit̃:nec tamen anima et opatiões
aderunt:nec cõmiſtio maris & foeminæ: quia ceſſabit cauſa:
ppter quá fuerat introducta: Erit enim complexa multitudo
hominũ á deo perfin ita:nec erit ullus carnalis appetitus: nec
pulſabit temptatio inimici: non patebit inſidiis locus: cum
peruentũ fuerit ad triũphũ. Pax ibi cõcuſſa & quies & ſumma
concordia uigebit. Vides inter tuá & noſtrá beatitudiné quátũ
intereſt:Noſtra felicitas nobiliori hominis patri id eſt animæ
reſpondet. Tua uiliori quod eſt corpus: noſtra mentalis eſt.
Tua carnalis:noſtra fulgens & nitida.tua obſcura & foetida:
noſtra cũ angelis & cõmunis deo ipſo é. Tua cũ ſuibus & aliis
pecorib⁊:noſtrá docti omnes philoſophi laudát:tuá uituperát:
noſtra cælo digna eſt: Tua etiá terra comprehendit̃. Sed dices
in ſacris etiá codicibus cõmunia reperiri:quæ futura uidétur:
In cæleſti Iheruſalem potu cyboq; plena: Inquit enim Eſaias.
faciet deus exercitũ omnibus populis. In monte hoc conuiuiũ
pingué. Et in ſapía legimus. Miſcuit uinum:& poſuit menſá.
Et iteꝝ uenite & comedite panem meũ: & bibite uinum:quod
miſcui uobis. Et in eccleſiaſtico cybauit illũ deus pane uitæ &
intellectus: & aqua ſapientiæ potauit illum. & dominus apud
lucá. Ego inqt diſpono uobis ſicut diſpoſuit mihi pater me⁊:
ut edatis & bibatis ſuper menſam meá in regno meo. Omnia
hæc & his ſimilia ſpualé habent intelligentiá: quia de méſa
ipſa ſapientiæ nõ corporalis uel cybus uel pot⁊ aſſumitur: ſed
mentalis qui ſuauiſſimus eſt:& mundiſſimus:& hic é:qué nos
expectam⁊ í futuro ſæculo. Táto é igit̃ dignior noſtra felicitas:
q̃to nobilior & diuinæ beatitudini ppinquior. Sed attingam⁊
nõ nullas alias tuæ legis ineptias:quæ tũ ſacris litteris aduer
ſant̃ tũ philoſophicas rationes excludũt. Dicit legifer tu⁊:qđ
tetigit eum deus manu ſua inter humeros:& uſque ad medul
lam dorſi eius penetrauit frigus: quod perinde eſt: ac ſi corpo
reum eum eſſe affirmet: quia tactus non eſt: niſi per corpus.
Nos incorporeum dicimus deum. Ait enim Eſaias ex ore dei:

Quanto ſit nobilior ſua nrã Beatitudo

Confutantur opiniones Turcor.

Cælum & terram ego impleo : quod non poſſet fieri ſicut ſi corporeus eſſet. Et propterea dicit in pſalmis dauid : Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Spiritus inquit domini non corpus domini:& Iohannes in euangelio:ſpiritus eſt deus. Phi loſophi deum purum auctum eſſe dicunt principium omniū rerꝶ: creaturæ omnino ſimplicis & æternæ. Quod ſi corporeus eſſet deus:nihil horum ei poſſet attribui . Eſſet enī compoſit⁊ aut ex elementis, aut ex alia materia:& poſterior ſuis partibus neq; ſimplex:neq; purus:neq; origo rerum:& naturas haberet ſeipſo excellentiores Angelos ſcilicet . Nobiliora enim ſunt ſpiritualia quā corporea:quod eſt opinari abſurdum ne dicam⁊ aſſerere nec ſimul ſtare poteſt : ut cauſa cauſarum ſit deus: ut philoſophi uolunt: & recte uolunt: ut compoſitus inueniatur. Eſſet enim ab alio compoſitus:& illum nos potius diceremus deum: qui compoſuiſſet. Non eſt corporeus deus: quia compo ſitus non eſt: nec mouetur : q̃uis in ſacris litteris & caput , & manus, & pedes, & oculi, & digyti, & cor , & uterus , & huiuſ modi attribuantur deo. Vtitur enim ſpiritus ſanctus: qui loq tur in ſcripturis uocabulis: quæ ſunt in uſu ꝑ ſimilitudinem quandā: ſicut dicit Ezechiel ex ꝑſona dei : Ego uiſionem mul tiplicaui eis: & in manibus ꝓphetarꝶ aſſimulatus ſum eis. Eſt enim naturale homini per ſenſibilia ad intelligibilia ꝑuenire: & omnis noſtra cognitio á ſenſu capit exordium. Atq; idcirco ſpiritualia nobis in ſacris codicib⁊ ſub methaphora corporaliū exhibent̃. Atq; ita fit: ut etiā rudes aliquid capiant: qui alioqn eſſent diuinæ ſapientiæ min⁊ idonei auditores. Dicit præterea tuus Mahumetes omniū peccatorꝶ cauſā eſſe deum: exclamās his uerbis utitur: O deus quibus uis bonam: quibus uis malā uiam præbes. Nos mortale peccatum aduerſationem quandā eſſe dicimus ab ultimo fine: nec poſſibile cenſemus deum qui ultimus finis eſt: uoluntatē cuiuſpiā euertere: eſſet enim ſibi contrarius. Et ſi deus omnia diligit: quæcūq; facit: ut eſt illud ſapientiæ: Diligis omnia: quæ ſunt. & nihil odiſti eorum: quæ feciſti. quo modo conſentaneū ē: ut peccati cauſa ſit ipſe deus .

Ezechiel

Macometh ſententia

Cui dicit in pſalmis Dauid: Odiſti omnes: qui operant̃ iniqui tatem. & in eccleſiaſtico legimus. Omne excrementũ erroris odit deus. Contraria ſunt amor & odium: audi ulterius intolle rabilem tuæ legis errorẽ. Si uobis, inquit: aduerſa incumbũt: incubuerunt & cæteris: Sunt enim iſti dies caſus & fortunæ: & cæteris ſunt iſti dies & caſus & fortunæ. Negat diuinam prouidentiã curare mortalia. Nos de diuina ſapientia dicim⁹: qui attingit á fine uſq; ad finem fortiter: & diſponit omnia ſuauiter: Nec ſummæ dei bonitati conuenit ea negligere: quæ creauit: propter quod inquit apud Mattheũ dominus: Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſũt. Addit Mahumetes angelos creatos ex flama ignis & peccare & morituros eſſe. Nos eum prophetam dicimus. Quod deus ſcit angelos ſuos ſpiritus: & creauit eos ex nihilo: & philoſophos nobiſcũ ſentientes habe mus: q omnes angelos, quos intelligentias uocãt: incorporeos eſſe dixerunt: nec peccatũ in angelis repiri poſſe cenſemus: qui deũ in eſſentia uidentẽ omnia uident: & omnia intelligunt ad ꝑfectionẽ neceſſaria: nec eſt in eis ignorantia peccati noſtri: nec ſubiectã corruptioni naturã angelicã arbitramur. In qua nõ eſt materia: quæ ſeparari poſſet á forma: ſed ab ipſa forma per ſe ſubſiſtit incorruptibilis & immortalis. Origenis præcla ri & excellentis ingenii uiri ſicut multa extant præclariſſima opera ſua: Ita & non nulli errores pernicioſiſſimi reperiuntur: inter quos ille eſt unus: quia dæmones per dei miſericordiam liberandos eſſe aliquando á penis aſſeruit. Hunc aſſecutus eſt Mahumetes: qui ſaluãdos per Alchoranũ malos angelos affir mat. Nos cũ Eſaia de omnibus damnatis ſiue hominibus, ſiue angelis unã ſententiã habemus: qđ uermis eoꝝ nõ morietur: & ignis eoꝝ nõ extinguet̃. Et ſaluator in euangelio damnãtis in ultimo iudicio: Ignẽ æternũ reꝓmittit diabolo: & angelis eius præparatum. Quid quod tuus legifer animam humanã portionem eſſe aſſerit animæ dei: ſicut non nulli philoſophi parum periti tradiderunt: & Manichei ſecuti ſunt. Nos huma nam animam ad imaginem & ſimilitudinem dei factam

Confutatur ca= Sententia de mul tis vxoribus ca= piendis.

dicimus:ſicut ſcriptum eſt in Geneſi: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: quod de anima dictum non de corpore. Quod ſi anima hominis portio eſſet dei: eſſet utiq; deus: nec eſſet homo non deus: quod dicere ſtultiſſimũ eſt: cum manifeſtum ſit: Labi hominis animam á bonitate in maliciam: á ueritate in mærorem: á gaudio in triſticiam: á ſpe in deſperationem: quod á dei ſubſtantia penitus alienum: nec illud uerum eſt: quod in ueſtra lege traditur animas hominum ex una productas eſſe omnes. Aſſerũt enim philoſophi ab extrinſeco eſſe homini intellectum. & quod in nato ſit ſpiritus uitæ iuſſu dei. Et Theologi rationales animas omnes ex nihilo creatas eſſe dicunt. Et Adam cum factam uidiſſet fœminam: hoc os, inquit: de oſſibus: & caro de carne mea. non dixit anima de anima. Et propheta in pſalmis canit: Qui finxit ſigillatim corda eorum. Ponitur enim cor pro anima: quia ſedes eius in eo eſt: & deus ſibi animarum productionem reſeruauit propter eaꝝ dignitatẽ: qui per Eſaiá ait: Omnem flatum ego feci: quod de flatu ſpirituali q̃ ẽ rationalis anima. Præterimꝰ: q᷑ cælum ex fumo factũ dicitis. Quod ſi ueꝝ eſſe: corruptioni ſubiaceret. Præterimus: qđ ſolem & lunam æquales ab initio uirtutis & luminis tuus propheta teſtatur. Nos dicimus cælũ ex nihilo creatum: & duo luminaria magna feciſſe deum: ab initio luminare maius ut præeſſet diei: & luminare minus ut præeſſet nocti. Ad illud tranſimus: quod in ueſtra lege dulciſſimum & ſaluberrimum eſſe putabo uxores multas ducere: quod ſi deo placuiſſet: creato homini ab initio non unam tantum ſociá præbuiſſet, ſed plurimas. Nec dixit deus relinquet homo patrem & matrem: & adhærebit uxoribus ſuis: ſed uxori ſuæ dixit. Nec amicicia inter uirũ & uxorem eſſe poteſt uera: ubi non eſt æqualitas. Cum uir pluribus miſceatur: Mulier tantum uni adhæreat: & ei cuius eſt. In alias plures diſtractus amor. nec ꝑꝑea numerꝰ hominũ augetᷣ: qa plures uni nubant foeminæ: Nam totidem uiri priuati coniugio ſine prole decedunt: & præſertĩ cũ mulieres numero pauciores exiſtát. Iniqua

inſuper res uidetur & naturali aduerſa libertati : unius urbis ciuium alios multiplici matrimonio uti . Alios in ſolitudine degere:nec propterea laudanda conſuetudo: qđ in ueteri lege: Plærosq; ſanctos uiros pluribus uxoribus fuiſſe coniunctos legimus:quia non id ex lege aut uoluptate fecerũt:ſed diuina quadam diſpenſatione & ad ſobolé procreandã: quæ creſceret in cultu dei. Tacemus:quod de diuortio permittitur apud uos contra legem euangelicam: & de adulterio, & fornicatione, & aliis ſceleribus:quæ luit: ãtiqua lex deteſtetur:& noua prorſus abominetur. Apud uos tamen conceſſa uidentur. Non eſt: qđ omnia tuæ legis errata percurramus : quando neq; nobis ſcri bendi, neq; tibi legendi ſatis eſt otii: & tuipſe pro tuo ĩgenio multa intelligis adeo ſtulta eſſe: ut nulla poſſint ratione defé di. Tota de deo queſtio eſt: huc omnia referuntur . Totum in eo conſiſtit: ut Chriſtum Iheſum eſſe deum credamus . Quo conceſſo: neceſſe eſt eius legi obedire: & eius uerbis obedire : quoniam uerax eſt & mentiri nõ poteſt. In eius lege trinitaté, de qua ſupra diximus : in unitate diuinitatis comperimus & incarnationem uerbi, & proceſſioné ſpiritus ſancti , & reliqua omnia: quæ rettulimus uſq; ad extremum iudicium . Quod autem chriſtus deus ſit: iam ſupra oſtenſum eſt ex ueteri lege atq; prophetis: Licet autem ex tua lege quæ prophetã & ſanctũ uirum fuiſſe Chriſtũ aſſerit. Si propheta & ſãctus ergo uerax: ſi uerax & deus. Nam deum ſeipſũ teſtatus eſt: dicens. Ego & pater unum ſumus: & qui uidet me: uidet & patré . & creditis in deum : & in me credite. in alia multa per quæ huiuſmodi diuinitas chriſti colligitur: & æqua cum patre & ſpiritu ſãcto maieſtas. Bene eſt igitur ut legem noſtram amplectaris: quæ uerax eſt & ſalutaris á deo data: & tuam relinquas: in qua non eſt ueritas neq; ſalus. Homo illã intulit peccatis & ignorantia plenus. Intellexiſti quãta adduxim⁹ ex ueteri lege teſtimonia : qb⁹ deus & homo oſtẽdit̃ chriſtus Iheſus: & ꝑ noſtra ſalute ſup plicio crucis affect⁹. Audiuiſti ſacroſãcti euãgelii atteſtatiões: & ipſi⁹ chriſti uoces: qué tua lex ſãctũ habet. Quid igit̃ obſtat

baptiſmo? quis probibet aquam ? Quid moraris ? Ingredere iantandem ſalutis iter: cum præexcellentibus uiris & magnis Imperatoribus ad æterná ſalutem ſub chriſto peruenies. Dixi mus de Conſtantino ſeniore, & de Philippo: qui rempublicam tenentes in Chriſtum credidere. Poſt Conſtantinum creati Cæſares idem iter ſecuti ſunt: & in fide noſtra dormierunt: excepto Iuliano apoſtata: qui ex monaco Cæſar factus tráſiuit ad idola: quæ uitam laſſiuiorem promittebát. Sed ille in bello Parthico poenas dedit: & ſagipta confoſſus in incertum miſſa coactus eſt cadens dicere: uiciſti gallilee: ſic enim per contu meliam uocabant Chriſtum: fuerunt & alii ſciſmatici & hære tici: qui cæſi chriſtiano cenſebantur nomine non tamen recte inceſſerunt: uia chriſtiani nullo polluti errore inuenti ſunt: Iouinianus, Gratianꝰ, Iuſtinianus, Valentinus, Iuſtinus, duo Theodoſii Archadius, Honorius, Carolus magnus, Lodouicꝰ, & plures franci. Ex theutonicis tres Ottones, Henrici: Aliquot & non pauci ſub aliis nominibus. Præteríus alios reges fama claros: qui uel in gallia, uel in hiſpania, uel in hungaria, uel in aliis prouinciis chriſtianis ſacris initiati fuerunt: & in do mino mortui ad uitá credunt̃ migraſſe. Cum his non eſt: cur te pudeat chriſti iugũ ſubire & ſub eo regnare: per qué reges regnant: & legum conditores iuſta decernũt. Multos inuenies reges: qui te colenté chriſtũ honorabunt. Et ſi enim aliquádo horrebát reges chriſti nomen: & ꝓpter idola chriſtiáos ꝑſeque bantur: poſtea tamen ꝓpter chriſtũ idola deleuerunt. Honeſta hæc ſocietas eſt: cum̃ qua te uocamus in uiá ueritatis & pacis. Illa nihil dignitatis habet: cum qua tua lex in deuia rapit. Ná præter Otthomanaꝝ familiá, de qua natus es: & illuſtres ꝓgenitores tuos. Quis eſt: qui inter Sarrhacenos magnopere laudari queat? Celebrat̃ Saladinus quidá: & aliqui pauci nomé habét: q res memoria dignas geſſere. At chriſtianoꝝ excellétis ſima nomina omnes hiſtorias ípleuerũt. nõ ſunt in Syria, & in Aegypto, & í Aſia Gotofredus, Balduinꝰ, Boeniũdus, Tácredꝰ Corradus, Philippus, & alii admodum multi: qui ab extremis

Iulianus ex mo nacho Ceſar fac tus & ad idola transiuit

galliarum & germaniæ finibus cum ingentibus copiis Hiero ſolymam petiere: iterq́; ſibi per medios hoſtes ferro parauere. Hos tibi comites damus: cum his te chriſto uigere cupimus. Honeſtiores hi ſocii ſunt q̃ ægyptii effoeminati, aut imbelles arabes. Tua origo, ſicut accepimus: Scythica eſt. Inter Scythas milites fuiſſe uiros in armis claros memoriæ traditur: qui uectigalē Aſiam pluribꝰ ſæculis tenuerunt: & ægyptios ultra paludes eiecerunt. Non ſunt comparandi aut ægyptum, aut arabes ſcythico generi: Non eſt forti & ignauo æqua ſocietas: ſeruitus eſt: quando eorum legi ſubiectus eſt: quæ utinam lex eſſet & nō deceptio ac præſtigium: Conformior tibi cū chriſti anis ſocietas erit. Fortibus uiris facile amicantur fortes: uirtꝰ uirtuti placet. Pulchra & ſtabilia ſunt inter æquales cōſortia: ſi eadē religio, idēq́; dei cultus. Age igitᷣ accipe chriſtiāos ſocios: accipe fidem & baptiſmū: qđ te faciet in terris magnū: quoad uixeris: & poſt obitū in cælo beatū reddet. Audiſti ꝓmiſſa euā gelica. & quo modo cuncta, quæ diximus ueteri legis auctori tate probantur: ſed times ne te decipiamus. Recordaris tui legis latoris: ꝗ aſſerit legem & prophetas á iudæis: Euangeliū á chriſtianis eſſe corruptū tantum deueritate: & noui teſtamēti nil ueteris remanſiſſe quantū in Alchorano continetur. Explo ratum id forſitan arbitraris & uerum eſſe: atque idcirco teſti moniis non adhibes fidem noſtris: nec baptizari audes: aut in chriſtum credere. Vtinam tam bonus fuiſſet tuus legifer quá callidus: tam uerax quam uerſutus: tam iuſtus quam iniquꝰ. Tota eſt artificioſa & fraudolenta lex eius: Nam qui diuinum ſibi abeſſe auxilium non ignorabat: ad humanas confugit. aſtutias. Cupiebat legem ædere: quæ ſibi nomen daret: famáq́; etiam per flagitia exoptabat: ut Heroſtratus ille, qui dianæ epheſiæ templum incendit: & animaduertens antiquá & nouá legem, quanquam honeſta eſſet: duram tamen uulgo uideri & ſeruatu difficilem ſuam ipſe ædidit: quæ uoluptatem humano generi amicam permitteret: ſic enim facile poſſe fieri exiſti mauit: ut īnumerabiles populi in ſuas traditiones concederēt.

Nota

Heroſtratus

Nam gentiles quanuis laxiori lege tenerent: quam chriſtiani continentiá: tamen & modeſtiá & frugalitatem cõmendabant: & philoſophis auſcultabant. uirtutibus amatoribus neq; ſine bant ſuos ciues corrũpi uitiis aut uoluptate marceſcere. Creuit igitur ſecta ſarrhacenoꝝ licentia uitioꝝ. Placuit uxores ducere quot mallent: eaſdemq; dimittere cum diſplicere cepiſſent. habere concubinas cõplures: & in omne libidinis genus poſſe peruolui. Et ſi enim aliqua ieiunia præcipiuntur: id etiam ad irritandam uoluptatem factum eſt. Nam Sarrhaceni die ieiu nantes: nocte, quá longa eſt: epulantur & bibunt. Nec aliam ob cauſá uini uſus interdictus eſt: niſi quia noceret in ardenti terra qualis ẽ arabia: & maior eſt uoluptas in frigidis poculis: hoc ergo unum Mahumetis inuentum eſt: ut legem propaga ret ſuá: ea præcipiẽs quæ grata eſſent auditoribus, & maxime plebibus: quæ iumẽtis ſimiles exiſtant. Nec fefellit eũ opinio in hac parte. Placuit noua lex: & breui tempore ita coaluit: ut multis populis, gentibus, ac linguis reciperetur: cuius funda menta in uoluptate iacta fuerunt. Verum ſicut agricola non imprudens poſteaquam uineam plantauit: foſſam circunducit & ſpem: ne deſtruatur á feris. Ita & Mahumetes ſuam legem cõſeruare ac munire ſtatuit. Animaduertit homo ſagax duob⁹ modis ſuum dogma conuelli poſſe atq; confundi auctoritate ſcilicet & ratione. Atq; aduerſus hæc duo, quæ poterát inueni ri remedia: non neglexit: auctoritati oppoſuit: quod pauloante rettulimus antiquá ſcilicet & nouam legem deprauatam eſſe: nec quicq̃ ueri reſtare niſi quod Alchoranus haberet. Rationi arma obiecit iubens ne quiſpiam de ſua lege diſputaret: ne ue rationem quæreret: in eum, qui contra niteretur: ferro iudicá dum eſſe: atq; huiuſmodi uallo ueterator ſuam legem cõmu niuit. Sed non eſt hic adamantinus murus neq; ferreus: neq; ex uiuo lapide fragilis materia eſt. Creta & luto munita dom⁹ facile expugnabitur: neq; reſiſtet tælis noſtris. facile ruunt ædificia in harena fundata. Aggrediamur hæc tuæ legis muni menta. Corruptiõem in primis ſacrarum litterarum obiicitis.

Hoc ei probandum fuerat: qui aſſerit. Nobis ſatis erat negare factum: iubet tecum aliter agere: & apertam tuæ legislatoris calumniam oſtendere. ¶Lex iudaica, quam Moſes & prophetæ tradiderunt: antequam mahumetes naſceretur: plurib⁹ ſeculis ſcripta fuit: & multis in locis ꝓmulgata: & in alienas tranſlata linguas: nec fuit un⁹ interpres: ſed plurimi, rogante Ptolemæo philadelpho, ſeptuaginta preſbyteri legem interpetrati ſunt: & conſona dixerunt: Aquila etiam, & Theodotion, & Simachus, & alii uetus teſtamentum traduxerunt. Facta eſt antiqua lex græca & latina multis ætatibus: antequam tua promulgaret̃. Impletæ ſunt omnes ſcripturæ Moſaica, & alioꝝ prophetarum traditione Alexandriæ: Romæ: Athenis: Carthagine: Syracuſis: Toleti: Lugduni: & in omnibus locis: quæ inſignia eſſent ſiue apud græcos, ſiue apud latinos: uetus teſtamentũ ex hebraica ueritate traductum & habebatur & publice legebatur. Quis ille iudæus tam potens fuit: qui corrumpe legẽ ubiq; gentiũ potuit? Nondum natus erat cauſa corrumpendæ legis: cum nulla eſſet cum chriſtianis nondum natis de lege contentio: nec alios oportebat legi aliq̃d detrahere: q legem nõ acceperãt. non propter ſe qui talẽ acceperant & laudant. Si qua corruptio interuenit: in ea potuit ĩteruenire: quæ apud hebræos remãſit: non in ea, quæ inter latinos & græcos uulgata eſt: & ꝑ ĩfinitas diffuſa prouincias, quãquã nec iudaica corrupta eſt: quæ uſq; in hanc diem cum græca & latina traductione cõcordat. Diffi cillima ac poene impoſſibilis fuiſſet corruptio in tot manib⁹. Mahumeti leue fuit unum codicem corrumpere: & illũ tanq̃ uerum his tradere: qui ſibi ab initio crediderũt. Quod ſi multi ſunt hodie apud uos codices unius continentiæ: non tamen idcirco ueritas in eis eſt: ab uno enim, qui falſus erat: emanan tes omnes falſitatem continent: quia non defluunt ex amaro fonte dulces riuuli. Quærius ex te magne princeps ſi te iudice duo rationum codices afferantur: quorum alter ex altero tran ſcriptus exiſtat: Vt in eo, de quo facta ẽ trãſcriptio: Semproni⁹ mille debere talenta ſcriptus eſt: in exemplari duomillia:

Quatuor libri Veteris Testamenti.

cui potius fidem dabis nõne exemplo, quã exemplato? hebræi parentes antiquæ legis exiſtunt: & apud eos exempla legis ha bentur: apud alios exemplaria. Rurſus ex te quærimus. Quat tuor inueniuntur rationum libri apud quattuor negotiatores: Seium, Gaium, Titium, & Sempronium. In eo, quem Sempro nius producit: creditor ipſe Lucii in centum talentis ſcriptus inuenitur: in aliis debitor. Cui credes? quid reſpondebis? an non tres libros uni præferes? certe non dubitabis præferre. Si ita iudicas: ſoluta quæſtio eſt. Quattuor libri uet⁹ habet teſta mentum. Vnus eſt hebræorum: Alter Gentilium: Tertius chri ſtianoꝝ: Alter & ultimus Sarrhacenoꝝ: qui á cæteris diſcrepat. mendax enim eſt: nam reliqui conformes inueniuntur. Ná & græci, qui gentiles erant ante chriſti aduentum: & latini ante Mahumetem: uetus teſtamentum non alio modo habuerunt quá nos hodie habemus. hoc fortaſſe inficiari poſſes: quia non reperiuntur hodie gentiles: qui bibliothecas habeant ueteres. Sed íterroga Iudæos. Inuenies uera eſſe: quæ dicim⁹: & adhuc extat Ioſephus hebræus: qui tranſlationem antiquæ legis in manu Ptolemæi, qué nominauimus: gétilis hominis atteſtat̃ factam. Ex qua poſtea traductiones emanarunt: quæ uſq; in hanc diem perſeuerant: & ueritati hebraicæ quadrant. Stulta é igitur Mahumetis fictio & turpis inuentio: nec quicquá habet ueriſimile: nec tam confutatione, q̃ irriſione digna. Quod di cimus de ueteri teſtamento: idem licet de nouo intueri: quod nec ab uno ſcriptum eſt: nec in una lingua: nec in uno loco: nec in uno tempore: & tamen una ſententia eſt & mira concor dia. Quod græci habent: hoc latini, hoc hebræi, hoc armenii, hoc omnes barbari chriſtum colentes q̃uis heretici aliqui ad tuendos errores ſuos corrumpere non nullos codices auſi fue rint. Quid ages? Quid dices? Cui fidem adhibebis? an ſoli ſar rhaceno? an græco? an latino? an hebraico? Multo antiqor é lex chriſtiana q̃ ſarrhacena. Miſit chriſtus adhuc in terris exiſtens diſcipulos ſuos in orbem: ut prædicarent euangelium omni creaturæ. Audita eſt in omni terra tuba ſicut ſcriptum eſt. In

omnem terrã exiuit ſonus eorum: & in fine orbis terræ uerba eorum. Vulgata eſt & recepta lex chriſti per totum Romanum Imperium: priuſquam tuus legifer prodiret in lucem: & idem euangelium, quod nunc habemus: ſuſcepere omnes gẽtes: nec fuit maioribus noſtris aut facultas corrũpendi rem adeo uulgatam aut neceſſitas: cum non eſſet Mahumetes: cum quo de fide contenderat: corruptio ei neceſſaria fuit: qui nouã legem ædere uoluit uæteri & nouæ contrariam. Nec dubium faciet iuſtus iudex: quin chriſtiano maior fides adhibenda ſit de chriſti lege, quã ſarrhaceno. Ipſe enim cõſeruator eſt ſuæ legis & manet in traditione patrum. Sarrhacenus ab ea receſſit: & inuentiones ſequitur nouas: quas ſui maiores ignorauerũt. Euangelia apud nos quattuor recepta ſunt: quæ ſumma diligentia ĩgenti ſtudio & acri diſcuſſione ſancti patres in generalibus conciliis non prius amplexi ſunt: quam eſſe ueriſſima multis recognouerunt. Non eſt igitur: quod legifer tuus de corruptione ſacrarum litterarum poſſit obiicere. De ciuitate domini, quæ eſt in ecclesia: Si fundamentum eius, quod eſt euangelium: uiolari aut corrumpi potuiſſet: nec uerum fuiſſet: quod ait propheta Baruth loquens de lege dei: Lex, quæ eſt in æternum: nec illud ſtaret quod dicitur: in æternum permanet uerbum tuum: & ĩ ſeculum ſeculi ueritas tua. Nec Eſaias uera fuiſſet de chriſto locutus dicens: Super ſolium dauid, & ſuper regnum ſedebit: ut confirmet & corroboret illud in iudicio & iuſticia uſq; in ſempiternum. Nos Gabrieli angelo credimus: qui de Chriſto Mariæ uirgini ſic ait: Dabit illi dominus deus ſedem dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternũ. Quomodo regnat Chriſtus in domo dauid niſi per fidem? quomodo per fidem niſi per euangelium in æternum. Si corruptum eſt euangelium: Mendax lingua, falſa calumnia. Ego uobiſcum ſum, inquit dominus: uſq; ad conſumationẽ ſeculi. & Oſeæ prophetæ uerba ad eccleſiam referuntur. Sponſabo te mihi in fide uſq; in ſempiternum. & ad Petrum uicarium ſuũ inquit ſaluator: Tu es Petrus: & ſuper hanc petram ædificabo

Baruth

Iſaias

Oſeas

Porphyrius Siculus quid de xpo ſenſerit.

eccleſiam meā: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eā.
Et iterum rogaui pro te Petre: & non deficiet fides tua. Præua
luiſſent portæ inferi: & defeciſſet fides Petri: ſi falſum eſſet
euangeliū: quod ſequimur: ſed manet fides magni paſtoris in
eccleſia romana: quæ nunq̄ inuenta eſt erraſſe: neq; errabit in
æternū. magiſtra enim eſt & mater omniū fidelium & diſcipli
na ueritatis. Caue Mahumetes: caue magne princeps ne ſequa
ris errorem Porphyrii ſiculi: qui tuæ legi conſona dixit. Is ex
chriſtianiſſimo ad idola tranſiens: ſe deos conſuluiſſe quid de
chriſto ſentirent. Et illos reſpondiſſe bonū uiꝝ fuiſſe chriſtū:
ſed peccaſſe diſcipulos eius: qui diuinitatē ei attribuerunt: quā
ſibi ipſi nunq̄ arrogaſſet. hoc deoꝝ teſtimoniū ē id eſt idoloꝝ:
quæ tu dæmonia eſſe non dubitas. An nō intelligis fraudem?
an nō uides tui legiferi & dæmonū unum eſſe argumentum?
unam cōluſionem? unam fallaciā? & Chriſto diabolū inuidere:
eiuſq; maieſtati & gloriæ detrahere? Cuius conſilio atq; ſuaſu
tua lex ædita eſt euangelicæ atq; Moſaicæ cōtraria. Dices pari
modo Moſaicæ chriſtinam legem aduerſari. Nam quæ iuſſit
Moſes plurima uetat: ꝑmittens illa, quæ ipſe uetuit. Neſcis
antiquæ legis archana, quæ diu grauida fuit: nouam in utero
gerens. Et cum ſtatutum diuino conſilio tempus uenit: eam
peperit. Vidit Hieremias per ſpiritum legem hanc nouā cum
ait: Ecce dies ueniet: dicit dominus: & feriam domui Iſrael: &
domui iudæ foedus nouū non ſecundū pactum: quod pepigi
cum patribus eorum. Sed hoc erit pactum quod feriam cum
domo Iſrael: poſt dies illos dicit dominus: dabo legē meā & in
uiſceribus eoꝝ, & in corde eoꝝ ſcribā eam: & ero eis in deum.
Nouū foedus inquit: qa baptiſmus circunciſioni ſucceſſit: &
legē meam, inquit: in corde eoꝝ ſcribā: qa uetus lex in tabulis
lapideis fuit. Noua ꝑ caritatē in corde hominū radicata eſt: &
ero eis in deum: quia nouæ legis auctor & ꝓmulgator chriſt⁹
deus & homo ē. Antiquā per Moſen innotuit: tamen hominē
& eueniente perfecto euacuatū eſt imperfectū: nec amplius in
preputio nobiſcū deus: ſed in corde paſcitur dicente apoſtolo.

hieremias

Si circuncidimini:nihil prodeſt chriſtus in uobis:nec ulterius cerimoniæ legis habent locum. Venit enim ille:de quo loquit̃ in Deuternomio Moſes propheta de gente tua:Suſcitabit tibi deus ipſum: ſicut me audies:& ſubditur. Ponam uerba mea in ore eius:Loqueturq; ad omnia uerba: quæ præcepero illi. De chriſto hæc prophetia eſt:qui locutus eſt ex ore dei. Quod uidelicet erat os ſuum: in cuius aduentu legalia & cerimoniæ deſitura erant. Sicut apud Matthеum ſcriptum eſt. Lex & prophetæ uſq; ad Iohannem prophetauerunt. Sacramenta enim, quæ ueteres obſeruabãt:adnũciatiua erant futuri chriſti:quæ in eius aduentu completa ceſſauerũt:& alia inſtituta ſunt uirtute maiora:& ueritate meliora:actu faciliora:numero paucio ra: & ſicut ſacerdotiũ mutatũ eſt: ſub cuius adminiſtratione lex erat:ita & legem mutari oportuit. Non igit̃ aduerſa ueteri noua lex eſt: quæ in eius uentre concluſa erat: & adueniente chriſto & euangelii lucæ clareſcente patefacta circuncíſioni & aliis cerimoniis antiquis obſeruatis ſicut præfinitũ erat: finẽ impoſuit. Eſt autẽ chriſtiana lex tanto dignior quam iudaica: quanto nobilius eſt oraculum dei quam hominis. Cognoſcis iam, niſi fallimur:ueritatem & maieſtatem noſtræ legis: nec utilitatẽ ignoras. Incipiſq; de tua diffidere:& ardes deſyderio diſputandi. Velleſq; latius cuncta diſcutere:ſed obſtat legifer tuus:& inquirere uerũ ꝓhibet:& interminat̃:& clamat. Non eſt mea lex: quæ diſputationi ſubiicienda ſit. Caue ne quid loquaris:arma ſunt in manu tua:dũ mihi credis:multũ impii adeptus es. Qui non audiunt uocẽ meã:gladio conterẽdi ſunt. Enſis meæ legis dignitatẽ tuetur. In arabia ortus eius fuit ex paruo principio:quantum creuerit: uides. Aegyptũ meæ legi adieci:& Syriã, Meſopotamiam, & Libyam, & Numidiam, & Mauritaniã, & partẽ hiſpaniæ, & diuitẽ Aſiã, & doctã græciã, & fortẽ Thraciã, & nobilẽ Macedoniã. Sunt & aliæ cõplurimæ regiones ſub impio meæ legis:quæ armis nõ uerbis quæſitæ ſunt. Muliebre eſt uerba uerbis refellere:uiri ferro decertant: Nota. ſi non fuiſſet uera lex: non dediſſent ſuperi imperio noſtro

tantos ſucceſſus.Amat nos deus & legis odorem ſentiens gratulatur: & ſternit iter uictoriis noſtris.Scis quæ feliciter in hoſtes ſæpe pugnauiſti: & modo in ponto,& ſæpe in græcia. En fili qd cogitas? quid moliris tot triumphis ſub mea lege illuſtratus? Chriſtū ſequeris: cuius cultores ſtrauiſti totiens: & ad internicionem uſq; occidiſti? Caue ne meam relinquas legem: relinqueris á deo. Credimus his te uerbis non parꝝ cõmoueri: & aliquem ineſſe in tua mente timorem:Sed audi q̃ inanis eſt timor omnis:qui malū facit:inquit in euangelio.Veritas odit lucē:fures noctu domos ꝓfodiūt:& in obſcuro adulteri latitāt: non adhibēt teſtes:qui peccant.Nolunt depræhendi mēdaces. Cum his ſentit tuus legifer.Veretur:ne diſputando ſuæ legis uanitas innoteſcat.Veret̃:ne pudenda ſua detegant̃.Prohibet diſceptari uerbis:armis defendi ſuam legem iubet:nec alium iudicem q̃ ferrum depoſcit.Multumq; gloriatur de ſuæ legis incremento.Diximꝰ:cur creuerit.Plebes uoluptas allexit.Neq; inficias imus multas tuæ gentis uictorias partas: & ingentia confecta bella:& tuipſe in præliis clarus euaſiſti.uiciſti hoſtes non paucos: & triumphaſti ſæpe. fuiſti tamen etiam aliquādo uictus.Parua chriſtianoꝝ manus tuas ingentes copias,ut ante diximus : confluentes apud Sauum & danubium paucis ante annis deleuit:non milites ueterani , non duces in bellis ante probati : non uiri nobiles armis potentes & equis : ſed pauci cruce ſignati ex agris collecti inermes & nudi fide tantum armati ferro fulgentes & auro tuos fuderunt exercitus . quod ſi uictoria ueritatem legis oſtendit : hoc uno prælio ſatis admonebare:in quo multi fugerunt paucos tuæ uictoriæ nihil miraculi habent:ad quas nunquam ſine tuorum pergrandi prærogatiua peruentum eſt.Sed quid agimus: non his argumentationibus ſtat recta fides.Vici.Fudi hoſtes.Imperium teneo:ſi ſic licet arguere:uera fuit ſub Alexandro magno tot uictoriis illuſtrato & ſub eius ſucceſſoribus religio:qui & in græcia, & in aſia,& in ſyria,& in ægypto,& in libya, & in perſice , & in ſcythia,& in india regnauere imperio per arma quæſito.Vera

etiam romanorum fides uſq; ad priorem Conſtantinum : qui per orbem ſibi ſubiicerent: & omnes domuere: quas oderunt gentes. Scimus tamen & Alexandrum, & eius hæredes, & Romanos, & qui ſub eis erant: iudæis exceptis: idola coluiſſe: alii iouem: alii martem: alii mercurium: non nulli ſolem & lunã & alia ſydera. Multi erant etiã ut ægyptii: qui animalia bruta colebant. Quis neſcit: inquit unus ex poetis : uoluſi bitinice qualia demens Aegyptus portenta colat: Cocodrilon adorat: & quod ſtultius fuit aliũ & porros & cæpe ĩter numina poſuerũt Præclare tamen ægyptiorum uictoriæ memorantur ſicut de Oſyride proditum eſt : qui uictor peragrauit orbem. Ergo & deos ægyptiorum recipiemus : & ueram eorum religionem fatebimur: quia uicerunt: non ſic ratio ſuadet : neq; ſic iudæi ſenſere: qui uicti ab Aſſyriis: & ab Antiocho : & á Romanis & in ſeruitutem ducti: non tamen uictorum legem de diis acceperunt: ſed uicti angariati & mille modis oppreſſi in ſua lege manſerunt. Nec nos chriſtiani cum præliis ſuperamur : aut aliis calamitatibus affligimur: legem noſtram aut reliquim⁹ aut accuſamus: Sed arbitramur pium deum nos tanquã filios propter peccata, quæ cõmittimus: euerberare: quia nõ parem⁹ euangelio: non ſeruamus legem noſtram : non manemus in traditionibus ſanctorũ patrũ: ſed uicti fragilitate aberramus & labimur ut homines. Ipſe uero lapſum corrigit : & plagis multis noſtras iniqtates emẽdat. Cognoſcimus errata noſtra: & conſyderantes quæ fecimus: minorẽ eſſe poenam, q̃ delictũ non ignoramus. Si cadimus in bello: ſi amittimus regnum: ſi iugo ſeruitutis opprimimur : dicimus cum daniele ꝓpheta : Deum eſſe in cælo qui releuat myſteria : mutat tempora : & tranſfert regna: ut uniuerſi cognoſcant: qđ dominat̃ excelſus in regno hominum: & cui uoluerit: dabit illud. Nouimus deũ & iudæos & chriſtianos poſſe cum uelit: & uoluiſſe aliquando alterius ſectæ hominibus ſubiicere propter offenſas populi: q eum ad iracundiam prouocauit. Sed conuerſi ad eum non deſpamus miſericordiam conſequi. Quanuis enim iraſcit̃ deus,

ut inquit propbeta:non tamen obliuiſcitur miſereri. Pius eſt & benignus: nec deſerit clamantes ad ſe. Abſit autem ut per uictoriam meliorem eſſe credamus religionem uictorum. Sic enim fatendum omnes qui uicerunt hebræos melius de deo ſenſiſſe quam ipſi uicti. Quod neq; tu diceres,neq; tuus legifer: qui defenſorem ſuæ traditionis in armis collocat: & omne genus ratiocinationis effugit. Maximũ iniquitatis iudicium. non ſic beatus Petrus,qui donat? á cbriſto dono cæleſti regni clauibus & paſtor conſtitutus gregis cbriſtiani paratũ ſe ait:Rationem omnibus reddere de ea,quæ erat in eo:fide: nec aliter ſuos auditores edocuit:& beatus laurentius martyr: Mea uox,inquit:non babet obſcurum:non babet: ſed omnia in luce clareſcunt. & in euangelio non probat dominus eum: qui lucernam accendit:& ſub modio ponit. Super candelabro eã eſſe uult:ut luceat omnibus:qui ſunt in domo: & prædicari uerba ſua per tecta iubet:& de ſeipſo dicit. Ego palã loquutus ſum mundo: Deceptores & pſeudo propbetæ in angulis prædicant: & uolunt: & iuramenta taciturnitatis exigunt. Sicut Romæ accidit in iis:qui baccbanalia ſuadebant. In occulto enĩ deo ſuo ſacrificantes nullũ flagitiũ libidinis obmittebãt. Qđ ſi alia non eſſent aduerſus tuã legẽ iudicia: boc unũ ſufficere potuit:qa probibuit eius lator:ne qs in diſputatione ueniret. Sciebat enim nõ æqua eſſe,neq; uera:quæ tradiderat. Videbat enim nouã & ueterẽ legẽ contra ſe ſtare. intuebat̃ pbiloſopborum rationes ſibi aduerſas eſſe: nec ſperauit in cætu bominũ aut in ſcbolis uirorꝝ excellentiũ ſua deliramẽta poſſe defendi. Animaduertit bomo ſagax & ingenioſus in malo Gentiles, qui deos colebant: damnatos eſſe: & iam propemodum diſterminatos: nec iudicis locum eſſe: quorum lex tranſlata eſſet. In ſacerdotio ad cbriſtianos: cumque ſtatuiſſet nouam legem ædere: quæ ſibi nomen daret: ſperauit: quod euenit. Iratum deum qui cbriſtianis ſuæ legis mandata tranſgrediebantur aduerſus tranſgreſſores uictoriam conceſſurum. Atq; idcirco ſuæ legis defenſionem in armis collocauit: quam alioquin

Macometi preceptum ne qs in disputacione veniret sed armis legem tuerentur

hominibus gratã propter licentiã uoluptatũ non ambigebat. Diaboli hoc fuit inuentum. antiquus ſuæ nequiciæ hanc uiã ſerpens excogitauit: qui cum uidiſſet ſeſe procul eiici: & chriſtiana religione augeſcente deleri: nec amplius multitudini deorum locum eſſe: ſed unum tantum deum adorari cũ patre & ſpiritu ſancto chriſtũ Iheſũ Heradio imperante Mahumetis ſpiritum excitauit: eumq; ſibi miniſtrum elegit omnem ritũ prius idolatram fortuna pauperem mente ſuperbum: natione arabem: qui conſilio uſus quorundam iudæorũ & Chriſtianorꝝ peruerſorũ: ĩter quos fuit Sergius ſpiritu inflatus ambitionis legem tertiã ædidit: ex ueteri & noua conflatã multis ineptiis extrinſecus adiectis legem diximus: quia ipſe legem uocat: nos blaſphemiã potius appellabimus. Rugaſti frontẽ: auertiſti oculos: horruiſti: turbatus es: ſubiratus es: dum hæc dicimus. At ſi ueritati amicus es: audienda ueritas eſt. Neque tuus legifer, ſi tibi amicus eſt: ueritatẽ interdicet: quæ tanto magis amica ẽ quanto ſalubrior: & homini ab ipſa natura conuenientior. Audi uerum: & diſce: quomodo ſit appellanda lex. legem dicunt eſſe philoſophi: quod ratione præcipitᷣ. & ſunt qui nihil aliud legem eſſe affirmant quam rectam rationem ã diuino numine ductam. Quidquid igitur rationi aduerſum eſt: legis nomine caret. At tuꝰ legifer ratiocinari de ſua lege prohibet: & ſolum arma ſuffragari illi uult. Non eſt igitur dicenda lex: niſi ex illis, quarꝝ cõditores apud Eſaiam dominus maledicit. Docet nos Dauid cognoſcere legem domini: dũ ei, quæ ꝓpria ſunt: exponit. Attende: & uidebis: an mahumetea lex de cælo ſit & ã lumine tracta diuino, an aliũde. Lex domini, inqt ꝓphe ta: ĩmaculata cõuertẽs animas teſtimoniũ domini fidele ſapiẽ tiã præſtãs ꝑuulis. Immaculata eſt lex domini: qa mala quæq; excludit. neq; libidinẽ, neq; turpitudinẽ ullam admittit: ſicut apud eundem prophetã eloquia domini caſta dicunᷣ: & apud Iob legitur: non inuenietis in ore meo iniquitatem: nec fauci bus meis ſtulticia perſonabit. & apoſtolus lex ſancta inquit & mandatũ ſanctũ & iuſtum & bonũ. At quomodo Mahumetea

Sergius

lex immaculata: quæ ſtupra, & adulteria, & omnes libidinum maculas ac foeditates admittit? Dices quia ieiunia quædam præcipit: & orationes & elimoſinas. non damnamus hæc. abſit: ut ea maledicamus. Sed inuentoré Mahumeté eſſe negamus: abſq; Mahumete ſcribamus hæc eſſe bona. Ieiunauit Moſes: Ieiunauit Helias: Ieiunauit Chriſtus: orare & frágere exuriéti panem ſuũ: & egenos & uagos in domũ inducere multo anti quius eſt q̃ tuæ legis inuentũ. Multi nos legislatores ad opa pietatis inuitauerũt. ueꝝ adulterari: fornicari: ſeruire uentri: & in coeno uoluptatũ iacere ſolus tuus legifer inter bona col locat: ſol? Mahumetes é: qui turpia docet: & flagitia præcipit: quáuis hæreticoꝝ more, ut facili? decipiat: bona ſimul & mala cõmiſcet. At lex, quæ domini dicit: ut inquit ꝓpheta: animas cõuertit. Quomodo conuertit ad ſuũ creatoré: ad ſũmũ bonũ: ad ultimũ finem. At lex Mahumetea non conuertit ad deum: ſed auertit ab eo. Dicit enim deus eſtote ſancti: qa ego ſanct? ſum. Mahumetes uxores inquit ducite & concubinas: quot placét. Ná ego quadraginta uiroꝝ í meis lũbis uires habeo: & uxoribus atq; ancillis ꝑmiſero plurimis. Quid de teſtimonio fideli: cũ data eſt Moſei lex in monte ſinai: fulgura & corruſca tiones apparuerunt: & ſigna de cælo quæ teſtimoniũ legi præ berent. Lex Chriſti miraculis admodũ multis confirmata eſt: dicente ipſo: Si opera non feciſſé in eis: quæ nemo alius fecit: peccatũ ſcilicet infidelitatis non haberent: & ꝓpterea de ueteri & noua lege inquit dauid: Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. Et in euangelio Marci circa finé legimus: Illi profecti prædicauerunt ubiq; domino coopante & ſermoné comꝓbáte ſequentibus ſignis. At Mahumetis legem quæ ſigna, quæ mi racula probát? Audiamus eum inquit: non ſum miſſus niſi in uirtute gladii: ut q non ſuſceperit meá prophetiá: occidat: aut reddat tributũ pretiũ pro infidelitate ſua. Quid hoc é: nunqd manifeſte negat ſe miraculoꝝ uirtute carere. Et ficta falſaq; eſſe omnia ſigna demonſtrat: quæ tui legis doctores í populis prædicant? Non habet igit tua lex teſtimoniũ niſi in armis.

Que collocentur inter bona a Ma cometto.

Sed id non eſt fidele:ut ante docuimus.Ad ultimū tranſeam⁹:
& quomodo ſapientiam præſtet paruulis id eſt populis. Tua
lex animaduertam⁹.Sapientia,ut antiqui tradiderūt: diuinarū
& humanarū rerū ſcientiam continet. Eſtq; admodū ſapida &
dulcis:amorē diuinitatis dum mentib⁹ noſtris inſtillat:ꝓpter
quod inquit pſalmographus:Quā dulcia faucibus meis eloqa
tua:ſup meliori meo.Tua lex neq; de deo ſapit:neq; de cæleſti
bus:neq; terrena ſatis intelligit: quæ putet ſuperis curæ non
eſſe. Magna olim & florida in Alexandria philoſophorū ſchola
fuit.& multi ꝑ Syriā & Aſiā uiri doctiſſimi claruerunt: quorū
nomina ad nos uſq; ꝑuenerunt: & poſteaquā lex Mahumetea
curſum habuit:pauciſſimi nominantur : qui naturæ archana
ꝑſcrutati excellentes euaſerunt:quia non præſtat ſapientiam
paruulis tuus ꝓpheta aut tua lex: cuius fundamentū uoluptas
& tutela gladius:Inter nos uero liberaliū artiū ſtudia admodū
florent.Legit̃ publice philoſophia : & audit̃ in ſcholis theolo
gia:nullum doctrinæ genus prætermittit̃.Gymnaſia litterarū
in plurib⁹Italiæ ciuitatib⁹ clariſſima reperiunt̃:nec trās alpes
in hiſpania,& in Gallia:nec in germania & ī Britānia collegia
deſunt uirorū excellentiū:qui ſapientiā præſtant paruulis.Eſt
enim ingens chriſtianorū cura:ut indocti erudiant̃:& ueritatē
intelligant in noſtra lege:quæ nunquā mentita eſt diuinitus
compræhenſam.At legifer tuus non modo mentit̃:ſed leuiter
ſed indocte:ſed imprudenter:ſed inſipide mentit̃: & ſibiipſi
ſæpe contrarius eſt : quéadmodum ſuæ legis inſpector plane
intelliget. Innumerabiles ſunt eius ineptiæ & aniles fabulæ
& pueriles nugæ: de quibus libet hic pauca referre:quæ de cæ
teris iudicium præbeant. Exponens Mahumetes capitulum
Alchorani, quod dicitur filiorum Iſrael : in hanc ſententiam
loquitur : Sit laus ei : qui ſeruum ab oratorio quod eſt helca
rara ipſa eſt domus. Meſche uſque in oratorium ſanctæ do
mus Hieruſalem nocte una tranſtulit: circa quam benedixi
mus deum : O uos homines audite : & intelligite.Cum abii
á uobis : uenit Gabriel ſero poſt pſalmodiam ueſpertinam :

Hera Macomette al Hugal

Quæ ultima eſt:& ait:O Mabumetes iubet deus ut ſe adeas: Cui reſpondi & ubi eum uiſam? Et ait Gabriel ubi ipſe eſt:& iumentum illico adduxit magnitudine inter aſinum & mulũ: Elberail uocant humanæ uocis capacẽ: & una non amplꝰ hora iter egi annoꝝ qnquegintamilliũ: & ait Gabriel aſcende ani mal:& ito ad ſanctã domũ. aſcẽdere uolentẽ fugiebat iumẽtũ. At iuſſum ſtare: qa Mabumetes aſcenſurus eſſet: nunquid ac ceiſitus eſt inquit. Et reſpondente Gabriel accerſitũ eſſe: non ſinã addidit: niſi pro me deum rogarit. Obtuli præces deo meo pro iumento: quod me inſidente ſuaui greſſu inceſſit ponens ungulã pedis anterioris in orizonte ſui uiſus & minori ſpatio q̃ ictus impleret: oculi ad ſanctã domũ pueni? Comes aderat Gabriel: qui pduxit me ad domũ ſanctã in Hieruſalẽ & uicinã ruptam: dixitq; deſcende: quoniã ex rupe in cælũ aſcendes: & colligato illic iumento portauit me humeris ſuis in cælum: & cum applicuiſſemus ad cælũ mundi, & ad portas eius: pulſauit Gabriel: & quæſitũ eſt: qui eſſet. Gabriel ego ſum: & iterum quærenti quis tecum adeſt. Reſpondit Mabumetes: & ſubdit Ianitor nunquid uocatus? & ait Gabriel uocatus: & aperta eſt porta. Vidi angelos bis genua flectẽtes: oraui ꝑ eis: & accepit me rurſus Gabriel: & uexit ad ſecundũ cælum: & fuit diſtantia inter cælũ & cælũ q̃tum eſt iter quinquaginta annoꝝ. & ſicut in primo cælo pulſatũ: dicit & reſponſum pari ſolemnitate ad ſeptimũ uſq; cælũ ꝓcedit æquã cæloꝝ diſtantiã ponens: & ait in ſeptimo cælo uidiſſe ſe angeloꝝ populum: & longitudinem angeli cuiuſq; inſtar mundi fuiſſe & aliquoꝝ mille uicibꝰ extẽ ſiorem: & inter eos unũ aliquẽ inueniſſe: cuius ſpecies centena mille millia eſſent capita: & in quolibet capite totidẽ ora: & in quolibet ore totidẽ linguæ: quæ ſeptingentis mille millibus idiomatibus laudabant deũ: & rurſus alteꝝ angelũ offendiſſe: qui fleret: & quæſiuiſſe cauſam flætus: & cum ille dixiſſet cul pas eſſe: orauit pro eo & addit. Tunc commendauit me Gabri el alii angelo: & ille alii: donec fui in conſpectu dei: & tribu nal eius adhæſi: tetigitque me manu ſua deus inter humeros

& frigiditas manus eius peruenit uſq; ad medullas dorſi mei.
his nugis atq; deliramentis implet Mahumetes aures populi.
Sed audiamus alteram fabulam in libro : cui titulus eſt de
doctrina Mahumetis . Duo angeli nominantur Arothes , &
Marothes: quos ille aſſerit iuſſu dei in terram deſcendiſſe : ut
genus hominum regerent: atq; inſtruerent. Tribus mandatis
acceptis. Nequaquã occiderent: alterũ nequid iniuſte dicerẽt.
Tertium ne uinum biberent. Cum aliquandiu rexiſſent: & iam
ex toto orb e ad eos iudicia deuoluerentur : Mulier quædam
decenti forma & omnium pulcherrima aduerſus maritũ ſuũ
cauſam agens: Iudiciũ ab eis petiit: atq; ut fauentes haberent
iudices: ut apud ſe prandium habeant: multis precibꝰ inuitat.
Non abnuunt angeli. Comparatur ſplendidũ conuiuiũ: epulas
& pocula mulier ipſa miniſtrat. Apponunt̃ fercula multiplicia:
& cum his uinum, quod cum ang eli recuſarent: inſtante ſæpiꝰ
muliere & multas adiiciente blandicias tandem biberunt : &
ebriati uino in hoſpitam incaluerunt : eiuſq; concubitum
poſtularunt. Spon det mulier ea condicione ut alter eorũ aſcen
ſum in cælum oſtenderet: alter deſcenſũ. Placet condicio illa :
ut iter didicit. mox aſcendit in cælũ relictis atq; irriſis ãgelis:
quam deus re cognita inter ſydera collocauit : cui lucifer eſt
nomen: Angeli ad iudiciũ reuocati cathænis ferreis in puteo
profũdiſſimo religati ſunt uſq; in diem iudicii permanſuri :
cum elegiſſent in hac potius uita, quam in altera plecti . hæc
ſapientia Mahumetis quã docet paruulos. hæc eius theologia:
hæc doctrina diuinitus reuelata . Mira hominis audacia ne
dicamus ſtulticiam ſeu dementiam. Quot ſunt in his fabulis
deridenda ſopnia? Non obiurgamus iumenti uerba quando &
aſinam ſacræ litteræ locutam ꝓdiuit: & gentiles bouem. Sed
quid eſt quod una hora iter q̃nquaginta millia ãnoꝝ ꝑgitur?
Metire hæc & cogita an corpori nondum glorificato id poſſit
accidere: quo iuit: ubi fuit: quid circuit: non adhuc cælum aſcẽ
derat : quibus in locis tantum ſpatii peragrauit : nec iumen
tum eum tulit. Quis tulit eum? unde uenit? quomodo uenit

Alia Macometti fabula. Arotes & Marotes Angeli

Nihil hoꝝ dicit.quid peccauerat: iumentū præcibꝰ ut egeret?
cui non eſt lex alia niſi naturæ & illi paret? Quid oſtiarius in
cælo collocatus rogamine Mahumetis egebat? At non ſatis
felix erat? fortaſſe altius cupiebat aſcendere? tanq̃ non ſit illic
ꝑfecta omniū beatitudo: & regnet adhuc ambitio. Diſtantiam
cæloꝝ oſtendit: & ſphærarū quanta ſit craſſitudo: demonſtrat
qngentorū annorū iter ex cælo in cælū ponit: & parē omnium
ſpiſſitudinē. Quid hoc quis credat? gentiliū fabulis ſimile ſop
niū eſt. Aiunt illi Dionyſiorū quēdam Caidū geometriæ ſcien
tiæ nobilem in patria ſenectā die obiſſe: ꝓpinquas funus eius
duxiſſe: ad quas pertinebat hæreditas. has cum ſecutis diebus
iuſta pagerent: inueniſſe in ſepulchro eius epiſtolā Dionyſio
dori nomine ad ſuperos ſcriptā: quæ diceret eum á ſepulchro
ad infinitā ꝑueniſſe terrā: eſſetq́ʒ illucuſqʒ quadraginta millia
ſtadioꝝ. Nec defuerunt geometræ ut Plynius ait: qui interpre
trarent ſignificare epiſtolā á medio terraꝝ orbe miſſam: quo
deorſū á ſūmo longiſſimū eſſet ſpatiū; & idem pilæ medium,
ex quo conſecuta cōputatio eſt: qui circuitū pilæ id eſt totius
pilæ ambitū ducenta quinquagintaqnqʒ millia ſtadiorū pronū
ciaret. Sed armonica ratio, quæ cogit reꝝ naturā: ſibiipſi con
gruerunt: eodem Plynio teſte: addit huic ſtadiorum menſuræ
ſeptemmillia Heratoſthenes huiuſcemodi reꝝ ſollertiſſimus
indagator uniuerſæ terræ ducentoꝝ qnquagintaduoꝝ milliū
ſtadiorū prodidit. Hipparcus paulominus xxviiii. adiecit. Repe
riuntur aliorum ſententiæ admodū diſſonæ: nec in hanc uſqʒ
diem mortali cuipiā ſatis exploratā credimus terræ menſurā:
cuius neqʒ ſeptentrionē, neqʒ meridiē uerſus cogniti fines ſūt.
At tuꝰ legifer maiora concepit aīo: qui tanq̃ cælū aſcenderit:
qngentoꝝ annoꝝ itinere diſtare cælū á cælo ꝓdidit: quoniam
tanta eſſet craſſitudo ſphæraꝝ: hoc idē aſſeruit Raby Moſes he
bræꝰ gēere philoſophꝰ: q apud ægyptios claruit. Ac philoſophi,
quos noſtri ꝓbāt: nō hoc ſentiūt. nec Ptolemæꝰ alexādrinꝰ aſtro
nomoꝝ facile princeps de craſſitudine lunaris ſphæræ cū tua
lege concordat: in qua iter annoꝝ Sexagintanouem & aliquoꝝ

heratoſthenes
hipparcus.

menſium ac dierum poſuit millibus paſſuum uigintiquinq; ſeu ſtadiis ducentis pro quolibet die computatis . Alii uero aſtronomi,qui hæc diligenter indagauerunt : ſphæram ſolis pluſquam ſexcentis uicibus ſuperare lunarem tradiderunt . Rurſuſq; martis ſphæra, quæ ſole altior eſt: & longe maioré habet ambitum: ſpiſſitudine tamen multis uicibus ſuperari . Improbum humanæ mentis auſum uerum ita ſubtili argumé tatione compræhenſū,ut pudeat aliquos non credere:Plurimi hæc incerta reſpuunt: Tuæ legis latori fortaſſe credédū fuerit: non quia illic angelo bono deferente conſcenderit : ſed quia cum peruerſo occiderit : quod ſi hac de cauſa fidem expetit : Credimus:alioquin cum ſacra ſcriptura dicimus cælum ſurſū: & terra deorſū: & cor regis inſcrutabile é: Sed alia ꝑcurramꝰ : angelos mundo maiores ſe uidiſſe affirmat: Eos deniq; corpo reos:ſi mundo maiores angeli ſunt.Neceſſarium eſt aliquam eorum parté extra mundū eſſe. At philoſophi mūdi circūflexu omnia contineri dicunt : neq; quicquam exterius eſſe . Tuus legifer quando aliquid ſolito plus abbibit:ſopore deditꝰ quid quid ſopniauit: pro uero rettulit: & omnia ſibi licere putauit: quo errore & angelos corporeos & peccare & egere uenia & ſe rogaſſe pro eis dixit.Simili ſopnolentia tactum ſe ſuꝑ hūeros affirmauit māu dei:cuiꝰ gelu ad dorſi medullas penetrauerit: quæ omnia ſuperiꝰ cōfutata ſunt:quid illud patienter audiat: qđ angeli dei uino íebriati ſpecie mulieris decepti concubitū eius appetierunt: quæ iter cæli edocta ad conſpectum magni dei peruenerunt: & honore accepto inter aſtra locum obtinue runt : angeli poenas dederunt : atque idcirco uinum homini interdictum : qui tanti mali cauſa fuerit? Commemorat tuus legifer hæc: & tanquam ex penu dei recepta hominibus incul cat. Vide quam grauiter,quá uero , quam perite loquitur poe tarꝝ figmenta: quæ pueris leguntur : inter archana legis inſe rit. Pueri noſtri non ſine riſu audiunt : cur raptæ in cælum foeminæ referuntur : & in aſtra commutatæ : quæ maior & minor urſa uocantur . Pigri circa ſarrhaca bootæ lucentes .

Credimus pro tua ſapientia te iam paruifacere atq; contĕnere tuæ legis figmenta. Sed miraris uæhemĕter:quod in dies aliq relicto dogmate chriſtiano ad tuũ migrãt: & aſſerentes iniquã noſtram legem amplexi tuam circuncidunt: & tuis initiantur ſacris: & qui trinitatem prædicabant:nunc deteſtantur:& qui chriſtum cruci affixum colebant & laudabant:nunc derident. Sunt qui hoc agunt: non dubitamus. Sed quinam homines? aut libidinis ſerui,aut ambitionis: & quibus nullus erat loc? in noſtra lege: ſcripti á nobis & eiecti tanquam uilia & ĩutilia mancipia ad te tranſierunt : nec tamen illos inextinguibilis conſcientiæ uermis rodere ceſſat. Quod ſi poſſes eorum intro ſpicere corda : intelligeres proculdubio eos aut uitæ futuræ ſpem nullam habere: aut admodum eſſe anxios: quia fontem aquæ uiuæ relinquerunt Chriſtũm Iheſum: & neſciunt : quo pacto redeant maius ſuum peccatum exiſtimantes , quam dei miſericordiam.Sed quid miraris:Si ad opes conſequendas,ad uoluptates exhauriendas non nulli tuæ legi ſe ſubiiciunt?non eſt hoc nouũ neq; dignũ admiratione.Idẽ quoq; & ſarrhaceni faciunt: qui ſæpe ad uos migrant.Illud eſt memorabile:Illud ſtupendum : Illud magnope cælebrandum:qđ tot millia popu lorum chriſtiano inſignita nomine ſub tuo imperio degunt : grauia tributa pendunt:nunc liberis priuant̃:nunc coniugib? opprimuntur:duriſſima ſeruitute lacerantur .Vexantur mille modis: nec tamen chriſtianæ legi renunciant. Quod ſi tuam acciperent:mitius ferrent imperium:fierent liberi:honores & opes ſperare poſſent.Sed malunt tollerare ſeruitutis iugum & in ſquallore ac miſeria uiuere : quam chriſtum negare . Hoc ſtupendum eſt & diuinum opus: & quod te præcipue mouere debet:non qđ pauci ab noſtra lege aberrent:ſed qđ tam multi in ea pſeuerent:& tãta ſit uel in aduerſis conſtantia:miraculũ eſt:facit hoc bonitas legis & ſecuritas æternæ gloriæ : quam nemo ſapiens præſenti poſtpoſuit .Quid tu hic dices? Quod contra hiſcere aut mutire poteris ? Vera eſt chriſtiana lex ex utero recepta Moſaicæ ex prophetis, ex diuinis oraculis Deus

auctor eius eſt:filius dei eam tradidit : ex ore dei manifeſtata eſt.Pura eſt & nitida & ĩmaculata & ſãcta & perfecta ex omni parte:nullam habet rugam:nuſquam deficit:nuſq̃ claudicat: in ea,qui quærit:inuenit.qui petit:accipit:& pulſanti aperiet̃. Ipſa eſt fons clæmentiæ:iuſticiæ culmen:pietatis ſpeculum : manſuetudinis & miſericordiæ plena:pro ea martyres ĩnume rabiles ſunt occiſi . Senes,iuuenes,pueri, matronæ, uiduæ, uirgines, innuptæ , puellæ crudelia carnificum non expauere tormenta.Scientes beatos eſſe mortuos:qui moriuntur in do mino.Permittim? ſigna & prodigia:quæ certitudinẽ chriſtia næ legis oſtentant.Quis uiros cõmemorare queat:& chriſtia no genere diuini & humani iuris excellentiſſimos ꝓfeſſores uera mundi lumina ſcientiæ fontes:qui uſq; ad mortẽ in fide chriſti perſeuerantes præclara uolumina ædiderunt:quæ tanq̃ ſydera quædam doctrinæ humanas leges illuſtrant.Et quænã ullo in loco lex eſt:quæ alterum habeat Auguſtinum : alterũ Hieronymum:alterum Ambroſium:alterum Gregorium . & ne græcos prætereamus : quem religioſum uirũ unq̃ habuit: qui Origeni comparari poſſit : quanuis hic in plæriſq; locis errauerit ? Quis Iohanni chriſoſtomo exæquabitur ? quis magno Baſilio?quis Cyrillo?quis Euſebio? quis Gregorio na ziãzeno? non ſufficeret dies : ſi numerare pergimus illuſtres noſtræ legis doctores ſiue uiuos,ſiue mortuos : quanuis non ſunt mortui:ſed nunc maxime uiuunt : & tanquam ſtellæ in firmamento lucẽt:qui fidẽ ſacratiſſimæ trinitatis elucidarũt. Quid dicemus de religioſis domibus:in q̄bus angelica dicit̃ uita:& aſſidue pro peccatoribus effunduntur preces domino: nec unq̃ ceſſant laudes ac pſalmodiæ ? Benedictus Miſienſis apud nos multorum monacorum doctor & pater extitit; apud græcos magnus Baſili? ſecu ti ſũt,Bernard? abbas clareuallis, & Bruno:qui Cartuſiam inſtituti . Quottidie ſanctorũ uiroꝝ apud nos augetur numerus . ædificantur ſancta monaſteria . renouantur ſancta inſtituta / Quos fructus ædidit ſeraphicus Franciſcus eximi? pauꝑtatis amator in umbria,quæ eſt Italiæ

paꝛis: natus. quot eũ diſcipuli ſecuti ſunt. quot ſub eius regula ſanctiſſimi uiri floruerunt. Antonius patauii iacet miraculis clarus. Bernardinus ſenenſis in aquila: quẽ noſtra ætas quaſi alteꝝ Paulum prædicantẽ audiuit. Nicolai liritani extant opa: quæ omnes admirant̃. Dominicus in extremis hiſpaniæ natꝰ oris quaſi alius ueſper emicuit: qui nouum quendã ſanctum & nitidum uiuendi morem ſuis auditoribus tradidit: & prædicatoꝝ inſtituta regula uniuerſum luſtrauit orbem. Multi ex diſcipulis eius clariſſimi euaſerunt. Sed præcipua eſt magni Alberti fama: qui nullũ doctrinæ genus ignoraſſe creditus eſt: nec minor eo Thomas aqnas fuit in litteris: & ſi maior extitit in ſanctitate: claruit & noſtro ſæculo ſub eadem regula Vicentius hiſpanus: quẽ noſter anteceſſor inter ſanctos chriſti confeſſores rettulit: & in ordine diui auguſtini Nicolaꝰ Tholẽtinas pauloante inter cæleſtia relatus ſanctorum agmina. Noua in dies prole floreſcit noſtra religio. Quod ſi non deſunt etiam cõciliatores uiri ſancti deo accepti, & uirgines ĩmaculatæ præcibus aſſiduis diuinã iram auertentes. nec timemus diuinam deeſſe protectionẽ tantis adiuti patrociniis. Tu ergo Princeps nobilis, q non es rationis incapax neq; ingenii obtuſi: collige: quæ diximus: & conſerua in mente tua: & conſule tibi & tuæ genti: & noli eſſe incredulus ſed fidelis. Relinque tenebras: & lucẽ ſequere. Intelligis quo pede claudicat tua lex: & quantis ſcatet erroribus: & q̃ procul ã ueritate recedit: & qđ non eſt in ea ſalus nouæ & antiquæ legis inimica. Intelligis quã ſolida eſt euangelica doctrina: quã uera: quã ſancta: quã mũda & immaculata. & quæ tandẽ iter in cælũ oſtendit & non alia. Intelligis, ſi uerba noſtra memoriæ tenes: qđ trinitas in unitate: & unitas in trinitate colenda eſt: neq; altera contradicit alteri. Intelligis quonã modo pater filium æqualẽ ſibi genuit: & quo modo ã patre & filio ſanctus procedit ſpiritus: q eſt caritas & amor: Et ſimul colendus ẽ: & deus eſt: & quod filius pro noſtra ſalute incarnatus mortem tulit: & ſpoliato inferno tertia die reſurgens quadraginta diebus cũ diſcipulis cõuerſatus aſcẽdit

Thomas Aquinas

hortatio ut relinquat Macomettum & Xpo adhereat.

in cælum:ſedetq; ad dexteram patris uenturus in fine ſæculi iudicare uiuos & mortuos : quo facto mali perpetui poenam ignis ſubibunt: boni æternam beatitudinem conſequentur : non in carnalib⁹ deſyderiis,non in cubilibus aut ĩ pudiciciis: ſed in dulcedine mentis & caritate chriſti: quæ ſuperat omnẽ ſenſum. Ante omnia uero monſtratum eſt non poſſe te aſſeq inter Chriſtianos gloriam & potentiam:quam uideris optare maxime apud europes & occidentales populos:dũ tua in ſecta perſeueraris. Quod ſi uelles chriſtianis initiari ſacris :magnã tibi ſpem fecimus & potentiæ & gloriæ. Memento igitur uerborum noſtrorum: & accipe fidele conſilium. Sume baptiſmũ Chriſti & lauacrum ſancti ſpiritus . Amplectere ſacroſanctum euangelium:& illi te totum committe: ſic tuam animã lucrifacies. Sic turcorum populo bene conſules: ſic tuæ cogitationes adimpleri poterunt: ſic tuum nomen in ſæcula celebrabitur . Sic te omnis Italia,omnis Europa demirabitur. Sic latinæ te litteræ: ſic græcæ: ſic hebraicæ: ſic arabicæ:ſic omnes barbaræ celebrabunt. Sic nulla ætas de tuis laudibus conticeſcet . Sic pacis auctor & fundator quietis appellaberis:ſic te turci animarum ſuarum repertorem & chriſtiani ſuæ uitæ conſeruatorẽ uocabunt:Syrii,ægyptii,libyes,& arabes:& quæcũq; ſunt aliæ gentes extra chriſti caulas aut his auditis tuam uiã ſequent̃ : aut tuis chriſtianis armis paruo negotio domabuntur . Et ſi noluerint ſe totum ſocium in noſtra lege habere: experiuntur dominum in ſua . Nos te iuuabimus & omniũ eoꝝ aſſiſtente diuina gratia legitimum principem. Nec ſunt:quæ tibi cum baptiſmo præmia ꝓmittuntur. his te bonis diuina pietas ꝓcul dubio cumulabit obſequentem euangelio. Quod ſi reſpueris conſilia noſtra : peribit tanquam fumus tua gloria:& tu more hominũ reuerſus in cinerem: totus moriere.

finis . m z

Pii Secundi, pont. Max. ad nobilē uirum Paſqualē Malipperiū ducē, & conſiliū rogatoriū Ciuitatis Venetiaꝶ epiſtola octaua.

Ius Epiſcopus ſeruus ſeruoꝶ dei Dilectis filiis Nobili uiro Paſquali Malippærio Duci, & conſilio rogatorū Ciuitatis Venetiaꝶ ſalutē & apoſtolicā benedictionē. Romæ cum eſſemus: promiſerunt nobis Oratores ueſtri, cum primum hic conſtitueremur: legationem ueſtram affuturam. Idem litteræ ueſtræ ad nos & alios miſſæ ſæpius affirmant. At tertiū Mantuæ iam agimus menſem: & nemo ueſtro nomine apparet. Scripſimus: nunciū miſimus: diuerſis uos modis excitare conati ſumus: ut legatio ueſtra quāprimū ueniret. Fruſtra omnia ceſſerunt. Adſunt hic oratores omniū ferme nationū. Rogant: ut rem aggrediamur: pro qua cōuenimus. Coepiſſem⁊ iam pluribus diebus tractare: ſi affuiſſent ueſtri. Non adſunt: nec ſcimus: cur tam diu differant. Si agerem⁊ de aliquo noſtro cōmodo, aut de aliqua re: quæ uos non tangeret: non miraremur: Neq; enim aliena curare homines ſolent. At nunc ueſtra res agitur. Libertas & omnis ſtatus ueſter in periculo eſt: niſi Turcorum conatibus obuietur. Albani feſſi ſunt. Pelopōnenſes uiribus exhauſti. Raſciani & Boſnenſes ad turcos defecere. Soli Hungari arma tenent: hoſtibus reſſiſtūt. Verum hi quoq; paulatim deficiunt. Sunt inter ſe diuiſi & multis belloꝶ calamitatibus afflicti: niſi adiuuentur: perſeuerare non poſſunt. ſi ſuccūbunt: aut aliquas cū hoſte condiciones accipiunt. Vos primi eſtis: quos arma turcoꝶ arripiant: in uos omnis hoſtiū impet⁊ caſurus eſt. nec uos foedera iuuabunt nec pacta: fides infidelē hoſtem tenebit. non latent iſta uos. Cur ergo diſſimulatis? cur oratores non mittitis? Sunt: qui uos excuſant: quia timetis mittere priuſq̄ res huius conuentus ſolidæ ſint: ue ſi deficiant conat⁊ noſtri: uos poenas detis: q̄ ad nos miſeritis. En animū rei publicæ quæ ad romanum pontificem legatos mittere non audet: & ubi ueſtra magnanimitas? ubi altum cor? ubi memoria reium: quas ueſtri progenitores pro religione magnifice

geſſerunt? Siccine pgitis? quanto maiores ditiores potẽtiores factι: tanto remiſſius fidem chriſtianã tuemini. Non meruit hoc de uobis chriſtus deus uester & noster: qui uobis proſperitatem magnam uſq; in hác diem largitus eſt. Gratos uos eſſe deceret & attentiſſimos ad iuuandã religionẽm. Non excuſatˇ hic timor uester: norunt omnes quantũ ualetis: nec dubitant: uos, ſi uelitis: ſolos ſufficere ad expellendos Europa turcos. Quanto magis animo pleni eſſe debetis: cum ſedes apoſtolica uobiſcum ſit: cum Hungari arma conferant: cum Cathelani, Siculi, Burgundi, Sabbaudienſes, Mediolanenſes, Ferrariẽſes, Florentini, & omnis ferme Italia auxilia polliceatur? An non iſti ſufficiunt ueſtris iuncti armis turcos delere? Dicetis non nobis conſtare de tot auxiliis. non conſtat: quia non mittitis: nec uultis cognoſcere quid alii offerant: neque cognoſci quid offeratis. Loquimur uobiſcum aperte: ut in tanta re decet: Dolemus ueſtri cauſa. uidemus in negotio hoc non parum honori ueſtro derogatum iri. Diliximus ſemper rem publicã ueſtram & diligimus: & ſi qui aliter uobis ſuadent: mendaces ſunt. neq; uos, neq; nos amant quærentes diſſidia & publica mala hoſtes ueritatis & chriſtianæ fidei pſecutores: Nos nunquam cogitauim? aliqua: quæ rei publicæ ueſtræ aduerſa eſſẽt. Sed ſtatum & gloriam ueſtram magnificare quæſiuimus: & quærimus uobis uolentibus: ſed impeditis uolũtatem noſtrã tam diu tardantes ad nos mittere: cum nulla ſubſit excuſatio legitima: & enim, ſi ut aliqui aiunt: oratores ueſtri differunt: donec melior efficiatur Mantuanus aer: nimiæ ſunt deliciæ ueſtrorum ciuium: q illa præferre nequeunt: quæ ſenex patitur Romanus pontifex: quæ debiles Cardinales tollerant: quæ nobilis Dux cliuenſis, & tot regum & principum Oratores paruifaciunt: ut reip. conſulant. Male res habent: quando in ciuitate non ſunt: qui pro communi utilitate mortem ſubire parati ſunt: & quomodo ibunt ad bellum pro tutela fidei: qui Mantuam ĩtrare formidant. Credite uiri ueneti: qui prudentes eſtis: & uerba cogitationeſq; hominũ etiam abſentiũ penſitare

m 3

ſoletis: non deſunt multi: qui nomini ueſtro detrahunt: alii uos pluris Turcos, quam chriſtianos facere dicunt. Alii uos ſolum mercimonia curare: & opes ac lucra mundana quærere: fidem & religionem paruipendere murmurant. Dolemus de uobis & ueſtra potenti ac nobili republica uulgari. Excuſam9 uos: quantum ualemus. At ultra ueſtrā mittendi huc moram ferre non poſſumus. Vocauimus omnes potentatus Italiæ: adſunt ex regno Siciliæ legati. Filius ducis ſabbaudiæ prope diem aderit. Duces Mediolani & Mutinæ, uti confidimus: intra octo dies uel decem aderunt. Idem putamus de oratorib9 florentinorum: ſolum de ueſtris dubii ſumus. At cum uelimus ſine ulteriori mora in kalendis ſeptembris proximi negotia, pro quibus uenimus: aggredi: & illis finē imponere: hortamur uos: ne amplius legationem ueſtram ſuſpendere uelitis. Sed mittite cū pleno mandato: & facite ut bonos decet chriſtiāos. Imitemini progenitores ueſtros: qui magnas ſæpe claſſes armarunt pro teſtamento dei: & magnas ex hoſte uictorias reportarunt. Si miſeritis: & ea facietis: quæ de ueſtra deuotione confidimus: inuenietis Pium Pontificē non minus rei ueſtræ affectum, quam aliquis unquā fuerit prædeceſſorum noſtrorum. Inuenietis nos ardentes in hoc turcorum negotio: inuenietis præſulem: qui ueſtræ gloriæ, ueſtriq; commodi procurator erit: nec unquam uos deſeret. Quod ſi negligetis: noſtriſq; uocibus reſiſtetis quanuis inuenti: cogemur tamen in hoc conuentu reſiſtentiam ueſtram accuſare: atq; in medium adducere & præterita & præſentia. Ipſe etiam conuentus quin & ipſe maximus atq; optimus deus inter nos & uos iudicabit. Cognoſcentq; omnes gentes, omnes tribus & linguæ, quia per nos non ſtetit: quo minus religioni & fidei chriſtianæ turcorum inſultus patienti bene & ſalubriter conſuleretur. Et uos fortaſſe auxilia, quæ nunc ſpernere uidemini: ultro requiretis: neque inuenietis. Quod deus pro ſua ſumma pietate dignetur auertere: & in cor ueſtrum ponere ut progenitorum ueſtrorum ueſtigiis inhærentes ea faciatis: quæ nos cupimus:

& quæ infelices hungari & alii christiani turcis uicini erectis in cælũ manibus ex uobis petunt. Datum Mantuæ anno incarnationis dominicæ. Mccccl ix Octauo kalendas Septembris. Põtificatus noſtri Anno primo.

Quæ ſupraſcripta ſunt: noſipſi dictauimus: ut intelligeretis nobis eſſe cordi: quod requiritur. Si obedietis eccleſiæ matri ueſtræ: addetur gratia capiti ueſtro, & torques collo ueſtro. Si minus: cogemur in hoc celebri conuentu prouidere nequid detrimenti reſpublica chriſtiana per ueſtram uel contumaciam uel negligentiam patiatur.

Pii Secũdi, pont. Max. epiſtola nona ad Fredericũ imperatorẽ ei ſuadens ut officium capitaneatus ſibi commiſſum potius impartiatur Albertho Marchioni brandeburgenſi, quã alteri.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio Frederico. Ro. Imperatori Auguſto ſalutem & apoſtolicã benedictionem. Occupationibus impliciti perpetuis ac difficillimis non tamẽ grauamur ad te ſcribere: cuius memoria nobis dulciſſima eſt: ut cuius extant in nos immortalia benificia: & ingratiſſimi eſſemus: ſi tuis prouocati litteris nõ reſcriberẽus. Quæris ex nobis quo modo te habere debeas circa officium capitaneatus tibi commiſſum: non eſt noſtrum Mineruam inſtruere. Tuipſe optime noſti: quæ dignitati incumbant tuæ: & neceſſitatem fidei uides: & periculum, in quo eſt chriſtiana religio: non ignoras. Vtere ingenio tuo: & omni arte nitere: ut nomini & auctoritati tuæ ſatiſfacias: habes conſiliarios uiros prudentes: utere eorum conſiliis. Erit apud te legatus noſter Beſſarion Cardinalis nicænus nõ rudis homo: Ipſius quoque uocem audire poteris: triplex cura urgere te debet: Prima ut pacem nationis tuæ perquiras: Secunda ut cum Hungaris uel pace uel induciis recõcilieris: Tertia ut exercitus cogatur quam maior fieri poteſt: His actis expeditũ ad reliqua patebit iter. De ſubrogando capitaneo, qui tuas uices ĩpleat: ſi

quæras iudicium noſtrum: multi, ut nobis uidetur: apti ſunt huic muneri in tua natione: Eſt Albertbus germanus tuus: eſt Fredericus comes palatinus: eſt Vilbelmus dux Saxoniæ: eſt Lodouicus dux bouariæ: eſt Albertbus marchio brandeburgenſis: eſt & Carolus badenſis: Omnes bi digni ſunt noſtro arbitratu: Verum experientia rerum ætas: auctoritas: ſollertia: felicitas quoque apud Albertum marchionem maior eſſe uidetur: & nos in bunc inclinamur magis. Si qd tamen tibi aliter uidetur: conquieſcemus iudicio tuo: nulla nos urget ratio niſi chriſti caritas & fidei defenſio. Poteris cum legato noſtro conferre aut nobis reſcribere. In omnem euentum ſcias nos tuū in bac parte iudicium ſecuturos & miſſuros uexilla eccleſiæ cui uolueris. Tantum fac: ut magno animo res ſumatur in manus & executioni detur: Sic enim deus te & filium tuum Maximilianum, quem filium noſtrum exiſtimamus: felicitabit: & in boc, & ī alio ſæculo bona tuæ manſuetudini tribuet. Quæ acta ſunt bactenus per Cardinalem ſancti angeli in tuā moleſtiam: nobis quoq; moleſta fuerunt. Scripſimus ei ſæpe numero: & actiones ſuas repræbendimus. noſti bominem: Nō eſt: qui facile ſua ſententia dimoueatur: tollerandus eſt potius quam irritandus. Paulatim melius diſſoluetur nodus: quam truncabitur. babet auctoritatem in regno Hungariæ & inter Cardinales babet amicos: & fama eius celebris eſt tota italia. Si eum modo reuocaremus: timemus ſcandalum. Hungari fortaſſe aliquod inſigne malum molirentur: & ipſe indignat⁹ poſſet accedere ad nouitates: nec deeſſent: qui dicerent nos colludere in facto Turcorum & mentem babere non rectā: & nos tuarum ptium fautores aſſeuerarent. Tutius eſt tollerare ad tempus & ꝓuidere ne noceat. Miſimus Nicenū Germaniæ legatum: qui temperabit omnia: & tibi aſſiſtet: & illi non erit facultas nocendi: quanuis putamus: neq; nocendi illi uoluntas ē: qui alioquin te diligit: in bac re bungari ea tecum diſſentit. Credito nobis: Non expedit modo eum reuocare: Sed cogitabimus in tempore quid rebus conducat: & ſtudebimus bonori

tuo:necq; permittemus tibi nocumentū fieri. Vale. & perſuade tibi habere pontificem: qui tui & tuorum curam gerat. Datū Senis die vi. Februarii. Mccccl x. manu propria & raptim.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola decima ad ducem Mutinæ eū increpans & mandans ſub excōmunicationis poena ut aſſignet procuratoribus apoſtolicis facultatem exigendarum decimaꝝ uigeſimaꝝ & trigeſimaꝝ ĩ oĩb⁹ locis ſuæ diciõis & territorii.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei Dilecto filio Borſio duci Mutinæ ac Ferrariæ ꝑ ſancta Romana eccleſia ĩ tẽporalibus Vicario ſalutẽ & apoſtolicã benedictionẽ. Nunq̃ fore putauimus: ut ea nos ſcribere oporteret: quæ cẽſurã aut obiurgationẽ in te aliquã præ ſe ferrent: nam cũ baptiſmi gratia & chriſtianus character filium te nobis fecerit: Ferrarienſis uero uicariatus ſubditum præbuerit: prius ſtellas, ut ita loquamur: e cælo caſuras quodammodo, & elementa quæq; confuſum iri credidimus: quã te ſuperbiæ ſpiritũ aſſumẽtem aduerſus matrem tuam. Ro. eccleſiam poſſe recalcitrare. Huc acceſſerant blandiſſima uerba: quæ tum per oratores, tum per teipſum ad nos ſæpenumero habuiſti: in qs omnẽ reuerentiã & ſubiectionem pollicebaris. Vultum alacrem ac iucundum præferens: ſed facis longe aliter, quã putauimus: nec tuæ uel dignitati uel nobilitati reſpondes. fefelliſti ſpem noſtram & iudicium: quod multi de te fecerunt: erroneũ oſtendiſti. Cum dolore iſta referimus: ingratũ te deo exhibes: qui te maximis & ſingularibus donis ac gratiis cumulauit. Indigna refers eccleſiæ romanæ præmia: quæ tibi nobilẽ & prædiuitẽ prĩcipatum commiſit. Contemnis matrẽ tuã: & aduerſus fratres tuos præparas ſcandalũ. Rebellionis erigis cornua: & illũ imitari uelle uideris: qui ait: Ponã ſedẽ meã ab aquilone: & ero ſimilis altiſſimo. Nam quid aliud eſt Romani Pontificis mandata contẽnere: quam nullũ uelle in terris ſuperiorẽ habere? Dices qd commerui? quid egi? qd peccaui? ĩ quo ſuperbia mea oſtẽſa

eſt ? Multa & magna ſunt fili : quæ tuam contumaciam & rebellionem oſtendunt. Omittimus quāta molitus es in Franciſcum olim Ferrarienſis eccleſiæ præſulem : quem diu contra iuſſiones noſtras longe á plebe ſua remotum tenuiſti: fructibꝰ ſpoliaſti : contumeliis affeciſti : Et quanuis poſtea prouentus ſibi reſtitui iuſſeris: mille tamen aureos penes te conſeruaſti: & in hanc uſque diem conſeruas . Nec iubentibus nobis , ut redderes: paruiſti. Omittimus: quā feciſti reſiſtentiam: priusq̄ dilecto filio Laurētio rouarellæ nunc electo Ferrarienſi poſſeſſionem traderes eorum beneficiorum : quæ ſibi per obitum Iohānis auriſpæ uacantia contulimus. Omittimꝰ alia multa : quæ longum eſſet enumerare: in quibus mandatorum noſtrorum te contemptorē præſtitiſti. Ad ea tranſimus: quæ ad conuentum pertinent mantuanum. Non ibi de finibus regundis, non de termino moto , non de aqua pluuia arcenda , non de ſepulchro uiolato: ſed de religione ſeruanda , de tuenda fide catholica, de protectione chriſtiani nominis, de ſalute omniū fideliū agebatur: Aduerſus impios turcos auxilia quærebant̄: qui ſacroſanctum euangelium euertere nituntur: qui iam non ex Aſia ſolum & Africa : ſed ex Græcia quoque chriſti legem eliminarunt: Et nunc Hungariam inuadentes ad Italiā petunt aditum: ut per omnem Europam Mahumeteas ſpurcicias īferre poſſint. Rogauimus ne te iuuenem ac ualidum eo proficiſci pigeret: quo nos ſenes ac ualitudinarii pergemꝰ. Neue breuiſſimo grauareris itinere: cum nos longū ac difficile haud ægre peregiſſemus. Reſpondiſti te uenturum: ſi poſſes. Cumq; iam multi ex orbe chriſtiani confluxiſſent : & dilectus filius Franciſcus Mediolanenſiū Dux & oratores regis Siciliæ, Venetoꝝ, Florētinoꝝ, ac ferme ex tota Italia legationes adeſſent: adhortati ſumus ne proferres aduentum . Reſcripſiſti propediem te affuturum . Sed rogatus monituſq; iterū atq; iteꝝ ut uerbis facta coniungeres cū excuſationē aliam prætendere nō poſſes: ad uaticinia confugiſti ac Genethliacos, & aſtroꝝ inſpectores in medium adduxiſti : qui magnum tibi malum impendere

uaticinabátur: ſi Mantuá intra præfinitum quoddam tempus īgredereris .Benigna profecto ſydera quæ tibi & fugienda portenderent. Increpauimus te litteris ac nunciis: q uana ſequeris aſtronomorum iudicia: & anilibus crederes deliramentis. Teq; rurſus euocauimus. Contempſiſti monita noſtra: neq; paternis inſtructionibus præbere aures dignatus es. Sed dum nos Mátuæ legationes orientis & occidentis audimus: dum principū, qui adſunt: conſcilia exquirimus : dum interdiu noctuq; chriſtianæ rei negotia tractam⁹: & omni conatu ſaluare chriſtianá plebem ſtudemus : Tu Ferraria egreſſus quanuis ægrotum ſimulas: Iuuentute circundatus: Padum tamé tranſis: & in Emyliam profectus totos dies in agris aut feras , aut aues agitas: & modo equorum curſu, modo ſagipta cum æqualibus contédis: neq; tectū niſi cum tenebris ſubis. Sic te reipu. ſtudioſū : Sic te religionis & communis boni amantem oſtendis : Ne tamé conuentum chriſtiani orbis prorſus negligere uidereris. Oratores miſiſti præſtantes uiros: qui tuum munus expleret: his mandatum dediſti, ſiue ut aiunt: procuratorium ampliſſimum: quo te ad trecenta uſq; millia auri nummum obligari poſſe uoluiſti: cum res in conſultationem ueniſſent : uiſumq; omnibus eſſet ad bellum contra turcos gerendum magnam uim pecuniæ eſſe neceſſariam. Placuit maiori parti Italorum : qui aderant: clericos per omnem italiam decimas fructuum & reddituum ſuorum beneficiorum: Iudæos uigeſimas omniū, quæ optinerent bonorum. Principes uero ſæculares & omnes laicos trigeſimas quorūcunq; prouentum in tempore á nobis præſcribendo in hoc tam ſanctum, tamq; pium, & neceſſariū opus conferre : Qui ſecus agerent : Anathemate ferirentur . Scripſerunt decretum Principes & legati: qui affuerunt: paucis exceptis . Inter ſubſcribentes etiam oratores tui reperti ſunt: his peractis ſignificaſti nobis te periculum euaſiſſe. Iam enim exitialis hora præteriſſet: & aſtra ſuū te ſaluo pegiſſent curſū: teq; uentuꝝ q̄primū uellemus. Reſpondim⁹ affuturos ꝓpedié ex Germania nobiles principes Sigiſmundum Auſtriæ ducé,

Albertum brandeburgenſem: & Carolū badenſem marchiões: Cupere nos ut cum eis concurreres. Declinaſti mox ſemitam: & ꝑmiſſum pro tuo iudicio interpretatus. Excuſationes longe quæſitas attuliſti: ſpreuiſti nos: & aduentū prorſus denegaſti: hæc feciſti & ſiluimus: putauimus te correcturum mutaturūq; mores. Et quoniam per oratores magna promiſeras: uerbis & ſcriptis fidem habuimus. Certa & ſtabilia eſſe arbitrati: quæ princeps nobilis affirmaſſet. Diſſoluto mantuano conuentu cum occurriſſes nobis in Pado flumine: noſq; tua in naui Bucinatoria excepiſſes: expoſuimus: quæ Mantuæ geſta erant de trigeſimis uigeſimis ac decimis: & an rata eſſe uelles: quæ tui procuratores egiſſent: percunctati ſumus. Cum reſpondiſſes placere tibi omnia. Iuſſimus ut & ipſe decretum ſubſcriberes: paruiſti: & pro tua conſuetudine magnificis uerbis uſus es: quæ nos & duos, quos accerſiueramus, ſancti Laurentii in lucina, & ſancti Marci Cardinales: mirum in modum recrearūt. Credidimus uerba tua ex mente prodire: neq; labia cordi eſſe aduerſa putauimus: ſpe pleni & animo læto á te receſſimus. Cum ſenas applicuiſſemus: & hic aliquádiu ualitudinis curandæ gratia remorari ſtatuiſſemus: procuratores & collectores uiros bonos elegimus: qui apud ferrariam & in reliqua dicioẽ tua Decimas uigeſimas & trigeſimas exigerent: eiſq; litteras apoſtolicas & facultates in eam rem neceſſarias tráſmiſimus. Tibiq; ſcripſimus ad executoris officium demandatum fauori atq; auxilio eſſes. Requiſitus ab eis ut apoſtolicos apices publicari & executioni mandari permitteres. Dixiſti nolle te primū uideri: qui hoc opus inciperes. Inter principes Italiæ primum eſſe Ferdinandum Siciliæ regem. Alterum Franciſcum Mediolani ducem: exin tertio loco ſuccedere ſecuturū illorum exẽpla. Ea cum accepiſſemus: admirati rei nouitatẽ rurſus ad te ſcripſimus: teq; paternæ & ſumma cum caritate monuimus: ne his dilationibus ac technis uterere: neue condiciones in obſeruatione requireres. Iuſſimuſq; ut procuratores ipſi iterum te accederent: teq; hortarentur: ne tam pio operi moras necteres.

Hi cum te non facile adire poſſent:nec eis tui copiam faceres: aulicos tuos cōuenere:& per īternūcios,quibus omnia credis: de noſtra te uoluntate certiorē fecere. Et hoc deniq; reſponſū de tuo imperio acceperunt. Te ſcilicet nullo modo paſſurum mandatorum noſtroꝝ executionem: niſi poſteaquā conſtiterit Siciliæ Regem: Venetoꝝ & Mediolanenſium Duces ac Florentinorum Magiſtratum Mantuanæ deliberationi ſatiſfeciſſe. Illis autem parentibus te quoq; pariturum: niſi aliud noui emerſerit impedimenti. Nam condicionem hanc omnia tua promiſſa continent. Sic enim ſchola Ferrarienſis admonet: in qua ut tuis utamur uerbis: quidqd ignorat̃: nuſquam ſcitur: ſic tua dilatio poſt diutinam deliberationem procuratoribus noſtris reſponderi mādauit. Non uis eſſe prim⁹:q rei publicæ chriſtianæ opem feras? ſed primum inueniri inter omnes:qui auxilia fidei catholicæ negauit:neq; recuſas: neq; iudæorum putas. Sic deſyderio noſtro reſpōdes: ſic ſupioris & domini tui iuſſibus pares: ſic ꝓmiſſa cuſtodis: ſic magnificis & āpliſſimis uerbis tuis ſatiſfacis. Ferremus hæc patiēter: ſi nos tātūmodo læderes. At cum tua rebellio dei offenſio ſit & totius chriſtiāitatis ruina: nam tuo iniquo exemplo multi mouentur: ulteri⁹ tamen tuam contumaciā tollerare non poſſumus: niſi tecum diuinam contemnere maieſtatē: & rempublicā pdere uelimus. Publica eſt enim cauſa & diuina: cui te opponis: & dum nobis reſiſtis: dei uoluntati atq; ordinationi reſiſtis. Impius es: qui religioni te obicē facis. Iniuſtus q promiſſa reſcindis. Infidelis qui fidei denegas auxilium: Nam quid nos petimus. niſi ut religioni chriſtianæ opē feras? Quid rogam⁹? niſi ut promiſſo facias ſatis? Quid uolumus? niſi ut fidei Orthodoxæ non deſis? Contra nefarrios Turcos, qui nomen chriſti delere nituntur auxilia tua requirim⁹. Dicis forſitā non ſufficient pecuniæ meæ. Verum eſt id quidem non ſufficient: ſed alii quoq; argētū conferent. Incipiant alii ſubiicis: reipublicæ nihil intereſt. Tu incipias an alius? At tua magna laus eſt: ſi prior omnium tam ſancto operi manū īponis: quæres qd ſi alii non ſequant̃?

Minime hoc putandum eſt; quanuis eo caſu & animæ tuæ & gloriæ conſultum erit: & pecunia non peribit: Neq; enim ex territorio extrahetur auꝝ: niſi poſteaq̃ conſtiterit & in tuo & in alioꝝ dominio tantam pecuniaꝝ uim collectã eſſe: quæ ad ferenda Hungaris auxilia ſufficiat: neq; argentũ exponeretᷣ ſine oratoꝝ conſilio & tuoꝝ: qui penes nos fuerint. Neq; man tuani forma decreti mutabitur. Quid igitur reſiſtis fili? quid rebellas? quid fidem frangis & iuſiurandũ? An non intelligis q̃tũ moliris malũ? in quo religionem periculo ponis? ſi te alii imitantur: actum eſt de chriſtiana fide: nemo reſiſtet hoſtib9. Turcorum omnes erimus præda: & Mahumeti ſeruire cogetur euangelica lex: Nos & ſi te alioquin diligimus: in hoc non di ligimus. iniqua eſt reſponſio tuæ iniuſta, indigna, arrogans, pernicioſa, deteſtabilis, & prorſus reiicienda. Nec nos ſuſtine re ultra decet iniquas operationes tuas. Deo enim magis quã tibi placere debemus: & cum tu deum contemnas: nos deo ſer uire oportet. Non ſunt ferendi qui ſuo exemplo alios inficiũt: aduerſus quos, ſi non proſunt monitiones in caritate factæ: ſpiritualem uibrare gladium neceſſe eſt: atque his armis uti: quæ nobis iuſtus & miſericors deus contra rebelles largitus eſt: & quibus uſos cõſtat beatos apoſtolos Petrum & Paulum: Illum aduerſus Ananiam & Saphiram. Iſtum cõtra corinthũ: Arguimus te ſæpe ueluti filium monitiones noſtræ caritatis & beniuolentiæ plenæ pluribus te uicibus interpolarunt: nihil proferimus: neglexiſti & contempſiſti uerba noſtra: aſperior ac rebellior emerſiſti. Iam non eſt cur te ultra feramus: nihil reſipis: nec ſpes eſt te reſipiſcere: niſi cenſuris ac poenis uta mur. Nam quem lenitas iudicis & manſuetudo non flectit: æquum eſt: ut ſeueritas & cenſurarum coerceat rigor. Dices inique nos agere & ingratos eſſe: qui aduerſus affinem & quidem benemerentem legum ſeueritate utamur. Solos enim aſſerere nos tibi affinitate iunctos eſſe: & multa ex te dona magnoſq; honores recepiſſe nos ſane: & ſi glorioſũ putamus eſtenſi familiæ iunctos eſſe: non tamen fictã & inanẽ gloriam

quærimus:neq; affinitatem magnifacim⁊ poſt accepta ſummi Pontificatus gubernacula repertam. Et ſi enim ex Ptolemæa proſapia mater tua nata eſt: cui gens Picolominea, ex qua nos ſecundum carnem orti ſumus: pluribus affinitatum uinculis nexa eſt. Affinitas tamen ultra perſonas, quæ coniunguntur: haud quanquam progreditur. nec nos de ſanguinis altitudine id eſt de aliena dote gloriandum putamus. Et qui ante nos in apoſtolica ſede ſederũt: nõ ſtẽmatibus aut maioꝝ imaginib⁊, ſed animi uirtute claruerunt: utpote q piſcatura & ſordidis nonnunquam ante pontificatum artibus uictum paraſſent. Vtinã prædeceſſoribus noſtris ita uirtutib⁊ & meritis æquari, ſicut ſanguinis nobilitate poſſemus. Vtrunq; ſit: q̃uis ĩdigni: diuina tamen diſpenſatione uicariatum ſaluatoris & domini noſtri Ihesu chriſti gerimus in terris: & inter cauſam & cauſã: ſanguinem & ſanguinem: lepram & lepram abſq; perſonarum acceptione iudicare: uitiaq; ſubditorum corrigere: & uirtutes confouere tenemur. Neq; tu munera aut honores ĩpperaueris: neq; enim magnum eſt: ſi nobis in exordio ſummi apoſtolat⁊ dona uel pretioſa miſiſti: q ſedis, in qua ſedemus: beneficẽtia centummillia auri nummum & amplius quotannis ex uectigalibus tibi conceſſis exigis. Munera tua uix aureos bis mille ualuerunt: nec ea apud nos gratis eſſe permiſimus: priuilegia enim & gratias tibi cõceſſimus: quæ abſq; magno auri põdere ab aliis põtificibus obtineri minime potuiſſes. Tu neq; ſcriptoribus prætaxatã pecuniã perſoluiſti. Quod nos curiãq; noſtrã euntes Mantuã, & ĩde redeuntes ſummis honoribus excepis: quanuis laudabile eſt: tui tamen debiti fuit. Neque tibi decori fuiſſet tua in dicione inhonoratũ dominũ iter habere. Verum quanuis liberalitatẽ & magnificentiã iſtã tuã probamus: non tamen ferendum eſt: ut in perniciem chriſtianæ plebis nunc auariciæ ſtudeas: contumaciã prætendas. Deus & iudiciũ, & magiſteriũ, & dominũ ſup te nobis ĩ terra tradidit: & animæ tuæ curã cõmiſit: nõ prurire aurib⁊ tuis, aut quæ ſint placita in oculis: ſed utilia & ſalubria contulere: atq; ĩperare debem⁊.

Cura nobis totius dominici gregis impoſita eſt. Noſtrum eſt ex agro dominico zizanias malaſq; herbas eradicare: bonūq; ſemen ſerere: hoc eſt in pectoribus ſubditorum ſuccisis uitiorꝝ fomitib⁊: bonarum artium & totius uirtutis plantare radices: Si quis noſtro non paret imperio: ſicut in ueteri lege ſcriptum eſt: mortis poenam meretur. Neque enim minor eſt in nouo teſtamento ſūmi pontificis auctoritas, quam fuit in antiquo: ꝗuis benignitas atq; miſericordia maior. Sed nō adeo placidū aut clæmentem eſſe ſacerdotem oportet: ut peccata ſinat inualeſcere: & dominari portas inferi. Imitandi ſunt prudentes medici: qui leues morbos leniter curant: in periculoſis ægritudinibus amaras & aſperas adhibent medicinas: nec uerentur crudeli manu putridas ſecare carnes: ut pio conſeruent animo incorruptas. Abſcidendum eſt omne quod chriſti nocet eccleſiæ: omnes abuſus reſecandi: omnes inobedientiæ mulctandæ atq; auferendæ ſunt: nitendumq; ſummo conatu eſt: ut lex chriſti id eſt uoluntas dei ſeruetur in terris. Quibus ex rebus uoluentes animo quā pniciosa eſt inobedientia tua: qua uteris mandatorꝝ noſtrorū executionem impediens: nihil aliud hoc eſſe aduertimus: quā ea quæ pro ſalute populi chriſtiani excogitata & decreta Mantuæ ſunt uelle puertere: & turcis diuinæ legis hoſtibus in nos portam aperire: cunctamq; noſtram religionem conculcationi ac ruinæ & deſolationi cōmittere. Ne igitur tantum mali tua reſiſtentia atq; contumacia pariat: uolentes tam tuæ ſaluti, quā reipu. chriſtianæ utilitati opportūe conſulere: auctoritate omnipotentis dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorꝝ ei⁊ ac noſtra tibi ſub excōunicationis poena latæ ſententiæ quā contra te ferim⁊ in his ſcriptis: niſi paurueris. Harum ſerie præcipimus & mandamus: quatenus infra nouem dies á præſentatione earꝝ tibi facienda computandos: quorꝝ tres pro primo: tres pro ſecundo: & rurſus tres pro tertio & peremptorio termino aſſignamus: uocatis ad te ꝓcuratoribus ſeu collectoribus noſtris plenam libertatem & facultatem concedas: ut per eos litteræ noſtræ tam cruciatæ, quā decimarꝝ

uigeſimarum & trigeſimarum in omnibus locis tuæ dicionis & publicari & executioni mandari tute libere & abſq; omni impedimento ualeant. Et tu nihilominus trigeſimam & contingentem iuxta formam earundem litterarum & in termino in illis contento ſine diminutione perſoluas. Sciens quia niſi hæc feceris: grauioribus edictis ac poenis tuam contumaciam obſtinationēq; coercebimus. Cuncta priuilegia, cūctaſq; gratias uel tibi uel tuis maioribus ab apoſtolica ſede cōceſſas reuocabim9 & adnihilabimus: neque patiemur qđ rebellione utens erga matrē tuam Romanam eccleſiam & defenſionem īpediēs chriſtianæ fidei uicarius temporalis ſub Romano pontificatu aut honore, aut commodo potiaris. De præſentatione litterarum tibi facienda earum latori fidem præſtabimus. Expende igitur hæc: & cuncta diligenter cōſydera: & quanuis nobilis es & potens: nobiliorem tamen & longe potentiorem eſſe apoſtolicam ſedem ſcito. Tu filius es, ipſa mater. Tu diſcipulus, ipſa magiſtra. Tu uaſallus, ipſa domina. Tu fragilis & more mortalium cito periturus: ipſa ſupra firmam petram id eſt ſupra chriſtum fundata inuiolabilis perſeuerat. Nam q̃uis aliquando fluctuet beati Petri nauigium: uenetorumq; uarioꝝ turbinibus agitetur: ſummergi tamen aut perire nequaquam poteſt. Conſydera diligenter: quibus te beneficiis Romana eccleſia cumulauerit: & caue ne reperiaris ingratus: qui fratri tuo nullatenus ſuccedere potuiſſes: niſi te manſuetudo & exuberans apoſtolici throni benignitas miſerationis ſuæ gratia præueniſſet. Age gratitudinem: atque obedientiam oſtende Romano præſuli: neq; moleſte feras: quod te poenalibus commouemus edictis. Inuiti enim hoc agimus: inuiti tuā dilectionem exacerbamus: ſed urget nos zelus domus dei & publici tuiq; cura boni. At hæc q̃uis amara & acerba prima guſtatione uidebuntur: mox tamen dulcia fient ac ſuauia: ſi ad cor rediēs non tam ſæculi pompas, quam chriſtum amare: & quæ ſurſū ſunt ſapere: non quæ ſuper terram coeperis. Datum Senis

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola undecima ad Pherdinandum Siciliæ regē cōmendās negotia Miraballi: & petens animū eius in re Caſtilionis ſæpius promiſſi.

IVS Epiſcopus Seruus ſeruorū dei Cariſſimo in chriſto filio Pherdinando Regi Siciliæ ſalutem & apoſtolicam benedictionē. Conturbaſti: & adhuc conturbas miro modo mentem noſtram duabus in rebus: Vna eſt in negotiis dilecti filii Iohannis miraballi: quem non tractas eo modo quo uellemus: cum ſcias nos eum & familiā ſuam plurimum diligere. Alia eſt de Caſtilione ſæpius promiſſio: cuius traditionē modo una uia, modo alia protrahis: ſuper ambab? rebus mittimus ad te dilectum filium Antonium de noxeto ſcutiferum noſtrum: ut intelligamus tandem mentem tuam: & ſciamus quomodo nos habere debeamus. Nam hactenus licet tui cauſa multa & magna fecerimus: ex te nihil niſi bona uerba reportauimus. Dabis Antonio fidem in dicendis tanq̄ nobis: & fac ut aperte tuum animū in utraq; re intelligamus. Datum Macereti die xxix Maii. M.ccccIx. manu propria.

Ioannes Miraballus. Antonius de Noxeto Scutiferi

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola duodecima ad Iſabellā Siciliæ Reginam de his quæ ad regem ſcripſerat.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimæ in chriſto filiæ Iſabellæ Reginæ Neapolis ſalutē & apoſtolicam benedictionem. Super nonnullis rebus concernentibus factum dilecti filii Iohannis miraballi mittimus ad te & uirum tuum Regem dilectum filium Antonium de Noxeto Scutiferum noſtrum: cui uelis in dicendis noſtro nomine plenam fidem præbere: & ita te habere: ſicut de tua deuotione confidimus: & noſtra erga te & dictum Regem opera expoſcunt. Datū Macereti die xxix Maii. Mccccix. manu ꝓpria.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola tertia decima ad Franciſcum cardinalem Senenſé ut cardinalem ſanctæ Ciciliæ táquam patrem obſeruet proficiſcentem ad exercitum.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorũ dei Dilecto filio Fráci ſco Cardinali Senenſi ſalutem & apoſtolicam benedi ctionem. Exigentib⁹ eccleſiæ neceſſitatibus mittimus dilectũ filium Cardinalem ſáctæ Ciciliæ ad partes Marchiæ & regni ſiciliæ, & ad exercitum noſtrum. Volumus: ut omnia executioni mandes: quæ ipſe dixerit: eumq́ʒ licet ſine legatiõe proficiſcatur: tanquam patrem honores & obſerues: qui tamé cito ad nos redibit. Accepimus quæ ſcripſiſti procuratori tuo de facto theſaurarii: ſumus de te bene cõtenti: laudamus quæ operatus es in oppido Saxiferrati. prudenter ſingula & diligé ter egiſti. perge ut facis: & bonum nomen cuſtodi. Sic nobis maxime placebis. In Saxoferrato fiet: quod uis: tuæ iuriſdiciõi committetur. Nos tamen unum de Picolominibus in ea arce uolumus collocare. De præſide ſiue poteſtate facies: ut uoles. Datum Senis & ſcriptũ manu propria die vi. Auguſti. M.ccccl x

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quartadecima ad Cardinalem Aquileiienſem: in qua hortatur eum: ne legatus proficiſcatur in regnum ſiciliæ: oſtenditq́ʒ nolle coeptum bellum derelinquere.

IVS Epiſcopus ſeru⁹ ſeruorum dei Dilecto filio Lo douico Cardinali Aquileiienſi ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Cum tuitionem cariſſimi filii Pherdi nandi Siciliæ regis accepimus: multo melior eius erat quam hoſtis ſui condicio: & ratio ſuadebat: ne ſine cauſæ cognitione pateremur eiici regno: quem conſtituiſſemus regem. Mutata eſt res: & hoſtis effectus potẽtior: ſicut fortuna belli uaria eſt. Non tamen idcirco mutata cauſa: indecorum nobis uidetur eius res miſeras non tueri: cuius florentes audiuimus. Neqʒ ferendum eſt: ut regnum eccleſiæ inuita eccleſia poſſideatur

n z

Scarampius

Stat igitur ſententia coeptum bellum & iuſtum non derelinquere. Audiuimus quæ per Scarãpium tuum nobis in hac re ſignificaſti. Laudamus conſilium: & auxilium amplectimur: ẽ animi noſtri legatũ mittere in regnum experientia & nomine probatum: nec alius quam tu occurit melior. Hortamur igitur hanc prouinciam accep tes: & ei te accingas: qua re nihil eſt qđ nobis efficere poſſis gratius. Neq; ſubtrahas quaſi ægrotum. Podagra enim non eſt exitialis morbus. Neq; nos tuas manꝰ aut pedes, ſed conſilium exigimus: & ſi pedibus opus erit & manibus: Archiepiſcopus rauẽnas hæc tibi inſtrumenta ſupplebit. Neq; rurſus res afflictas cauſeris: fiet enim magna mutatio: ut & nos & Ducem mediolani notum erit auxilia totis conatibus ſuppeditare: & ſũma laus eſt res perditas reſtituere. Viros fortes in aduerſis cognoſcimus: & ardua petit uirtus. Age igitur. Noli hoc onus honori coniunctũ maximo fugere: & gere nobis in hoc quod magnopere cupimus morẽ. Tuũq; animum quãprimum nobis effice notum. Datum ſenis nona Septembris. M.cccclx. manu propria.

Cardinalis podagra laborabat.

Archiepiscopus Rauennas.

Nota

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quintadecima ad Pherdinandum regẽ: in qua dubitantẽ eum de pontificis aĩo cõfirmat.

IVS Epiſcopus ſeruꝰ ſeruoꝝ dei Cariſſimo in chriſto filio Pherdinando ſiciliæ regi illuſtri ſalutẽ & apoſtolicam benedictionẽ. Ex his quæ multifariam nobis tũ alias, tum nouiſſime per Raphaelem familiarem noſtꝝ ſignificaſti: animaduertimus te dubitare ne mutato in te animo ſimus: uel propter Caſtilionis: uel propter Terracinæ caſus. Credimus non deeſſe: qui hoc tibi ſuadeant: ut multi reperiuntur: qui principum animos diſiungere, quã coniungere paratiores ſunt. Et nos olim tibi ſcripſimꝰ uicinoꝝ potentatuũ raro ſtabilem eſſe amiciciã: qđ tamen nos futuꝝ minime arbitramur: quãdo nec tu iniqs delatoribus præbebis aures: nec nos uerba non ꝓbata mouebũt. Et ſi enim aliquãdo coniecturis aliquãtis

Raphael

Nota

permoueamur: non tamen cadimus ex propoſito: niſi re plane cognita. Quod ſi Caſtilonenſes Terracinenſeſq; res non nihil animi rationis præbuerunt: nunquam tamen nobis pſuaderi potuit tuam rem non recte erga nos uadere: Idque tandem exploratū habemus. Non eſt igitur cur nos uel mutatos eſſe iudices: uel facile poſſe mutari. Nos te inueſtiuimus: & coronauimus de regno & magno & nobili. Nos te regi Renato præpoſuimus. Nos tuā cauſā in conuentu Mantuano magnifice defendimus. Nos propter te magni & potentis Franciæ Regis inimicicias paruipendimus. Nos ut Picininum tibi retineremus: pacta, quæ pro Malateſta habebamus: nobis utilia & honorifica remiſimus. Nos Symonetū cū magnis copiis, & Iohannem malauoltam in tuum auxilium miſimus: quorū alter captiuitatem incidit: alter necem. & alium exercitum in Abrutiis iam rebellanti Picinino oppoſuimus. Nos etiam te auro iuuimus. Nos etiā nunciis & litteris tuas partes ubique gentium tutati ſumus: adeoq; fauoribus proſecuti: ut bellum etiam tui cauſa noſtris laribus ſubſtineamꝰ: uidemuſq; nunc ſubditos noſtros omni hoſtili clade uexari. Quantum pecuniarum expoſuerimus in hoc bello: quātos feramus repræhenſores: quot ſubiecti ſumus & periculis & inſidiis: non facile dictu eſt: haudquaquam tot & tanta pro te feciſſemus: ſi mutare animum libuiſſet. Stat ſententia non mutare propoſitum. Quod ſi deus dabit: ut hic uicinus noſter ex agro noſtro repellatur hoſtis: intelligent omnes quanti Pherdinandum eiuſq; iuſticiā faciamus: & tu plane cognoſces neminē eſſe: q caritatē erga te noſtram ſuperet. Quanuis hoc ipſum iam opera noſtra palam oſtentarunt: Nam neq; Alphonſus ſi uiueret: maiora potuiſſet oſtendere dilectionis ſigna: quam nos oſtendimus. Scriberemus plura: niſi propoſiti noſtri edoctus Raphael ad te rediret. Ex eo cogitationes noſtras omnes intelliges. Tu ei fidē adhibeto & adhibeto: & perſuadeto tibiipſi nihil prorſus de animo noſtro erga res tuas eſſe mutatū. Tantū demorato: ut pium ꝓpoſitū noſtrum poſſimꝰ explere. Scriptū Romæ manu

Benefitia pontificis erga Regem

Symonettus & Joannes Malavolta

ꝓpria die xxiiii Octobris.M.ccccIx.Pōtificat⁹ noſtri āno Tertio.

Pii Secundi, pont.Max.epiſtola Sextadecima ad Regē Caſtellæ & legionis: ne ſe opponat Cardinali ſancti ſiſti ad prouiſionem eccleſiæ legionenſis.

IUS Epiſcopus ſeru⁹ ſeruoꝝ dei Cariſſimo in chriſto filio Henrico Caſtellæ & legionis Regi illuſtri ſalutē & apoſtolicam benedictionem.Cum uacaſſet in curia noſtra apud Senam eccleſia legionenſis: prouidimus ei de perſona dilecti filii Iohannis Cardinalis ſancti Siſti: cuius probitas ac doctrina toti orbi nota eſt: quē claræ memoriæ genitor tuus plurimi fecit: hæc poteſtas prouidendi eccleſiis ꝑ uniuerſum orbem nō ab hominibus, ſed ab ipſo deo tradita eſt beato Petro apoſtolo: & per ipſum eiuſq; ſucceſſores ad nos uſq; deriuata. Tute noſtræ ꝓuiſioni opponis. Non uteris bono conſilio: nec bona excuſatio eſt ius patronatus allegare: Nam ſedes noſtra in eccleſiaꝝ regimine nullis humanis iuribus aut priuilegiis impeditur.Cōminaris Cardinali, niſi cedat: eius conſanguineos regno tuo eiicere.Idem fecit Rex Angliæ erga ſanctū Thomam cantuarienſem: ſed non fuit impune peccatū ſuum. Caue fili hæc exempla: & bonoꝝ potius regum, q̄ tyrannorum imitator eſto: neq; audias eoꝝ uoces: qui te contra ſedem Romanam incitant. Nam hoc eſt matrem perſequi ab euangelio diſcedere: ſine quo ſaluari nemo poteſt. Vide quid agas. nos te amamus: & honori tuo conſulimus: ſtudebimuſq;, quoad poterimus: ſaluti tuæ adeſſe: & bonum ſtatum tuum adiuuabimus. At ſi pergis aduerſari nobis: non erimus nos in culpa: ſi tuebimur Romanæ ſedis priuilegia: quæ diuina ſunt: & á nullo poſſunt q̄uis Rege aut Imperatore caſſari. Fugito omne conſilium: quod noſtram caritatem á te poſſit auertere. Quod ſi feceris: optime animæ tuæ, & tuis ſubditis conſultum ibis: & nobis cauſā præbebis: ut amplius atq; amplius te amemus. Scriptum Romæ apud ſanctum Petrum kalendis Nouembris manu propria & raptim.M.ccccIx.

Sanctus Tomas Cantuarienſis

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola decima ſeptima ad Cardinalē ſanctæ Ciciliæ: qua monet eum ne putet extimationē ſuā eſſe apud ſe imminutam ex direptione cuiuſdam oppidi.

IVS Epiſcopus ſeruꝰ ſeruorū dei dilecto filio Nicolao tituli ſanctæ Ciciliæ Cardinali Theanenſi ſalutem & apoſtolicā benedictionē. Magno mærore nos affecit: concuſſitq; miro modo mentē noſtrā triſtis caſus: qui nudius tertius in caſtris noſtris accidit: longeq; magis animū noſtrū conturbauit: quam conflictus apud Sarnum proxima æſtate habitꝰ. Illic enim nemo cecidit: niſi qui hoſti occurrit armatꝰ: hic etiam imbelles & innocentes pueri ſunt extincti. Ibi uicti noſtri ſolum arma & equos amiſere: hic uictores nomen & fidem perdidere. Gaudebamus oppidum ſine ſanguine, ſine præda in deditionem ueniſſe. Et ecce ruptis foederibus ſæuitū eſt in eos: q ſeſe ſponte dediderunt. Nec foeminis ſua ſeruata eſt pudicicia: nec infantibus uita. O nefas: O pudor. Siccine craſſatur maximi præſulis exercitus. Et quid alii faciāt? Quis deinceps noſtram fidem ſequetur? Succubuiſſe in bello minus damni erat. Sed ſic ī cælis uiſum erat futurum. Magna ruina facta eſt noſtri bonoris. Per famam & infamiam tranſire oportet. Nihil imputabimus tibi fili dilectiſſime. Scimus quantꝰ eſt impetus furentis exercitus. Sæpe magnis Imperatoribus hæc acciderunt. Sæpe inuito Pompeio exercitus arma tulit: nec ſemper Alexander, aut Annibal, aut Iulius ſuas copias retinere potuerunt. Quid mirum ſi alieniorum Ducum turmæ tibi non paruerūt? Credimus: & ſi læſa eſt æſtimatio tua apud ignaros rerum: animam tuā apud iudicem, qui cuncta uidet: nihil detrimenti paſſuram. Nec nos hi ſumus: qui ex te detrimentum animæ requiramus. Scis quia nunquam quicquā tibi mandauimus contra præcepta eccleſiæ iuſticiæq;. Si hoc ſcandalum ſecutum eſt: quod tuo nomini non nihil detrahit. Gaude: quia ſine culpa es. gaude: quia nos etiam ſocios habes. Nam & nos omnis populus mordebit: q̄uis innocentes ſimꝰ.

Ne terrearis. Sufficit apud deum ueritati locum eſſe. Perge: ut cœpiſti: cura ut infelicibus oppidanis, quantum fieri poteſt: damna reſarciantur. Da operam: ut arx omnino expugnetur: ſi non uult deditionem facere: & bona quæ, ibi ſunt: reddantᷣ dominis: poſſunt pauperes incolæ priuilegiis ornari: & aliis nobis pro damno compenſari. Nos eis omnem humanitatem præbendam cenſemus: quando contra ius faſq; uiolati ſunt. Perge: ne timeas impetum fortunæ: hæc uirtuti nouerca eſt: ſed uincitur perſeuerantia: pſuade tibi nos bene de te credere. In magno nunc mari uerſamur. Haud undiq; aduerſi uenti & fluctus ĩmenſi agitant nauem. Durãdum eſt: donec tempeſtas conquieſcat: & placidum fiat pelagus. Dabit deus his quoq; finem malis: duremus & ſeruemus nos ſecundis rebus: neq; enim mons eſt ſine ualle: & tempeſtati ſuccedit tranquillitas. Alia ſcribet tibi noſtro nomine Georgius noſter. Vale Datum Romæ apud ſanctum Petrum quinto nouembris. M. ccccIx. manu propria.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola decimaoctaua ad Iacobum Sabellum: qua eum monet: ut dimiſſo Iacobo picinino, ad eccleſiæ deuotionem reuertatur:

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei Dilecto filio Iacobo Sabello Domicello Romano ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Miſeret nos tuæ ſenectutis: qui ætate grauiori confectus bello uexaris & armis. Cõpatimur domui tuæ prænobili: quam prope caſuram cernimus. Condolemus filiabus tuis: quæ ꝓpter duriciẽ animi tui hæreditate magna ex parte fraudantur. Nam ſi pergis obſtinato corde mandata noſtra reſpuere: neceſſe eſt: ut oſtendamus tibi: quãpericuloſa ſit in ſuperiores rebellio. Inuiti ſane & prorſus mente aduerſa contra te agimus nobili proſapia genitum: quæ pontifices aliquãdo genuit. Amamus tui claritatem generis: & te aliquãdo diliximus: ſed compuliſti nos in odium tui: cum nolles

imperata facere. Mandauimus tibi: ut milites Iacobi picinini
hoſtis noſtri ex oppidis tuis arceres: ſi timeres aut illum, aut
urſinos: militiam noſtrã obtulimus: quæ te tuaq́; cuſtodiret.
De urſinis, quos tibi iniurioſos aiebas: iuſticiã polliciti ſumꝰ.
Noluiſti audire uocem noſtram : diu nos cauilloſis reſponſio
nibus ſuſpendiſti . Deniq; cum uideri uelles aliquid agere :
pariturum te dixiſti: ſi Nazanum, quod Nicolaus quintus ob Nazanum
demerita tibi abſtulit: reſtitueremus: ſi ſtipendiũ in ducentos
equites daremus: ſi urſinos ablata reſtituere compelleremus.
Quæ poſtulata obſidentis potius q̃ obſeſſi uidebantur. Quid
ergo miraris: ſi te urgemus? ſi tuã contumaciã retundimus? ſi
tuo exemplo alios monemus: ne rebellent. Cogis nos tua per
tinacia: & tæla eccleſiæ contra te prouocas. Sed accuſas ſpoliũ
in tuos factum apud nardini Podium: & fidẽ uiolatã affirmas:
& ſæuiciam militum damnas. Fatemur: ſæuitum eſt in tuos
homines: idq́; nobis inuitis ac dolentibus: ſed fidem fractam
negamus. Oppidani enim contra ius belli poſt datos obſides
triginta pedites tuos admiſcere: & nihilominus ſeruare eos Ant.s Nepos Pon
nepos noſter Antoniꝰ uoluit: ſeruaſſetq́;: niſi Arcis tuæ præfe tificis
ctꝰ uulgꝰ militũ e caſtris ſigno dato in oppidũ uocauiſſet: dedis
ſetq́; aditũ. Qui cũ eſſent prædæ auidi: retineri nõ potuerũt.
Antonius dũ contra nitit᷑: uix mortẽ euaſit: quod ſi male actũ
eſt in oppido tuo: præfecto tuo imputa. Interroga filias tuas :
quæ affuerunt: ipſæ tibi ueritatem narrabũt: & quanta fuerit
nepotis noſtri ĩ cuſtodia mulierꝝ & pauperꝝ ruſticorꝝ diligẽtia :
referent. Tu nunc Romanis conſeruatoribus ſcribis: & minas
adiicis ſuadẽs ut armenta ſua cuſtodiãt. Meliꝰ agas: ſi tibiipſi
conſulas: & res tuas ſaluas uelis: neq; omnẽ eccleſiæ indigna
tionem experiri temptes . Credito: qa non es tu par pontifici
maximo: nec tuæ ſunt uires: quæ fundamẽta eccleſiæ poſſint
euertere . Romanorum pecora noſter miles tuebitur: tua, niſi
Picininus cuſtodiat: peritura ſunt: at quãta ſit in picinino ſpes
habenda: iam didiciſti: qui ſub eius promiſſis podiũ amiſiſti. Podium amiſſum
Tempus eſt: ſi ſapis: ut ad te redeas: petis ut romani te nobis a Sabello.

cõmendent. Fruſtra ex aliis quæris: qđ ex teipſo habere potes. Tuum, ſi uelis: cõmendatum te facere: tua te facta ſaluabunt. Non ſumus nos: qui ſanguinem tuum ſitiamus: nec tuam domum perire cupimus. Quod diximus ab initio belli: & nũc in medio repetim?. Reiice Picinini milites: & pacem habebis. Quærito ueniam: & inuenies etiam gratiam. Nos quáuis indi gni uicem dei tenemus in terris: conuerſionem peccatoris nõ mortem quærimus. Nihil excuſationis habes: quod Picinino ſis obligatus. Nulla eſt promiſſio: quam non tollat iuſſio prin cipis: Non licuit te foedus iniſſe. Iniuſſo noſtro initum aufer re debes: cum iubemus: alioquin iniurius es tuo domino: & eccleſiæ fidem fallis. Nec Picininus ita ſe habuit erga te: ut quicquam ſibi debeas. Recole demum ex quo ſanguine natus es. Recole quid debeas eccleſiæ. Recole quanta perpeſſus es: & finem miſeriis quære. Quæres aũt: ſi mandata noſtra obediẽ ter receperis: loquimur tanquam pater: qui non omnino filiis oblitus eſt. Tu filium prodigũ imitare: de quo loquitur euã gelium: Redi domum & patris miſericordiam potius quam iudicis iram experiri uelis. Nos tibi æquas condiciones nunq̃ negabimus. Datum Romæ manu propria die xix. Nouembris. pontificatus noſtri anno tertio.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola decimanona ad Cardinalem Theanenſem: qua hortatur ut forti animo militiã tolleret.

IVS Epiſcopus ſeru? ſeruoꝝ dei Dilecto filio Nicolao Cardinali Theanenſi ſalutẽ & apoſtolicam benedictio nem. Videris ex his, quæ ſcribis: opinari aliquos eſſe apud nos: qui tuæ fidei detrahant. non ita eſt. longe falleris: Nam qui carpi putas: laudaris. nec nos hi ſumus: qui de te ſiniſtra credere poſſimus: natura ita iubet: ut quibus benefeci mus fidem habeamus. Nobis labor tuus cognitus eſt: nec de conſtantia dubitamus. Quod ſi Antonii copias reuocauimus: id factum eſt ne tempus fruſtra ducerent: iam enim ex caſtris

abierant propter contentiones & iurgia:quæ præceſſerant:nec ullo tibi erant uſui:ut acceperamus. Ex te igit̃ arbitrati ſumꝰ eas in campaniam mittere:ut ꝑ hoc tempus,quo aer patitur : hoſtes ubi uexarẽt:& hoc tibi ſcribi iuſſimus. Si non eſt factũ: negligentiæ dabis non maliciæ . Iohannem franciſcum puta uimus Antonio ſociandum : ut eſſet q̃ ei pro rerũ experientia conſuleret. Incauta enim iuuentus eſt non habens rectorem . De braccianis eſt eadem ſententia,quæ tua: ne quo pacto rece dant,niſi nouis ſuperuenientibus . Nec nos te urſinum , ſed apoſtolicum exiſtimamus eſſe : neque tua conſcilia unquam damnauimus: & ſi aliquando noſtra prætulimus : ut eſt mos dominorum: te æquũ animũ habere decet etiam: ſi aliquãdo deliremus. Scis enim plus domini ſtulticiam poſſe, quã ſerui prudentiam: Boni autẽ ſeruitoris eſt,quæ peccãt domini: non carpe:ſed emendare:& hoc te facere ꝓ tua integritate minime ambigimus. Hortamur te: ne turberis: ſi aliquando aut hoc , aut illud imperamus:quod præter tuam mentẽ ſit. Exiſtimas noxium eſſe quod iubemus: reſcribe: tempera:corrige: muta . nihil nos uolumus: quod malum eſſe intelligamus . Scimus grauem eſſe prouinciã tuam: ſed grauia quoq; ſubeunda ſunt onera:& magnas dignitates magnæ curæ ſequuntur. hoc nos experimur: quibus noctes inſopnes tranſeunt. Te quoq; haꝝ miſeriaꝝ participem rubeus pyleus reddidit. Fac bono animo quod facis:& dura:nec rumuſculos timeas : per bonam famã & malam non tibi ſolum,ſed nobis quoq; tranſeundum eſt . hortare magnificũ Alexandrũ,& Comitem Vrbinatem ne ſpẽ noſtram fallant . Viuimus ſub alis eorum . urgeant hoſtes : dum tempora ferunt : & Sabellum reſipere cogant . Nos illi ſcripſimus:ut in his exemplaribus uidebis : quæ mittimus : utinã ĩtelligat. Nã ſibi & nobis proderit reſipiẽs. De Marchia cognouimus quæ ſignificaſti:multa mala minat̃ homo tuus: nec nos minora expectãus:nũc nos deo caros cognoſciũs: q̃do ũdiq; tribulamur. Sed finis miſeriarũ aliquãdo erit. tu patere nobiſcũ:q̃ etiã nobiſcũ regnaturꝰ es. De officio quod ꝓ amico

quæris:Gregorius tibi reſpondebit: eſt animus noſter promis ſiones tuas haud irritas facere. Vale.& militiam, quæ potius malitia dici poteſt:forti animo tollerato:donec ad nos redeas: quod breui fiet. Scriptū Romæ manu ꝑpria .xx.Nouembris. M.cccclx.

Pii Secundi, pont.Max.epiſtola uigeſima ad Iacobum Sabellū ut tandem redeat ad Pontificis gratiam: ut pollicit⁹ fuerat

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei Dilecto filio Iacobo Sabello Domicello romano ſalutem & apoſtolicam benedictioné.Audiuimus animum gerere te:ut, quæ nobis grata ſunt:facias.Id nobis acceptiſſimū eſt:qui te ſemꝑ dileximus:& inuiti tua loca oppugnauimus.Fac ut opa uerbis conſonent: & ſequere fidem noſtram. Plus recipies tacendo, quá petendo. Nobis mens eſt nobilem domum tuam honorare:non deprimere.Sapientiæ tuæ fuerit:ut ſcias uti propoſito noſtro. Scriptum Romæ manu propria apud ſáctum Petrum. M.cccclx anno.iii.

Pii Secundi, pont.Max. epiſtola uigeſima prima ad Fredericū Imperatorem in fauorem Franciſci Sphortiæ Ducis Mediolani pro inueſtitura Ducatus.

IVS Epiſcopus ſeru⁹ ſeruoꝝ dei Cariſſimo in Chriſto filio Frederico Romanoꝝ Imperatori ſemper Auguſto ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Intelleximus referéte Venerabili fratre noſtro Epiſcopo & Cardinali Nicéo: qui apud te eſt ſuper re Ducat⁹ Mediolanéſis nihil eſſe concluſum:ſed abiſſe nuncium qui ad id miſſus erat ſine ſpe ulla: & truncatá eſſe praticam ab altera parte:cum ſibi nimiū uideat̃ quod petitur:hoc certe nobis moleſtū eſt:nec uidemus cauſam ſufficientem:propter quá hoc bonum impediatur.Illud enim in primis conſtat. Si pecunia, quæ petitur: exoluatur: negotium abſolutum eſſe. In hac parte qui petit: facile poteſt minus petere.At qui promittit:iuſtam cauſam habere poteſt: propter quam non plura promittat:quia deſint facultates: &

nolit promittere: quæ nequeat adimplere. Certe fili non ſunt tantæ opes eius: qui Mediolano potitur: quot creduntur. At onera opinionem excedunt. multa ei neceſſaria ſunt: q tantū dominū, & tā inuidioſum, & cum talibus uicinis tueri habet. Nos te rogam⁹: ut hunc uirum & familiā ſuam amplectaris: quæ in poſterum Maximiliano tuo & tuorum natorum natis ſemper ſit obnoxia. Tu nunc Imperator es: utinam diu uiuas. Migrandum tamen & tibi & omnibus eſt: qui uiuūt in terra. Nec tu poſt obitū Imperator eris: nec in tua domo ſemper erit Imperium: nec tu hoc præſtare potes: ſed ut imperii beneficia in tua familia perpetua ſint: hoc efficere potes: efficieſq; ſi dū potiris imperio: ipſius imperii uiribus multos tibi & poſteris amicos feceris: inter quos noſtro iudicio, hi quoq; diligendi ſunt: in quorum manibus Mediolanū eſt Franciſcus Sphortia & filii eius: qui multum in Italia poſſunt: & in futurum, ut credibile eſt: poterunt. Multum Imperatoribus ad res italas præſtare longobardi poſſūt & potiſſime Mediolanenſes. Sēſit hoc Robertbus bauar⁹: q depoſito Vinceſlao, elect⁹ imperator dum romam pro corona peteret: á Galeacio Mediolanenſium principe profligatus in patriam rediit ſine corona. Galeacius enim Vinceſlai cauſā tuebat̃: á quo fuerat Dux creatus. Noſti quoq;, ut arbitramur: italiæ ſtatū: & qđ exceptis Mediolanenſibus pauci ad imperiū reſpiciunt: his etiam exceptis, q non ut ſeruent: ſed ut ꝑdant inſpiciunt: qđ ſi mediolanū in alicuius aliquando populi poteſtatem uenerit: actum eſt de impio in italia: nec pauper eccleſia ſine detrimēto erit: quæ longe meli⁹ cum imperii amicis ſe habet quam cum inimicis. Optamus igitur: ut tui & noſtri cauſa petitā ſæpius inueſtiturā cōcedas: ne des occaſionem: quod alii tuam gloriam uenari poſſint. Nō fruſtra loquimur: imperialis iam alias Genua francorum facta: & Aſtenſis Vrbs francis paret. Nec Dux Sabbaudiæ tā te reſpicit quam franciæ regem. Regnum Siciliæ nutat: & quanuis conamur eccleſiæ in eo nomen tueri: neſcimus tamē rerum exitum: quoniam futuri ſoli deo cognitio relicta eſt.

Robertus Bauarus a Galeacio duce mediolanēſiū pfligatus dū Romam ueniret p corona

Aſtenſis vrbs

Rationes que imperatorem urgere debebant ut Franc. Sphortiam inuestiret.

Age igitur prudentiſſime princeps noli propter defectum ali cuius pecuniæ inueſtiturã hanc negare: quæ imperiũ ſeruabit in Italia: & romanæ eccleſiæ plurimũ conſulet. Si non moueris Franciſci præcibus: moueant te filii eius: qui ex ſanguine Phi lippi prodeunt: quem tui prædeceſſores inueſtiuerũt. Moueat te imperium: quod niſi hoc feceris: ex Italia pelletur. Moueat te pauper Italia: quæ inuita coronam & faſces imperii deſerit. Moueant te noſtra rogamina: quæ pluris eſſe debent: quam requiſitæ pecuniæ. Concede nobis: quod aliis negas: quanuis tibi plura debemus: q̃ poſſimus ullo æuo pſoluere. Poſtremo moueat te tuus Maximilianus: qui tibi deo præſtante ſupſtes erit: & aliquã Principum familiã ſibi amicam in Italia cupit: quando & tu illi in Italia non parua dominia relicturꝰ es. Nec aliũ in Auſtria uides: qui plura expectet. Noſti: qui ſunt uicini tuæ domus: & quod non ſoli ſui, cenſes: aliquando timendi ſunt. Facito igitur tibi & liberis tuis amicos: & utere imperio in tuam tuoꝝq; gloriam atq; ſalutem. Nec neges quod tantis præcibus impetrare nituntur: cum id, quod requirimꝰ: & tibi, & impio, & nobis ex uſu eſſe cognoſcas: ſẽperq; plus in amicis præſidii, quã in pecuniis ponito. Datum Romæ apud ſanctũ Petꝝ: ſcriptũq; manu propria. ii. nonas Februarias. M. ccccl x.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola uigeſima ſecũda ad Fredericũ Imperatorem bonum animum ſuum erga illũ oſtendens: q non poſſet immutari.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chri ſto filio Frederico Romanorum imperatori ſemper Auguſto ſalutem & apoſtolicã benedictionem. Scribi mus ſæpe: & multa per legatos ac nũcios ſignificamus: quoꝝ fortaſſe aliqua moleſtius accipis: non tam mentem noſtram quam uerba reſpiciens. Nos illud tuæ manſuetudini pſuaſum eſſe uolumus: nihil nobis placere quod animũ tuũ offendat. Scimus q̃tum excellentiæ tuæ debemus: nec unq̃ cõmittemꝰ: ut ĩgrati repiamur. Si qs putat nos poſſe aduerſus te irritari:

maxime fallitur:etiã ſi aliquando facias:quæ nolimus:& quæ
uelimus:negligas. Vendicauerũt hoc ſibi tua erga nos merita:
quæ nullis æquare obſequiis unquam poterimus. Accepimus
hoc maligno tempore non nulla parari:& tibi & nobis contra
ria:quæ, ut arbitramur:cum ſuis auctoribus euaneſcent. Certi
ſumus: quia non deeris. uerum ſcito nos quoq; tibi, quoad
uixerimus:non defuturos: idq; tibi infixum toto pectore ſit.
Eſto itaq; bono animo: difficile eſt apoſtolicam ſedem, & Ro
manum imperium ſimul euertere. Altius fixæ radices ſunt: q̃
uentis euelli queant. In ſummo poſiti uertice ſine uentis eſſe
non poſſumus. Noſtrum eſt perſiſtere: & ſolida uirtute machi
namentis maloꝝ hominum occurrere. Scriptum Romæ manu
propria apud ſanctum Petrum Nonas Martias .M.cccclx.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola uigeſima tertia ad regem fran
coꝝ adhortans ipſum ut pragmaticam ſanctionem e regno
ſuo eliminet.

IVS Epiſcopus ſeru⁹ ſeruoꝝ dei Cariſſimo in chriſto
filio Lodouico Francorum regi illuſtri ſalutem & apo
ſtolicam benedictionem. Viuente patre tuo claræ me
moriæ Carolo perſonam tuam ſemper dileximus & magnifeci
mus. Nec ulli rei conſentire unq̃ uoluimus: quæ uel honori,
uel ſtatui noceret. Nunc q̃do ille á domino uocatus eſt: & tu
eius locũ tenes: nõ minori te ſtudio atq; amore proſequemur.
Benigna tibi ſẽper erit apoſtolica ſedes. Tu facito: ut uice uerſa
ĩ regno tuo Romana eccleſia mater fideliũ ĩ ſuo honore ſuiſq;
præminentiis conſeruetur. Neq; ulterius pragmatica ſanctio,
quæ cum deo ſtare non poteſt: tui populi animas perdat. Ve
niant ante oculos tuos glorioſa maiorum tuorum geſta. Qui
mirificis honoribus chriſti uicarios proſecuti ſũt: & pro tuẽda
religione ſæpe cum exercitibus ĩ Aſiam tranſiere. Cogita quã
to cum periculo fidei noſtris ceruicibus & in Græcia, & ĩ Hun
garia imminet Turcus: & da operam ut pacato quancelerrime
regno ad tutelã religionis cõmunib⁹ uirib⁹ arma ſumi poſſint:

Ad quam rem perſuade tibi nihil nos prætermiſſuros ex his: quæ in noſtra poteſtate fuerunt. Super his latius te alloquetur Venerabilis frater Iohannes Epiſcopus Atrebatenſis: quem ad te mittimus. Tu illi tanquã nobiſipſis fidem adhibeto. Pius deus tuos greſſus dirigat: & tibi ſemper aſſit. Scriptum Tibure manu propria. xv. kalendas Septembris. Mccccxi.

Ioannes Eps Atrebatenſis

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola uigeſima quarta ad Ducem Burgundiæ ut Iohannem Epiſcopũ Atrebatenſem inſtruat: quo pacto ſe habet regere cum Rege Francorum.

Philippus Dux Burgundie

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei Dilecto filio nobili uiro Philippo Duci Burgundiæ ſalutem & apoſtolicã benedictionem. Accepimus claræ memoriæ Carolum Francorum Regem naturæ debitum perſoluiſſe: & Lodouicũ filium eius ad regnum eſſe uocatũ. Pius deus & patri defuncto miſericordiam oſtendat: & uiuenti ſuccedentiq; filio benign9 aſſit. Nouellus rex, ut exiſtimamus: memor erit tuæ erga ſe caritatis: qui extorrẽ confouiſti. Multũq; tuo iudicio tribuet. Arbitramur igitur iam ueniſſe tempus: quo & pragmatica ſanctio uenenum terræ ex Francia reiiciatur. Et aduerſus Turcos chriſtianæ religionis hoſtes magnifice arma ſumantur. Pro quibus rebus mittimus ad ipſum regem uenerabilem fratrẽ Iohannem Epiſcopum Atrebatenſem: quem tamen prius te iuſſimus adire: atq; ex te mandata ſuſcipere ſecundum quæ ſe gerere habeat: qui pro tua ſapientia noui Regis mores optime noſti: & quomodo ſit aggrediendus: non ignoras. Tu ergo amantiſſime fili & uerus apoſtolici defenſor honoris inſtrue oratorem noſtrum: & uias illi oſtende: per quas ad ea pueniri poſſit: quæ deſyderamus. recognoſcatq; tandem Francia, ut debet: chriſti Vicarium: & defenſio religionis totius conatib9 aſſumatur: quemadmodum te ſemper optare animaduertim9. Reliqua explicabit tibi dictus Epiſcopus: cui tanquã nobiſipſis fidẽ adhibeto. Pius De9 te nobis & uniuerſæ reipu. chriſtianæ

Eps Atrebatenſis

diu conſeruet. Scriptum manu propria Tibure.xx.kalendas ſeptembres.M.cccclxi.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola uigeſimaquinta, ad Regem Frãcorum commendans eum: quod pragmaticam e regno tollere uelit: cui reginam Cypri e regno pulſam cõmendat.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio Lodouico Francorum regi illuſtri. ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Accepimꝰ ex litteris Venerabilis fratris noſtri Iohannis Atrebatenſis quanta eum caritate complexus ſis: & quam pium erga nos & Romanam eccleſiam geras affectũ. Vtq; ad tollendam de tuo regno conſtitutionem illam, quæ pragmatica dicta eſt: uolẽti & recto ſis animo. Laudamus deum: & ſuæ maieſtati benedicimus: quæ talem tibi mentem dedit. Nam quid aliud dicere poſſumus: niſi qđ ex magnis periculis dei bonitate liberatus es: & in hæc tempora reſeruatus: ut eſſes: qui ſuſcepto regno paterno ſublatis erroribus libertatem ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ inſtaurares: atq; reſtitueres: & maiorũ tuoꝝ æquata gloria chriſtiano nomini quietem fundares. Benedictus deus ꝗ tuæ perſonæ cuſtos fuit: & ſpiritum tuũ erexit: ut cogitares quæ pia & omni laude ſunt digna. Sic magnus Conſtantinꝰ: ſic duo Theodoſii: ſic Carolus magnꝰ: & plures ex tuis progenitoribus immortale nomen & inextinguibilẽ conſecuti ſunt gloriam: quia Romanam eccleſiam matrem ſuam debito ſunt honore proſecuti: quorum te ueſtigiis inhærentẽ & diligimus totis præcordiis & laudamꝰ: & omnis te poſteritas celebrabit. Illud autem inter cætera cõmendamus: quod abſq; conuentu & conſultatione multorum pragmaticam auferre ſtatuiſti: quemadmodũ idem Epiſcopus nobis ſignificauit. Sapis certe: regem te magnanimum oſtendis: qui non regaris: ſed regas. Optimus enim princeps eſt: qui per ſeſe recta cognoſcit: & operatur: qualem te eſſe cõfidimus: nec ſcriptura, quæ ait: ubi

Regis animus de pragmatica tollenda.

Nota

multa conſilia:ibi ſalus:non conſultoꝝ multitudinē requirit:
ſed conſilioꝝ maturitatem & digeſtionem: quæ res in paucis
facilius reperiuntur.Neq; enim aut honeſtas,aut iuſticia mul
titudini facile ſuadetur:quæ uariis affectibꝰ agitata ad peiora
ſemper inclinat:cōfuſioni ſubiecta eſt conſulentiū multitudo:
Nec bene res habet:ubi ſuffragia numerantur:non ponderan
tur.Sæpe enim fit:ut maior pars meliorem uincat.Facis:quod
te decet:qui ſciens pragmaticam eſſe abſq; deo eam eliminare
de tuo regno decreuiſti : nec uis in diſceptationē adducere an
fieri debeant: quæ tu ipſe facienda nouiſti.hoc eſt Regem eſſe
& bonum regem:& quem boni ament:mali timeāt: Nam qui
per alios reguntur: nec per ſe intelligunt : quæ ſint agenda:
contemptui ſunt.Probamus igitur admodum:& cōmendamꝰ
quæ de tua deliberatione circa pragmaticā Epiſcopus Atraba
tenſis ſcribit:hortamurq́; : ut quæ propoſuiſti in animo effice
re:cito facias. Neq; cum poſſis hodie benefacere: cras faciam
dicas:hilarem datorem diligit deus:quæ iuſta & honeſta ſūt:
moras nolunt:fac tuam ſapiētiam:ſicut nos cognoſcimꝰ:ita &
mundus omnis quāprimū cognoſcat:ne aliquis dicere poſſit:
diu noluit:ꝗ diu deliberauit:ꝙ ſi prælati regni tui & uniuerſi
tates aliq̄d ex nobis deſyderant:te mediatore ad nos recurrāt.
Nam ſi quis unquā Pontifex fuit Gallicæ nationi affectus: ut
multi fuerunt. Nos certe inter primos reperiemur:qui nomē
& gentem huiuſmodi honoremus:& diligamꝰ. Nec unquam
poſtulatis honeſtis aduerſabimur : ſcimuſque dignum eſſe ut
fratribꝰ noſtris Coepiſcopis in multis deferamꝰ: eoſq; honore
mus . Pariter quoq; uiris doctis, & qui docti eſſe cupiunt:in
uniuerſitatibꝰ litterarum ſtudia ſectantibus ſubueniēdum eſſe
non ignoramus . Ab hisenim catholica fides defenditur : &
doctrinæ lumē propagatur.Age igitur fili perfice:quod in aīo
geris:& confide nos tibi & regno tuo omnia conceſſuros:quæ
ratio & honeſtas ſuadebit.Cæterum quia Regina Cypri ad nos
& regno ſuo deiecta & extorris profecta eſt : & ad tuā,ut credi
mus : ſerenitatem proficiſcetur conſilium & auxilium petens:

Nota

Nota..

Comendat Reginam Cypri.

nã regnũ eius Soldani Aegyptii auctoritate occupatũ eſt.Et qa ſicut accepimus:Mabũetes Turcoꝝ dominꝰSynopim,& Trapezũtam,& multas alias Aſiæ ciuitates ac prouincias nuper ſibi ſubiecit : & in Europam uictor ac tumens eo propoſito reuertitur:ut chriſtianitatẽ totam proterat:& conculcet. Serenitatem tuam rogamus: & flẽtes petimus:ut reſpicias in quo ſtatu eſt cattholica fides:quomodo ex uno latere Turci,ex altero Sarrhaceni urgent. Pone ante oculos tuos lamentabiles chriſtianoꝝ uoces: qui per Aſiam,& Græciam in medio nationis peruerſe conſtituti miſerabilibꝰ modis affliguntur.Cogita in quo loco eſt ſacrum domini ſepulchrum:quod inſpicere abſq; Mahumetanorum uoluntate non poſſumus.Sancta terra,quæ nobis lucem fidei præbuit : nunc in tenebris eſt.Totus Oriens plenus eſt ſpurcicia Mahumetea:quæ etiam in Europam ſuum uirus effudit:inde Græciæ,hinc Hiſpaniæ parte occupata . Nec dies ulla , in qua non multæ chriſtianoꝝ animæ pereant:Rhodus in periculo eſt nobilis inſula & maris quondam domina:Peloponneſus in poteſtate turcorum eſt paucis exceptis locis : Tota Epyrꝰ ad eos defecit.Bulgaria,& Valachia,& Raſcia maiori ex parte turcis paret. Hũgaria uulnus expectat:& multis afflicta cladibus non poteſt tantos belli motus ſuſtinere . Nec eſt qui conſoletur eam : timet uictorem Mahumetem iam ſpoliis orientis & aſiæ uiribus actum.timemus ſane illi genti . timemus & aliis:qui ſunt in hoſtium circuitu:nec nos ſumus qui ſuccurrere poſſimus . Voluimus oculos noſtros modo huc , & modo illuc: & luſtratis omnibus chriſtianoꝝ prouĩciis: nemo regum,nemo principum nobis occurrit:qui tantæ rei ſubueni re poſſit:niſi tu ſolus:quem pius Deus ſui populi ſaluatorem, ut confidimus:hucuſq; ſeruauit incolumen : Nec permiſit in manus ſe quærentiũ incidere.Tu dei ope hæreditarium regnũ in pace cõſecutus es mortuo patre:Philippus Burgundiæ Dux clarus & potens tibi obſequẽtiſſimꝰ eſt.Cæteri Duces & Comites regni te domino gloriantur:& tibi ſine cõtrouerſia parent. Ex Anglia,ſi uolueris:nihil tibi aduerſabitur.Hiſpaniã habes

Calamitates ac imminẽtia pericula Criſtianoꝝ in Turcaꝝ impetus refrenatur

hortatur Regẽ ut ſumat hanc prouinciã cõtra Turcas.

amicam. Omnes per circuitum te reuerentur & colunt: & legationes ex longinquis partibus ac ex ipſa Italia te ſaluatum & honoratũ adueniũt. Magna eſt hæc gloria: magnum dei donũ Intellexit diuina pietas cogitationes tuas: & multa cognouit in animo tuo propoſita eſſe ad commune bonum. Nec dubitamus: quin cum eſſes exul quodammodo á regno: ſæpe tecum dixeris ſi paterno in ſolio aliquádo ſedeam: quanta faciam tibi deus grata. Certe non patiar tuã hæreditatẽ á Turcis dilaniari: audiuit te deus: & omnia tibi aduerſa reppulit. planauit iter tuũ: & te ĩ auito regno collocauit excelſum præ regibus terræ. Omnia tibi tranquilla dedit. Si quid aliquando intra te deo promiſiſti: illa ſeruato. ſi nõ promiſiſti: qđ non eſt ueriſimile: recognoſce beneficia: quæ accepiſti á domino deo tuo: qui te filium regis creauit: & in regnum, cum diu extorris fuiſſes: ſũma cum gloria reſtituit. Oſtende te gratum diuinæ pietati: & pro tantis beneficiis uicem repéde. Tolle, ut factuꝝ Oratori noſtro ſpopondiſti: pragmaticam conſtitutioné: & hoc facto, quod non eſt difficile: erige te totum in auxilium religionis contra Turcos. Stude ut expeditio aduerſus hoſtes chriſti fiat: exhibe te huius rei ducẽ & caput: nec dubita: cuncta erunt tibi proſpera: hoc eſt negotium te dignum: tibi hæc gloria ſeruata eſt. nihil eſt: in quo te laudabilius exercere poſſis: hæreditaria hæc tibi prouincia eſt: nam pugnare cum Turcis, & uincere, & terram ſanctam recuperare, & fidem ſeruare, & Romanã eccleſiam honeſtare: Francorum regum proprium eſt: & hoc tu cõmodiſſime præſtare potes. Vera frãcorum ſoboles ſapientia & rerum experientia præditus in opulento & pacifico & potentiſſimo regno ſublimatus. Omnium oculi te reſpiciũt: omnes afflicti te uocant: & nos præter te nõ uidemus: qui hæc poſſit præſtare: & ad te unum recurrimus chriſtianæ fidei defenſoré. Tu ergo & á nobis & á toto chriſtianoꝝ populo rogatus & in primis á deo commonitus præpara te huic prouinciæ: ad quã feliciter dirigendã omnia obtinebis á nobis: quæ á iuſto & pio chriſti uicario, & beati Petri ſucceſſore obtineri debeant. Datũ

Romæ die xxvi . Octobris.M.ccccl xi.pontificatus noſtri anno quarto manu propria .

Pii Secundi,pont.Max.epiſtola uigeſimaſexta ad Cardinalem Atrebatenſem : ut confirmet Regem Francoꝝ in propoſito tollendæ pragmaticæ.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio Iohanni Cardinali Atrebatenſi ſalutē & apoſtolicā benedictionem.Fluctuanti diu & maximis ꝓcellis tua nauis agitata eſt.Nunc in portu nauigas : Pius pontifex e medio tempeſtatum eripuit te:& ex hoſtium cuneis trepidantē ſuis extraxit humeris:factum eſt: quod non credebas:& Pius ſuum tibi uerbum tenuit:& pacem peperit tibi . At ſi non eſt pax:quādo,ut ais:in dubio ponit᷑:quod de pragmatica ſcriptū eſt: & pura dona condicionem recipiunt : & tumultuatur : & dubitatur: an excuſationi mandetur : quod publice decretum eſt.Rurſus promiſſa quædam referuntur:& qđ non licet retro cedere. Nō ignorat Cardinalis Atrebatenſis quomodo poſſint iſta conuinci:& ſcit non reſpondere ultima primis. Quis unq̄ audiuit Regem aliquem francorum aduerſari chriſti uicario? Tutrix eſt illa domus non oppugnatrix apoſtolicæ ſedis : nec Carolus Lodouici pater ad arma unquā uenit contra romanū præſulem:quāuis ægre ferret Andegauenſes regno Siciliæ de turbari:quid faciat Lodouicus princeps deo amabilis, & iuſti ciæ cultor , & beatorum apoſtolorum deuotus.An ex pio filio & amante expectabimus : quod ex patre paululum irato non timuimus?Lodouicus eſt:& Lodouici ex francoꝝ domo nunq̄ romanis infenſi fuere pontificibus. Scis : quanta eſt iuſticia noſtræ cauſæ?Scis:quid tibi diximus abeunti ? nec iuſticiam negabim⁹nec paucis bone ſte tractatū:aduerſus eum,qui iuſta offert.nulla fas eſt arma ſumere . Habebas hæc : quæ diceres regi & alia multa:quæ pro tua ſingulari doctrina non ignoras Miramur:cur montium ruinam mineris:quando adſunt:quæ

impedire caſum queunt. Memores ſumus eorum: quæ ante ſcripta ſunt ſecuritatis plena. Nec poſtea interamnẽſis in Franciam rediit: ſi quid mali ille ſeminauit: iam radices emiſerat: quãdo priora illa ſplendida & magnifica plena pacis & gloriæ uerba ſcripſiſti. Si poſtea immutatum eſt aliquid: tuum eſt id corrigere & ita efficere: ut talem regem experiamur: qualem primo depinxiſti: quem non poſſumus non iuſtum & pium credere. Reliqua ex Antonio accipies Noxetano tuo & noſtro. Vale & ueni: quia cupimus te uidere pileatum. Ex urbe Idus Ianuarii. M.cccclxi.

Ant^s noxetanus

Pii Secundi, pont. Max. Epiſtola uigeſimaſeptima ad regem Francoꝝ: extollens eum ob eliminatã pragmaticã ſancionẽ.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio Lodouico Francorum regi Illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Excellentiam animi tui, & pietatem mentis ex multis opibus eius licuit hactenus intueri. Sed potiſſime diebus proximis quando ex inclyto regno tuo pragmaticam eliminari ſancionẽ ſic appellatã iuſſiſti: quæ res diuinum propemodum te principem oſtendit. Veramq; francorum ſobolem & chriſtianiſſimũ regem declarauit. Non præteribit deus hoc tam egregiũ factũ irremuneratũ: nec ſedes apoſtolica immemor erit tanti beneficii: cum magno Conſtantino: cum Theodoſio: cum Iuſtiniano & aliis clariſſimis principibus tuum nomẽ collocabitur: Nos certe te ſemper honorabimus: princeps deo amabilis & gratiſſimum habebimus tuæ uoluntati complacere: ſicut ex Antonio Noxetano dilecto familiari noſtro, qui has tibi reddet: plenius intelliges: cui fidem dabis. Chriſtus Iheſus dominus noſter dextra ſua te protegat: Tibiq; benedicat & regnũ tuum feliciter. Datum Romæ apud ſanctum petrum Idibus Ianuariis. M.cccclxi: manu propria.

Pragmatica eliminata ex regno.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola uigeſimaoctaua ad Regem Francorum: qua hortatur: ne adhibeat fidem: ſiquis de ſua ſanctitate ad eum mala ſuggereret.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei, Cariſſimo in chriſto filio Lodouico Francorũ Regi chriſtianiſſimo ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Quod te amamus fili toto pectore: quodq; tuus erga nos amor reciprocꝰ eſt: & tuo regno conducit: & Romanæ primæq; ſedi, & toti reipublicæ chriſtianæ admodum eſt utile. Sed hoc multorum offendit animos: qui ex publico damno priuatum uenantur commodum. Crede fili: & in tua curia, & in noſtra non pauci ſunt: qui te uellent nobis inimicum eſſe: & nos tibi aduerſari. Idem multi cupiunt extra noſtras curias conſtituti: & magni & parui principes & priuati homines. Nam quicũq; nos oderunt: & te amant: moleſtiſſime ferunt eam caritatem: quæ inter nos eſt. Scientes quia non poſſumus non proſperari ubi mutuo diligimꝰ: & omnis noſtra ꝓſperitas illis eſt aduerſitas. Ob hanc rem ſummo ſtudio annitũtur: & te nobis & nos tibi abalienare: ſcribuntq; tibi aut per alios ſuggerunt diuerſa mendacia: quæ male accipias: & pariter nobis de te multa mentiuntur: & omnia meditantur & machinant̃: per quæ cõmunis noſtra dilectio extĩguatur: & odia conſurgãt: ad quæ mitiganda opus ſit ad eos recurrere: qui mediando: tractando: & ſeſe ſæpius interponendo creſcant: & magni ac potentes fiant. hæc dicimus non ſine cauſa & quidẽ magna. Accepimus enim eſſe aliquos ex curia noſtra: qui ad te aliqua ſcribũt ſiue alio modo ad te deferri curant: per quæ tuam poſſint beniuolentiã imminuere. Hæc deſunt: qui pari modo ex aliis locis de te nobis ſcribant: Sed nos illis non habemꝰ fidem: nec malis eorum uerbis mouemur: quoniam tua uidemus optima opera: nec credimus ſignis, ubi uincimur: experimẽtis: hortamur: ut & tu quoq; his auctoritatem abroges: qui tibi de nobis ſiniſtra referunt. Fallaces hæ artes ſũt & iniqua inuẽta: qbus aliquãdo & Cardinales,

& aliq uiri magni utunt̃: qui nunq̃ adeo creuere: quin cupiāt
eſſe maiores: q nec honoribus ſatiari, nec opib⁹ expleri poſſūt:
Hi exiſtimāt multo ſibi utiliorem noſtrā tribulationē, q̃ pacē:
& idem de te cenſent: benigniorē te ſibi futuꝝ non dubitant:
ſi aliquātulū uexeris: q̃ ſi tranqllo ſtatu fruaris. Antiquæ ſunt
huiuſmodi uerſutiæ: ſolent inter ſe colloqui & affirmare qui
regū latera ſtipant: & qui romanis pontificibus aſſident: tunc
ſe eſſe in pretio: cū domini ſunt in periculo: & tunc ſuā potētiā
creſcere cum dominoꝝ decreſcit maieſtas & auctoritas: ac ex
dominoꝝ detrimēto ſuū quærunt emolumētū. Si rex, inqunt:
franciæ romano Pontifici erit inimicus: & Papa illi non amic⁹
uterq; nos quæret: & noſtra utetur opera. Magnū erit nomen
noſtꝝ: magna poteſtas: & ab hoc & ab illo uocabimur. Gratias
īpetrabimus: quas optabim⁹. Simulabimus nos utriq; fideles.
Nulli erimus practicando concordiā: ſemꝑ nutriremus diſcor
diā: & arbitri ac iudices diſſidentiū repiemur. Ipſe metus nos
magnos ac beatos dominos uero & hūiles & benignos reddet.
qđ ſi pergāt ſe diligere, uti faciunt: Rex & Pontifex: non ē cur
nobis utant̃. Ipſi per ſeſe ſua expedient negotia. Nihil ad nos
ueniet: nihil nobis cōmunicabunt. Nullū erit noſtꝝ emolumē
tū. Veꝝ ut tales homines priuatā & damnoſam utilitatē ſuā
malo ingenio quærunt: ita nos bono animo & optimis artib⁹
noſtrā & cōmunem utilitatē quærere oportet: & his fraudibus
obuiando uincere in bono malū: & reipublicæ chriſtianæ pie
conſulere. Nā ſi diſcordemus inuicem: non poterunt non oriri
multa mala. Si erimus unanimes ut ſumus: & tuum regnum
florentiſſimū efficiet̃: & tota chriſtianitas miro modo lætabit̃:
unanimes autem eſſe non deſinemus: ſi uterq; noſtꝝ ea tantū
uoluerit: quæ ſunt honeſta: & ī his, quæ iuſta ſunt: cōtentabit̃.
Nec præſtabit aures ſuſurronibus ac delatoribus iniquis. Nos
fili amātiſſime ex parte noſtra tibi offerimus: quod ex te nun
quam aliquid poſtulabimus: aut non iuſtum, aut non æquum
Et rurſus amplius dicimus: quod nunquam tuæ māſuetudini
aliquid negabimus: quod cū deo poſſimus honeſte concedere

Erimuſq; tibi & tuis ſemper gratioſiſſimi. Nec facile de te aliquid ſiniſtre credemus. Rogam⁊ pari modo & te uelis exhibere maxime circa credulitatem: ne præſtes fidem criminatoribus: etiam ſi ſint Cardinales: quia & in hoc ordine reperitur non unquã iniquitas: & ſæpe inuenti ſunt aliqui ex cardinalibus infeſtiſſimi romanis Pontificibus. Sicut & Duces aliq in ſuos reges perfidia uſi ſunt. Nullum collegium eſt malorꝝ hominũ omnino uacuum. Et in apoſtolorum cætu Iudas inuentus eſt proditor. Diſcute: priuſquã credas. & nihil credas, niſi probet̃: ex his: quæ ad te mala de nobis ſignificantur. Nos adeo tuam ſerenitatem diligimus: ut impoſſibile ſit aliquid noſtra opera in tuam cõtumeliam fieri ſaltẽ ſcienter & appenſate. De regno Siciliæ hortamur: ut uelis bene rem intelligere. Cardinalis Atrebatenſis tibi & nobis, ut credimus: fidelis dicit ſe breui ad nos uenturum & allaturꝝ æquas condiciones: huic propter doctrinam & integritatẽ ſuam multũ habemus fidei. Expectamus cum deſyderio ſuum aduentum. Si ita erit: ut ipſe ad nos ſcribit: credito nos nihil recuſaturos: quod poſſimus facere cũ honeſtate. Audiemus & Atrebatenſem, & alios Oratores tuos: & in omnibus erimus faciles ac benigni: quæ iuſta ſint. Vtinã uideres mentẽ noſtrã: & cor noſtrꝝ poſſes introſpicere: gauderes certe talẽ te habere pontificẽ: qui tantũ te amat. Noli aliqd in malã partẽ accipe: qđ per nos fiat: priuſq̃ Cardinalẽ Atrebatenſẽ ex noſtra curia ſcribẽtẽ audieris. Nec uelis his applaudere: q de tuo & noſtro incõmodo ſuũ quærũt cõmodũ. Scriptũ Romæ apud ſanctũ Petrꝝ manuꝑpria Sexto kalẽdas Martii. M.cccclxii

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola uigeſimanona ad Regem Frãcorum: qua eũ laudat extinctione pragmaticæ, & promiſſione auxilii contra Turcos.

IVS Epiſcopus ſeru⁊ ſeruorꝝ dei Cariſſimo in chriſto filio Lodouico francorꝝ regi illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Attulerunt nobis Oratores tui

Auxilia contra Turcas a Rege Francorum promissa.

extinctam pragmaticam ſanctionem. Et inſuper auxilia contra Turcos ampliſſima pmiſerũt. Vtraq; res digna eſt tuo genere, & tuis uirtutibus. Laudamus benignitatẽ animi tui: & dignũ te cenſemus: quem ſancta ſedes apoſtolica præcipuis fauoribus & honoribus proſequatur. Et hoc quidem noſtri propoſiti ſemper erit. Nec credimus ſeſſurum aliquando in hac beati Petri ſede Pontificẽ: qui te magis ſit amaturus: quam nos amamus tuam probitatem. Petierunt á nobis Oratores ipſi & maxime Cardinalis Atrebatenſis: ut copias noſtras armigerarum gentium ex regno Siciliæ reuocaremus: ne militarent aduerſus conſanguineũ tuum Ducem Iohannem. Cupimus deſyderio tuo complacere: quia dignus es omni honore & oĩ gratitudine Sed hortamur manſuetudinem tuam: ut curam geras noſtri honoris: & patiaris: ut qđ petis: abſq; infamia noſtra poſſimus efficere. Quod exercitum miſimus in regnum: non fuit: ut tuũ ſanguinem offenderemus: ſed ut uiam facti & uiolentiæ de regno eccleſiæ prohiberemus: & rem ad iuſticiæ tramitem reducerem⁹. Nunc ſi abſq; uia iuris gẽtes noſtras reuocarem⁹: appareret: quod antea fuiſſemus iniuſti: qui tamen ſecundum iuris uiam proceſſimus. Ea propter ut tuæ uoluntati morem geramus: & honorem noſtrũ conſeruemus: uiſum eſt nobis hoc medium opportunum: ut tollantur offenſæ hinc inde: & fiant induciæ belli ſeu treguæ cõuenientibus modis: & qđ in curia noſtra inſtituatᷣ iudicium de regno: & illi attribuatᷣ: cui de iure debetᷣ: quia noſtra intẽtio eſt parti tuæ ſiue Regis Renati tuo intuitu oẽm fauorẽ honeſtũ impartiri. Et confidim⁹ qđ tua ſerenitas nõ uelit aliud q̃ quod iuſtũ & honeſtũ eſt. Si pars altera acceptabit ĩducias: fiet iuſticia: & ut ſperam⁹ cã tui amici & conſãguinei bene ſtabit: qa ſolũ habebit locũ ueritas & iudiciũ. Si recuſabit: tũc habebis: qđ petis: & retrahemus gẽtes noſtras de regno cũ honeſto titulo. Si tui Oratores habuiſſẽt mandatum acceptãdi treguas: mox eas indixiſſemus: ſed ipſi uoluerũt ad tuã ſerenitatem ipſam rem referre: Et ideo non ſunt factæ treguæ: quæ tamen noſtro & omnium iudicio parti Regis Renati

Voluntas Regis Francorum ut copie pontificis reuocarentur.

multũ fuiſſent utiles:& alteri parti damnoſæ.Oportuit igitur rem hanc differre ad tuum examen:& expectari reſponſionem tuam:interim ſtabunt res : ſicut ſolent inter eos: qui bellum habét.Qđ ſi acceptaueris:quæ per nos reſpõſa ſunt Oratorib⁊ tuis:mox habito reſponſo procedemus ad treguas indicendas: & ſi recipientur:fiet opus laudabile ad tuam & noſtram gloriã Si non acceptabuntur á parte Regis Pherdinandi : faciemus indubie:quod petis.Subtrahemus gentes noſtras:& ſinemus rem in manu tuorum:ut proſequantᷣ ius ſuum : ut melius eis fuerit uiſum:prouiſo qđ iuribus eccleſiæ non ſiat detrimentũ. Nec credas fili amantiſſime hæc nos quærere ad differendum: quia,ut dictum eſt:ex nunc feciſſemus inducias uel treguas:ſi affuiſſet tuus conſenſus.Sed qa is abeſt:oportuit rem differri. Perſuade tibi : quia uoluntas noſtra eſt tibi complacere . Sed opus eſt:ut iuues nos:quod cum honore noſtro id faciamus . Poſteaq̃ ſemel egreſſi fuerimus: hanc litem non intrabimus: iterum eam defacili & ſtudium noſtrũ erit : ut deſyderio tuo morem geramus : & omnia fugiamus : quæ noſtram poſſint beniuolẽtiam perturbare.Ita hortamur:ut tu facere uelis erga nos.nec facile credas his:qui mala nunciant.Si poſteaquã res hæc compoſita fuerit:inueneris nos promiſſa non ſeruare : po teris de nobis iure conqueri. Sed nũquam inuenies:quod uio lentur á nobis conuenta.Fac:ut quãprimum concordetur hæc materia regni per uiam iam conſcriptam : & uidebis quia tibi & domui tuæ Pius Pontifex ſemp̲ ero benignus & gratiſſim⁊. Nec nunquã te poenitebit ſequi hoc conſilium:quod damus. Scriptum manu propria die xxyiii Martii.M.cccclxii.

Pii Secũdi,pont.Max.Epiſtola trigeſima ad ducẽ Mutinæ:qua honeſte refellit quædam ab eo ſcripta ad oratorem ſuum agẽtẽ Romæ.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei dilecto filio nobili uiro Borſio Duci Mutinæ & noſtro ĩ Ferraria Vicario ſalutem & apoſtolicam benedictionẽ . Nemo uerum

Nota

de ſe minus audit quam publica poteſtas: quæ quanto maior eſt: tanto magis fallitur. Experti ſumus hoc in nobis ipſis: qui poſteaquam beati petri cathedram uel indigni conſcendimus: perraro accepimus: qui foliũ Sibyllæ nobis recitarét. Cecidiſſemus inter multiplices adulantium laudes: & multa de nobis crediſſem⁹ maxima & falſa: niſi ex humili loco ad hoc ſublime ſolium perueniſſemus: & uerſati diu apud Reges, quibus artibus inauratis palatiis uiueretur: percalluiſſemus. At tu, cuius & pater & auus & lõga ſerie maiores & frater fuere principes: facile caperis adulantis hamo: & nihil te laudanti non credis. Probat hoc epiſtola tua: quã miſiſti Antonio oratori tuo apud nos agẽti: in qua fere tot ſunt præclara de teipſo teſtimonia: quot uerba. Nihil eſt enim illic: quod in tuam præcipuam laudem non uergat: & tamen á te dictata depræhenditur: & tuum ſermonem redolet. Iuſſiſti: ut nobis oſtenderetur. Legimus eam, quanuis longiſſima eſt: non ſemel ſed iterum. Fuerunt enim: & quæ cum uoluptate, & quæ cum moleſtia audiuimus: quibus abunde cõſyderatis: coacti ſumus etiam inuiti aliquid reſpondere: tecumq; non adulantis, ſed publici patris more agere: nullamq; boni paſtoris partem relinquere. Vera erunt uerba noſtra: & ſi fortaſſe dura uidebũt. Sed melior eſt amara ueritas, quam dulce mendacium. Tu ſi ſapies, ut ſperamus: cuncta in partem recipies meliorem. Audi ergo fili: & gaude: quia non impugnamus oleo caput tuũ: ſed acri potius ramno lauamus. Quærelis & purgationibus plena eſt epiſtola tua. Verum nec iuſte quæreris: neq; rite purgaris: monſtrabimus iſta per partes: hic capitibus adnotatis, in quib⁹ magis inſtas. Ab initio autem ſcriptoꝝ tuorum illud grauiter ferre uideris: quod Antonio legato tuo & Gurroni germão plæraq; dixim⁹: quæ tuo nomini detrahunt: & honorem ſugillant. & ponis tu ipſe uerbã: qb⁹ nos uſos dicis. Nolum⁹ ea repetere: ne replicata cicatricẽ aperiãt ipſa rememoratione duriora. Per ea exiſtimas nos iã te iudicaſſe nõ auditũ: qđ nec de⁹ Adã fecerit: ac ſi uelis iudicii: quæ ſit ordiẽda tæla mõſtrare: & nãdi artẽ docere piſces

Antˢ. Orator

Nota

Nos aſſidue uerſamur in iudiciis: & ubi ſit citatio neceſſaria:
non ignoramus. Scimꝰ quo pacto notoria: & quo pacto dubia
iudicantur. Nondum contra te ſententia ulla promulgata eſt:
nec iudicium intemptatum: nec quærela aduerſus te publice
propoſita: nec tuus honor læſus. Sed cũ accepiſſemus te multa
moliri aduerſus eccleſiæ Romanæ ſtatum: & inimicis noſtris
conſilio auxilioq; adeſſe: nec deeſſent ingentiſſimæ cõiecturæ:
& id rumor, qui raro mentitur: publicus cõprobaret: accerſiui
mus Oratores tuos Gurronem & Antoniũ: deq; tuis actioni
bus conqueſti ſumus. Diximus non placere quæ contra nos &
romanam eccleſiam moliebaris: & plæroſq; de tuis moribus
repræhendimus: mandantes ut monita noſtra ad te deferrent:
& te meliorem conarent᷑ efficere. Non tenemꝰ uerba ex ordine
quæ diximus: neſcimus: an his uocabulis uſi ſumus: quæ in
tuis litteris inſeruiſti. Illud ſcimus: quoniam sbocatiatum nũ
quam te appellauimus: quod uerbum in ſermone latino, quo
utimur: non inuenitur. Poſſibile eſt inter conquerendum nos
uel infidelitatem accuſaſſe tuam, uel leuitatem non infamem
te redderemus: aut tuæ familiæ gloriam obfuſcaremus: quam
ſemper magnifecimus. Sed ut emendaremus errores tuos: &
te reduceremus in uiam. Nam cum illos alloqueremur: teipſũ
uidebamur affari atq; monere: ut deinceps caueres eccleſiam
lædere & tuæ parenti aduerſari: & ne promitteres: quæ nolles
implere: qa in altero proditionis: in altero leuitatis eſt crimẽ.
Tu hæc quaſi iudicia recipis: & iniuſte actum exiſtimas: quod
ſine proceſſu damneris. Paterna ſunt hæc monita non iudicia.
Seruauimus euangelicam legem: & quod illa in fratre iubet:
fecimus in filio: qui cum te alloqui non poſſemus: in nos
peccantem conuenimus Oratores tuos: & ſemotis arbitris,
diximus quæ de te acceperamꝰ: ut te tandẽ corrigeres. Nã qđ
illis dictum eſt: perinde accipere debes: ac ſi tibi fuiſſet dictũ.
Tu perinde habes tanquam eccleſiam adhibuerimus: quod ad
ultimum reſeruamus: ne uiolemꝰ euangelium. Inique agis:
qui tuo detractum honori cenſes: quaſi te publice criminat᷑

ſimus: quod minime uerum eſt: neq; in Collegio Cardinaliũ unquã, neq; in aliis conuentibus de te uerba fecimus: niſi ma gnifica & honeſtiſſima ſupplicia & quidem acerba & mortalia uulnera uocitas monita noſtra: & ais te illa perpeti non poſſe. Cogitaſſe legationem hac de cauſa inſignem mittere: quæ tuã innocentiã oſtendiſſet: poſtea mutaſſe conſiliũ: quia ſufficeret Orator ad expugnationem iſtiuſmodi: & præſertim cum non dubites decem Cardinales etiam in publico Conſiſtorio aduer ſus nos pro tua defenſione aſſurrecturos & tuæ aſtipulaturos innocentiæ. De miſſione legatorum tuum fuerit arbitrium. De Cardinalibus uide: quid dicas. Viri cum graues tum iuſti ſunt: nec pigebit eos etiam contra nos ueritati perhibere teſti monium. At ſi ueraces ſumus: libentius pro nobis contra ſe ſtabunt: nec nos eorum aſſertiones recuſabimus: & ſi perges experiri iudiciũ: contentabimur: ut inter te noſq; iudices fiãt. Nam ſi te uolueris expurgare: magno labore opus erit, & arte magna. Si quidem ubi macula impreſſa eſt: ad benetergendũ multa laborat aqua. Cupis ut te hoſtem declaremus: potiuſq̃ hoc pacto tuam exiſtimationem ĩminuamus: nam fidei non tã tum noſtris ineſſet aſſertionibus. Nos, quanuis tua opera id uiderentur expoſcere: non tamen adhuc eo properandũ cenſui mus: ut te hoſtis loco haberemus: ſed beneficiis & gratiis proſequi maluimus: ut uinceremus in bono malum: ſicut iubet apoſtolus. Sperantes qđ aliquando teipſum recognoſceres: & Pii pontificis beniuolentiã uti ſcires. Contra euenit: ꝓrumpis in uerba deſperationis plena: & aſſeris te ꝑpeti non poſſe ĩpro peria noſtra quæſituꝝq; modos: quibus his moleſtiis ex uariis ſiue amicos, ſiue inimicos expiri debeas: & tradituꝝ alteri Fer rariæ claues, mutatuꝝq; dominũ. Atq; hoc eſſe magni animi: cui carior ẽ honor, q̃ dominatio. Nimium delicatus es: ſi non quis tui domini ꝑferre monita: & ſi mauis priuari domino, quã repræhendi. At ſi probaueris alium dominum intelliges quid ſit eccleſie ſubeſſæ. Quocunq; uertes: poenitentia præ ſto aderit. Facis more hominum: quibus cõteptui eſt mite

Nota.

Reprehendit ducẽ qđ uellet dominiũ relinquere.

imperium: dant tamen aliquando contemptores poenam. Tu ſi ſapies: non quæres meliorem panem: quã triticeus eſt: Nec progenitorum tuorum ueſtigia deſeres: nec moleſte feres tui domini repræbenſiones: etiam ſi fuerint indignæ: nec magni animi iudicabis principatum relinquere & dominationi ſpõte cedere. Dionyſio Syracuſa tyranno in arce ab boſtibus clauſo & nullã ſpem retinẽdæ poteſtatis babenti cũ Polyxenus ſocer conſuleret: ut uelociſſimo equo conſcenſo intra fines Carthaginenſiũ ſeſe reciperet: damnauit Phyliſtus: q poſtea biſtoriã conſcripſit: aitq; baud expedit tibi Dionyſi equo uectũ ſponte extra dominationẽ euolare. Sed contra p crura, quod adiures: ſuppetant reluctantem extrabi. Eloris quoque inter amicos Dionyſi non infimus idemq; poeta dominationẽ inquit bone ſtiſſimũ eſſe ſepulcbrum. Non eſt nobis dubium cum borum ſententia tuæ menti magis amica ſit: quoniam Polyxeni quis aliud uerbis exprimas: tuo tamen ex animo pendent omnia: quæ dixiſti: & tui arbitrii eſt ea uel facere, uel negligere: exit? ipſe oſtendet: an ſis eius celſi animi: quem laudas: expurgationem deinde tuam ingrederis. Atq; in primis idcirco nos tibi ſuccenſere diiudicas: quia nolueris aduerſus proditorem eccleſiæ Romanæ Sigiſmundum arma ſumere: qui tibi ſanguine iunctus ſit: & conſuetudinẽ maiorum tuorum prætendis: qui pacifice cum uicinis uiuentes: & opes multas cumularunt: & mirifice á ſuis ſubditis amati & obſeruati fuerunt. Nos & ſi æquũ cenſemus eum, qui uaſſallus eſt, ſeu uicarius: pro ſalute ſui domini arma capere: & maius eſſe uinculũ inter ſubditũ & dominũ, quam inter cognatos & affines. Scimuſq; ſæpe patres in filios: & filios in parentes pro ſtatu ſui principis ſtrinxiſſe ferrũ: non tamen propterea tibi ſubiraſcimur: quia Sigiſmũdo non infers bellum bomini pniciofo & fetido. Neq; boc unquã tibi crimini dedimus: ſed illud repræbendimus: accuſauimus: acerbe tulim? qđ omniũ bominũ ſceleratiſſimũ excõmunicatũ boſtẽ eccleſiæ declaratũ domi apud te ſæpe babuiſti: eiq; communicaſti: & ut nobis affirmatum eſt: petenti opẽ denegaſti.

Dioniſius Siracuſanorum Tirannus.

Eloris.

Debere Subditos pro Statu principum contra cosanguineos arma sumere.

Reprehendit Dux quia Sigismundo comunicauerit.

Dux Excommunicatus

hoc certum eſt:quod hereticum & anathemate percuſſum non
euitaſti: nec timuiſti cenſuras noſtras. Et quáuis excõmunica
tionẽ incurriſti ei communicans:qui á romano præſule excom
municatus eſt:non tamen diuinis officiis abſtinuiſti:quæ tua
præſentia polluebãtur. Inuiſibile eſt Anathema: & inuiſibiles
operatur effectus: tu hoc aut non ſentiebas: aut non curabas.
Nos autem qui ſcimus excommunicationem inſtar lepræ con
tagioſam eſſe: & tui cauſa dolebamus, & eorum:qui tecum cõ
uerſarent̃: nec poteramus non ægre ferre: qđ in terris eccleſiæ
maieſtas eccleſiæ contemneretur: & eius hoſtes honore cumu
larentur. Hoc doluimus Borſi: non qđ bellum recuſares tuæ,
ut dicis: inſuetũ familiæ. Nam deo uolente ſatis erũt eccleſiæ
uires ad expugnandã delendamq́; deteſtabilem & abominãdã
Malateſtaꝝ familiã: quæ non ſolum eccleſiæ romanæ dominæ
ſuæ, ſed fidei cattholicæ bellum intulit: & Turcorum impiam
gẽtem in italiam ſtuduit aduocare. Nec tu nobis Alphonſum
regem, aut alios cõmemoraueris: quoꝝ ſocietatẽ recuſaueris:
ne bello implicareris. Vide q̃ belle arguis: Negaui regi poſſum
& papæ negare: admiſit Rex excuſationem: cur non admittat
Papa: tanquã minor ſit Papa, q̃ Rex: & minus eccleſiæ ſis obno
xius quã Regi: ita rationaris. Admittimus argumentationes
tuas: quando plus armis, quam dialecticæ operam dediſti: & ſi
nunc arma recuſans: dialecticam uideris amplecti. Neſcimus
quãti apud alios momenti erit hoc argumentũ. Quod propte
rea ſibi uult: cum te dicis nõ optare ampliationem dominii: &
contentari eo quod á maioribus accepiſti. An bellum augendi
tantum dominii cauſa geritur? At id non eſt iuſtum ad res
repetendas: ad uim propulſandam: ad opem ferendam his: qui
patiuntur indigna: ad obediendum ſuo principi iuſte ſumunt̃
arma. Qui propter gloriã & imperium augendum bello uici
nos infeſtant: rẽ pernicioſam agunt. Sapis tu: & inter paucos
es laudandus: ſi parta tibi ſufficiunt: ne ultra cupis: & philo
ſophi magis, quã principis uitam induiſti. At nos ex ore tuo
accepimus ſperare te breui uenturam eſſe in poteſtatem tuam

urbem: quam non ignobilē quam nolumus nominare: & tum quidem affirmaſti omnem te operam impartiri: ut illius domi no potiri poſſes: quæ tua nō eſt. Sed mittimus iſta. illuc pergi mus: ubi de mutuo denegato te purgas. Quo in illo non ita rem narras: ut geſta eſt: ſi dominico fuerit credēdum: qui nos inter & te fuit interpres. Audi quomodo ille ad nos ſcripſit: qui neq; puer eſt neq; ſopniator. Ait ille ſe fuiſſe ī domo tua: teq; multa locutum de tua ardentiſſima erga nos caritate: & inter cætera, quod admodum cuperes: edoceri in qua te nobis poſſes morem gerere: quod nil tibi iucundius eſſet: quoniam noſtris deſyderiis ſatiſfacere: ſeq; reſpondiſſe nos bello implici tos neceſſario nullius rei egentiores eſſe quam pecuniæ, quā belli neruum dicunt: facturum te opus egregium nobiſq; ac ceptiſſimū: ſi auri. xx. millia numū aut aliquid amplius mutuo traderes: excepiſſe te id ſermonis alacri uultu: exhilaratumq; dixiſſe quod petentibus nobis hoc mutuum haudquaquam ne gares. Suadebat igitur Dominicus: ne rem intemptatam relin queremus: quia certum eſſet te aurum numeratuꝝ adeo te uer bis efficacibus obſtrinxeras: ſubriſimus acceptis litteris. Dixi muſq; Dominico nō bene notum eſſe Borſium: qui dicta eius pro factis habet. Subiratus eſt Dominicus: cum accepit ſuum apud nos contemni iudicium: reſcripſitq;: ne tuas oblationes paruifaceremus: quoniam aut nulli credendum eſſet: aut ſerua res ipſe uerbum tuum. Quibus auditis ſignificauimꝰ ei, ſi ſibi uideretur: aurum peteret: ſcire ſe tamen deceptum iri: multūq; diſtare obſeruantiam á promiſſis. rediit ad te Dominicus: & poſtulato mutuo nihil obtinuit: & confeſſus eſt errorem ſuum & te nobis: quam ſibi notiorem eſſe ſuis litteris affirmauit. Sic res acta eſt. tu inde excuſationē prætendis: quia non inueni ſti aurum. Facile eſt nolentem non inuenire. Recordati ſumus illius poeticæ ſententiæ id hominum genus reprobantis: qui bus in denegando paululum pudor adeſt: poſt ubi tempus eſt promiſſa iam perfici: tū coacti neceſſario ſe aperiunt & timent & tamen res eos præmit denegare. Et paulopoſt: Si Rege ubi

fides nihil illos pudet: hic ubi opus eſt:non uerentur.illic ubi opus nen eſt:ibi uerentur.Nemo qui ducem Mutinæ auri.xx. milia numum non poſſe alicunde corradere cum uelit : dum modo uelit : arbitretur.Sed multum diſtat á uoluntate uolun tas. Nec fugiētem iudicii poenas filium miſſus pater inquire re facile reperiet.Tibi an cordi fuerit mutuum facere:nemo te melius nouit.Nos pudet tedetq; nō mutuo,ſed amico carere: quem probando perdidimus.//Sed ad res Gallicas ſermo uerta tur:propter quas iratos nos tibi affirmas tanquā iniquo tuleri mus animo te franciæ regibus eſſe propenſiorē.At hæc reſpon des: quanuis ex domo franciæ ducas originem : & oratoribus gallicis ſæpe bonores impenderis: ex tua conſuetudine quem admodū Cardinalibus & cæteris uiris præſtantibus illac trans ſeuntibus,nunquam tamen aliquid tractatū eſſe per te:quod ſtatui noſtro aduerſaretur.Es enim Italus:nec uelles Francoꝝ cauſa aliquem Italum lædere. Conſtanter inficiaris te Duci Iohanni,aut Comiti Iacobo aliquod auxilium præbuiſſe:& opi nioni noſtræ,quam de tua in Gallos affectione nos aſſeris con cepiſſe:fantaſiæ nomen indidiſti : tanquam fantaſtici ſimus : his enim fantaſiam uocas.Damus tibi arbitrium:ut de nobis loquaris:ut libet:nec propterea erimus alii quam ſumus.Nos de tua origine non diſputamus : neq; inficias imus maiorum tuorum nobilem & antiquam originem eſſe . Rurſus quoque amicum & regibus eſſe Franciæ & illis obſecundare nūquam damnauimus : dummodo Romanæ eccleſiæ,quæ tua domina eſt: nō inſidiareris.Procul á uero eſt opinio tua: qui te idcirco diſplicuiſſe nobis exiſtimas : qđ benigne Gallos oratores exce peris.Carolus Rex Franciæ illuſtris huius , qui nunc regnat : pater abſq; culpa noſtra magnopere nobis fuit infenſus : nec tamen unq̄ repræhēdimus. Legatos eius in domo tua honora tos eſſe.Quomodo id nūc damnarem?in Oratoribus lodouici Regis:qui de nobis & apoſtolica ſede optime meritus eſt: & á nobis admodum diligitur:& obſeruatur:nec legati eius abſq; bonore præcipuo ex noſtra curia recedūt. Dicis te non miſiſſe

ullos ad eum nuncios : ne quempiam offenderes . Neſcimus quos timuiſti : tuipſe ſcis : nos certe uereri in hac parte non oportebat : quando & nos ad eum miſimus : & tota ferme Italia miſit. Tu ſi non miſiſti, ut ais: aliorum certe cauſa abſtinuiſti non noſtra : Nam nos te neq; regi amicum eſſe dolemus : neq; duci Iohanni . quem non minus uirtute, quam genere nobilem dicunt . At quod illi & comiti Iacobo nullo præſidio fueris: quo uultu aſſeras: ignoramus. Cum Hercules germanꝰ tuus, quem de proditione Regi Pherdinando facta apud principatus Italiæ palam inſimulaſti: nunc eidẽ Duci contra Pherdinandum militet . Et magna ex parte tuis alatur ſtipendiis . Cum ſæpenumero comiti Iacobo argentum miſeris: & tu ipſe auctor fueris: quod princeps Tarentinus eum conduxerit: ſicut compertæ tuorum domeſticorum litteræ inſinuant. Sed quid coniecturis opus eſt in rebus manifeſtis? Silueſter picinini Comes quaſi alter Achates, qui æſtate proxima ante hanc illiꝰ nomine aduerſus nos bellum geſſit : & uſq; ad urbis moenia prædatus eſt: ac propemodum Tibur abſtulit inſignis latro & hoſtis eccleſiæ manifeſtus: his diebus tecum in colloquio fuerit: quem tu noſtri contẽplatione blande allocutus magnifice honoraſti: militemq; conducere : arma & equos emere in tuis terris abſq; ullo impedimento permiſiſti. Potes hoc negare: ſi uis: quanuis extant litteræ tuæ : quibus te colloquio Silueſtri efficis mentionem: ſi dicimus te multa tranſegiſſe cum Sigiſmundo hominum ſceleratiſſimo, & cum Picinino aduerſus ſtatum noſtrum : & ſi non accepimus teſtimonium tuum: in quo negas: non mirere. Nã tu ipſe fateris: quod gentes mundi non credunt tibi: ſumus & ipſi in mundo: & cõmunem ſequimur opinionem . Nec adhuc teſtimonium dei audiuimus in contrariũ: quod imploras. Illo audito ſententiam mutabimus: quia ipſe ueritas eſt: & mentiri non poteſt . Interea non poſſumus more hominum uæhementibus non auſcultare coniecturis . Scis quod ſæpe auditus es dicere : ego francus ſum : nec poſſũ francis non fauere . Ferraria ſchola Italiæ eſt: in qua qđ

neſcitur : nuſquam ſcitur : quæ uerba cum aliis operibus tuis profecto aliquid ſignificant . Cardinalem Atrebatenſem citas teſtem , & Regis franciæ litteras : qui tua erga ſe officia non ſatis probet.Nolumus Cardinalis de te ſententiam quærere : Regis repræhenſiones probamus. Vellet enim te apertum eſſe nec ulla uti diſſimulatione : & ita ſane dicebat uel conſangui neum uel amicū.Nam qui ſub pallio præſtat opem : nec ſatis animoſus eſt:nec ſuo facit officio ſatis:amicis & cōſanguineis palam ſubueniendū eſt.& magnanimi eſt occultare quæ faciat: ſiue noceat:ſiue proſit. Ingens ſpiritus non quærit tenebras . Leo manifeſte iraſcit̃. Draco occulte īſidiatur.uiliſſimi cordis eſt more uulpecularum quaſi per furtum aliquid agere:quod ſi amas francos,ut ais:& ſi ſanguis illorum es:cur nō publice partes illorum tueris? & manifeſte ſuppetias bellātibus affers? Nemo te accuſabit : quando tot ſunt uincula:nec nos damna bimus:dabimus amico ueniā:qui ſubuenit amico.Nec īproba bimus conſanguineū:qui conſanguineo opem affert.Et ſimul ſciemus:quid de te ſentiēdum ſit.Cæterum ne falſa opinione ducaris: exiſtimas nobis moleſtum eſſe tuum cum gallis com mertium: edicimus tibi palam.Nos eum, qui nunc regnat in Francia:Regem loco filii habere & amare toto pectore:ſi quem mortalem amamus.Sic enim egregia ſua uirtus , & altus ani mus,& beneficia, quibus romanā eccleſiam cumulauit : expo ſcunt.Non eſt igitur:quod opinari queas ingratam nobis eſſe tuam cum eo beniuolentiam .Illud ingratum nobis eſt: quod ei non aperte faues:& quod illi cauſam præbes : ut de te non ſatis contentus exiſtat : qui dum ei ſimul & aduerſæ parti uis amicus uideri neutrius plenam unis gratiam.Hæc ad Gallos: quos ut ſeruato iure,quo teneris eccleſiæ: & ames & obſerues hortamur: q̄uis nec illos ultra cupere crediderimus . Nunc de Venetis agendum eſt : quos te nobis odioſum reddidiſſe arbi traris : quoniam ad eos nauigaueris . Et aſſeris te nihil cum eis egiſſe:quod nobis moleſtum eſſe debeat : in qua re poſſis eorum uti teſtimonio.Cur iueris Venetias:incertum nobis ē:

quanuis non uulgarium hominū neq; læuium litteræ ad nos
datæ ſunt:quæ te ꝑniciosās ſtatui noſtro res molitum affirma
uere : quanuis Senatus ille grauiſſimus & iuſticiæ tenax tuis
ſuaſionibus non auſcultauerit . De ſuo autem erga te amore
uel odio nihil meminimus nos dixiſſe:neq; enim illius reipu.
ſecreta nouim⁹:nec noſtri moris eſt incerta pro certis aſſerere.
Non eſt igitur uerbum noſtrum:quod te Veneti punituri ſint
infenſi tuis moribus,ut ais : nos affirmaſſe. Tu tamen noſti:
quæ nobis Ferrariæ de illo Dominio locutus fueris : nos illa
nūquam uiuenti homini effudimus:ne tibi noceremus:& ſcis
quia ſuaſimus tibi : ut amiciciām Venetorum magnificares :
quorum præſidio rem tuam ſeruares.Cur tuū ad eos iter dāna
uiſſemus:aut cur inde fuiſſemus indignati tibi? An non potes
ire quo uelis ? Libertas huius rei penes te eſt:quanuis innuas
in tuis litteris te non ueniſſe ad nos Mantuam : ne Venetis
diſpliceres:& tamē eo tempore cum tuum quæſiuimus aduen
tum non Venetos te uereri:ſed aſtra reſpondiſti:quæ tibi mor
tem portendebāt: quorum eſt magna prænūciare. Vide quam
fueris tibi ipſi conſtans . Multis te uerbis expurgare niteris :
quod neq; cum Venetis: neq; cum Gallis : neq; cum alis qui
huſuis hominibus aliquid tractaueris in contumeliā aut dam
num noſtrum : & accuſas nos quod leuiter credimus delatori
bus. An ſit leuiter credere:quæ tot aſtipulatores habēt: tu ipſe
iudica:qui pauloante dixiſti tibi gentes mundi non credere :
quod ſi ita eſt:quod nos credimus:cuncti credunt : & ſi leues
ſumus:omnibus ſumus leues:qui mundum incolunt. Aſſeris
quod in ignem ires: corpuſque omn e dares flame pro ueritate
aſſeruanda innocentiæ tuæ : nec tibi flama noceret . Primo to
tū corpus igni experimēto deuoues:poſtea,quaſi poenituerit:
ſolam manum offers:ut Scæuolæ imiteris exemplum . Et ais
quod non arderet manus tua igni admota : ueritas incendio
reſiſteret.Recte Scæuolam adduxiſti.Nam mutuis delicti con
ſcius eam , quæ peccauerat : manum foco admouit:paſſus eſt
conſtanter exuri:hominis conſtantia in eo facto non innocētia

laudatur: & tu ſi ita conſtans fueris:parem conſequeris laudé. Sed cauebis:nec quæ dicis:omnia facies.Perraro enim magna dicuntur antiquam fiant: & facere uiri fortes quam dicere ma lunt.Angeris: indignaris:iraſceris quod te leuem & nugacem & uerboſum ſiue linguacem,ac deniq; parum penſi habentem ſtultúq; eſſe dixerimus: & odio proſequamur : cum te ſubditi tui & cuncti Italiæ populi ac principes nobis exceptis & amét: & prudentem exiſtiment. Si ita eſſet:non ab re doleres : & iu ſta eſſet querela tua.Verum nos te neque ſtultum,neq; amen tem unquam iudicauimus:neq; illa tibi aſcripſimus unquam uitia: quæ nominas:quanuis de tuis oratoribus queſti ſimus. Nam quo pacto sbocatiatum te uocauiſſemus: quod uerbum latina,qua utimur:ut ante diximus: lingua non habet . Quo modo te ſtultum appellauiſſem us aut amétem:cuius aſtutias ſæpe repræhendimus : & nimias in rebus agendis cautiones atq; uerſutias?De leuitate potuim? aliquid dicere:cum de tua inconſtantia loqueremur:qui promitteres: & non faceres : qđ non poteſt leuitati non aſcribi . Quod te odio proſequamur : cum cæteri ament:non recte ais ; nam quanuis tua quædam facta damnemus : te tamen non poſſumus non diligere : qui homo es & creatura dei:& multe in te ſunt partes dignæ amo re & laude : & nos chriſti locum tenentes immeriti cunctos fideles in chriſto diligimus & te præſertim:q uaſſallus noſter es: & eccleſiæ Romanæ uicarius . Dolemus tamen aliquando quod non exequeris tuum munus:neq; illum te exhibes domi no tuo: qué debes.Sed odium procul abeſt & rancor & maliuo lentia:quæ ſit autem aliorum de te uel exiſtimatio uel opinio: & quantum ab eis ameris:non eſt exploratum nobis:ſed teſtis es tuipſe tibi:qui & Venetos te magnificare & amare uæhemé ter affirmas . Amplectimur teſtimonium tuum : quáquam ex alieno ore tua laus efficatior exiuiſſet.Quibus officiis & Ducé mediolani,& Duciſſam,& Comitem Galeacium ſis proſecut?: multis in medium uerbis affers: & coli te ab illis & obſeruari & magno habere in pretio aſſeris. Non imus inficias: quáuis

non omnes principes ita ſunt aperti ut nos:& illi noſtra ætate uidentur ſapere : qui melius diſſimulant. Quod Florentini, ut ais: prudétem & circunſpectũ & alti cordis ſenſuſq; magni principem ducant & ament:& nullam unquam tibi de finibus litem moueant:& ſubditos tuos nullo dáno, nulla contumelia afficiant: audiuimus non ſine uoluptate:tuoq; nomini magná acceſſionem hinc factam eſſe cognoſcim?: quod te populus ille inter ethruſcos oculatiſſimus admiret & laudet. Illa eſt enim uera laus: quæ ab homine laudato proficiſcitur : multo magis ab excellenti populo. De Mantuano principe & anima una in duobus corporibus, ſicut Ariſtophanes ait:conſentimus tibi:& quod ille perſpicacem & cautum & ſapientem & principem iudicet:tuam ſequimur auctoritatem. Nec Bononiéſes & magnificare & procul uidentem exiſtimare negauerimus. At quod te ament non ſit nobis ueriſimiles: cum ſuos exules in tuis urbibus foueas: niſi occulta eſt inter nos intelligétia: cuius rei tibi iudicium relinquimus. Illud exploratiſſimũ eſt: quod de tyrannis Romádiole affirmas: es illis, ut ſcribis: carus atq; acceptus: Sigiſmundo præſertim homini pernicioſo: & fratri eius nihil meliori. Quibus uel fauiſti contra nos: uel non aſtitiſti nobis contra eos ut tenebare. Verum ex commertio tam facinoroſæ domus nulla tibi aſſurgit laus: & cautius erat hunc locum præteriſſe:& ſi cõſanguinitas interceſſit, ut ais: non eſt efficax teſtimonium ſanguinis. Pergis ad Regis Pherdinandi negotia:& plurima dicis de patre ſuo, & de affinitate : quæ tuo germano cum illo fuit:& longas explicas rerum ambages: quo modo te Alphonſus amauerit honoraueritq;:& munera quæ illi attulit Quod nunquá Pherdinando nocueris:& litterarum eius exemplaria nobis miſiſti: in quibus ille te optime meritũ de ſe affirmat: Ais tamen nepotem tuum, qui cum eo fuit: aliam Regis métem ad te detuliſſe: & plus Regi, quam tuo nepoti adhibes fidei: & tamé dicere ſoles nobiliſſimũ Eſtenſis familiæ ſanguinem ueracem eſſe: nec ſcire mentiri. Si ita eſt: cur Pherdinandi litteris, quam nepoti tuo magis credis? Si uera eſt Pherdinádi

epiſtola: mentitus eſt nepos tuus. Si uerax tuus nepos: falſa eſt epiſtola: nec de te Pherdinãdus bene ſentit. Nos & nepoti tuo credimus: & Pherdinando ignoſcimus ea ſcribenti: quæ tibi placeát: quia non eſt calamitoſi hominis & in aduerſa fortuna conſtituti potentes principes: etiam nocentes accuſare fatetur potius: quæ illi uolunt: & tollerat: & diſſimulat iniurias ſiue, ut deſiſtant: perſequi: ſiue ne magis noceant: & multum inte reſt: quo tempore quis loquatur. Poſteaquam multa inculcaſti de tua in te omnium gratia nobis demptis: dicis te more pro genitorꝝ tuorum in bellis, quæ Italiam agitant: neutri partiũ adhæſiſſe: ipſamq; nautralitaté magnis effers præconiis. Nam tui ſubditi hinc ditati ſunt pace fruẽtes: & ſæpe Italia tuorum ſtudio maiorꝝ, qui neutralitatem ſeruauerunt: ad otium rediit. Subdiſq; & patrem tuum, & alios anteceſſores ſæpe grauia in ſe odia excitaſſe: cum eſſent neutrales dicentibus his: qui con tendebant. Qui non eſt mecũ contra me eſt: & idem tibi nunc ais accidere: quem omnes oderunt: quorum belli ſocietatem refugis. Multi ergo te oderũt: qui uel Pherdinãdũ, uel Renati ſecuntur ſirma: qui multi ſunt: & ipſi contendentes oderunt. Non igitur ſolus te Pius Pontifex odit. En quam cohærẽt iſta prioribus Sed damus ueniam multa dicenti: qui non poteſt in multiloqo deeſſe peccatum. Extollis pluribus uerbis neutrali tatem: & rem iuſtam ac perneceſſariam conaris oſtendere. At Solon, qui leges dedit Atheniẽſibus: rem ciuitati perniciosam cenſuit: exilioq; neutrales mulctauit. Stante baſilienſi cõcilio, cum germani neutralitaté quandam recepiſſent: & ab Eugenio & ab ipſo concilio reprobati fuerunt. Et ſunt qui angelos quoſ dam ex cælo præcipitatos aiunt quia pugnãte Michaele archã gelo cũ Dracone ſtante bello dubii fuerant: nec agno adhæren tes, nec lucifero. Bononienſes, quos tibi amicos aſſeris: eos, ꝗ diuiſa ciuitate partem nullam recipiunt: male tranſuerſos ap pellant. Chriſtianitas tota quaſi ciuitas quædã eſt dei in terris quæ cæleſté inquirit Iheruſalé: hanc unitam eſſe conuenit: qđ ſi diuidatur in partes: & altera ĩpugnet alteram: ei conſentien

dum eſt:quæ iuſte induit arma : ut fiat belli finis : & diſcant iniqui pacé tenere:& parere ſuperioribus. Etſi licet aliquando belli expertem eſſe:id profecto non licebit domino iubéte : ut arma pro ſe capiat contra hoſtem ſuum. In his quæ pendent: ex gratia & arbitrio poteris neutri auxilia ſubminiſtrare. Vt ſi Veneti,& Florentini,uel Mediolanéſes inter ſe pugnent: q̃do iſtoꝝ nemo tibi ſuperior eſt: & quidq̄d ex te petunt : ex gratia petũt. Secus in Papa fuerit:cui uel nõ roganti teneris ut domino aſſiſtere. Si modo eius Vicarius es:ut non tam opere , quá uerbo fateris . At dicis non poſſe te perpeti mortalia uulnera noſtra: hoc eſt uerba,quib⁹ te repræhendimus: & peremptoriũ nobis cõminaris edictum: quaſi grádem aliquam ſis facturus mutationem:niſi deſiſtamus te obiurgare:pluſq; commoueris noſtris uerbis,quam nos tuis factis agitemur . Eſt tamen tui arbitrii facere ut uelis : & uti edicto peremptorio cum tuo domino:quãdo eum non habes ut dominum. Facile patiemur te ſequi deſyderiũ tuũ: ſi non poterimus impedire: nec homines ſine lege,ne equi ſine fræno retineri poſſunt. Si leges contemnis: difficile eſt in officio te retinere : qui poſteaquam aliquandiu acerba locut⁹ es. Deniq; ſubiungis uelle te ſcire quo pacto debeas nobiſcũ uiuere: tanquam uelis obſequi nobis:ſi noſcas quæ ſint officii tui partes . non eſt quod te multis moremur : breuis eſt formula. Recte uiuito:nos nihil ex te quærimus:niſi quod æquũ,qđ debitũ eſt. Tu niſi omnes,quas petis:ex nobis gratias obtineas: iniuriá tibi factam putas:nec diſtĩguis inter debitum & gratioſum : & cum res arduas ingenteſq; petas: ſi negantur: gratiolas iniquis obtinere non potui: ſi conceduntᷣ. & quid eſt:ais : parua res eſt mihi conceſſa:quæ nulli plebeio fuiſſet negata. Atq; ita fit ut ſiue negemus: ſiue concedamus: quod poſtulas: parem ineamus beniuolentiam . Petiuiſti : ut publicani , qui tuo nomine ab eccleſiaſticis uiris uectigalia exegerunt:abſolui poſſet. Indulſim⁹:teq; alieno donauim⁹ ære. Tu hoc minimum ducis:& táto te munere indignum reddis. Nec priuilegia tibi conceſſa trahis ad gratiá:quæ plurima ſũt.

Relinquemus deinceps in terminis iuris : atque ita intelliges quot quantaſq; gratias á nobis acceperis. Non erimus iniurii tibi:ſi iuri te relinquemus . Amplificas & admodum extollis: quæ in noſtram laudem feceris uel utilitatem : quæ uero acce piſti á nobis:imminuis atq; contemnis . Quod nos laudaris: habem⁹ tibi gratias: quanuis non ſtabit laus noſtra: niſi operi bus noſtris conueniens fuerit.quidquid ſupra uerum dicitur : caducum eſt: tua tamen probanda uoluntas eſt . De utilitate, quá nobis præſtiteris : amplo loqui ore non poſſumus:non es tamen fraudatus tua laude . Miſiſti ad nos uaſa quædam ſiue uitrea, ſiue chriſtallina pulcherrimaq; de auro atq; argento ue ſtita: quorum ualor mille aureos non exceſſit:at qui ea detulit ſecum priuilegia:ad te rettulit multarum & magnarum rerum quaꝝ taxa auri decé millia numũ aſcendiſſet : tibi nihil conſti tere: gratis enim cuncta tuo Annibali ingenio nõ natu poeno tradita ſunt . Honoraſti nos ferrariæ egregie q̃dem ac magni fice: & cum Mantuá iuimus:& cum inde rediuimus : nec nega mus nos íde tibi obnoxios eſſe:q̃uis ſine tuo magno dedecore & ingratitudinis nota non poteras tuum dominũ non honora re: qui te ſũmo cumularat honore: Ferrariam petens: & in tuas edes familiariter & abſq; ulla pactione uel condicione deſcen dens . Quæ res tuum nomen orbe toto clarius atq; illuſtrius reddidit.Nec quiſq̃ fuit:q te papæ aduentu nõ magis exaltatũ exiſtimauerit : q̃ papam tuis honoribus decoratũ. Nos tamen officium tuũ non dedimus obliuioni: nec propterea ſatiſfactũ liberalitati & magnificentiæ tuæ iudicamus.Sed auximus gra tias:& q̃d maxime cupiebas:quanq̃ non ſatis ex honeſto cupie bas:Epiſcopũ ferrarienſé ad feltrenſé tranſtulimus eccleſiá: nõ quod aliquid deliquiſſet:erat.n. uir grauis & iuſtus: ſed quod eum priuatis quibuſdá ſimultatibus recto intueri uultu non poteras . Nec ſuffecim⁹ ei extraneũ quempiá aut ignotũ ingra tumq; tibi . Sed eligimus ex familia Rouarellarum : quá inter paucas : obſeruas Laurentium per te nobis ſæpe commenda tum uirum excellentem: & litteris & moribus ſacræ theologiæ

ſtudio inter primo laudatum. Optabas Bartholomæum eius fratrem Archiepiſcopum Rauénatem in Collegio Cardinalium aſſumi: idq́; litteris & nunciis & ore tuo ſæpe á nobis efflagi taſti. Egiſſemus, ut primum facultas data eſt: tuæ ingenti cupiditati morem: & ais nos tibi cuncta negare: quæ petis. & ſiquid obtines: gratiolas impetraſſe te minimas dicis & nulli negandas: fortaſſe parua exiſtimas priuilegia & indulta q̃plu rima ex noſtra cancellaria obtenta: quia nihil ſoluiſti: & libera liter gratiſq́; omnia conceſſa fuere. More hominum facis: illa pluris exiſtimantur: quæ carius emuntur: quæ gratuita ſunt: ipſa donatione uileſcunt. Tu ſi noſtra tuaq́; beneficia in æqui librio poſueris: inuenies te longe ſuperatum. Nec nos hortabe ris: ut nepotum noſtrorum ſalutem & firmamentum in tua quæramus familia: ut ad oratorem tuum ſcribis. Suades enim ut memineremus: qui fuerit exitus nepotum aliorum pontifi cum: qui poſt illorum obitum mox corruerunt. Commemoras uetuſtatem tuæ domus: quæ per tot ſæcula durauit: tutumq́; nepotibus noſtris refugium in tua domo quærendum cenſes: id fiet: ſi te beneficiis proſequemur: oſtendamuſq́; te nobis eſſe cariſſimum: retribues enim noſtris nepotibus. Vis prius accipere: quam dare. Foeneratoris hoc fuerit: qui pignus ante capit: q̃ mutuam pecuniam e manu mittat. Vænditores prius mercē tradunt: deinde pretiū accipiunt. Eſto fiat: qđ admones. Erit ne ꝓpterea bene conſultū nepotibus noſtris? Nō dicis qđ multa expectare illi ex te queant: ſed refugium, ais: habebūt in domo eſtēſi. Refugiū eiectis extorribuſq́; cōuenit: exulare illos prius oportet: deinde apud te refugiū īuenire. At qđ refugiū? tectine an uictus? ueſtitusue? An quod Moſes apud ſacerdotē Madianitā. An qđ dauid apud Achi filiū Maochi regē Gethi. Incerta eſt hæc refugii promiſſio: quod etiam fugientib⁹ ex ore canū aliquando feris præbet̃. Pulchꝛ nēpe refugiū noſtri nepo tes abſ te ſperauerint poſt obitum noſtꝝ: qui nobis uiuētibus & ſummis te beneficiis proſequentibus iniurius eis fuiſti. Andreas, Ptolemæus, & Iacobus pater eius teſtes ſunt: quibus

quas minas intuleris: tuæ litteræ docent: quæ in man⁹ noſtras peruenere. Alter eoꝝ frater noſter ſecundum carnem conſobrinus ẽ: alter nepos: nec tamen eis pepciſti: q̃uis conſanguineos tuos appelles. Egerrime tuliſti nos Andreæ in tuo territorio eccleſiaſticum beneficium contuliſſe: & reſeruatum quidẽ atq; in curia uacans. Reſtitiſti: & diu impediuiſti. Quomodo tua noſtris nepotibus elargire: qui aliena eis donari nõ permiſiſti? Satis hoc indicat: qualis poſt obitum noſtrum ſis futurus: qui dum uiuimus: talem te exhibes. Nam ſi hoc fit in uiridi: quid fiet in arido? quãuis non habet cæli decretum poſt nos uictuꝝ te eſſe: & neſcis quid ueſper uehat. Multus eſt tuus de noſtris nepotibus ſermo: & arbitraris nos eos uelle reges conſtituere: Falleris. Non quærimus eis montes aureos: nec propter eos ſpoliabimus Romanam eccleſiam: nec, ut eis benefiat: uel tibi, uel aliis remittemus cenſus beato Petro debito. Facilius erit bona eccleſiæ á nobis eripere, quã recipere. Nepotes noſtri eã ferrent ſortem: quam tulerunt aliorum põtificum, uel conſanguinei, uel affines. Satis erit eis: ſi tanquã priuati ciues honeſte queant uiuere: nec ſi tibi æquabũt: nec cæteris eſtenſibus, quorum nobilitas uetuſta eſt: & opes multæ nobis cura eſt: non de nepotibus noſtris: quãuis eos non negligimus: ſed de ſede apoſtolica, quæ multo antiqor eſt: & nobilior tua domo: & ſi non male audis: etiã ditior huic conſulimus: huic prodeſſe ſtudemus: & ſcim⁹ quia ſicut tu morieris: & ſucceſſorem habebis: ita & nos morituri ſumus: & habituri ſucceſſorem: quem ſacrum collegium elegerit: & his erit Ieſu Chriſti uicarius pater pauperum æterni regni clauiger: nec noſter tantum, ueꝝ etiam beati petri ſucceſſor huic hæreditatem ſeruare integram cupimus. Nec maior affectus tuus eſt erga hæredem: qui tibi ſuccedet incertus: q̃ nobis erga ſucceſſorẽ: quẽ certi ſum⁹ adeo eligendũ eſſe. Nec familia noſtra piccolõinea uel pauper abſq; gloria erit nobis uita functis: quæ Romanum pontificem unũ gemuit: etiam ſi non ſumus hoc culmine digni. Tu fruere ut libet domus tuæ nobiliſſima fama: & maiorum te titulis ac

triūphis oblecta: tantum deſine nepotibus noſtris uel ignobili tatem, uel paupertaté exprobrare: memineriſq; multoꝝ regum parentes fuiſſe ſeruos: & ſeruorum progenitores aliquando re gnaſſe: nec potentiam ullam ulli inter mortales non deficere: nec nobilitaté non obſcurari. Atq; hæc de nepotib⁹ noſtris, quo rum te curioſum eſſe non inuiti audiuimus: ſi modo uera cari tas eſt & non mercænnaria: Videris tamen omnia tui emolu menti cauſa dicere: ut te magnificemus: & reuerteris ad purga tionem: & iterum atq; iterum obiecta non tam refellis quam negas & inſtas: ut tibi neganti fidem habeamus: & quoniam hoc aſſequi deſperas: offers ad confutādam calumniam, quam tibi falſo impoſitam dicis auri centum millia florenum uelle deponere apud menſarios Romæ: qui noſtro cedant ærario: niſi tuam innocentiā plane oſtendas: nec diu manes in propoſito: mutas oblationé eueſtigio: & depoſitum ipſum tranſfers: inua des: aiſq; decem cardinales hanc ſummā tuo nomine promiſſu ros: neq; dubitas qn ſinguli eorum pro decémillibus ſeſe obli gent: tanta eſt tibi de his fiducia. Quid hic dicam? hæc profe cto uia eſt: qua te optime purges. hic eſt legitimus deféſionis modus. Acceptamus oblationé tuam eo quo fit ordine. Deponi to aurum: aut uades dato: non recuſamus cardinales: ſi non probaberis deliquiſſe: impune ab his ac pecuniam & famam refers tecum & dignus eris: qué magnis efferamus præconiis. Pulchra res: bellum inuentum prouide cogitaſti. duplex hic pi culum fiet: & tu experieris: quantū te cardinales ament: & nos palam uidebimus: an teneas quod polliceris. noſtra ſententia eſt: neq; te dicta ſeruaturum: nec cardinales tuæ ſatiſfacturos opinioni. Falli uellemus: Sed non patieris á deo labi romanum pontificem: ut falſa pro ueris accipiat: neque plus uirum hæc oblatio habebit quam altera Dominico facta de argento: & altera nobis de petenda Mantua. Atqui magnopere petis: ut te in priorem gratiam recipiamus: & omiſſis querelis te amem⁹: te honoremus. & cum aliis benefaciamus: nec te unum po ſtergemus. Cupiſque tandem ſcire: quo in te animo ſimus.

Libet tecum aperte loqui:& noſtram ſeruare conſuetudinem. libera eſt mens noſtra: & quod gerimus in corde: promptum babemus in ore. Audi ergo animi noſtri ſententiā:nec uageris amplius incerta pro certis babens. folium tibi nō Sibyllæ,ſed euangelii recitabimus. Nos neq; te odimus:neq; contemnim?: nec familiam tuam libenter lædimus:Sed admiramur paulū: ac dolemus quod eum non te nobis exbibes:quē ſperauimus: & qualē te eſſe uel familia tua,uel dignitas reqrit:atq; idcirco tuos legatos abſq; arbitris ſeorſū accerſitos adbortati ſumus: ut te noſtro nomine commonerent ab errorē abire & in uiam reuerti:ne ꝑgeres ulterius Romanū offendere pontificem:qui dominus tuus eſt:& cuncta,quæ de te acceperamus:illis apta fecimus. Si non ſunt uera:quæ tibi obiecimus: recte negas. Sed purganda ſunt iudicia:& coniecturæ diſſoluendæ:& faciē dum depoſitum:quod polliceris. Sin uera de te locuti ſumus: & iuſta eſt querimonia noſtra:non multa ex te petimus. Fatere delictum:& præſto ſumus uolenti mores corrigere ueniam dare. Imitare filium prodigum ſua peccata confeſſum:& appo net tibi pater uitulum ſaginatum: & fiet in tua conuerſione læticia ſimilis illi: quæ refertur in euangelio. Sed non poteſt facile adduci: ut peccaſſe aliquando cenſeas. Recta tibi & ſumma laude digna cuncta uident̃:quæ agis: Atq; idcirco præter nos principes omnes te colere & admirari magnopere aſſeris. In culpa ſunt domeſtici tui:qui raro uerum tibi de te dicunt. Multa eſt in tuo palatio palpans adulatio: regum familiaris morbus. Approbant,quidquid agis: purpurati tui:quidquid loqueris:admirantur. Alius ſapientiam tuā:alius eloquentiā tollit in cælū:bic te Solomoni præfert. Ille Demoſtbeni:nunc liberalitas tua,nunc magnanimitas laudatur. Si quem plectis: iuſticia & ſeueritas magnis effertur præconiis. Si abſoluitur: etiā innocens clæmentiæ miſericordiæq; cōceditur. Quidquid mente agitas: diuini ducitur eſſe conſilii. Si laudas quēpiam: laudant & illi. ſi rurſus damnaueris:eundē damnant. Ais aiūt: negas negant:ſi dixeris eſtuo ſudant: quocunq; pergis:ſemp

inter laudem placentiamq; te reperis. Veronam, quoniam liberi populi eſt: nunquam pergis: hinc tu tibi complaces. Neq; animaduerteris alium de te ſermonem eſſe in foro, alium in thalamo. Si priuato non nunq̃ habitu circuires urbem incognitus: & modo in plateis, modo in balneis, & aliquando in piſtrinis, ſeu tabernis uinariis audires populi uoces quod ſæpe tuus genitor, tuuſq; frater dicitur factitaſſe: uerum de teipſo cognoſceres: & multa de tuis operibus emendares. Et ſi ſtatua tua, quæ in foro ſedet: apertas haberet aures: poſſetq; tecũ loqui: qualis ſit plebis erga te animus: non ſubticeret. Nam ſæpe in eam tanquam in teipſum maledicta probraq; iaciuntur: ut eſt omnis in ſuos rectores contumax populus. Sed quoniam neq; ſtatuæ datus eſt ſermo: nec tu libere loquẽtem audis plebem: nec qui tecum uictitant: ad uerum te fantur: officii noſtri eſſe putauimus de te aperte ad te ſcribere: quæ ſentiremus non carpentis detrahentiſq; inimici: ſed more pii patris corrigentis & amantis: quem non decet adulari aut impinguare oleo caput filii. Si uera dicimus: intelligis: quæ ſunt corrigenda: potes adhibere medicinam cognito morbo: & gratia eſt indicanti habendo: qui uoluit te ignorantem perire. Si ſanus es: & nulla eges cura: gaude conſcientia tua: & nihilominus ama: qui te admonet: amat enim & te ille: qui corripit: quanuis corripiat fruſtra: ſi non amaret: ſineret ꝑ ſua opinione te labi: cui nulla eſſet de tua ſalute cogitatio. Nos te diligim?: ut ante dixim?: odimus autem ea: quæ credimus in te mala eſſe atque idcirco monemus: ut illa relinquas: ſi uera ſunt. ſin falſa: ut ita purgeris: ne uel uos, uel alios ſiniſtra opinio de te teneat: quia non malo tantum, ſed mali quoque ſuſpicione carendum. Accipe uerba noſtra in bonam partem: quanuis duriora uidentur. & habeto gratiã: quod aperte loquimur: neq; figmentis utimur aut blandiciis. Si capeſſes conſilia noſtra: delectaberis tandem in eis: quãuis ab initio paululum acerbitatis uidentur habere: ut ſunt omnia præcepta ſalutis: quæ amaritudinem quandam ab initio præ ſe ferunt: & ipſos inchoantes deterrent

Poſteaquā uero recepta fuerint: & conſuetudinem tranſierint: mirabilem proficientibus ſuauitatem exhibent: & dulcedinem ſuggerūt incredibilem. Datū Viterbii nonis Iunii. M.cccclxii. Pontificatus noſtri anno quarto.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola trigeſimaprima ad regem francoꝝ cōmendans eum de bono animo erga pontificem & de regno Siciliæ ratum fore affirmans: quod promiſit.

Ant[s] Noxetanus

PIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio Lodouico Francorum regi chriſtianiſſimo ſalutem & apoſtolicam benedictionē. Reuerſus ad nos Antonius Noxetanus familiaris noſter dilectus multa de tua erga nos caritate expoſuit: quæ percupide audiuimus: quanuis alii alia uario rumore aſſererent & præſertim de reuocandis ex curia noſtra prælatis tuis: quod nunquā potuimus de tuo caſtiſſimo pectore credere: cū nos te etiam, antequā regnares: ſemper amauerimus: & pro noſtris uiribus ſaluti tuæ cōſuluerimus. Illud autē quis potuiſſet uerum arbitrari: ut plus tu illos exiſtimares: qui te aliquando perſecuti ſunt: quām nos, qui audiuimus: ſemper dileximus toto corde: & plura poſſumus ad tuam gloriam cōferre multo quam illi? Affirmauit nobis Antonius te iuxta cor noſtrum regem eſſe: qui alta mediteris: & nobis in amore reſpondeas. Quare nihil nobis poteſt eſſe iucundius maxime uero id magni fecimus: quod de conuentione Antonio expoſuiſti: eſt. n. res te nobiſq; digna: ſi modo caute conducat̃ & ſecrete cōuentibuſq; modis: ut eidem Antonio reſpondimꝰ: qui de hoc ipſo ad te reſcribet. Speramus bona multa inde emergere poſſe & pro republica chriſtiana, & pro tua gloria. Nam & tu es, ut uidere uidemur: qui ad magna ſis natus, tuorum more progenitorum: & nos minima faſtidimus: & cupimus aliquando tibi oſtendere q̃ti te tuamq; domum faciamus. ¶De regno Siciliæ, quod ſcripſit tibi de mandato noſtro Cardinalis atrebatenſis: & quod tibi

retuliſſe credimus Epiſcopum Ferrarienſem:ratum & firmum erit:ſi per te fuerit acceptum.Nam ea uia eſt:quæ cum noſtro honore teneri poteſt: cuius ſumus parciſſimi: Nec credimus tuā & ſerenitatem honori noſtro uelle derogare: cum nos tuū & ſeruatum uelimus & ampliatum. Amplectare igitur oblationes noſtras: & inuenies nos non uerba dare,ſed facta. Si quid interim audis: non moueare. Nam dum pendet tractatus,uel pacis,uel induciarum ſua quiſq; negotia proſequitur: ne compræbendat incautus. Vale in chriſto optime. Die xi Iunii.M.cccclxii: Viterbii manu propria.

Eps ferrarienſis

Pii Secundi,Pont. Max.epiſtola trigeſimaſecunda ad Regem francorum credentialis in Epiſcopum Andegauenſem.

PIVS Epiſcopus Seruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio Lodouico Frācorum Regi illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Venerabilis frater Epiſcopus Andegauenſis orator tuus nobis propter uirtutes ſuas acceptiſſimus & gratiſſimus fuit. Is ad te reuertitur: Speramus bene informatus de noſtra erga te caritate & ſingulari affectione. Rogamus: uelis ab eo audire: quæ ſæcum contulimus: & tibi perſuadere inter principes,qui hodie uiuāt: te nobis eſſe cariſſimū. Reliqua ipſe tibi exponet: quem pro ſua nobilitate uera omnia locuturum non dubitamus. ſcriptum Romæ manu propria die quarto Maii.M.cccclxii

Eps Andegauenſis.

Pii Secundi,pont.Max.epiſtola trigeſimatertia ad regem Francorum: ī qua quædam refellit:quæ falſo ei fuerūt enarrata.

PIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio lodouico Francorum Regi illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Litteræ tuæ, quas heri accepimus, datas Burdegalis: quanuis modeſtiſſimæ & humaniſſimæ querelarum:tamē plenæ fuerunt.

In his enim ais ueniſſe ad te aliquos : qui affirmauerunt nos
cum tuæ obedientiæ litteras & pragmaticæ abdicationé accepi
mus : ter clamaſſe guerram uſq; ad capillos. De qua re tanquã
uera dolore te oſtendis: & ſentire uideris: nos quæcũq; agim⁹
eo tendere: ut conſanguineus tuus Regno Siciliæ excludatur:
& tu dominio genuæ frauderis: Quas res multis de cauſis ĩdi
gnas dicis. Non miramur fili amantiſſime inueniri homines:
qui talia dicant : aſſerant: iuramento confirment . Multi ſunt
enim homines adeo maligni: ut omnes eorum cogitatiões in
malum uergant: neq; homines uereantur nec deum: quibus &
peierare & mentiri pronum eſt . Sed miramur nobile tuum
pectus his nugis potuiſſe fidem præſtare: Nam q̃tum litteræ
ſonant: perſuaſũ tibi é: nos ea uerba dixiſſe : quæ ſupraſcripta
ſunt de guerra: & id opere implere: & dicis de duce mediolani,
& de nepote noſtro multa. Certe fili dignum erat: eos, qui de
nobis talia ad te detulerunt: compræhẽdiſſe: & tenuiſſe: donec
ueritatem inquiſiuiſſes : & pro rei euentu uel puniuiſſe uel
præmiaſſe: Nam in tali & tanto negotio aliquid affirmare gra
uiſſimũ eſt: quod poteſt inter noſq; diſſidiũ parere . Nos certe
ne dum talia non diximus: ſed neq; uel cogitauimus unquam
uel ſopniauimus: fuiſſemuſq; admodum ſtulti: ſi hunc ſermo
nem emiſiſſemus. Nam quis pontifex eſt: qui talia uerba effun
deret ? Sunt ne illa uerba ſacerdote digna ? An potius ſecura?
Quippe tam leuis fuiſſet pontifex talia dicens: quam uanus &
nugax: qui ea ad te detulit: atq;, ut ſcias: quibus uerbis uſi ſu
mus: quando primum de ſublatione pragmaticæ certitudinem
habuimus: hæc ueritas eſt: Eleuauimus manus ad cælum : &
cum lachrymis diximus : Gratias agimus tibi deus : qui hoc
tempore tam religioſum & nobilem Regem euexiſti: in cuius
corde poſuiſti dilectionem eccleſiæ tuæ ſanctæ . Da mihi gra
tiam: ut pietati ſuæ digna poſſim præmia retribuere. hæc uox
noſtra fuit plena lachrymis: quæ præ dulcedĩe tui doni emana
bant. Vide an hæc conſona ſint his: quæ tibi relata ſunt. Quæ

aũt publice diximus in tuam laudem & tuæ domus gloriam: ipſa oratio per nos ædita docet. Hortamur & iterum horta mur: ne ſuſurronibus his credas: aut tam facile aures præbeas: ſed compræhenſos teneas uſque ad inquiſitionem ueri. Nos te amamus: & magnificamus: & amaturi ſumus uita comite. Cardinalis Atrebatenſis & multi alii teſtes ſunt noſtræ feruen tis erga te caritatis. Quod ais de nepote noſtro: ſcito qđ ante quam pater tuus moreret̃: per uerba de præſenti matrimoniũ contraxerat: cum puella. xi. annorum: ut nobis affirmatum eſt: & debebat tunc conſumari: niſi quod in æſtate bellis intenden dum fuit. Dilatum eſt uſq; ad feſta natiuitatis: & tunc ſponſæ ſuæ communicauit nepos noſter: quo tempore nondum uene rãt Oratores tui ad nos: nec certitudo erat ulla de pragmatica ſublata: imo omnia dubia fuerunt uſq; ad aduentum oratorũ: Nec nepos noſter de conſilio noſtro matrimoniũ conſumauit: quando eius rei arbitrium noluimus unquam nos aſſumere. Sed de uxore dixim⁊: ut ageret: quæ in ſuam rem exiſtimaret: quia ipſe eſſet: qui de coniuge ſciret: quid ſibi conueniret. Et ita fecimus ſemper cum noſtris conſanguineis permittentes eis: ut nuptias ſibi deligerent. Præterea multis menſibus & fere anno ante miſeramus copias militum noſtrorum pro de fẽſione regni Neapolitani, quam de matrimonio: aut uerbum ullum eſſet aut cogitatio ulla. Non ergo matrimonium ipſum fuit cauſa fauoris per nos Pherdinãdo impenſi: ſed ratio tuen di honoris noſtri & iuris romanæ eccleſiæ. nec tu tibi perſua deas: quod propter nepotes noſtros aliquid agamus honori no ſtro contrariũ. Nos non ſolemus unum dicere & aliud agere. Nec inuenies nos incõſtantes: nec ſtudemus auferre tuo gene ri regnum Siciliæ. Sed poſteaquam tuam accepimus obedien tiam: multa intermiſimus & de Aquila, & de Abrutio, & de duce Soræ, & aliis pluribus tui cauſa. Quod ſi uoluiſſemus agere quæ poteramus: audiuiſſes alia noua. Nec pecuniæ regni tui hæc feciſſent aut pecuniæ cõtra turcos cõgeſtæ: quæ nullæ ſunt. Multa tibi dicuntur de auro: quod ad nos uenit propter

Matrimoniũ nepotiſ

Multa intermiſ ſa de regno Sici liẽ cã Regis Francoꝝ.

ſublationē pragmaticæ: rogamus ne credas omni uerbo : quia
non augentur propter hoc redditus cameræ in quindecim mil
libus aureis ānuatim, nec in decē millibus: & qui aliter dicunt
neſciunt ueritatem. Vide: quæ guerra hinc fieri poſſit . Sed ſi
poſſet: non tamen faceremus maxime contra te : qui de nobis
optime meritus es. Quod autem non ceſſatur á bello: id eſt qa
expectamus reſponſum tuum ſuper his: quæ ad te miſimus .
Talia non debent fieri ſine modis & formis debitis & cū bonis
ſecuritatibus: ut ſaluetur honor noſter & ſtatus eccleſiæ. Quod
attinet ad Genuam: contrarium eius eſt: quod tibi perſuades .
Nam nos duci Mediolani ſemp̄ ſcripſimus: quod in facto Ge
nuæ tibi morem gereret: & in omnibus rebus tuam beniuolen
tiam quæreret: & in hoc multa ſunt ſcripta noſtra : & multæ
ſuaſiones oratoribus ſuis factæ . Ipſe quoq; lodouicus, qui ſe
gerit pro Duce Genuæ : his ad nos legatum miſit conſilium
& auxilium petens. Auxiliū diximus palam nos minime datu
ros contra domum Franciæ. Conſiliū autem dedimus: ut cum
tua maieſtate ſe componeret: & obtulimus etiam, ſi uellet: nos
mediatores. Hæc per nos acta ſunt in facto Genuæ: poſteaquá
tu Regnum franciæ accepiſti . Vide: ſi hæc ſunt ſigna: quod te
uelimus excludere an non . Quantum autem ad matrimoniū
filiæ tuæ: id nos magnifecimus & gratias agimus tuæ ſerenita
ti. Non potuit id tractari : quoniam , ut diximus: ante aduen
tum oratorum tuorum cum alia conſumatum erat. Verum de
hac re latius tibi ſcribet dilectus filius Cardinalis Atrebatēſis
Pro deo fili ne ſuadeas tibi ſiniſtra de nobis: nec putes nos uti
dolis: quia non ſunt nobis amici. Natura noſtra eſt uerax. Dici
mus eſt eſt: & non non: nec uariamus ſermones noſtros. Perſua
de tibi: quia te diligimus: ſi quem diligimus hominē. Cogita:
ut regni huius Siciliæ negotia cum tuo & noſtro honore ter
minentur : & conuerte animum ad rem fidei tuendæ contra
turcos: ſicut tibi per epiſcopum Ferrarienſem ſignificauimus.
Et uidebis an Papa pius uerax ſit: & an te tuoſque diligat. Vti
nam eſſes in loco: in quo poſſemus te alloqui & audire . Certe

non diſcederes á nobis:niſi optime contentus. Vale: & noli credere delatoribus pluſquam nobis. Scriptum Viterbii manu propria die.x.Maii.M.ccccłxii.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola trigeſimaquarta ad Regem Francoꝝ: ubi excuſat ſe de his: quæ acciderūt in regno Siciliæ.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in Chriſto filio Lodouico Regi francorum chriſtianiſſimo ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Credimus te accepiſſe: quæ his diebus in Regno Siciliæ acciderūt aduerſus partes regis Renati: quæ res non ita emerſiſſent: ſi oratores tui ad treguas componendas citius iter ad nos feciſſent. Vtrunq; ſit: perſuadeto tibi nos neque aduerſis rebus frangi: neq; ſecundis inſoleſcere. Quæ alias tibi ſcripſimus de mente noſtra in facto regni Siciliæ: & oratoribus tuis pariter affirmauimus: non mutabimus. Sed uenientibus ipſis tuis oratoribus cum pleno mandato ad unguem ſeruabimus: quæ ſumus polliciti. Vtinam qui primo ad nos uenerunt: componendaꝝ rerum facultatem habuiſſent. Iam res in uado eſſent. Tu ſapiens es & iuſtus: cogitabis: quæ tuo & noſtro honori conueniant: & illa proſequeris: & ad ea inuenies nos abſque ulla fictione promptiſſimos. Si quis aliud pietati tuæ ſuadere conabitur: á uero erit alienus & indignus: cui præbeas aures. Optimus deus ſerenitati tuæ ſemper propitius adſit. Scriptū Pientiæ.vi kalēdas Septēbres.M.ccccłxii.manu ꝓpria.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola trigeſimaquinta ad Cardinalem ſanctæ Ciciliæ monitoria de agēdis cum illuſtri Comite urbinati.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio Nicolao Cardinali Sāctæ Ciciliæ apoſtolicæ ſedis legato ſalutem & apoſtolicam benedictionē. Tua fides & in

rebus omnibus diligentia & circũſpectio liberat nos ſcribendi onere:quia ubi tu es:nos ſumus. & ea facis:quæ ipſi faceremꝰ: nec hortatu indiges. Si qua ſunt apud nos: quæ tibi cognita eſſe cupimus: ſcribit ad te Gregorius Lollius noſtro nomine. Non igitur miraris: ut arbitramur: ſi litteras manu propria ſcriptas haud multas recipis: & credimus labori noſtro te non inuitum parcere. Nunc epiſtola hæc parua á nobis exarata ad te ueniet: & cũ ea exemplar litterarum, quas Vrbinati comiti ſcribimus aduerſus dolos & machinaméta Sigiſmundi proditoris: Cuius artes & inſidias euitare perarduum eſt: quanuis Frederici proſpecta nobis uirtus eſt & conſtantiſſima fides: tamen omni ingenio adnitendum eſt: ut in officio retineatur: & ut ipſe omni conatu hoſté urgeat: neq; ſinat protrahi bellũ: quoniam neque poſt uictoriam ipſum deſeremꝰ. Tu ſcis quæ illi dicenda ſunt: & naturam eius calles. Vtere tua induſtria: & accelera quámaxime potes ad belli exitum:neq; aut Venetos, aut alios uerearis: Nam Veneti nobis amiciſſimi ſũt:& noſtri cauſa comitem Carolum denuo conduxerunt: in qua re fruſtrata eſt & Sigiſmundi expectatio, & Ducis Mutinæ diligentia. Nunc oratores Regis franciæ uenturi ſunt: & in his quoq; ſpes Sigiſmũdi ſita eſt: ut in induciis, quæ de regno faciendæ ſunt: concludatur: decipitur: neq; enim de noſtri ſubditis aliorum erit iudicium. In regno res noſtræ ſuperiores ſũt. Curato quam citius fieri poteſt: Sigiſmũdus pereat: & euerſus comes ſentiat quod ueretur. Vale. & ſæpe nobis ſcribito. Dux Mediolani, ut nobis ſignificat: mittit Comiti auri numũ ſex millia: & Lodouico maluicio in Abrutiis mille. Scriptũ manu propria apud balnea Petriolenſia nonis. Octobribus. M.ccccLxii.

Pii Secundi, pontificis Maximi epiſtola trigeſimaſexta ad Fredericum Comitem Palatinum repræhendens eum: quod arma Diethero iunxerit: & edixerit: ne quis apoſtolicas litteras in ſuo dominio publicaret.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Nobili uiro Frederico Comiti Palatino ſacri Imperii electori ſalutem . Quod te dilectum de more filium non uocamus:neq; benedicimus tibi: faciũt opera tua: q ut eccleſiæ Magũtinæ bona ad te traheres aduerſus apoſtolicæ ſedis mãdata Diethero priuato & anathematizato iungere arma non es ueritus: & ulterius publica edicta ponere: ne quis litteras noſtras in tuis territoriis uel publicare, uel exequi audeat mortem ei cõminatus : qui contrafecerit . quod nihil eſt aliud quam primæ ſedi & Iheſu Chriſti uicario rebellare. Quibus ex rebus quanuis nolis:ipſo tamẽ iure excõmunicatus es: & extra eccleſiam Chriſti factus: neq; dilectus filius appellari potes: neq; benedictionis capax haberis: nec te tua tuent̃ edicta & inhibitiones: quibꝰ apoſtolica decreta prohibes ad te deferri. Non flumina, non montes, nõ muri, aut aliæ quæuis munitiones excõmunicationis ad te aditum impedire poſſunt. Dei flumen eſt apoſtolicum anathema : cui nulla poſſunt arma reſiſtere. Tu longam epiſtolam ad nos ſcripſiſti: ut excuſares : qđ feciſti. Sed quanti momenti ſint: quæ dicis: Deus nouit: & tu ipſe ſcis: nec nos ignoramus. Iudicat te conſcientia tua. Quæ te cauſa mouerit Diethero tuo prius inimico auxiliũ præſtare contra iuſticiam : omnes intelligunt . Potes multa dicere: ſed ueritas in ſuo loco manebit. Petis: ne credamus inimicis tuis: ne ue tibi cauſam demus quærendi remedia : quibus defendi poſſis : & arroganter aliqua & per minas ſubnectere uideris . Nos ſolum operibus credimus: & ea, quæ palam uidemus: nõ poſſumꝰ credere. Tua offenſio notoria eſt & manifeſta rebellio Si te uolueris emendare: & ut bonum filium decet: apoſtolicis obedire præceptis : utemur pii patris officio : nec redeuntem filium aſpernabimur: quin potius uitulum ſaginatum apponemus: ſicut in euangelio erga filium prodigum feciſſe legimus bonum patremfamilias . Quod ſi perges apoſtolicam ſedem impugnare & eius decreta contemnere : ſenties maiorem eſſe

Auxiliũ a Federico Comite diethero pſtang

romanam eccleſiam, quam uel tu ſis: uel quicunq; alius tibi opem afferre uoluerit. Prudens es: & noſti: quæ poſſunt aduerſus te fieri: & plane intelligis: quia non poteſt uinci ueritas: & quod iniuſte agenti nulla ſatis tuta poſſūt inueniri præſidia. Datū Romæ Anno incarnationis dominicæ milleſimo quadrigenteſimo ſexageſimoprimo. Pontificatus noſtri anno quarto.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola trigeſimaſeptima ad comitem urbinatem: ut ſolita uirtute perſeueret contra Sigiſmundū.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio nobili uiro Frederico Comiti montis feltri copiaꝝ noſtrarum duci ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Si uerus ad nos ſermo peruenit: fidem tuam quanuis incorruptibilē multifariā multiſq; modis corrumpere adorſus eſt: iniquus ille proditionum magiſter & totius impietatis conſumatus artifex Sigiſmundus malateſta uerus perditionis filius: qui, ut accepimus: & tu aliquid nobis ſignificaſti. Poſteaquā tua eximia uirtute, & tuorum militum ſtrenuitate apud Senā gallicā in campo uict? ꝓfligatus: & turpiter fugere coactus eſt: nuncium ad te miſit: rogans ne uelles aliena cauſa regno eum exuere: Adiiciens quod ſi nos eum ad coquinā, & paranda fercula redigeremus: tu quoq; tandem mulio fieres: affinitatemq; tibi pollicitus eſt: ſi aut eum nobis recōciliares: aut perſequi ceſſares. Scimus quamſapienter ſtulto reſponderis: & quāprudenter eum confutaueris. Non eſt: cur ſapientem admoneamus: illud tantum hortamur: ut forti animo perſeueres: urgeas: inſtes: nullam occaſionem omittas perdēdi hoſtis: belloq; ſtudeas quātotius finem imponere: & nos ad teipſum teterrimo inimico & inſidiatore perfido liberare: cū quo nulla poſſunt certe quietis inueniri foedera. neq; arbitreris, quanꝗ Rex Franciæ noſter amicus inducias in regno Siciliæ quærat: & Sigiſmūdum quaſi amicum uelit compræhendere: nos unꝗ

paſſuros : quod de noſtris ſubditis alius ſit aut arbiter, aut iudex, quam ſedes apoſtolica: quæ modo apud nos eſt. Perge igitur & uince : atque attere prorſus & conſumito ſceleratum Sigiſmundum: & in eo uenenũ Italiæ extinguito. Quod ſi feceris: ut ſperamus: eris non nobis ſolum, uerumetiam ſucceſſoribus noſtris omni tempore cariſſimus. Et nos tuam probitatem his præmiis proſequemur: quæ cum alii tum ipſe tu magna exiſtimes. Neq; enim nos, ut Sigiſmundus ementitur: nobilitatem odimus, ſed malos & infideles nobiles atq; ipſius Sigiſmũdi ſimiles : qui matrem & dominam ſuam romanam eccleſiam prodere non uerentur. Fatemur: quoniam illos corrigere quantum deus conceſſerit: non negligemus. Te uero, & qui tua imitantur opera: totius amamus præcordiis: & quoad noſtræ facultates patientur: uita comite honorabimus : & magnos efficiemus: haud ignari duabus rebus imperia retineri poena ſcilicet & præmio Sigiſmundus illa iudice mundo, tu hoc per quam dignus haberis. Data apud Petriolum & manu propria ſcriptũ nonis octobribus. M.cccclxii.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola trigeſimaoctaua ad ducem Venetiarum: ut ſibi fauori ſit aduerſus Sigiſmundum: aut ſaltem iuſtum bellum non impediat.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio nobili uiro Chriſtophoro mauro Duci Venetiarum ſalutem & apoſtolicam benedictioné. Superioribus diebus profligato apud Sená gallicá pditionis filio. Sigiſmũdo malateſta, ſecretariũ tuum apud nos agenté Nicolaum Sagũdinũ hortati ſumus: noſtro noíe ad te ſcriberet: ut ad proſequendá uictoriá de hoſte iniquiſſimo nobis fauori eſſes : aut ſalté iuſtiſſimum bellũ noſtrũ non impedires. Reſpondit tua nobilitas: ut bono eſſemus animo: qa ſucceſſũ rerum noſtrarum nullo pacto retardaturus eſſes: ſed noſtris potius deſyderiis te cóformem exhiberes.

Nicolaus Sagundinus.

Dominicus Malatesta.

Gratiſſima fuit nobis reſponſio tua:quæ á tuorum prædeceſſorum iuſti & honeſti cultorum ueſtigiis non recederet . Secuti ſumus uictoriam in hunc uſque diem felici curſu . Et multa abſtulimus hoſti,uel caſtella,uel oppida .Nunc uero accepimꝰ Dominicum malateſtā,qui non eſt fratre melior: & qui ſe noſtrum & romanæ eccleſiæ paruis operibus hoſtem declarauit: multa dicere de tuo erga ſe fauore:palamq; affirmare tua ſibi præſidia non defutura:cum & ipſum , & fratrem in tuam protectionem receperis .Durum eſt hoc credere de tua & dominii tui moderatione ac pietate . Conſueuiſti eccleſiam obſeruare : honorare: colere.Idem facere maiores tui:qui multa & magna bella pro religione ſuſceperunt : & Alexandrum tertium prædeceſſorem noſtrum aduerſus iniuriam Frederici primi Romanorum Imperatoris protexerunt: & aliis ſæpe romanis præſulibus in ſuis neceſſitatibus opem tulerunt.Nō poſſumus nobis perſuadere:neq; id uero ſimile eſt . Te nunc hereticis ſciſmaticis ab eccleſia præciſis aduerſus eccleſiam auxilia præſtare : quando non ſolum adiuuare tales , ſed alloqui poena eſt anathematis.Credimus uana eſſe:quæ hoſtes iactitant:& ut aſſueuerunt ſuam cauſam tueri mendaciis . Non tamen nos fugit eſſe aliquos diuini timoris expertes : qui tuis auribus multa ſuggerentes magnopere ſtudeant in eam te partem trahere:ut hoſtibus noſtris opem feras:ut ſunt plures diſcordiaꝝ ſatores: & qui pulchram Italiam pacatum iri ferre non poſſunt.Dilecte in chriſto fili & prīceps deo amabilis hortamur te:ne his aures accommodes : ne decipiaris . Noſti:quam graue eſt iuſticiam impedire:& damnatis de hereſi patrocinari.Sigiſmundus hereticus eſt:q mortales aſſerit:humanas animas & reſurrectionē mortuoꝝ negat:& ut talis dānatus eſt.Vxores interemit.adulteria,ſtupra,inceſtꝰ,ſacrilegia ꝓpe infinita cōmiſit:foediorıbꝰ etiam ſceleribus inquinatus . Quot proditiones fecerit : non ignoras . In ſacratiſſimo paſcæ die , quo uel ſcelerati homines deuotionē aliquā ſentiūt:quattuor trāſfugis amputauit manꝰ.

Sigiſmundi ſcelera

Viduas,ac pupillos ſuis expilauit bonis. Nolumus percurrere mille nefarria ſcelera cūcta capitalia:quorum,ſi unum aliquis ex tuis ciuibus admiſiſſet in republica tua optime inſtituta : nullo pacto uiuere permitteret. Similis ei eſt frater aut paulo minus ſceleratus:excõmunicati ambo ſunt:& priuati uicariatibus : Alter ſententia : alter ipſo facto ſecundum pontificales conſtitutiones terræ,quas poſſederunt:ad cameram pertinēt : & deuolutæ ſunt. Hortamur te:ne nos in uendicatione noſtri iuris impedias:neq; diuinæ ultioni obuiam pergas. Non nos malateſtas inſequimur.Deus eſt:qui de ſuis proditoribus uindictam quærit.Noli dei iudicia perturbare. Audi:quæ uulgo dicuntur. Cuncti homines manus ad cælum tendunt:deoque gratias agunt:qui tandem ſceleratum Sigiſmundū in poenas rapit meritas.Quid reris de tuo domino diceretur:ſi profectionem aduerſus eccleſiam tam perditorum hominum,quos cuncti oderunt:ſuſciperes? Adde quod nulla uia res Turcorum magis iuuare poſſes quam malateſtis ſuppetias mittens. Quomodo enim nos aduerſus Turcos intendere neruos poſſemus : in iuſtiſſima expeditione noſtra per te impediti?De ſubditis noſtris agitur fili:Inobedientes & rebelles & proditores filios,ut Deus & iura uolunt:punire pergimus.Et quis eſt:qui de noſtris ſubiectis iudicio noſtro aduerſari debeat? Cogita de te ipſo:quid tibi uideretur: ſi tuam in tuos ſententiam uiolare aut impedire aliquis conaretur. Euangelica iuſſio eſt & naturalis : ne aliis faciamus quod nobis ipſis fieri nolumus.Plura fortaſſe dicimus quam oporteat.Quādo incertum nobis eſt:an ea facturus ſis : quæ hoſtes iactitant. Et uero ſimilius eſt:te nobis & apoſtolicæ ſedi potius, quam hoſtibus fauturum. Nam hinc laudem & gloriam conſequeris. Illinc non niſi probra & animæ damnationem:& cuncti te eſſe dicerent:qui bello Italiam inuolueres:ne aliquando contra turcos expeditio fieret : & plura exorirentur mala : quæ mente coniectari potes. Deus meliora permittat. Nos fili hoc anno noſtrum in re fidei animum tuæ nobilitati expoſuimus:ſi ea uia nō ſuccedet:experiemur aliam.

Intelleximus te legatum de rebus grauibus ad nos miſſurum. Videbimus eum:& audiemus iucũdo animo:& noſtras cogita tiones aperiemus ei . Rem fidei ſimul tractabimus . Videbit ipſe:& uidebit omnis mundus : quia per nos non negligetur chriſtianæ religionis defenſio: etiam ſi corpuſculum noſtrum & ſanguinem ponere debeamus. Tantum tua reſpublica nobis adſit:neq; uanas induat ſuſpiciones:quas maleuoli ſuggerũt: noſtra mens eſt:eritq; uita comite cum tuo dominio uoto con cordi uiuere:& Italicæ paci conſulere:quæ uix haberi aliquãdo poterit:niſi uenenoſæ ſpinulæ Malateſtarum extirpentur. Datũ Petrioli ſcriptũ manu propria die .xxviii. Octobris .M.cccclxii . Si qua de terris acquiſitis uel acquirẽdis de manu Malateſtaꝝ iniecta eſt tibi difficultas: uel aliunde aliquid in mẽtem tuam uenit:quod ſiniſtrorſum accipias:hortamur dilectionem tuam id nobis aperias. Ita enim tuæ reipublicæ ſatiſfaciem⁹ ut plane intelligas nos illi eſſe affectiſſimos: & communis boni zelato res. Scriptum manu propria ut in litteris .

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola trigeſimanona ad Imperatorẽ: ubi dolere dicit de quodam caſu Imperatoris & renuncia tione Capellani ſui .

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio noſtro Frederico Romanoꝝ imperatori Auguſto ſalutem & apoſtolicam benedictionem .

Gallus Cap pellanus

Gallus Capellanus tuus cum ad nos infelicem tuæ circunuallationis caſum attuliſſet: haud facile dixerimus: quo mærore, quoue dolore fuerim⁹ affecti: Nec maiori ſuccubuiſſe mus anxietati: ſi nos ipſi in eodẽ ꝑiculo fuiſſem⁹: Et enĩ ꝓpter ætatẽ, qua præcedim⁹: & locũ: quẽ tenem⁹ indigni filii loco te colimus: & pp beneficia, qbus nos cumulaſti: tanq̃ patrẽ amã tiſſimũ ueneramur & obſeruam⁹. Et qs pater ẽ: & aduerſã filii fortunã nõ dolet? Quis fili⁹ & nõ angit calãitate patris? Refere bat gallus te uiẽnæ in arce clauſũ ab impiis ciuib⁹ oppugnari .

Bombardis & omni tormentoꝝ genere concuti muros: imple
ri foſſas:admoueri ſcalas:cōminus eminuſq; pugnam miſceri:
uulneribus ac ſanguine multo rem geri: teq; &ſi forti animo
fortunam ferres:& munitionē defenderes:ſpem tamen ſalutis
unicam habere in rege Bohemiæ: hunc ſolum poſſe improbos
uiennenſis cohercere : teq; libertati reddere .Rogare igitur ne
aduerſum eum,quanuis hereticum ſe declaraſſet:uiris poenas
fluminarem?.O infelix æuum noſtrum.O inopem germaniā.
O miſeram chriſtianitatem: cuius imperator niſi ab heretico
Rege ſaluari non poteſt.Creuit hinc dolor noſter. Et quanuis
indignum putaremus heretici hominis contumaciam non
cohercere . Indignū tamen arbitrati ſumus te in tanto diſcri
mine conſtitutū non adiuuare. Si potuiſſemus ad tuam libera
tionē noſtri exercitus mittere duces:aut ipſi uenire: nihl nobis
fuiſſet gratius . Sed quis tot montes: tot flumina: tot diuerſa
dominia penetraſſet ? Sera erant auxilia noſtra & uanæ ſpes .
Scripſeramus uicinis principibus: ut tibi opem ferrent . Igno
ſcebant omnes.ſuccurrebat nemo.inclinauimus caput : & tui
cauſa cenſuras aduerſus Bohemum cogitatas ſuſpendimus :
& quæcunq; optauit Gallus á nobis : conceſſimus . Breuia &
litteras dedimus:nihil negauimus eorum:quæ ad tuam libera
tionem conducere ſumus arbitrati.interea & fratrem tuum in
te arma uertiſſe accepimus: & cum Viennenſibus delirantem
unum ex obſeſſoribus perſecutorib⁹ uſq; ſui ſanguinis factū
eſſe.Quod ad maiorem cumulum noſtri doloris acceſſit: incre
pauimus eum epiſtolis noſtris:q̄uis nihil profecimus . Quis
dicat : quanta fuerit noſtræ mentis amaritudo ? dum pendet
animus inter ſpem liberationis,& capturæ metum : nulla dies
nobis non acerbiſſima fuit : donec tandem hodie te libertati
redditum intelleximus ſcribente Fortunauro. Reſpirauimus :
& tecum ipſi liberati ſumus : quanuis non ea liberationis
formula ſit : quam ſperauimus . Artibus ſuis uſus eſt Bohe
mus : Neque te perire uoluit nec uincere . Auſtriales inter
ſe odiis certare perpetuis optat : Vt contendentium arbiter

Imperator vienne obſeſſus a Ciuibus & eius Spes in Rege Bohemie.

Cenſure Suſpēſe aduerſus Regē Bohemie.

Frater Imperatori Inimicus

Fortunaurus

Artes Bohemj.

exiſtens dominus tandem fiat: ſed benedictus deus : qui non eſt paſſus in manus impiorum te peruenire . Hortamur fili ac monemus: ne frangaris animo: ne mæſticiæ ſuccumbas : & ſi dura ꝑpeſſus es & indigna: nec primus tamen, nec ſolus fraternas inſidias incidiſti. Primoꝝ in orbe fratrum alter interfecit alteꝝ: Fraternas acies, alternaq; regna profanis decertata odiis ſcribit Statius apud Romanos : fraterno primi maduerunt ſanguine muri. Parricidiis nulla regna caruerũt: quid antiqua commemorauimus? noſtra ætas plena exemplorum eſt filius patrem, & pater filium in francia, in caſtella, in Aragonia perſecutus eſt. Et tu in Baioaria duos lodouicos patrem & filium grauiſſimus inter ſe odiis decertantes meminiſti. De communis hoſtis aceruo tuam accepiſti portionẽ. Confide in domino: & bene actum eſſe tecum exiſtima: quando peiora nõ incidiſti mala . Omnes , qui pie & iuſte uiuere uolunt: perſecutionem patiũtur. Odit mundus quietos principes: raptores, ſanguinarios ſcelere inquinatos omni, & infideles, ac ſui ſimiles amat. Tu quia mitis es: uelleſq; quiete & bene uiuere: mundo aduerſaris : & mundus aduerſatur tibi . Senſiſti eius uulnera : non turbetur animus tuus . Beati, inquit dominus: qui perſecutionem propter iuſticiam patiuntur . Et tu certe beatus eris : ſi perſeueraueris uſque in finem iuſti & boneſti cultor : & hos præſentis ſæculi fluctus tanquam maris contempſeris. Quod, ut efficias: hortamur: ac requirimus. Manſuetudini tuæ ſemꝑ affuturi: quam pius & miſericors dominus, ut confidimus: nũquam deſeret . Sed in anno nouo , quem eras : intimabimus nouis & melioribus ſucceſſibus : tuos diriget greſſus. Datum Romæ apud ſanctum Petrum pridie kl. Ianuarias. pontificatus noſtri anno quinto.

Fratrum diſcordia.

Nota.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quadrageſima ad Epiſcopum Tornacenſem ſe excuſans ad querelas Ducis Burgundiæ de præſidentia inter Cardinalem Atrebatenſem & nepotem ducis, & de quibuſdam aliis monaſteriis.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei uenerabili fratri Guilielmo Epiſcopo tornacẽſi ſalutẽ & apoſtolicam benedictionem. Bene accepimus tuas litteras: quas de monaſterio ſãcti Vedaſti ad nos ſcripſiſti: non iuſta eſt ducis querela: Cardinalem atrebatẽſem non prætulimus nepoti ſuo: quem iuſſimus credere: & monaſterium ipſum Archiepiſcopo commendauimus. Alterum monaſteriũ nõ putauimus e re animæ noſtræ illi dimittere. Diſpenſatores ſatis Archiepiſcopo eſt Metropoliticam eccleſiam & prioratus duos, & ſancti uedaſti nobilem & diuitẽ Abbatiam retinere. Atq; id fuit ſenatus noſtri iudicium: Atrebatenſi Cardinali nõ recompenſæ cauſa commẽdatum eſt: dimiſſum monaſterium. Sed quia Cardinalis eſt ei potius, quam alteri datum. Et ſemp apud apoſtolicam ſedem plura permiſſa ſunt Cardinalibus, quam epiſcopis. Fatemur Burgundiæ Ducem de nobis & ſede noſtra optime meritum: qui nũquam inobedientia uacillauit: non ſeruauit pragmaticam: niſi in regno Franciæ & lodouico regi de tollenda ei ſupplicauit: & contra Turcos uoluntarium ſe oſtendit: & nunc aduerſus Palatinũ eccleſiæ romanæ rebellẽ auxilia miſiſſe dicitur: & alia prope infinita ſunt eius merita. Verum propterea non credimus ſapientiam eius æquũ cenſere ut e nobis iniuſta reportet: & animã noſtram in piculo ponat: nec ſuæ bene conſulat. Non eſt confidendus eccleſiæ ſtatus: nec monaſteria cumulatĩ uni tradenda ſint, præſertim iuueni nondum ſatis diſciplinato. Illud magis mirabile eſt: quod ais ducem amarulento animo ferre in cauſa Suſatẽſis latam eſſe ſententiã: hoc ualde alienum eſt á iuſti principis iudicio. Cur enim nolit dux iuſticiã fieri? ſi ſum⁹ iudices: iudicare tenemur & nulli facimus iniuriam noſtro utẽtes officio: ſi ſaltem recte iudicam⁹. Si non ſumus iudices: nulla eſt ſentẽtia noſtra: & ſi hoc monſtrabit̃: corrigemus errorẽ. At deſtruetur Colonienſis eccleſia. Illius erit peccatũ: cuius opera deſtruet̃. Nos ĩmunes erim⁹. Nec ob eam cauſã ducis: erga nos ulla ẽ iuſta cõqueſtio.

Monaſterium Sancti vedaſti.

Beneficia a duce Burgundie erga eccleſiã collata

Que fecerit Pius pro duce Burgũdie.

Cæterum quanuis multa ſint illius erga romanam eccleſiam merita: non tamen minora in eũ ſunt noſtra beneficia: & tute ſcis : qui ad preces eius aduerſus Caroli Regis Franciæ uoluntatem eccleſiæ tornacenſis præfectus fuiſti. Scit leodienſis: qui non ſine indignatione multorum rogante duce promoti ſunt. Tacemus decimas: tacemus alia multa duci conceſſa: quæ & ſi merito obtinuit: ſenſit tamen in illis apoſtolicæ ſedis gratitudinem: & ſentiet in futurum. Quod ſi promouimus Cardinalem atrebatenſem: & cum magnis fauoribus cumulauimus: ſi plus illi aliquid attribuimus: quã duci uideretur: ipſe in culpa eſt Dux. ſi peccatum eſt: qui eum quaſi fratrem, quaſi filium, quaſi ſeipſum cõmendauit. Poſtremo de monaſterio ei cõceſſo ſi dimiſerit: faciemus quod duci placuerit. Dũmodo Archiepiſcopi non incidat manus: quia non dictat id nobis conſcientia. Et ſi continget aliter Cardinali prouideri: iubebimus: ut dimittat hoc: & ſimiliter duci more geremus: cui & modo ĩ eccleſia Atrebatenſis morem geſſimus: quãuis pro alio ſummo ſtudio quereretur. Cupimus enim & duci, & ſuis omnibus rem gratã efficere : quem ſingulariter amamus. Miramur quod de rebus turcoꝝ tam ſera eſt ſua reſponſio. Vtinam nõ redeat in fumũ ſpes noſtra. Vale. & hæc omnia duci tu ipſe legito : ut ſint pro reſponſio ad ſuas litteras. Datum Romæ quinto. kl Ianuariis. M.cccclxii. Pontificatus noſtri anno quinto.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quadrageſimaprima ad Ducẽ Burgundiæ: petens ab eo intentionem ſuã in cauſa eccleſiæ Maguntinæ.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio nobili uiro Philippo duci Burgundiæ ſalutem & apoſtolicam benedictionẽ. Scripſeramus ſuperioribus menſibus Cariſſimo in chriſto filio Frederico Romanoꝝ imperatori Auguſto: quam potuimus accuratius: ut cauſam defenſionis eccleſiæ Maguntinæ amplecti uellet : ac operam daret liberationi uenerabilis fratris noſtri Georgii

Epiſcopi Metenēſis: & dilectorum filiorum caroli marchionis badenſis & Vdalrici comitis Vertembergenſis : qui ſuperiore æſtate rebus aduerſe geſtis á Frederico comite Palatino Rheni capitiui extiterunt. Reqſiuimus ſuam ſerenitatē : ut aggredi uellet hæc opera: in quibus & laudē, & gloriam ſibi parare poſſet. Reſcripſit nobis nuper ſua ſublimitas: animumq; ſuum promptum quidem & optime diſpoſitum demonſtrauit. Adiecit aūt inter cætera non nulla de peruerſo propoſito Palatini prædicti eumq; accenſum contra honorem noſtrum, & apoſtolicæ ſedis eſſe ſignificauit: quodq; poſt inducias Nurēbergæ initas inter ipſos idem Palatinus aſtu & dolis non nullis principibus & prælatis ac cōmunitatibus ſe coniungere & colligare nixus eſt eo conſilio : ut apoſtolicam imperialemq; dignitatem pro ſua damnabili libidine confudere & peſſundare poſſit. Suadet Imperator obuiandum eſſe tantæ iniquitati: & ad conſeruationē utriuſq; dignitatis unam & expeditam uiam præ cæteris nobis obtulit : qua una opera occurri poſſit malignitati Palatini & complicum: & liberatio Epiſcopi metenēſis aliorumq; captiuorum procurari. Ea eſt ut nos ſimul cum ipſo Imperatore cōmuni noīe nobilitati tuæ, aut dilecto filio Carolo nato tuo contra Palatinū & Dietherum de Iſemburg, & comitem de Bathſem helbemboge : & illis adhærentes ac ſequaces capitaneatū committamus. Litteraſq; apoſtolicas cum cenſuris, & poenis opportunis ad cohercendum rebelles & hoſtes concedamus. Placuit nobis: & placet imperatoris conſilium: idque amplecti animo decreuimus. Sed quia neſcimus: quæ ſit in hac re intentio tuæ nobilitatis: deliberauimus prius ad te ſcribere: ut nobis ſignifices : quid intendas. Nam ſi nouerimus tibi cordi hanc rem eſſe : alacri animo Capitaneatum huiuſmodi : ut Imperator cenſet : deferemus. Nobis enim gratum, ſupra modum futurum eſt: ut nobilitas tua, aut filius tuus onus ipſum aſſumat: & ut aſſumere uelit : affectuoſe hortamur ac requirimus : Id etiam poſtulantes ut ſuper hoc tuam intentionē nobis notam facias. Si enim acceptandum duxeris : nos confeſtim litteras

Imperatoris & Pontificis Conſilium de tradendo Capitaneatu contra Diethe[r]ū & Palatinos ducibus [?] ...

apoſtolicas ad te tranſmittemus. Confidentes nihilominus q̄d propter hoc non deſeres religionem chriſtianā: quin ei contra Turcos, ut ſæpe pollicitus es: auxilia opportuna ipſe præſtes. Erit igitur prudentiæ tuæ examinatis rebus id conſilii capere: quod dignum ſit tanto principe: & quod tibi ac domui tuæ laudem & gloriam afferat. Cæterum ex ipſis Imperatoris litteris læto animo accepimus eum decreuiſſe noſtra præſertim contemplatione concedere tibi regalium inueſtituram: ſuper quod in tui fauorem ſæpius ad celſitudinem ſuam ſcripſiſſe meminimus. Et non ſolum hoc facere deliberaſſe: ſed etiam affinitatem tecum contrahere ratione ſui filii & filiæ tui nati: ac tibi uicariatum Imperii in terris gallicanis ultra Rhēnēſis cōcedere ſtatuiſſe. Quod profecto nobis eſt gratiſſimum. Idq́; ſerenitati ſuæ ac generoſitati tuæ proſperum & felix eſſe optamus ad pacem & perpetuam conſolationem utriuſq; noſtrum ac ſedis apoſtolicæ & chriſtianæ religionis conſeruationem & augumentum. Datum Romæ xiiii. kalendas februarias. Pontificatus noſtri anno quinto.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quadrageſimaſecunda ad Archiepiſcopum Genuæ monēs ut abſtineat ab illo Ducatu & magiſtratu temporali.

PIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei uenerabili fratri Paulo Archiepiſcopo & duci Genuenſi ſalutem & apoſtolicam Benedictionem. Ducatum patriæ tuæ & libero ciuium decreto te aſſecutum ſcribis: eumq́; per noſtram benedictionem fraternitati tuæ flagitas confirmari. Admirati ſumus cōſilium tuum: qui eius ciuitatis temporale regimē acceperis: quæ ſuper omnes italas nouitate gaudens ſemper nutat: ſemper in motu eſt: nec ullū diu rectorem ducemue patitur. Et tu anno ſuperiore, quanta ſit tuorum ciuium conſtantia: in te ipſo didiciſti: qui cum ab eis ad hunc ipſum principatum fuiſſes aſſumptus: nō tam cito magiſtratū

iniuiſti: quam deponere coactus fuiſti. Nobis quidem eodem
fere tempore & aſſumptio tua & depoſitio nũciata fuit. Quid
nunc futurum ſit: ignoramus. huc accidit rei nouitas. Nam
ſi poteſt idem homo & ducis & Archiepiſcopi perſonam gerere
ſanguinis modo abſit effuſio. Neſcimus tamen an Archiepi
ſcopus genuẽſis ante te alius ducatum inierit. Maximam eſſe
cauſam oportet: quæ hanc nouitatem induxerit: forſitan exper
ti genuenſes iniuſta eſſe regimina ſecularia: atque inde tot
mutationes oriri putantes: ad te confugerunt: & faſtidio quo
dam ſæcularis Imperii experiri aliquando ſacerdotale decreue
runt: ſi forſitan iuſtius ac mitius gubernentur. Magna eſt tibi
bene agendi neceſſitas impoſita: niſi rectam iuſticiæ uirgam
tenueris: niſi uim prohibueris: niſi paci & otio conſuleris: niſi
modum paruis cupiditatibus impoſueris: niſi teipſum & tuos
ſtipatores in honeſtatis fræna redegeris: non ſtabit poteſtas
tua: breui dominaberis: cito regnum amittes: eiicieris non ſine
tuo & ſacerdotalis eminẽtiæ magno dedecore: ſi tamen eiicia
ris: & non peiora tibi accidant: ut ſunt ante oculos exempla do
meſtica. Vide quid agas. Non eadem eſt ſacerdotalis & ſæcula
ris imperii norma. Paternam & omni clæmentia plenam eſſe
pontificalem adminiſtrationẽ oportet: non tyranni eam. Multa
in ſæculari principe ferunt homines: quæ abhorrent in eccleſia
ſtico: quæ in layco puſilla & leuia æſtimãtur delicta: in clerico
maxima & grauiſſima iudicantur. Sacerdotes, quorum uita
ueluti ſpeculum inferioribus eſt: non ſolum á malis operibus
abſtinere: ſed omnia declinare conuenit: quæ quoquomodo
præſe ſpeciem mali ferunt: uide: quem gradum aſcenderis. Si
potis es pie & iuſte imperare: ac nõ ſubditos ſolum, ſed teipſum
cohercere. Si uales uirtute irrumpere iniquitatem. Si pro com
muni utilitate quærenda, non pro tua libidine explenda duca
tum accepiſti. Si ad tutandam religionem chriſtianã aduerſus
impios turcos animũ geris: & in eam rem corpus tuum deuo
uere proponis: & iniuriam proximi non quæris. Confidentes
rite: & ſecundum leges tuæ ciuitatis principatum hunc ad te

Que ſeruare debeat Sacerdos ſi quando eſt aliquod Imperium gubernaturus.

Nota

delatum eſſe: & quod, ut polliceris: utiliter populo tuo praeeris. Illum tibi, & tuis ciuibus, & uniuerſae reipublicae chriſtianae in nomĩe ſanctae trinitatis benedicimus. Datum Romae apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris pridie kl. februarias. M.ccccLxiii. pontificatus noſtri anno quinto.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quadrageſimatertia ad regem Francoꝝ: monẽs ut pſeueret in deuotione eccleſiae Romanae

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in chriſto filio Lodouico Frãcorum Regi chriſtianiſſimo ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Pius & miſericors deus, qui te Regem conſtituit: & in uertice glorioſiſſimi Regni collocauit: ab eccleſiae romanae deuotione & caritate, quae tua & omniũ fidelium mater eſt: alienari non ſinet: quanuis multi ſint: ut accepimus: qui rectum & pium animum tuum á recto itinere indeuia conatur trahere: non uerentes mentiri & falſa ſuggerere: ut uos tuae ſerenitati infenſos & inimicos oſtendant. Sed non eſt tua puerilis mens: quae tanquam folium huc & illuc diuerſo flatu trahatur: & ad omnem uentum ſeſe uertat. Solidam & conſtantem erga nos dilectionem tuam eſſe non dubitamus: quando & nos ipſi in caritate non ficta incõcuſſe perſeueramꝰ. Nec aliud ab optimo & maximo deo tuae ſerenitati praecamur: quam uictoriam & felicitatem cum ſalute corporis & animae: ut tandem te adiutore directore ac duce aduerſus impios Turcos chriſtiana conſurgant arma & perditam Graeciam, atq; Aſiam cũ ſacro domini noſtri Iheſu chriſti ſepulchro recuperent. Quae cũ ita habeant: non deſunt tamen: qui per ſingulos dies ſiniſtra de nobis tuis modeſtiſſimis auribus inſuſurrãt: & alii de regno Siciliae cum derogatione noſtri nominis uerba faciunt. Alii nos te, tuamq; gentem odiſſe falſo garriunt: Alii alia ſuggerunt: quae tuae manſuetudini putant eſſe moleſtiſſima. Et nouiſſime quidem ad nos delatũ eſt Cardinale Atrebatẽſe referẽte te & cõmonitũ

eſſe quod nuncius noſter Epiſcopus legionenſis apud cariſſi mum filium noſtrum Caſtellæ regem pro cauſis noſtris agen tem tuis deſyderiis ſeſe oppoſuerit: & conuentionē atq; amici ciam inter te & ipſum regem conatus fuerit impedire:quæ res animum tuum conturbauerit. Audiuimus hæc non ſine diſpli centia ſingulari:quando his artibus tuam erga nos beniuolen tiam imminui poſſe uidemus. Neſcimus cariſſime fili legionē ſis opera tam procul á nobis agentis. Nec de rebus incertis poſſumus reſpōdere certa. Illud dicim⁹ in apoſtolico uerbo nos talia illi nunquam mandaſſe aut īnuiſſe. Nam cur nos pacem & unionē inter chriſtianos reges & ipſa tam illuſtria chriſtia næ religionis lumina conuenire impediremus:qui nihil aliud deſyderamus quam noſtris diebus aduerſus infideles noſtris ceruicibus imminentes felicia moueri arma? Quod ſine pace fidelium fieri non poteſt. Sane cum accepiſſemus hac hyeme præterita inter te & caſtellæ regem ſuboriri diſcordiam; & bel lum timeri: mox legatum de latere ad patres illas trāſmittere decreuimus dilectum filium Cardinalem ſanctæ Suſannæ ui rum doctrina & integritate præſtantem. Sed renunciato quod induciæ factæ eſſent in Aragonia: & quod breui conuenturi eſſetis: diſtulimus: ſperantes eam conuentionem concordiam proculdubio parituram: nec potuiſſet legatus in tempore ad conuentum proficiſci. hæc erat intentio noſtra fili: ut ſi conue niretis: & unanimes pacem āplectaremini: laudaremus deum: ſin autem legatum ipſum nihilominus mitteremus unionem & pacem quæſiturum. Deus nouit hanc mentem: & ſi menti mur: peccatum puniat. Et quomodo nos tam impii fuiſſemus: ut pacem inter maximos reges interturbare conaremur? Aut quomodo tam ſtulti, ut confideremus: uolentes tantos princi pes conuenire poſſe diſiungere? Abſit á tua bonitate hæc de nobis opinio: quia ſi non ſumus ſapientes: non tamen prorſus alienati á mente reꝑiemur. Epiſcopus legionenſis ſi talia egit: per ſeſe id egit temerario conſilio: ut multi ſunt: qui credētes ſuis dominis placere admodum diſplicent. Nos illi aliam

Querele regis Francie de epo Legionensi.

Car. Sancte Susanne.

ccmmiſſioné nullam dedimus: niſi de decimis perquirendis, & ſubſidio cõtra turcos. Corrigimus eum nunc noſtris litteris audituri excuſationem ſuam. Si peccauerit: non ibit ſine ultione. Exemplum habet in oculis Epiſcopum Interãnenſem: qui apud Anglos indigna & ſibi non commiſſa perpetrans ad monaſterium redactus eſt: & dignitate pontificali priuatus. De regno Siciliæ non eſt: quod purgare conueniat quãdo ad nos eius regni iudicium pertinet: directum habentes dominium: & ita confidim⁹ á nobis eſſe proceſſum: ut nulla cuipiam iuſta ſuperſit querela: & quod treugæ non habuere locum: in culpa fuerunt oratores tui: qui noſtros ĩmediatos ſubditos comprae hendere uoluerunt: & hominem hereticum omnium ſcelerum artificem proditorũq; regem & imperatorem includere conati ſunt: quem nos nulla ĩ parte meliorem Turco putamus Sigismundum malateſtam. Relatum quoq; nobis eſt non nullos eſſe: qui generale concilium apud te quærunt. Non eſt nomen concilii nobis exoſum: cuius res ſalutaris eſt & ſancta: quando ad bonum finem quæritur: & rite recteq; geritur. Ver℞ ſtante unico pontifice maximo Iheſu chriſti uicario in eccleſia unita: nullius eſt conuocare concilium niſi papæ: & ab ipſo quærenda eſt indictio cõcilii: noua regibus. Ipſe eſt enim caput eccleſiæ, & paſtor dominici gregis: & omnium paſtor paſtorum id eſt omnium epiſcoporum Epiſcopus. Siquis aliud tibi ſuadet: ſcito illum errare ab utero matris ſuæ: id eſt militantis eccleſiæ. nec tu illum audias: cui ſine peccato auſcultare non potes. Cogita: qui ſunt illi: qui talia ex te flagitant: & an ſua quærãt: an quæ ſunt Iheſu chriſti. Andegauẽſes noſti: quia priuatas res agunt nec tuam animam temporali ſuæ præferunt utilitati. Rex Bohemiæ, qui ad te uerboſum legatum miſit: ſi tamen rex appellandus eſt: nuper ſe publicem in conuẽtu Pragenſi declarauit hereticum: dicens ſe uelle contra præceptum noſtrum ſub utraq; ſpecie cõmunicare: quia id eſſet ad ſalutem neceſſariũ. Timet nunc proceſſum noſtrum: & idcirco cõcilium quæritat: ut tempus labat ultionis. Idẽ Fredericus facit comes palatinus

Eps Interamnensis priuatus dignitate quod fecerit sibi non commissa.

Boemie Rex hereticus.

Federicus Comes Palatinus

qui eccleſiæ Maguntinæ plurima caſtra eripuit: & fratris filiū per fraudem priuauit electoratu Imperii:& dominio ſuo īperatori multis modis iniuriꝰ & infidelis fuit! Accedit & Sigiſmundus auſtrialis:qui in ſancto die paſcæ ſuū epiſcopū,& Cardinalem manu armata inuaſit:& captiuauit:& uindictam ueretur patrati facinoris : qui ſunt alii:tu ipſe noſti . Cuncti priuatas proſequunt̃ cauſas,& præſertim non nulli tuæ nationis epiſcopi:qui propter te nobis inimicantur: exiſtimātes nihil ſibi utilius eſſe q̃ inter te noſq; diſſidium eſſe. Tua ſapientia cōſyderabit omnia:& zelum expendet eoꝝ:qui tibi res nouas ſuadent: & de concilio multa loquuntur. Non auſcultabis cæcis:in tuo lumine uidebis lumen : & noſtro deſyderio ſtudebis aliquādo ſatiſfacere:quod tibi anno proxime decurſo Ferrariēſis Epiſcopus declarauit. In illo.n.adhuc ꝑſeueramus:& in tuæ ſerenitatis ope plurimum confidimus pium orantes deum : ut tuis actionibus proſpeꝝ tribuat ſucceſſum:confidentes te recte ambulare:& nihil magis quā dei omnipotentis gratiam quærere: quam tuæ manſuetudini ſua miſericordia abunde largiatur : obnixe precamur. Scriptum manu propria Romæ apud ſanctū Petrum quinto nonas Maias.M.cccclxiii .

Sigiſmundus Auſtrialiſ.

Pii Secundi,pont . Max.epiſtola quadrageſimaquarta ad ducē Venetiaꝝ:ā quo petit conſiliū de expeditione contra turcū.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio nobili Viro Paſquali Malipperio Duci Venetiarū ſalutem & apoſtolicā benedictionē. Quæ præparet Turcorum dominus ad inuadendam perdendamq; religionem noſtram chriſtianā : multis ex locis in dies reddimur certiores. Nec te latent eius conatus:q ſæpe nobis ſcripſiſti:ut de remediis,quibus ſibi reſiſti poſſet:cogitaremus. Multum hæc res nos angit:quia cernimus ꝑiculum:& non ſcimus inuenire refugium. Chriſtianæ uires certe multo maiores ſūt, quam turcorum : ſed illi uniti ſunt : Nos diuiſi . Illi unius

iuſſu præſto ſunt: Nos multoꝝ expectamus cōſenſum:priuſq̄ poſſimus in unam deſcendere ſententiam. Nos Mantuam iuimus: ut in communi chriſtianorū conuentu de tutione cattholicæ fidei ageremus: uel haberemus conſenſum omnium quo modo res ſucceſſerit: pudet dicere. Neglecta res fuit: quia nec principes opem ferre uoluerunt: nec per noſipſos ad tantam belli molem ſufficientes eramus. Interea Turcus hoſtes ſuos in Aſia perdomuit: Et fortior inde reuerſus á tergo tutus: Vngariam, & alias uicinas gentes inuadere parat. Nec anim⁹ illi deeſt. Italiá & alias nationes paulatim ſibi ſubiicere. Neq; id erit arduū: ſi pergimus alter alterum non iuuare. Dolemus tantam eſſe in populo chriſtiano uel ignorantiá, uel deſidiam Omnes propria curant: nec uident: quod pereuntibus publicis priuata etiam corruūt. Sed quid agamus: Non eſt hoc malum: quod noſtris uiribus auerti poſſit? Non eſt Romana eccleſia: quæ ſuo ære turcos ualeat debellare. Nec ſaluet̃ chriſtianitas: q̃uis aliquando iſti, aliquando illi ſubueniamus: qui minimi ſunt: dum non poſſumus hungaris ſubuenire: quibus maiori auxilio opus eſt. Fruſtra medicus uulnus pedis, aut manus curat: & morbum cordis aut capitis negligit: dum cogitamus chriſtianitatis diſcrimen: & commune periculum animo uoluimus: non poſſumus nō triſtari: non angi: non totis affligi præcordiis. Sed quid agamus? Rogati principes: Rogati populi ut ſubueniant religioni chriſtianæ. Nec ſinant peſſundari Orthodoxam fidem: obaudiunt. Si clero imponimus decimam: non poſſumus exigere. Si iubemus indulgentias publicari: dicunt omnes id quæſtus cauſa fieri. Si petimus mutuum: nō inueniemus creditum. Quid igitur reſtat: niſi de cælo auxiliū expectare? Sed uult dominus omnia noſtra experta fieri: & tūc ſuam opem non denegat. Ob quá rem dum magis ac magis cogitamus: ſi quid per nos fieri poſſit ad communem populi chriſtiani ſalutem: uenit in mentem hæc uia: quam breuiter exponemus. Dilectus filius noſter Philippus Burgundiæ Dux iampridem uotum uouit uelle ſe aduerſus turcos propria in

perſona proficiſci & bellum gerere : Si uel Imperator , uel rex Franciæ , uel alius princeps ad tantam expeditionem idoneus ſimul iret: Stat adhuc uotū : quia nullus princeps magnus ad eam rem ſe obtulit. Decreuimus eum requirere: ut uoto ſatis faciat. Et ne ſe poſſit excuſare : offeremus & ipſi perſonam noſtrā: & ibimus cum eo: Nā ſi uoluerit acceptare: & in Venetiis ingredi: mare expectabimus eum Ancone: & ibi coniungemur ei cū illis triremibus: quas poterimꝰ armare & omni potentia noſtra. Et ibimus ſecum aut in Albaniam, aut in Epyrum, aut in eum locū: de quo melius uidebitur. Interim hungari turcos in Raſcia uel alibi inuadent: quibus non dubitamus Imperatorem daturum inducias . Non erit : quin dux ipſe Burgundiæ ad decem millium hominum pugnatorum ſecum adducat . Rogabimus & Regem franciæ: ut ſi non poſſit ipſe uenire: ſaltem aliquē nobilem principem cum Duce Burgundiæ mittat: quod non credimus negaturum . Nos ex territoriis eccleſiæ ducemus quos poterimus: Et ulterius alios reges & principes auxilia bonis, ut mittant : rogabimus. Epiſcopus uero & aliis eccleſiaſticis mandabimus: ut pro uiribus ſuis & aliquid minꝰ ſuppetias afferant. Sperandum eſt : quod per hunc modum & ex Italia , & ex aliis nationibus non paruas poterimus copias nobiſcum adducere . Nam quis ille erit tam durus uel princeps , uel epiſcopus : qui romano pontifici proprium corpus offerenti auxilium neget pro chriſti nomine defendendo. Verꝫ quia magna res eſt Iheſu chriſti Vicarium ſuam ſedem relinquere: & aduerſum fidei hoſtes uexillum crucis deferre: neceſſarium putamus, ante quam hoc uulgetur: ita prouidere: ut tali modo poſſimus exire: qui ſit ad honorem dei, & ſaltem chriſtiani populi, & hoſtium noſtrorum cōfuſionem & exterminium: hoc autem futurum exiſtimamus : ſi rex Franciæ auxilia promittat ſaltem decem millium pugnatorum : ſi dux burgundiæ in propria perſona uenerit : ſi dominium uenetum aperte bellum Turcis indixerit : & cum claſſe potenti nos aſſociare uoluerit : & ſi demum ita territorium eccleſiæ dimittere

poterimus:quod in abſentia non ſit periculum : hoc ultimum
non multum difficultatis habet . Inuenientur enim perfacile
modi:quibus prouideat͛. & iam aliquid meditatum eſt:quod
ſuo tẽpore aperietur.Nunc iſta tria ſunt exquirenda:ut ſcilicet
ueſtrum,& regis franciæ, & ducis Burgundiæ,ut præmiſſum
eſt:habeamus auxilium.Nam ſine his non auderemus tantum
aggredi negotium. Iſtis habitis confidimus multos concurſu
ros:& futuram rem pro dei honore alias inauditam.hoc præci
puum eſt : quod nobis occurrit.hoc cogitauimus unicum eſſe
remedium:quo chriſtiani poſſint exercitari. Non petimus:qđ
aliquis contribuat pecunias.Nolumus alienum aurum:qui no
ſtrum offerimus corpus.Nemo poterit dicere:quia quærimus
quæſtum . Libenter ponemus animam noſtram pro ſaluatore
chriſto Iheſu:qui ſuam pro nobis poſuit in ara crucis:& utinã
digni ſimus pro nomine Iheſu martyrium pati.hæc eſt cogita
tio noſtra fili dilectiſſime : hoc conſilium : hoc medium : per
quod chriſtiani ad tutelam fidei ualeant excitari.Communica
mus hoc tecum: & ſecretiſſimum eſſe uolumus:donec ſit tem
pus:quod offeratur . Si tibi & tuo grauiſſimo concilio placet:
certifica nos per tuas litteras:quod ueniente Duce Burgundiæ
in propria perſona,& rege franciæ auxilium,de quo ſupra dixi
mus:offerente cũ claſſe ualida nos uelis aſſociare ſiue aſſociari
facere: & nos tuo & illorum habito uotiuo reſponſo publicabi
mus ſolemniter tranſitum noſtrum. Legatos mittemus:quo
cunq; opus erit.indulgentias dabimꝰ:& alia queuis neceſſaria
faciemus : & tibi in tuis territoriis omnia concedemus : quæ
digna uidebunt͛.Tantũ eſt:quod à nobis in hãc uſq; diem pro
cõmuni ſalute potuit excogitari.Si meliora inueniemus conſi
lia:nõ refutabimus.hæc ſex ex noſtris cardinalibꝰ ſub magno
ſilentio aperta ſũt:& ab eis laudata.Hortamur te:ut hæc ocul
tiſſima ſint:neq; aliis cõmunicẽt͛:q̃ iis,ſine qbꝰres cõcludi nõ
poteſt.Nã nos hoc hortari noſtro nõ ſcribimꝰ: ut ſecretiꝰnego
tium fiat.Nã multis de cauſis non expedit hoc ante publicari
q̃ ſpes ſit:poſſe fieri.Cupimꝰ ; ut q̃ celerrime tuis litteris nos

certiores reddas. An conſiliũ placeat: & an tuum dominũ ea fa cere uelit: quæ petimus. Nam habito tuo reſponſo ad ea, quæ reſtabunt: ſi id placebit: abſque mora nauabimus operas: q̃uis cariſſimi in chriſto filii noſtri Caroli franciæ Regis oratores, qui ad nos ueniunt: propediem ſint affuturi. Non tamen eos in hoc negotio duximus expectandos: Cum ſciremus nihil in hac re ipſis eſſe commiſſum: quod ad propoſitum faciat. Et noluimus medium tempus perdere. Erit neceſſe ad eum mitte re. Quod ita demum faciemus: ſi hanc noſtram cogitationem, tuum graue iudicium approbauerit: & ſuas partes obtulerit. Datum Romæ apud ſanctum petrꝫ die. viii. Martii. M. cccclxiii.

Pii Secundi, pontifices Maximi epiſtola quadrageſimaquinta ad Epiſcopum Tornacẽſem laudans eum de his: quæ aduer ſus turcos proſequebatur.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorꝫ dei uenerabili fratri Guilielmo Epiſcopo Tornacẽſi ſalutem & apoſtoli cam benedictionem. Vidimus te & Francofordiæ Ratiſponæ, & in multis germanorum conuenti bus aduerſus turcos chriſtianam religionem infeſtantes toto feruere pectore: teque proinde ualde dileximus. At cum dile ctus filius Philippus burgundiæ Dux anno ſuperiore per nos rogatus fidei orthodoxæ opem afferre pulcherrimam ſpem rei benegerendæ per aduentum ſuum nobis præbuiſſet: deinde ſubticuiſſet: ita ut rem prorſus neglexiſſe uideretur: fuimus & de illo & de te haud parum ſtomachati: & illi ſuccenſebamus: qui ſuo non faceret uoto ſatis: & te in animo noſtro accuſaba mus: qui tuum non implorares officium: neque illum de ſuo debito commoneres: neq; nos de ſtatu rerum certiores faceres: putabamus ab eo uiro: qui fueras in Germãnia te longe mutatum. Sed recreaſti nos modo tuis litteris: quibus & mo ram ducis expurgas: & rem optime inchoatam refers. Lauda mus & ducem, & tuam fraternitatem: hortamurque: ut

coepta perficiatis . Scribimus Duci quemadmodū ex exempla ri, quod præſentibus introcluſum eſt: plane cognoſces. Legito excellentiæ ſuæ litteras noſtras: & ad uerbum interpretator: & reliqua facito: ſicut de tua probitate confidimus : ita ut breui ducem carnalibus oculis intueamur: quem mētalibus aſſidue cernimus: & una proficiſcamur in boſtē deo propitiante uicto res euaſuri . Primogenitum ducis noſtris uerbis ex corde ſalu tabis : quem intelligimus ſimilem patri creuiſſe , uirtutis & religionis amatorem . Nobilem borbonii Duciſſam , quam di gnam omni bonore reputamus : commonefacito: ne fratrem á dei ſeruitio retrabat: quoniam ultor eſt dominus iniuriarum ſuarum: & parētum peccata punit in filiis. Si natos amat ſuos: rebus omnibus bonorem dei præferat . Bene uale. ſcriptum Tibure ſexto idus Iulias. M. cccclxiii .

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quadrageſimaſexta ad ducem Burgundiæ monens ut ſeruet: quæ promiſerat ei aduerſus Turcos .

P IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio noſtro in Cbriſto Ibeſu Nobili uiro Pbilippo duci Burgundiæ ſalutem & apoſtolicam benedictionē. Cum uideremus anno ſuperiore mentis noſtræ oculis quanta imminerent cbriſtianæ religioni pericula : niſi turcorum armis ac furori quāpropere occurreretur : miſimus ad te uenerabilem Fratrem noſtrum Laurentium epiſcopum Ferrarienſem: qui noſtra tibi conſilia patefaceret: & tuā opem imploraret: teq; de uoto commoueret. Reſpondiſti: ut principē nobilem & religionis amantiſſimū decebat: uelle te deſyderio noſtro ſatiſfacere dixiſti : miſſurumq; menſe octobri legatos ad nos: qui de re tota tranſigerent. Recreaſti nos tuo reſponſo: ſpemque nobis pulcberrimam præbuiſti : fidem euangelicam tuis præſidiis aduerſus Mabumeteam impietatem ſaluatum iri . Expectauimus oratores tuos : non uenere in tempore :

Cecidimus magna ſpe: doluimus: neſciuimus quo uertere mur. Perſcrutati ſumus aliquoꝝ aliorum principum animos: non inuenimus: qui ſponſam chriſti eccleſiam ſacramq; reli gionem conſolaret̃. Cuncti poſt ſua deſyderia uadunt publicæ ſalutis obliti: interea ſæuiſſimus turcorum princeps Mahume tes congregatis ualidis exercitibus terra marique chriſtianum populum crudelibus lacerauit modis. Lesbon inſulam nobilẽ nomini chriſtiano parentem inuaſit: cepit: diripuit: & infelices omnes animas in Aſiam tranſportauit mulierum & pueroꝝ: uiros autem palis affixit. Miſit deinde in hungariam & in Valacchiam ſuos duces: & maximas intulit clades fidelibus populis. Nouiſſime uero Boſnam ingreſſus eſt: & tanquam tempeſtas horrida cuncta uaſtauit: oppida munitiſſima expu gnauit: ac protriuit. Regem omni auxilio deſtitutũ in captiui tatem adduxit: regno uniuerſo potitus eſt. Regina inops atq; infelix, dum turcos fugit: chriſtianos nequiores inuenit: á quibus capta detinetur: ut quidam putant: Turcorum principi ad ineundam gratiam dono danda. Diſcurrit omnem Illyrici oram abſq; aduerſario uictor exercit⁹. Trepidant uicini omnes & qui minus potentes ſunt: prius ſeſe dedunt: quam adeant̃. Dux Stephanus á filio inuaditur: qui cum potenti manu turco rum aduerſus patrem bellum gerit: & magnã ei partem agri ademit. Raguſei, quanuis moenibus altis atque craſſiſſimis urbem munierint: impetum nihilomin⁹ tam ualidi ac ferociſſi mi hoſtis formidant: nec putant ſe reſiſtere poſſe. Implorantq; mæſti & anxii undique auxilia. Scanderbechius inducias cum hoſte pepigit: quanuis plærique aſſerant eum ad turcos omni no defeciſſe: quod nondum exploratum habemus. Veneti, quanuis potẽtiſſimi ſint: non tamen metu uacant: cum hoſtes uires animo uolunt: cogitant: quæ poſſint inueniri remedia: quibus modis tantus impetus declinet̃: præparant arma, uiros naues, & alia ad bellum neceſſaria: facturi extremum pro reli gione conatũ: ſi á reliquis chriſtianis non deſerantur. Hungari quoq;, quantum poſſunt: tantum conantur: & ſuis pectoribus

tanquã parietibus reliquam chriſtianitatem defendunt : trepi dant tamen ſcientes ſeſe impares eſſe tantis hoſtium uiribus. Cuncta in metu conſtituta ſunt : nec ſpes hactenus ulla data eſt: quæ poſſit labantes retinere animos : quaſi dormiant chri ſtiani principes: ita ruinam fidei orthodoxæ uenturã expectãt: omnes ignoſcunt: & nemo ſuccurrit. Tu primus inuentus es cariſſime fili & princeps deo amantiſſime: qui nos & reliquã chriſtianitatem in hac animorum conſeruatione tantaq; tribu latione conſolari ac recreare dignatus es: qui p dilectum filiũ Lucam nuncium noſtrum ad te miſſum litteras ad nos dediſti generoſiſſimi animi tui indices : in quibus oratorum tuorum tardiorem miſſionem excuſas: & te prorſus miſſurum in feſto aſſumptionis glorioſæ uirginis Mariæ affirmas : facturumq; omnia pro noſtro deſyderio ad expeditionem contra turcos obeundã. Petiſq;: ut in eodem tempore legationes Italiæ apud nos habeamus: cum quibus res ipſa defenſionis fidei uoti ue ac feliciter tranſigi queat : quoniam ad illa te præparas : quæ per Ferrarienſem epiſcopum petiuimus. Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu chriſti pater miſericordiarum, & deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: nec deſerit nos in tempore malo. In tempore aptiſſimo aduenerunt litteræ tuæ: priuſquam uenena ulterius ſerperent mortiferi ſerpentis. Retinebit hæc tua deliberatio nutantes animos: & omnium mentes cõfirmabit: quæ labare quomodo uidebantur. Laudamus mirum in modum animi tui conſtan tiam ac magnitudinem : quæ perſeuerat in propoſito ſuo : & quæ deo uouit: nullo pacto uult eſſe irrita: nec audit conſilia in contrarium data. Et quis te non magnis præconiis ad cælũ tollat: qui unicus es inuentus hoc tempore afflictionis fidem chriſtianã defẽſurus. Qui & ſi ætate prouecta excuſari poſſes apud hoĩes domi manẽs: & qd̄ reſtat æui iter cognatos & cariſſima pignora traducẽs: maius deo ſeruire & cũ laboribus & anxietatibus maximis pro ſancto euãgelio decertare. Digna hæc mens tuo genere: dignũ ppoſitũ Frãcos illos, ũde originẽ ducis: imitaris:

qui nullos pro ſide chriſti tuēda labores, nulla pericula deuita runt: atq; ideo deus eorum regnum in poſteros continuauit. Perge fili amantiſſime: age ut polliceris: præpara te ad tuum aduentum. Sume arma & ſcutum: & ueni in auxilium populo dei. Eſto ſaluator chriſtianitatis. In periculo conſtituta eſt reli gio noſtra: niſi adiuues. Turci Boſſinam occupauere: ex quo regno & hungariæ, & Germaniæ imminent: & in Italiam ſibi portam aperuerunt. Nam breuis eſt ad forumIulii tranſitus. Imminent Adriatico mari, & ciuitatibus Venetorum: quæ in littore Dalmatiæ ſitæ ſunt: quas ſi occupauerint: quod abſit: clauſum eſt mare Venetis: & omnis nauigatio interdicta: quo niam Venetiis claſſes ſine remigibus Sclauonicis armari non poſſunt. Occurrendum eſt: priuſquam iſta fiant. Danda ſunt auxilia uenetis & hungaris: quæ niſi tua uirtute parentur: difficile eſt aliunde opem afferri. Noſti: quibus cladibus Italia afflicta eſt in ſiciliæ regno. Noſti Germanoꝝ conflictationes. Hiſpania & Anglia ualde remotæ ſūt prouinciæ: & ſuis dome ſticis diſſenſionibus agitantur. Solæ galiæ quieſcunt: quarum uires tu ipſe afferre potes cum fauore cariſſimi filii Francorū Regis potētiſſimi & chriſtianiſſimi: qui ſi nolit exire regnum: poteſt tamen multis aliis modis expeditionem in turcos iuua re. Dux mediolani pro ſua animi magnitudine, ut cōfidimus: non deerit huic operi, nec Dux Mutinæ: qui alias Mantuæ magnificentiſſime ſe obtulit. De genuenſibus parum ſperare licet: quibus eſt opus auxilio aliorum. Florentini florent: & poſſunt ſi, uolunt: plurimum afferre præſidii: & uolent: ut credi mus: cum uiderint rem ſerio geri: nec reliqui potentatus Italiæ auxilia denegabunt: excepto regno fatigato nimis atq; prorſus exhauſto. Mitte igitur fili legatos tuos ad res firmandas: ut polliceris: & præpara te quanto otius ad ueniendum. Nos lega tiones italiæ ad tempus deſignatū ad nos uocam?: nec dubita mus affuturos. Interea legatum delatere Cardinalem Tuſcula num ad Venetos mittimus: qui cum ſenatu eorum de rebus neceſſariis tranſigat: oſtendat animū: noſtꝝ: & ſpē bonā faciat.

Noli dubitare:iuuabit deus cauſam ſuam:nec ſinet ſuam ſponſam perire. Nos fili quæcunq; ſignificauimus tibi per Ferrarienſem: adimplebimus: exponemus animam pro noſtris ouibus: quæ Chriſti ſunt: & bonum illum paſtorem imitabimur. Tu & nos ætate graues ponemus uelamen ante oculos iuuenum principũ: & fortaſſe multos excitabimus. Eſto certus fili:quoniã tu, & nos, & hungari, & ueneti, etiam ſi alii ſileant perficiemus cum laude & honore dei hoc iuſtiſſimum bellum: quia uenient multi ſine mandato principum: & in Aſia erunt motus multi & in grecia: & manus dei erit nobiſcum: quæ uinci non poteſt. Expectamus cum deſyderio tuos oratores, & tuum aduentum: facturi omnia quæ noſtro incumbũt officio. Miſericors deus, qui tuæ menti ſanctum inſpirauit propoſitum:corpus tuum incolume, & animum perſeuerantẽ in ſuo ſeruitio cuſtodiat. Scriptum manu propria Romæ. vi nonas Iulias. M.cccclxiii. pontificatus anno quinto.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quadrageſimaſeptima ad Regẽ portugalliæ:monens ut præſtet auxilium contra turcos.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei Cariſſimo in chriſto filio Alphonſo Regi Portugalliæ illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Ituri ſumus in bellum contra turcos: hoc ipſum per nepotẽ noſtꝝ anno ſuperiore ſignificauimus. Ituri ſum⁹ non miſſuri. Corpus noſtrum, quanuis debile huic expeditioni & deo donabimus non pugnaturi: neque enim uires ad hoc adſunt: ſed oraturi prælio intererimus & alios adhortaturi. Menſe maio proximo dilectus filius nobilis uir Philippus Burgundiæ Dux ad nos cum claſſe uenturus eſt: cũ eo iter ingrediemur. Veneti quoq; claſſem ualidam adiungent: & hungari terreſtri itinere turcos aggredientur: ſcis quod olim uoueris. Nobis euntibus non licet tibi manere domi:de neceſſitate ſalutis obligatus es: tanquam princeps & tanquam chriſtianus:defenſioni ſacroſanctæ

religionis totis uiribus tuis aſſiſtere. Ob hanc cauſam remitti mus ad te procuratorem tuum de noſtro propoſito, noſtroque deſyderio plene inſtructum: ipſum audi: & uota noſtra exaudi. Fac: ne ſine te tuiſq; auxiliis in tam ſanctam & neceſſariam expeditionem proficiſcamur: quando de tua ſingulari uirtute, & animo generoſo præ ceteris orbis chriſtiani Regibus præci puam gerimus fiduciam. Noli fallere opinionem noſtram. qđ ſine præiudicio animæ tuæ & nominis tui magno dedecore fieri non poſſet. Scriptum Romæ apud ſanctum Petrum tertio nonas Octobres. M. cccclxiii.

Pii Secũdi, pont. Max. epiſtola quadrageſimaoctaua ad regem caſtellæ: pſuadens ut nolit deeſſe in expeditione pro fidei.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimo in Chriſto filio Henrico caſtellæ & legionis Regi illu ſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Ituri ſum⁹ cũ Philippo Duce burgũdiæ & cum Venetis contra turcos: ſicut audies ex Suero capellano tuo uiro probo: hortamur excellentiam tuam ne deſis nobis: ſed oſtendas in hoc opere tam ſancto nobilitatem animi tui & regni gloriam: ſicut de tua ſingulari uirtute confidimus. Scriptum Romæ apud ſanctum Petrum die. v. Octobris. M. cccclxiii.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quadrageſimanona ad Franci ſcum Sphortiã Ducem Mediolani: monens ut perſonaliter proficiſcatur contra turcos.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio Nobili Viro Franciſco Duci Mediolani ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Quæ ſcripturi ſumus abſentes: multo libentius præſentes diceremus: & ſi non tanta terrarum ſpatia nos diſiungere conuenirent atq; alloqui tuam nobilitatem nullo pacto neglexiſſemus. Digna

enim res eſt:quæ uerbis potius,quam litteris agitetur. At cum præſentia corporalis negetur: oris officium ſupplebit epiſtola: quanuis interrogata non reſpondebit:nec ſeipſam tuebitur im pugnata:niſi noſtræ petitionis boneſtas & ingenii tui bonitas ſpem afferret: non cōſideremus ſcriptis impetrare quod quæri mus? Quid hoc ſit ſcire quamprimum aues: exponemus cum fiducia: deſyderium noſtrum piaſque cogitationes aperiemus amanti filio.aduerte atq; aures benignas adhibe. Chriſtianus es.chriſtūq; dei filium colis cum patre & ſpiritu ſancto regnā tem: unumq; deum in trinitate perſonarum, & trinitatem in unitate diuinitatis adoras. Multa & magna ab hoc ipſo deo conſecutus es bona. Quæcunq; in te maxima & optima ſunt: dei dona eſſe non ambigis: libet paululū iſta percurrere. Quis tibi parētem clariſſimū Sphortiam inter belli duces ſui ſæculi principem dedit? Deus. Quis te adoleſcentē in exercitui, cum patrem inimica rapuiſſet unda: præfecit? De? . Quis tibi uicto riam de Braccio tribuit? Deus. Quis tibi aut Florentinos, aut Venetos, aut inſubres, aut ligures, aut tranſalpinos gallos totiēs ſuperare conceſſit? Deus. Quis tibi uxorem formoſam, prudentem, nobilem, fæcundam, & magni principis filiam coniunxit? Deus. Quis tibi Mediolanum ſubegit? Deus. Quis te fratribus bello claris boneſtauit? Deus. Quis te pulcberrima ſobole donauit? Deus. Quis tibi ualidum & boneſtum corpus indulſit? Deus. Quis te ex mille piculis liberauit? Deus. Quis te ad ſexageſimum uitæ annum perduxit? Deus. Si uelimus beneficia numerare: quæ in te bonitas magni dei cumulauit: longiores fuerimus: quam inſtituimus. Tu illa melius noſti: cuius adoleſcentia ad rei militaris ſcientiam non alienis præ ceptis, ſed ſuis imperiis: non offēſionibus belli, ſed uictoriis: nō ſtipendiis, ſed triūphis eſt tradita. Qui alienis copiis cum aliquandiu præfuiſſes: pluraq; bella geſſiſſes: quam alii uide runt: aliiſq; pugnando uiciſſes: tibi tandem militare ſtatuiſti: & proprium ducens exercitum laborando: uigilando: inſtando: uincendo ad regnū uſq; perueniſti. Ducem te uocat populus.

Res ipſa regem te eſſe declarat. Ei enim præſides regno: quod longobarbi olim tenuere. Ciuitatum numero, populorum frequentia, potentia quoq; & opibus pluribus regnis ſublimius atq; præclarius ultra citraq; padum regnas floremque illum Italiæ obtines: cui Gallia ciſalpina fuit olim nomẽ: nũc uulgo lombardia dicitur. Inter chriſtianos principes magn⁹ & clarus haberis. Inter homines noſtri ſæculi unum te fortunatiſſimũ cuncti prædicant: omnia ſuppetunt tibi: quæ mortales optima ducũt. nec tu ita neſcius es: ut hæc tibi attribuas: quaſi tua uirtute quæſita ex alto conceſſa ſunt. Sine bonis quæ priſci fortunæ dixerũt: nos temporalia uocamus: multos uidimus uirtute præſtantes. Benignis te oculis reſpexit deus: qui tibi & uirtutem largitus eſt: & uirtutis ampliſſima præmia. Sed quid tu fili pro tot tantiſq; beneficiis largitori omniumdomino retribuiſti? quid feciſti: ut gratus uiderere? Cauiſti ne deum offendere? an potius tanto licentius uixiſti: quanto fortuna tua fuit maior? Noli ægre ferre: ſi liberius tecum agimus: accipe patris uerba in bonam partem. Noſce teipſum: & quæ geſſeris: in hanc uſq; diem mente reuolue. Gratus ne filius, an cõtumax, atq; rebellis fuiſti deo: cum Romanæ eccleſiæ bellum intuliſti & patrimonium Beati Petri inuaſiſti: nec dimiſiſti, niſi coactus? Quot te duce rapinæ, incendia, cædes perpetratæ ſunt? Quot raptæ uirgines? Quot matronæ uiolatæ? Quot urbes incenſæ? Quot ſacraria direpta atq; diruta? Et quam feciſti pro tot offenſionibus emendam? introſpice conſcientiam tuam. uide: quis fueris: & quã duxeris uitam. Si caſtus: ſi modeſtus: ſi abſtinens ſi iuſtus: ſi præceptorum dei cuſtos bene eſt. At ſi lapſus es: ſi legem domini cõtempſiſti: debitorẽ te eſſe nequaquam ignoras. Cogita: ut diſſoluas aliquãdo debitum: duplex tibi ſatiſfaciendi ratio incumbit: altera pro peccatis, quorꝫ tu ipſe conſcius es: altera pro maximis & innumerabilibus beneficiis: quæ tibi á deo collata ſũt. Tẽpus eſt tandẽ: ut ſatiſfacias. Sexageſimũ exegiſti annũ. Quantũ ſuperſit æui: incertũ eſt. Nemo craſtinã diem ſibi ꝓmittere põt. Neſcis: q̇d ueſper uehat

Impoſſibile eſt ſenem diu uiuere. Dum tempus adeſt: diſſolue debitum. Præſens iam propemodũ uita effluxit. Inquire alterã priuſquã iſta prorſus deficiat: niſi dum uiuis in hoc ſæculo de altero cogitaueris: tot⁹ moriere. In tenebras mitteris exteriores nunq̃ uiſurus lucẽ: niſi dum luce præſenti frueris: opera lucis feceris: niſi delicta expiaueris: quæ cõmiſiſti: & dignã gratitudinem pro ſuſceptis beneficiis oſtenderis. Caue: ne uoceris ad iudicium: priuſq̃ ſatiſfacias. occupa tempus: quod adeſt. occaſionem, quæ obiicitur: arripe. obiecta facultas eſt: qua facile poſſis & debitum tuũ perſoluere: & uitam æternam acquirere. Quæris quo nam pacto: uia in promptu eſt: quã ſi tenueris: nõ ſolũ animæ tuæ, ſed gloriæ quoq; conſules: cuius nomen per omnia ſæcula manſuꝶ ad omnes gentes illuſtre perueniet. Si neglexeris: infamis fies deo & hoĩbus odioſus. Cogeris facere: quæ ſuadebimus: niſi & noĩs, & animæ detrimentũ perferre uolueris. Expectas cum deſyderio hanc tibi uiã monſtrari: iſtuc uenimus. Philippũ Burgundiæ Ducem noſti Regio Francoꝶ ſãguine natũ ditiſſimis ac nobiliſſimis prouinciis præſidentẽ nulloq̃; noſtri ſæculi rege minorẽ: is audita Boſnẽſium ſtrage regiſq̃; gentis eiuſce miſerrima nece, & quod in dies turcoꝶ uires inualeſcunt: chriſtianoꝶ debilitatur: nec iam finitimis Turco populis animus eſt arma capeſſere: miſertus chriſtianæ religionis ne præda Turcoꝶ fiat: ne ſanctũ euangeliũ conculcetur: corpus ſuum in expeditionẽ aduerſus blaſphemã gentem deuouit. Legati eius ad nos miſſi aſſerunt eum proximo uere aut in itinere morituꝶ: aut ad nos uentuꝶ. Vlterius pro noſtra uoluntate ſiue in græciam, ſiue in Aſiam profectuꝶ bellum turcis illaturum: huius te ſequi uiam optam⁹: quod hic facturum ſe offert: idem ex te deſyderam⁹. Arma in turcos induas: cupimus: Non es ſenior eo. Quod ipſe pollicetur: recuſare non potes: dimidio breuior tibi ſupereſt uia: nec nos te ſub alio quouis Imperatore militatuꝶ quærimus. Dux eris & moderator exercitus. Nec philippus, q̃uis nobiliſſimus & altiſſimo ſanguine natus ducatũ tuum dedignat̃: qui uero expetit: ac magnope

deſyderat in turcos pugnaturo te ſibi ducem fore:ſalutem chri
ſtiani populi quærit non gloriam ſuam . Nouit:quantum in
bello ualeat auctoritas atq; felicitas Imperatoris : quantiq; te
faciant in armis:cum ciues,cū hoſtes non ignorat : cui ad res
militares bene feliciterq; gerendas diuinitus quædam ſemper
adiuncta ꝓſperitas fuit.Vnum te eſſe confidit:qui ducere ſcias
exercitum ac reducere : qui hoſtium præuenire conſilia noris
atq; omnes inſidias euitare.Notum eſſe in turcis tuum nomē
non dubitat.Quod ſi te præſentem in caſtris acceperint: non
minis auctoritate tanti uiri, quam in robore magni exercitus
terrebuntur.Recte ab oratore ſcriptū eſt ad adminiſtrāda bella
uæhemēter ꝑtinere:quid hoſtes,ꝗd ſocii de noſtris imperatori
bus exiſtimēt:cum opinione non minus famæ,quā certa ratio
ne moueantur homines . Quibus ex rebus optat Philippus :
optamꝰ & nos maxime expeditioni,quā paramus in turcos: ne
corpus tuum,ne te ducem deneges: ne ue tuam auctoritatem
felicitatēq; ſubtrahas:Princeps,quæ ſūt digna principe:cogita
bit:inquit ſapiens.Amplectere hoc munus tua uirtute digniſſi
mū glorioſe princeps. Nulla res eſt : in qua te poſſis aut lauda
bilius,aut glorioſius exercere.Reſpice ſtatum chriſtianitatis .
Conſydera:quæ nunc eſt chriſtiana religio : & quæ olim fuit.
De ſanctis apoſtolis prophetauit Dauid:quod in omnē terram
exiret ſonus eorum : & in fines orbis terræ uerba eorum : nec
mentitus eſt.Diſſæminatū euangeliū omnis impleuit terras.
Chriſto totus paruit orbis.Vide:quo ſumus redacti.Vix angu
lum Europæ ſeruauimus .Hieroſolymam perdidimus: in qua
Iheſus pro noſtra ſalute crucem pertulit . Sepulchrum illud
ſacrumq; lectum , in quo propter nos uita noſtra obdormiuit
in domino:ſpurci & foetidi Mahumetis obſeruant cultores :
quæſtuſq; tantum cauſa noſtris oſtendūt.Miſerrima condicio
chriſtianorum:qui domini & dei ſui ſepulchrum , niſi Sarrha
ceni permittant: uidere non poſſunt.Antiochiam,in qua ſedit
beatus petrus:antequam Romam peteret : & Damaſcum , in
cuius agro creditᷣ Adam fuiſſe formatꝰ:& ſeptē Aſiæ ciuitates,

quibus prædicauit Iohannes apoſtolus: & omnē Aſiam: Syriā: Meſopotamiam: Perſidē: Mediā ulterioreſq; gentes Mahume teus occupauit error. Qui natus in Arabia Aegyptum infecit: & Alexandriam beati Marci ſedem euangelicæ doctrinæ felicē olim ſcholam optimarumq; artium, & omnium litterarꝝ nobi le ſacrarium corrupit. Cirenem peruaſit: & æmulam Romanæ urbis Carthaginē omnemq; libyam decipiens iuxta Maurita niam Gaditano tranſmiſſo freto in hiſpaniam uſq; penetrauit: cui uſq; in hanc diem pars Beticæ paret: quam nunc Granatā uocant. Ex Aſia quoq; in Græciam Mahumetea tranſiuit inſa nia: nec tantas impedire blaſphemias helleſponto licuit: con tendentibus de imperio græcis, ciuili diſſenſione craſſante pa trum noſtrorum memoria turci Calliopolin: & Adrianopolin: multaſq; alias ciuitates & ī Thracia, & in Theſſalia, & Attica, & in reliqua græcia occupauere. Nouiſſime diebus noſtris oriē talis imperii ac totius græciæ columen Conſtantinopolis in turcorum poteſtatem peruenit: quam priſci nouam romam ap pellauere: patriarchali ſede atq; imperiali throno glorioſam: quæ ante hoc tempus á chriſtiano nomine nunquā abhorruit: nunc non ſine magno dedecore noſtro amiſſa ē: neq; hic noſtra calamitas finem habuit. Bulgariam totam perdidimus, & Ra ſciam, & Seruiam: & qdquid terrarum ab Adrianopoli Sauū uſque amnem ac Danubium interiacet. Valachi quoq; ultra Danubium quæſiti: non pauci ad turcos defecere. Ex altera parte, qua notiſſima noſtris mercatorib⁹ ſeſe maria infundūt: Peloponneſus amiſſa eſt. Arx Græciæ quondā uocata & Achaia & Acarnania, & Epyrus, & Macedoniæ maior pars, & hoc tan dem anno: proh pudor: Boſna capta eſt & lesbos abſq; humani ſanguinis effuſione, abſq; cōtumelia chriſtiani nominis, abſq; iniuria magni dei ſanctæq; trinitatis: hæc fortaſſe geſta dixe rit aliquis: mendacium eſt. In captiuitate conſtantinopolitana Conſtantino Imperatori abſciſum caput, haſtæ ſuffixum per ciuitatem, & caſtra delatum: eſt nobilitas cæſa. Sacerdotes crudeliter laniati: plebs uænundata: & ad ſeruitia in Aſiā miſſa.

Sacræ uirgines incoeſtatæ . matronæ ac puellæ ea paſſæ : quæ uictoribus libuerunt. ſacra loca foedata atq; dirupta . Nobile Sanctæ Sophiæ templum Iuſtiniani Cæſaris opus toto orbe memorabile ſpurciciæ Mahumeteæ reſeruatum.imagines dei ac ſanctorum deletæ . diuina & immortalis trinitas publicæ blaſphemari . Crucifixi ſimulacrum per deriſionem in caſtra portatũ ſputo luto atq; omni foeditate prouolutũ:nec minora in aliis locis perpetrata . Raſcianis principibus , quos uocant Deſpotos: & uti oculi optimates gẽtis ſuffixi palis:aut grauioribus affecti ſuppliciis.Non eſt memoratu facile . In ſubactis prouinciis quantam exercuerint turci ſæuiciam:quanta in chriſtianos immanitate ſint uſi. Catacuſinũ inſulæ dominũ apud Mitylenem crudeliter trucidarunt:atq; Italici generis puberes omnes acutis trãſfixere palis.Græcanicam plebem uændidere ſub haſta.In Boſna quoq; Stefanum regem,qui ſalutem pact? ſeſe dederat hoſti: Mahumetes ipſe humano ſanguine inſatiabilis,& omni beſtia truculentior ſua manu obtruncauit: & cũ eo nobilem patruum pari crudelitate peremit : uiroſq; omnes potentiores coniecit in uincula . in foeminis nulla modeſtia uſus eſt. in ſacris nulla reuerentia . populus in ſeruitutem ad duct?.uaſtata regio.diuina & humana pariter deleta.hæc facta ſunt noſtris diebus:& tacuimus:ac tacemus.Quid iam reſtat: niſi ut in Italiam ueniatur . non multum itineris ex Boſna in forumIulii:nec ualde difficilis aditus . Carni ſunt medii:nec potentes populi : nec altis tuti fluminibus : nec aſperioribus clauſi montibus.Si uelit itinere terreſtri Italiam inuadere turcus:non eſt procul:abeſt.Si maritimo ſexaginta millia paſſuũ, aut amplius paulo ex Aulona uſq; Brũduſium nauigatio patet Quid tibi uidetur fili?parua ne cenſes:quæ chriſtianis intulit turcus mala?futura ne cernis pericula?nũquid præteritas uindicare iniurias decet?futuraſq; præcauere ? an impune chriſtianæ religioni turcus illuſerit:diuinũq; nomẽ blaſphemauerit ? Quanuis non eſt diuina maieſtas:quæ ledi poſſit aut minui: nos tamẽ blaſphemias dei atq; ſanctoꝝ inultas ferre nõ decet.

Multa in ueteri teſtaméto exempla leguntᷣ:quæ nos admonẽt
illatas deo cõtumelias uĩdicare. Non tulit Finees adulteranté
Zambri in zelo domini ſcortum : atq; ipſum interfecit. nec
Matthatias ſacrificantes idolis tolerauit hebræos:cum ſeptem
filiis robuſtiſſimis Antiochi ꝓfanatores deiecit dicens melius
eſſe mori in bello,q̃ uidere mala gentis ſuæ ac ſanctoꝝ. Non
eſt uerus chriſtianus:non eſt fidelis:non eſt dignus honore:q
ſine mentis cõturbatione diuinas blaſphemias audit. Si clien
tulus,ſi ſubdit⁹ noſter,ſi libertus,ſi ſeru⁹ uiolatur:iraſcimur:
arma capimus:uindictã expoſcim⁹:& pro contumelia dei non
cõmouebimur? Si propinquo,ſi amico aliquid agri ſublatum
eſt:uires cũ eo iungimus:atq; omni conatu ſtudioq́; recupare
perdita nitimur. Heu q̃tum agri,quantũ poſſeſſionis,quantũ
imperii domino noſtro ablatum eſt Chriſto Ihesu:nec de recu
peratione cogitamus:ingrati filii ſumus:& hæreditate domini
prorſus indigni:qui tanta deſidia atq; torpedine, quæ illi ſũt
ablata:negligim⁹.Quid ꝑdita cõmemoram⁹? Vtinam ſolliciti
eſſemus ſeruare quæ reſtant.In angulũ Europæ redacti ſum⁹:
neq; hoc tueri conamur . Vrgent in dies turci : murus noſter
hungaria quatitur:hac expugnata Germani cladem expectant
& Itali quanuis ad nos,ut diximus: aliæ portæ pateant.Nulla
dies præterit:quæ non aliquid auferat Euangelio.Perimus in
horas:& non ſentimus.Læthargum patimur dormientes mori
mur.En fili,en princeps nobilis potes ne iſta audire:& non aio
cõmoueri? Minime quidem te adeo ferum aut ferreum eſſe
credimus. Angeris,ut arbitramur : hæc audiens:nec potes de
cõi ſalute cogitare : Verum de cõmunibus rebus communia
cogitas:& q̃ſi de cõmuni ſorte ſis unus ea factuꝝ te polliceris:
quæ faciant alii.Non hoc uolum⁹:plus aliq̄d exigimus:ex uiro
ſingulari ſingularia petimus:ex raro rara. Philippo te ſocium
cupimus in exrcitu te uidere præſenté ducere copias: ordinare
acies:ſignũ prælii dare:hoſtes ĩuadere:urgere:ꝓfligare:ac ꝓr
ſus delere deſyderamus:huic te muneri accingas:oramus.hũc
laboré,& quæ ſũt ĩ eo ꝑicula:præcamur:ne fugias. Sic te deo

gratum oſtendes. ſic tua peccata purgabis. ſic fama apud oẽs clarebis: & nulla unquam ætas de tuis laudibus conticeſcet. Dices te ſatis gloriæ nactum ſuꝑioribus bellis: extare uictoria rum tuaꝝ multis in locis trophæa: quæ te fama ſuꝑ æthera uehant: quæ clariſſime geſſeris: ꝑ multa in omniũ ore uerſare poetas & oratores in tuis celebrandis laudibus deſudaſſe: iãq; publice hiſtorias & pœmata legi de tuis operibus ædita. Bella, quæ hactenus geſſiſti fili: q̃uis tibi multum peperere laudis: quæ fortitudinẽ, patientiã, uigilantiã, celeritatem, induſtriã, cõſilium, cæteraſq; uirtutes tuas patefecerũt. Plurimũ tamen ab his diſtant: quæ nũc gerẽda proponim⁹. In illis priuatã utili tatem ſectabaris: in iſtis cõmunẽ inueſtigabis. In illis tẽporale regnũ quæſiuiſti: in iſtis æternũ adipiſceris. In illis non fuiſti ſine peccato: ĩ iſtis ab omni peccato mũdaberis. Illa cupiditatis fuerũt: iſta religionis erũt. Illa hominũ: iſta dei: q̃uis præclara ſũt: quæ geſſiſti hacten⁹: leuiuſcula tamẽ uidebũt ad ea cõpara ta: quæ nũc faciẽda ꝑponimus: quæ nõ ſolũ feciſſe, ſed uoluiſſẽ facere beatitudinẽ præſtat. Quantũ diuina præcellũt iis: tantũ bella pro Chriſto ſuſcepta ea ſuperãt: quæ hominũ cã regnãdi cupiditate gerunt. In his uerſatũ pleno te ore: & q̃ nũc uiuũt: & poſtea laudabunt. Ad hæc ſenectutẽ fortaſſe obiicies. Sinite me: iã ſum grauioris ætatis inq̃s: quietẽ carioſa mẽbra depo ſcunt: non ſum aptus galeæ: Thoracẽ ferre non poſſum. Deo gratias agim⁹: qui tibi hãc excuſationẽ ademit: diuino munere ſoſpes es: & optime uales: multo te ſeniores militauere Maſſi niſſam ferunt extremo iam ſenio nullo adiutore conſcendiſſe equũ: & munera obiſſe militaria. Sigiſmũdũ Cæſarẽ uidimus ſupra ſeptuageſimũ annũ caſtra ſequẽtẽ. Quid uetera aut exter na quærimus: In familia tua extãt exẽpla: Michelettus patruus tuus florẽtini ductor exercitus ad nonageſimũ annũ militãdo peruenit. Non excuſat ætas Ducẽ: morbi excuſare poſſunt: ãni non poſſũt. Militiæ aſſuetos hoĩes equo inſedentes magiſquã lectulo incubantes mori delectat: atq; idcirco ſine langoribus plærũq; uitã finiũt. Deſiccat malos humores labor: nec artetis

ſinit,locum eſſe doloribus: & fortaſſe tua nobilitas : ſi pro ſua conſuetudine militiæ inſudaſſet:laboreſq; caſtroꝝ pertuliſſet: neq; ad urbanum otium ſe redegiſſet : ſuperiori anno ægrotatione illa caruiſſes : quæ te prope exanimauit.Crede nobis fili longe ſanius in negotio uiues,quã in otio.Caſtrenſes labores, ac uigiliæ,exercitatio,ſudor,& quas inter nutritus es:ætatẽq; fere omnem duxiſti militiæ moleſtiæ:atq; anguſtiæ diutius te in uita conſeruabunt . Noli accuſare ſenectutem : qui non es Philippo ſenior.Multi in ea ætate,in q uã es:caſtra ſequuntur: & princeps quidem Tarentinus multo te natu grandior,& hoc anno & ſuperiore fuit in caſtris.Ille in profana priuataq; cauſa exercere fatigareq; ſenium non recuſat: & tu in cõi diuinoque opere ſenectutis obtentu excuſationem prætendes.Tuum ingenium,tuam ĩduſtriam,tuos oculos,qui uidere omnia in bello ſolent:nõ tui corporis robur,tuaſue manꝰquærimꝰ:conſulere: monere : imperare tuum erit : Iuuenes lacertos exercebunt: & fortia pectora obiiciẽt hoſtibus.Noli negare nobis præcelſum animum tuum:abſit excuſatio ſenectutis: ubi cum ſenibus eſt eundum.Erimus & nos,ſi deus dederit:in hac expeditione præſentes non ſolum ætate,ueꝝ etiam morbis graues.Stat animꝰ caniciem noſtram huic militiæ conſecrare: & inutile corpus ei reſtituere: q dedit.Nihil ualemus in bello: quis neſcit?Spectare prælium poſſumus : pugnare non poſſumus . nec dignitas noſtra eſt:cui competat ferrum ſtringere:qui eius locum tenemus:cui dictum ẽ ã domino: Mitte gladium tuum in uagina . Principes ſæculi enſem exercere noſtro iuſſu debent: noſtrum eſt pugnãtibus pro religione benedicere diuinumq; implorare fauorem: & hoc quidem ſedulo faciemus . In monte aliquo , aut ex alta puppi ſpectabimꝰpræliantes: & inſtar Moſei precibꝰ & orationibus incumbemus:dum tu ac Philippus acies ordinabitis: & robuſtiſſimi milites manum conferent. Ibimus crucẽ domini præferentes : Sequemur ſacratiſſimũ Chriſti corpus: ſanctoꝝ reliquias adducemus in hoſtes chriſtianæ religionis: caput,& ornamentum , & ſuppréma maieſtas ibit in bellum .

Quant⁹ ſit fidei zelus: quantaue chriſtianoꝝ cura: nunc palam fiet. Si non ſequentur Chriſtum domini: qui chriſtiani uocantur: apparebit eos falſũ induiſſe nomen. Nos tamen te comite, ac Philippo iter agemus. Ibimus in hanc expeditionem: ne dubita. Senes ſequemur ſenes. bellum hoc ſenum appellabit᷑: & hanc notam noſtri ſæculi regibus ac principibus inuremus: ut exeuntibus ad bellum pro religione ſenibus iuuenes domi manſerint: memorabile in poſteris opus forſitan: & aliqui uerebuntur infamiam iuuenes: & noſtra caſtra ſequentur: plura de hac ſenectutis excuſatione dicerem⁹: niſi proſpecta eſſet animi tui generoſitas: cui quæ maxima ſunt: & claritudinem præ ſe ferũt: haud difficile ſuadentur. Necnon tuum iudicium formidamus: Conſiliarios tuos, & uxorem, & amicos, & liberos non teipſum timemus. Scimus egregiam mentem tuam ſentire nobiſcum: ardua cupis & alta: nec animo tuo quicquam maius eſt: ſed aderũt conſiliarii: aderũt & amici. Quid agis maxime princeps inquient᷑: quo te is perditum in græciam nauigabis? Turcis inferes bellũ: & regnum tuum nobiliſſimũ atq; opulẽtiſſimum tanto labore quæſitum hoſtibus diſſipandum relinques? Et quis illud te abſente tuebitur? Vxori ne cõmittes an filio: nũquam ſatis in foemina præſidii fuit: filiũ adoleſcentia prohibet adminiſtrare. An neſcis: quot circunſtãt lupi rapaces? Difficile cuſtoditur: quod á multis quærit᷑. Ducere te florem militiæ oportebit. Quis fines defenſurus domi manebit? inſidias noſti finitimaꝝ gentiũ: & unde timẽdum ſit: tute melius noſti. Caue ne dum alienas opes tutari pergis: amittas tuas: & liberi tui pulcherrima ſoboles in ſpem regni nati educatique domo tandem eiecti panem mẽdicare cogantur. Si corpus tuũ, ſi teipſum paruifacis: at ſaltem liberis conſule: qui te habiturum in hoc bellum nunquam amplius uidere ſperant: & iam iam te ſimul ac regnum amiſiſſe uidentur. Hæc ſuggeret tibi, non dubitamus: magna pars eorum: qui latera tua ſtipant: & qui tuo fauore lauti facti ſunt ac potentes. Ex purpuratis tuis alii expenſas formidabunt: alii labores ac pericula: pauci

erunt:qui talia conſulentes non ſibi magis,quã tibi conſulãt: quanuis de tuo periculo non de ſuo ſeſe anxios oſtentabunt. Sed age bone princeps expendamus hæc conſilia. Nos tantum ab illorum opinione diſtamus:ut quæ illi formidanda putant: tutiſſima cenſeamus: nec uereamur aſſerere principatum tuũ ſecuriorẽ futuꝝ in cauſa dei te abſente:quã ſi domi delitueris. Remanebit uxor tua nobiliſſima mulier: quã ſubditi omnes colunt. Remanebit Galeacius ſpes unica gentis inſubrium magnanimum illum & ſapientiſſimũ olim ducem proauum ſuum nomine referens: cuius memoria ex cordibus longobardorum deleri non poteſt. Vnde illis timor forſitan ex Francia? At rex ille francorum, cuius chriſtianiſſima propago dicitur: nunquã eo erroris adduceretur: ut regnũ tuũ inuaderet: dum Chriſto militas:cauebitur quoq; & huic parti ſecuritas tibi ab illo fiet. quid de Venetis dixerimus? An hos uereri oportebit: quoꝝ ſaluti conſules? rẽ Venetoꝝ ages:& illoꝝ arma timebis? Non cohærent iſta ſimul: nec uero conſonant: Quin potius ſi quid rubiginis eſt inter Senatum Venetum,& tuã excellentiã ſiquid ſuſpicionis: ſiquid ſimultatis: totum hoc tuo itinere auferet. Obligabis tibi & poſteritati tuæ Venetos: æterna erit illorum erga tuum genus caritas ac beniuolẽtia:parui labore tempus in multos annos tuis poſteris conſules: & quid erit timendum domui tuæ hinc Venetis, inde francis ſecuritatem promittentibus? Adde Florentinorum uigilias, ac diligentes excubias: quorum permaxime intereſt in tuis tuorumq; manibus ſeruari Mediolanum. Illi ſubibunt curam:ne quid detrimenti per abſentiam tuam res longobardicæ patiantur. Illos tuis filiis adiutores patronos ac tutores relinques. Illi non minus de ſalute tuæ domus,quam tu ipſe ſolliciti erunt. Ipſe præterea deus omnipotẽs, & dominus noſter Iheſus Chriſtus tuorum filiorum cuſtos erit: tutamq; tibi familiam, & ſaluũ principatum conſeruabit: nec cum ſuam agites cauſam: relinquet ipſe tuam. Sed ære alieno grauatus ſum ais: tantos ſubire ſumptus nulla ratione potuerim. Imo uero hæc unica uia eſt.

qua poſſis diſſoluere debitum.diminues ſumptus:nõ augebis. Quamplurimi te ſequentur ſuo ære militaturi.Deus ipſe tibi adiunget milites:multis modis licebit ad hoc bellũ pecunias quærere . Scis:quæ Mantuæ meditata fuere : & illa & alia in mediũ ueniẽt.Iacta cogitatũ tuũ in domino:& ipſe te enutriet Non deeſt argentum deo : cuius ſunt omnes theſauri terræ . Inueniet eccleſia:quo pacto neceſſaria tibi ſuppeditet. At durꝝ eſt,inquis:dulces relinquere natos:& amatá coniugé:& urbis opulẽtiſſimæ delicias:aſſuetus regno uoluptatibꝰ regni carere non potes:Non petimꝰ hæc ita relinquas: quaſi nunq̃ recupa turus.Carere ad breue tempus his te cõmodis uolumꝰ:moxq; ad ea reuerti.Dulciora ſunt intermiſſa gaudia:uoluptates com mendat rarior uſus:poſt laborem gratiſſima quies:ſuauiſſimꝰ poſt uigiliam ſopnus . Sitis potum approbat : cybum fames: marceſcit in otio uirtꝰ. Redeũti ex bello cũcta tibi & ſuauiora uidebuntur & meliora.Si reuertar : inquis . Quid ſi moriar? recta in cælum ibis peccatis exutus omnibus:& nulla priſtinæ ſordis inquinatus macula.Beatus , qui uel in bello ceciderit : uel iturus ad bellum in uia fuerit morte præuentus:Pari apud deum lance ponderant̃: & qui cauſá eius tuentur:& qui tueri totis uiribus adnituntur.Voluntatem inſpicit æthereus iudex magiſq̃ opus . At domi uelles mori tanq̃ mollius oſſa cubent manibus tumulata ſuorꝫ:uana iſthæc:facilis iactura ſepulchri: conſulendũ eſt animæ magis quá corpori.hæc ubicũq; moria ris:tantundé habet ad cælum uia:honeſta mors quærenda eſt nõ pompa ſepulchri:prætioſa in cõſpectu domini mors ſancto rum eius?Sanctos domini eſſe nemo dubitat:q pro teſtaméto eius moriuntur: qui pro religione pugnátes in bello cadũt.Si omnibus,q patriá auxerint:iuuerint:defenderint:certũ eſt eſſe in cælo definitũ locũ:in quo beati æuo ſépiterno fruant̃: qué admodũ philoſophi tradiderũt. Quid de illis dicemꝰ:q pro rep. chriſtiana tuenda:pro fide catholica ampliáda: pro ſancto euá gelio cõſeruádo animá ſuá poſuerũt? Quis dubitet in cæleſti regno cũ beatiſſimis ſpiritibꝰ lucidas his ſedes cõſtitutas eſſe.

Credendum eſt ſacris eloquiis: quoniam nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis aſcendit: quæ promiſit domi nus diligentibus ſe. Et quoniam non ſunt dignæ paſſiones huius ſæculi ad futuram gloriam: quæ reuelabitur in nobis. Caue fili: ne uel uxor te domi retineat, uel filiorum cognatorumq; caritas, aut regni delectabile culmen. Noli pro deo graue ducere his ad tempus carere: quæ tandem inuitus, quando uoluerit deus: cogeris relinquere. Si nunc dimiſeris iubente domino: cito recuperabis dimiſſa: & amplius æterni regni promiſſioné accipies. Si hanc iuſſioné neglexeris: dimittes tamen aliquádo & uxoré & liberos: aut ipſi præmorientes te dimittent. Regnũ quoq; relinquere oportebit: nec recupationi locus erit. Incertũ quo ſis iturus. Nam quæ ſpes futuri regni eſſe poteſt ei: qui uocatus ad regnum ire cõtempſit? Timemus tibi fili: timem9 uæhementer: niſi audias uocem dei: qui te ire in turcos iubet. Iam ſenex es: ut ais: quanto uixiſti diutius: tanto minus ſupat uitæ. Emeréda é altera: priuſq̃ iſta deficiat? Caue: ne decipiaris ab his: qui animá extingui cũ corpore putant: & alterum negant ſæculum: credendum eſt ſemper ſacris ueteribuſq; ſermonib9 deũ eſſe dicentib9: q opera hominũ bona præmiat: mala punit: & impios igne urit inextinguibili: pios ĩdefectibili luce donat: beatoſq; reddit. Quod non ſolum noſtri theologi docent: ſed philoſophorum quoq; peritiſſimorum libri confirmant. Cõſule tibi: & noli, cum feliciter in hoc mundo uixeris: in alio miſer eſſe: in quo ſine termino uiuitur. Sed opinaris fortaſſe difficillimũ tibi offerri bellũ: ex quo uictor nequeas aut honoratus reuerti. Audiuiſti multa de turcis & imperio Mahumetis: quod terra mariq; late pateat: quod ĩnumerabiles exercitus cogere turci ſoleant: quod Aſiæ dominentur & græciæ: quod auri, & argéti diuites facile deſyderiũ ſuũ expleant. Quid ualebunt noſtræ uires, ais: aduerſus tantũ imperatoré? Dicemus breuiter: q̃uis magná eſſe Mahumetis potentiá nõ negamus: minor é tamé, quá fama feratur: excedit rumor uerum: numeroſos, fatemur: exercit9 cogere poteſt: uerum ĩbellis populi, & prorſus effoeminati.

Græcia, quæ quõdam robuſtiſſima fuit: & orientis imperium uendicauit: omnium hodie gentium uiliſſima & abiectiſſima eſt. Aſiaticos mulieres potius, quam uiros dixeris. Inermes ad prælium eunt: parma tantũ & arcu muniunt̃: non cataphracti equi uiſuntur: non galeati equites rara lorica cernitur: rarior thorax: enſe recuruo ceſimq́; pugnant: quanuis robuſta turcorum corpora dicant: nuda ſunt tamen aut armis tecta debilioribus. Quid faciẽt miſeri: ubi noſtro℞ equitũ cohortes inciderĩt & aſperas ferro haſtaſq́; acies incurrerint? aptiſſima cædi turba eſt: tanquam pecudes mactabuntur. In mari non eſt turcorum claſſis: quæ Venetam ferre queat. In terra hungaros formidãt. Quid faciant: cum latinos & noſtræ ſplendorem militiæ uiderint? Hactenus cum græcis pugnauere: & inermibus populis, ubi ad noſtros uentum fuerit: ſentiẽt: q̃tum diſtent á muulieribus uiri. Quid quod in Thracia, Myſia, totaq́; græcia, & ubiq; citra Helleſpontum aduenæ turci ſunt inhoſpites pauci pro multis: nec diliguntur á ſubditis. Quis enim eum diligat dominum: qui ſuæ religionis eſt hoſtis? & á quo miſerrima præmit̃ ſeruitute? Odere græci turcos. q̄d ſi ſpes eis fiat recuperandæ libertatis: facile noſtris armis illos eiicient. Recens capti Boſnenſes ſerui: Raſciani cito ab eis deficient. Albani præſto ſunt nobiſcũ arma coniungere. Maritima claſſis modo unã prouinciam, modo alterã infeſtabit. Hungari ꝑ Raſciam, & Bulgariam penetrabunt: Sunt & in Aſia uiri potentes Caramanus Ciliciæ tyrãnus, & alii complures Mahumetis inimici: qui eum á tergo ferient. Non ſufficient uires eius tot loca tueri: nec tantis apparatibus reſpondere. Vexillum crucis chriſtianaque ſigna certiſſimæ copiæ ſequentur: Hungarorum: Burgundiorum: Venetorum: Albanorum: Tuæq́;, ſi ueneris: & noſtræ & illorum, qui coacti ſeruiunt turcis: quamprimum poterunt iugũ excutere. Alios præterimus: qui ſuopte ingenio etiam non uocati uenient: cum increbruerit fama te ſimul ac Philippum cum Venetis, Hũgaris, ac Romano pontifice expeditionem pro religione parare uerebitur. Lodouicus franciæ

Rex, qui ſi chriſtianiſſimũ uocitat: in eo exercitu ſuos non apparere francos: qui pro Chriſto pugnaturus egreditur. Pudebit eum: pudebitq́; cæteros reges, cum tu eas ac Philippus & nos uiuificæ crucis ſignum præferamus: defenſioni fidei auxilia non præbere. Venient plures: quam credamus: alios religionis zelus adducet: alios cupido gloriæ: & magna uidendi auiditas trahet. alii cum domi tuto eſſe non poſſint: ſub ſpecie militiæ honeſtum ſibi exiliũ eligent. Quoſdam inuitos militare domino reges cogent: ne domi ſeditiones excitent. Non deerit chriſto unde ſuum poſſit parare exercitum atq; ſupplere. Accingere igitur fili: & in hanc glorioſam expeditionem teipſum, quam totius præpara: neq; hoc bellum euites: quod nos te debiliores adituri ſumus: & Philippus te ſenior ingreſſurus. Eſto gratus domino pro beneficiis tibi collatis. Conſule animæ tuæ: dum tempus habes. Redime peccata: quæ commiſiſti hoc tam præclaro facinore: quod tibi proponimus. Amplectere oblatam gloriam: ut hanc tantæ laudis hæreditatẽ tuis relinquere poſteris ualeas. Conſule periclitanti religioni: & hoc bellũ tam neceſſariũ uolens libenſq́; ſubito: in quo ſi te ducẽ præbueris: certam nobis uictoriam de immaniſſimo dracone pollicetur dominus. Si abfueris: neſcimus: quidnam ſperare poſſumus: & magnã tui nominis timemus infamiam: nec dubitamus: quin domini & ſaluatoris tui indignationẽ incurras. Cõſulere nos, & uniuerſam chriſti eccleſiam: concede te deo in hoc Sanctiſſimo bello. Suſcipe demandatam prouinciam læto animo: quæ te glorioſum in terra faciet: & deniq; regnaturũ aſſumet in cælum. Filiis uero tuis, & natis natorum, & qui naſcentur ab illis regnum perpetuo confirmabit. Miſericors deus, qui tuos in hanc uſque diem feliciter greſſus direxit: & in cuius manu ſunt corda regum: det tibi eligere: quod ſuæ uoluntati ſit placitum: teq́; tuamq́; domum bene cuſtodiat. Data Romæ.

Pii Secũdi, pont. Max. epiſtola quadrageſima ad Blancã Mariã Duciſſam Mediolani ne obſtet uiro deliberanti ire pro fide.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilectæ filiæ Nobili mulieri Blancæ Mediolani Ducißæ ſalutē & apoſtolicam benedictionem. Virum tuum aduerſus impios Turcos arma ſumere iubet deus: hoc ei ſcribimus: uide ne obſtes: periculoſum eſt diuinæ uoluntati reſiſtere: periclitatᷣ chriſtiana religio: In foribus hoſtes adſunt prope ad radicem poſita eſt ſecuris: niſi uigilamus: niſi forti animo reſiſtimus hoſti: actum eſt de nomine chriſtiano. Spes magna ſalutis ī tuo uiro ſita eſt. Si ſumpſerit arma & ſcutum ductoremq; ſe chriſtianis præbuerit: liberabit domin⁹ in manu eius populum ſuum: & īmaniſſimū Draconem conteret. Quod ſi prouinciā hanc recuſauerit: nec diuinæ uocationi paruerit: cæteri quoq; ſe ſubtrahent: impedieturq; ſua culpa chriſtianæ fidei expectata defenſio. Quod de ſua magnanimitate haud quaquam putamus: cui ſemꝑ magna & præclara cordi fuerūt. Te ipſam ueremur: ne uiri propoſito aduerſeris: ne retentes ire uolentem: obiiciaſq; more mulierum mille pericula: amantis eſt ab amato non poſſe diuelli: concedimus iſta coniugio: nec miramur acerbam tibi futuram uiri abſentiam: Sic maritalis expoſcit affectio: Sed maior eſt chriſti caritas. Si plus uiꝝ, quā deum diligis: non es deo digna. In euangelio hæc legiſti. Deo nihil negare oportet. Caue: ne tui amoris cauſa uirum ā deo ſeiungas: odiſſe hoc eſſet nō amare. Noli eſſe impedimēto his: quæ diuina maieſtas ordinat. Recordare: quot accepiſti ā deo bona: nec uelis ingrata uideri. Deus hunc tibi, quē diligis: uirum dedit. Audebis ne pro paruo tempore repoſcēti negare? Conceſſum in multos annos, in paucos menſes concedenti nō permittes? Caue: ne cæleſtem maieſtatem offendas: in cuius manu eſt uirum tuum auferre cum uelit: nihil ei negandū eſt: qui poteſt cogere. Sine ueniat coniunx tuus: & ea faciat: quæ iubetur. Sine deleat peccata ſub hoc itinere: & ſuæ ſaluti conſulat. eris tu quoque meriti ſui particeps: ſi pro ſeruitio dei mariti abſentiam æquo animo tuleris. Propone tibi & coniugi moriendum eſſe aliquando: & quod ætate prouecti ambo diu

ſimul eſſe in hoc ſæculo non poteſtis. Fugit uita mortalis: & quaſi fumus cito euaneſcit. Quærenda eſt altera: quæ neque moleſtias habet, neque finem. Illic theſaurizandum eſt: illuc aſpirandum. Si uirum tuũ in prouinciã ſibi decretam iuſſeris ire: aut ire uolentem non impediueris: & illi & tibi optime conſules: ambo poſt hanc uitam cum Chriſto regnabitis: Alioquin & tibi & illi timemus. Hortamur igitur: ne uiri uiã impedias, ne abſentiam parui temporis in uita ſuſtineas. Redibit, ne dubita: cito ad te glorioſus: gaudebiſq; tui & ſui cauſa: ambo in hoc opere cæleſtis uitæ præmia conſequimini: & qui fuiſtis in hoc mundo felices: in altero eritis beati. Pius & miſericors deus in animo tuo ponat: quæ ſuæ ſunt beneplacita uoluntati. Data Romæ.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola qnquageſimaprima ad cũctos chriſtianos ut ꝓficiſcant̃ ſecũ in expeditionẽ contra turcos.

PIVS Epiſcopus ſeru⁊ ſeruoꝝ dei uniuerſis & ſingulis chriſti fidelibus ſalutem & apoſtolicã benedictionẽ. Ezechielis prophetæ magni ſententia eſt: Venientem gladiũ niſi annunciauerit ſpeculator animaꝝ: quæ perierint: ſanguinẽ de manu eius requirendũ fore. Quod ueriti ſanctæ memoriæ prædeceſſores noſtri Nicolaus quintus, & Calliſtus tertius ab eo tempore: quo turcoꝝ efferata rabies Conſtantinopolin expugnauit: uentuꝝ ad interiora chriſtianitatis hoſtilem gladium clamare non ceſſauerunt. Cõmonere chriſtianos principes ac populos q̃to in periculo eſſet noſtra religio: niſi occurreret̃ hoſtibus: priuſq̃ amplius inualeſcerent. Suaſere: ut arma ſumerent: defenſionẽ catholicæ fidei ſubirẽt: ꝯfurentib⁊ beſtiis obuiã irent: nec ſinerent immanẽ Draconẽ Mahumetẽ fideles deuorare animas. Videbant ferocẽ illius animũ, occupata Conſtantinopoli, minime quietuꝝ: cuius inexplebilis eſſet dominãdi cupiditas: nec dubiũ quin orientali ſubacto imperio ad occidentale aſpiraret. Annunciata ẽ in tempore futura calamitas:

ſed non eſt credita. Non fuerunt auditæ ſanctorum paſtorum uoces: utiles admonitiones ſurda pertranſiuit aure christian? populus: Hungari tantũ ſub Calliſto uigilantes arma ſumpſerunt: qui de tuendo regno ſolliciti, dum ſuos fines obſeruant: cuſtodiunt noſtros. Ex ipſis Hungaris ac theutonibus, & aliis uicinis non pauci quãuis magna ex parte pauperes & ſecundũ ſæculum ignobiles: inclyti uero in conſpectu dei crucẽ domini aſſumpſerunt: & magno in hoſtes ſpiritu perrexerunt: quorũ potiſſime auſibus apud Albani græcam, quã noſtri Belgradũ uocant: Turcorum ingentes copiæ profligatæ fuerunt: & Mahumetes ille terribilis ac ferox turpem arripuit fugam. Nationes aliæ tanquam nihil ad eos turcorũ facta pertinerẽt: in ſuis ſedibus quietæ manſerunt. Nos deinde, ſicut domino placuit: quanuis indigni tanto munere Calliſto ſucceſſimus: qui mox in apoſtolatus initio Mantuanũ conuentũ indixim?: in quo de cõmuni utilitate communibus chriſtanoꝝ conſiliis ageremus. Venit in mentem: quod per Eſaiam ſcribitur: Super montem excelſum aſcende tu: qui euangelizas ſyon. exalta in fortitudine uocem tuam: qui euangelizas Iheruſalem. exalta: noli timere. Dictum id nobis putauimus. ſatiſfecimus, ut arbitramur: præcepto. Affuimus in tempore præfinito: non ſine ſumptu & labore graui oſtendimus fidelibus chriſtianis uulnera ſua: & quæ paſſi fuerant: & quæ paſſuri uidebantur: niſi ſeipſos aduerſus turcos defenderent. Clamauimus. quaſi tuba exaltauimus. uocem noſtram audiuit omnis eccleſia: ſed non exaudiuit uerba noſtra. Non fuit plus ponderis noſtris, quam prædeceſſorum uocibus: fruſtra conati ſumus: incaſſũ abiere labores. Interea quantum creuerint turcorum uires: difficile dictu eſt: auditu miſerum. A mari pontico uſque ad Amnem Sauum, & ab ægeo pelago uſq; ad Danubium nobiliſſimas interiacentes prouincias ſuæ poſſeſſionis fecere. Tranſierunt & ipſum Danubium: Valachiæq; magnam partem occupauerunt. Penetrauerunt & Sauum: atq; agros hungariæ longe lateq; uaſtauerunt. Hoc ãno Boſnã inuaſerũt: uniuerſũq;

regnum ſibi ſubiicerunt & inſulam lesbon. Quanta uero cru delitate in ſubactis urbibus ac prouinciis uſi ſint: horret ani mũ dicere. In Conſtantinopoli græcorum Imperator obtruncatus eſt: & caput haſta ſuffixum per caſtra delatũ. Raſcianis principi bus eruti ſunt oculi. In lesbo multitudo puberum palo tranſfixa. In Boſna regem, qui ſalutem pactus ſeſe dederat: cum patruo ſuo Mahumetes ipſe humano ſanguine īſatiabilis ſua manu, ut fertur: iugulauit. Quis nobiles uiros: quis ſacerdotes com memorauerit ad cædem raptos? Senes ac iuuenes in plateis immaniſſime trucidatos? Vbique cruor cæſorum uiſus. ubiq; morientium gemitus auditus. Nulla reuerentia matronarũ: nulla uirginũ. Foedum relatu eſt: quantũ hoc genus hominũ in libidinem ſit immerſum: cui omnes abominationes gentiũ pſeudopropheta, quem uenerantur: indulſit. Quid de ſacro ſanctis eccleſiis dixerimus? Templum illud Sanctæ Sophiæ Iuſtiniani opus toto orbe memorabile Mahumeteis ſpurciciis reſeruatum eſt. Reliqua ſacraria aut dirupta ſunt, aut polluta. altaria diſiecta atque protrita. Imagines ſanctorũ deletæ aut luto foedatæ. nulla Saluatoris chriſti, aut glorioſiſſimæ matris eius ſtatua ſine ſingulari probro dimiſſa ſimulacrũ crucifixi per deriſionem in caſtra delatum ſaxis & luto petitũ & tandẽ in coeno relictum. O domine deus uenerunt gentes in hæredi tatem tuam: polluerunt templum ſanctum tuum: poſuerunt morticinia ſeruorum tuorum eſcas uolatilibus cæli carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ. Effuderunt ſanguinem eorum: & non erat qui ſepeliret. Quãuis non poteſt ledi tua maieſtas nec tua gloria minui: decet tamen ſeruos tuos: decet nos miſe ros chriſtianos, quæ tuam ueluti in contumeliam fiunt: totis conatibus auertere atque ulciſci. Non tulit Finees adulterantẽ zambri, ſed zelo incenſus domini Madianite Scortum & illũ interfecit. uidit Matthatias ſacrificantem idolis hebræum & doluit: & contremuerunt renes eius: & accenſus eſt furor eius ſecundum iudicium legis: & inſiliens trucidauit eum ſuper aram. Sed qs eſt zelus noſter? quæ cura religionis? Blaſphematur

ſancta trinitas.conculcatur euangeliũ.ſacra prorſus abiiciunt̃ noſtra.chriſtianũ nomen funditus eradicatur: & ſubticemus? Nemo eſt:qui pro cõmuni ſalute aſſurgat.Stat mater eccleſia dolens & gemens:& non eſt:qui conſoletur eam.Et quid dici de nobis poteſt infelicibus chriſtianis:niſi propheticum illud? Facti ſum? opprobrium uicinis noſtris ſubſannatio,& illuſio his:qui in circuitu noſtro ſunt. Maiores noſtri hieroſolymam perdidere:& omnem Aſiam ac libyam:noſtro tempore Græcia eſt amiſſa: & Europæ maxima pars.In angulum orbis redacta chriſtianitas eſt dei & domini noſtri Iheſu Chriſti ſepulchrũ· niſi ſarrhaceni uelint : uidere non poſſumus : quæſtus cauſa nobis illud oſtendũt.Patriarchales ſedes ueneratu digniſſimæ Conſtantinopolitana,Antiochena,Alexẽdrina, & hieroſolymitana iugo ſeruitutis oppreſſæ aut á Sarrhacenis occupantur : aut á turcis non ſine dedecore atq; ignominia chriſtiani nominis Romanam eccleſiã matrẽ omniũ fidelium ac magiſtrã quam beati apoſtoli Petrus & Paulus ſuo martyrio dedicarũt: nunc nobis eripere Mahumetes interminatur & faciet : niſi tandem excitamur á ſopno:& conatus eius ſtudemus elidere. Væ nobis chriſtianis principibus:uæ uobis ut qd nati ſumus uidere contrictionem populi noſtri : & contrictionem ſacræ religionis? uidemus fratres noſtros in manus inimicorũ rapi ex diuerſis excarnificari ſuppliciis:& non mouemur.Videmu? in dies chriſtianorum prouincias ab infidelibus inuadi:& nõ angimur:ſed in domo quieſcimus?Quot iam regna ab euangelio ſunt aliena? Quæ gens iam non hæreditauit terram domini:& non obtinuit ſpolia eius?Siue orientem reſpicim?, ſiue meridiem,ſiue in arcton uertimus oculos:omnis eccleſiæ compoſitio ablata eſt.Ancillam uidemus: quæ fuit libera, & domina gentium. Ecce ſancta noſtra,& pulchritudo noſtra,& claritas noſtra magna ex parte deſolata eſt. Conquinauerunt eam,Turci,& ſarrhaceni,& aliæ fœdiſſimæ gẽtes.Quid nobis adhuc uiuere? niſi cogitamus de tanta infamia ſurgere : ac priſtinũ recuperare decorem?Cõmouemur uæhementer:dum

talia mente uoluimus. Augimur: cruciāur: nec animo poſſum⁹ eſſe quieto: niſi principes chriſtianos ꝓ tutela ſacræ religionis aduerſus impios turcos arma ſumere uideamus. Paſtoralis officii noſtri eſt: quis neſcit? dominici gregis curam gerere: qui eius loco ſucceſſimus: cui dictum ē ā domino. Paſce oues meas: Oues chriſti fideles populi ſūt: his cōſulere nos oportet. has protegere & totis conſeruare conatibus: ne luporum aut aliaꝝ beſtiaꝝ morſibus pereant. Sed qd agat infelix paſtor: ubi lupoꝝ innumerabiles turmæ gregem inuadunť? iuſſiq; canes inſurgere latrare ac defendere caulas obaudiunt ac diffugiunt hæc in præſentia cōdicio noſtra eſt. Turci tanq̄ lupi & imanes beſtiæ ouile dominicū id eſt chriſtianā plebē lacerare conanť: & lacerant. Vocamus in auxilium principes tanquam cuſtodes chriſtianæ plebis: aures claudunť: nolunt audire uocē paſtoris: poſt ſua quiſq; deſyderia pergit. Quid agemus: Soli ne lupos hoc eſt turcos aggrediemur? non ſūt uires noſtræ: quæ tantā uim ferre queant. Nimium creuit turcoꝝ potentia: non poteſt eorum imperium deleri: niſi chriſtianorum magno conatu, magniſq; claſſibus & exercitibus. Non habet apoſtolica ſedes unde iſta conquirat: niſi chriſtiani reges chriſtianiq; populi opem afferant. At hoc eis hactenus ſuadere non potuimus: Conuentū fecimus. legatos miſimus. omnia temptauimus: quæ uiſa fuerūt ad excitandos animos ꝓ tempore neceſſaria. Non profecimus. Quomodo nunc ꝓficiemus? Quid ergo? Negligemus ne fidei defenſionē? Minime quidē paſtor bon⁹ inquit in euangelio: Veritas animā ſuam dat ꝓ ouibus ſuis. Mercænnarius autē, & q non eſt paſtor: cuius non ſunt oues ꝓpriæ: uidet lupū uenientē & dimittit oues & fugit: & lupus rapit: & diſꝑgit oues. Admouemur his uerbis: qd nam agere debeamus: extrema omnia temptanda ſūt pro ſalute dominici gregis. In grauioribus morbis grauiora adhibent remedia medici: idē & nos facere conuenit. Nō decet paſtorē ſuas oues relinquere: occurrere lupis oportet: etiā ſi ſit anima pro grege ponenda. Paſtor bonus imitandus eſt dominus noſter Iheſus

& optimi præceptoris ueſtigiis inhærendum:qui uerbo,quod docuit : opere adimpleuit . Alios hactenus exhortati ſumus defenſionem fidei ſuſcipere:Atq; in bellũ ire:miſſuri legatos: & alia facturi:quæ noſtræ falcultates ſufferre poſſẽt:manſuri pro neceſſitatibus eccleſiæ apud ſepta ouium:quæ reſtant non dum expugnata.Nunc maiora promittemus:& quando aliter excitare chriſtianorum torpentia corda non ualemus : nos ipſos periculis obiectabimus:noſtrũq; caput aduerſus turcos offere mus in bellum:& quantũ nobis eccleſia romana & patrimoniũ beati Petri miniſtrare poterit : tantũ pro fide catholica prote genda exponemus:& profundemus in hoc itiere. Nec ſoli pro ficiſcemur in hoſtes: clariſſimo genere natus & amabilis deo princeps Philippus Burgũdiæ Dux in hanc expeditionẽ uentu rum ſe offert:non ſine delecta militũ manu & exercitu ualido potentis & clari Venetorum ducis ingens & formidanda claſſis ſuperioribus menſibus in græciam nauigauit : totamq; fere Peloponneſũ ui atq; armis eripuit hoſti:Iſthmũq; peninſulæ, qui ſexmillibus paſſuum inter duo maria patet:undecim, ut aiunt:diebus excitatis muris ac turribus clauſit:memorabile factum & inter præclara ueterum opera numerandum . Hæc eadem claſſis, ut promiſſum eſt nobis:non deerit . Spondent quoq; & cæteri Italiæ potentatus pro ſua religione & in cõmu ne bonũ affectione præcipua:& tã ſancto digna opere auxilia : fauente nobis altiſſimo maritimũ bellum feliciter abſoluemus quoniã non ſunt turci pares in pelago Venetis.Ex altera parte in terra pugnabunt hungari,genus hominum in bello ferox: & qui iã turcos uincere didicerũt.Inclytus rex gẽtis Matthias iam coronam & pacem in regno conſecutus ingentes poterit armare:atq; in prælium ducere copias. Hæc nobis certiſſima ſunt belli præſidia : cum his ibimus : cum his dei prælium decertabimus.Erunt & albani uobiſcum & multi per Græciã, ut ſperamus:& alias hoſti ſubiectas prouincias á turcis defici entes caſtra noſtra ſequentur:chriſtiani enim ſunt:oderuntq; Mahumetem:hoſti parent coacti metu:qui non eſt diuturnus

magiſter officii: ut primum ſpes libertatis affuerit: aduerſus inſolentes dominos cornua erigent. nec deerunt in Aſia mot9: ut ſunt in omni gente atque in omni prouincia male pacati homines & nouitatum cupidi: qui tempus expectant. Non erit facile turcis tot locis occurrere. difficile defenditur: quod undique oppugnatur. Quod ſiquis innumerabiles hoſtium copias eſſe dixerit: ne putauerit in caſtris fidelibus parem numerum cogi poſſe: reſpondemus multum inter ſeſe diſtare homines: & alios natura imbelles eſſe: alios feroces: uirtus ſpectanda eſt magis, quam numerus. Non eſt in multitudine uictoria belli: de cælo fortitudo conceditur. Tam facile deo eſt in paucis uincere quá in multis. Noſtra cauſa dei eſt: pro lege dei pugnabimus. Ipſe dominus conterret hoſtes ante faciem noſtram. Audimus ſuſurrare aliquos. non deſunt: qui murmurantes aiunt. Quid ages in bello ſenex ægrotus ſacerdos? non eſt bellare tuum: nec potes: nec debes ferire gladio: qui loco eius ſuffectus es: cui præcepit dominus ut gladium in uaginá mitteret. Reges tuo iuſſu tenentur enſes exerere: tuũ eſt iuſta bella gerentibus benedicere. Fatemur: non cõuenit nobis effũdere ſanguinem: quando per alios poſſumus iuſticiæ fideiq; neceſſitati ſubuenire. Quod ſi religio in periculo eſt: & abſque noſtro non poteſt ferro defendi: non eſt nobis uetitum: quod Samueli & Heliæ inuenitur fuiſſe permiſſum. Sed nõ eſt hoc propoſitum noſtrum: ut gladio pugnemus in bello: Nam quo pacto ſtrinxerimus enſem: qui uix manus ad benedicendum populum poſſumus eleuare? Oratione pugnabimus: non ferro precibus adiuuabimus præliantes non: brachiis. Erimus in alta puppi, aut in aliquo monte propinquo: dũ prælium geret᷑ præliabit᷑. & noſtris benedicemus: hoſtibus uero maledicem9: quemadmodũ de Moſe legitur in bello Amalechitarum: quo orante uincebat Iſrahel: Ceſſante orare ſuccumbebat. Orabim9 & nos ſine intermiſſione pro bellatoribus noſtris hoc præſtare poterimus: hoc ſedulo faciemus. Cor contritum & humiliatũ non deſpiciet dominus. Poſſemus & hoc ipſum domi manẽtes

facere: nec minus ualerent preces. Sed non eſt ſola orationis cauſa: quæ nos propriam ſedem relinquere cogit: & in bellum trahit: ut alios excitemus: pergimus: exemplo noſtro inuitare quamplurimos ſtudemus. Sequent̃ & nos uenerabiles fratres noſtri ſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinales: quemadmodum ad hoc ipſum, qui ualidi ſunt: ſponte ſe obtulerunt. Sequent̃ & epiſcopi complures, & alii minoris ordinis ſacerdotes ac clerici non oraturi tantum, uerũetiam pugnaturi: cum res ipſa poſtulauerit. Expertàs quoq; bellorum & robuſtiſſimas militũ cohortes & fortia pectora iuuenum ex agris eccleſiæ ducemus ad prælium: qui uobis oratione pugnantibus ferro pugnent. Ibimus extenſo dominicæ crucis uexillo ſacratiſſimũ Chriſti corpus præcedet: & ſanctarum reliquiarum arcula. Saluatorem in bella uadentem ſequemur: ipſi cohærebimus. Ipſi preces aſſiduas porrigemus. ab ipſo ſalutem implorabimus. Miſerebitur noſtri, ut arbitramur: piiſſimus Ihesus: nec populum ſuũ in hoſtium manus uenire permittet: cuius pretioſiſſimus ſanguis in ara crucis effuſus á maligno nos hoſte liberauit. Et quis erit chriſtianorum tam feri, tam lapidei, tam ferrei pectoris: qui audiēs Romanum pontificem beati Petri ſucceſſorem domini noſtri Iheſu Chriſti Vicarium æternæ uitæ clauigerum, patrem ac magiſtrum uniuerſorum fidelium, cum Sacro ſenatu Cardinalium cleriq; multitudine in bellum pro tuenda religione proficiſcentem libens domi remaneat. Et quam poterit excuſatio quenquam iuuare? Senex debilis, ægrotus in expeditionem pergit: & tu iuuenis ſano ac robuſto corpore domi delitefces. Summus ſacerdos, Cardinales, Epiſcopi, clerici prælium petunt: & tu miles, tu baro, tu come, ut marchio, tu dux, tu rex, tu imperator in ædibus propriis otiaberis? Siccine peruerti hominum officia patieris? ut quæ ſunt regum: ſacerdotes agant. & quæ nobilitati conueniunt ſubire clerum oporteat. Neceſſitas ire nos urget: quia non poſſumus alio pacto pro diuinæ legis defenſione chriſtianorum animos commouere. Vtinam & hoc modo commoueamus.

Non pergimus in bellum:tanquã noſtri ſit officii.Sed quoniã aliter conſulere fidei non ualemus:neſcimus an:hoc ſufficiens remedium erit.Mandauit dominus beato Petro:ut titubantes fratres ſua cõuerſione firmaret dicẽs.Ego rogaui pro te Petre: ut non deficiat fides tua:& tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.Quod Petro dictũ eſt:& nobis dictũ intelligimus. Confirmare fratres, qui titubant:debemus. Confirmabimus uos fratres & filios,ut ſperamus:hac profectione noſtra:& ita non præualebunt portæ inferi aduerſus eccleſiam dei nobis cõmiſſam.An denegabitis nobis auxilia ueſtra:& caput ueſtꝝ patrem ac magiſtꝝ in hoſtes proficiſcentem fideles chriſtiani deſeritis? En quanta gloria uobis erit crucem domini cum ſacratiſſimo corpore Ihesu ipſumq; romanum præſulem ſine ueſtris præſidiis in hoſtem pergere. Noſcite reges ac principes officium ueſtrum:idcirco gladium geritis:ut eccleſiã fidemq; tueamini: atq; ut malos & impios homines debita poena coerceatis. Et qui nam homines peiores,quam turci reperiuntur? Qui fidem ſanctæ trinitatis abiicientes,& ſaluatorem Chriſtũ uerum deum eſſe negantes abominabilẽ Mahumetis complexi legem in omnia ſcelera prolabuntur: & iam maximam orbis partem ſuis nefandis abuſibus foedauerunt: & legem conant̃ euangelicam diſſipare.Aduerſus hos gladiũ dedit uobis diuina maieſtas:in hos illum exercere debetis:ac diuinam ulciſci contumeliam. An non pudet tam diu tam foedam gentem tam turpiter in chriſtianos eſſe craſſatam.An bellũ non ſatis iuſtũ, non ſatis neceſſarium eſſe putatis aduerſus nationes:quæ conuenerunt diſperdere uos & ſancta ueſtra? Accingimini iam tandem:& quoniam ſine nobis ire non uoluiſtis:ite nobiſcũ. Sumite arma & ſcutum:& uenite in auxilium noſtrum. Imo uero in auxilium ueſtrum & uniuerſæ reipublicæ chriſtianæ. Exemplum de Philippo recipite:quem nec domeſticæ deliciæ, qbus prouinciæ ſuæ plurimũ abundant:nec ſuorũ preces, nec itineris longitudo aut difficultas,nec ſenectus ipſa & ꝓpoſito ſuſcipiẽdi cõtra turcos belli uſq; in hãc diẽ deiicere potuerunt.

Neq; fauente domino in futurum deiicient . Imitamini hunc nobiliſſimum principem: mementote profeſſionis ueſtræ: quā in baptiſmate ſubiiſtis . Cogitate quantum deo tenemini , & quantū proximo. reddite uicem pro ſuſceptis beneficiis. eſtote grati altiſſimo: qui uos creauit ex nihilo : nec animalia bruta aut lapides, ſed homines rationales eſſe uoluit. Et cum primi parentis culpa damnati eſſetis: ac mancipia facti dæmonum: miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati: qui morte ſua mortem ueſtrā deleret. Stupenda & inæſtimabilis caritas: ut ſeruum redimeret: filio non pepercit . Dominus Iheſus in cruce pro nobis inter latrones pependit: Innocens agnus cum ſceleratis deputatus eſt: Specioſus forma præ filiis hominum euerberatus laceratus ab impiis deformis apparuit . A planta pedis uſq; ad uerticem non erat in eo ſanitas , neque ſpecies , neq; decorum. Sic placitum patri : qui propter peccata noſtra tradidit illum : propiciatorem enim propoſuit eum perfidem in ſanguine ſuo . Iniquitates noſtras ipſe portauit : & liuore eius ſanati ſumus: qui cum inimici eſſemus: reconciliati ſum? deo per mortem filii eius. O crudelis chriſtiane : o ingrate: o mentis inops potes ne hæc audire & non animo commoueri? non cupere pro illo mori : qui pro te mortuus eſt . De honore illius agit: q te de diabolica ſeruitute pretioſiſſimo ſanguine ſuo redemit. de chriſti nomine diſceptatur: de fide cattholica : de baptiſmo: de cæteris eccleſiæ ſacramentis : de Sacro ſancto euangelio . Aduerſus hæc omnia turci militant: hæc euertere ac prorſus delere conantur: & tu nihil contra moliris ? Quid agis iners? redde te gratum deo: & cogita quonam pacto creatori redēptoriq; tuo aliqua ex parte ſatiſfacias: quoniā peccator es : redime tuas iniquitates hac tam ſancta & ſalutifera profectione . An diuitias bonitatis domini & patientiæ & longaminitatis eius contemnis ? an ignoras quoniam bonitas dei ad poenitentiam te adducit ? Caue ne ſecundum duriciem tuam & impoenitens cor iram tibi theſaurizes induriciæ & reuelationis iuſti iudicii dei: qui reddet unicuiq; ſecundū opera eius.

Conuertere : & agito poenitentiam ab omnibus iniquitatibus tuis: & non erit tibi ruina.propterea expectat dominus : ut miſereatur tui . proiice præuaricationes antiquas : & fac tibi cor nouum & ſpiritum nouū & ueni.milita pro domino:ne morte moriaris æterna. Cogita de proximis tuis & fratribus chriſtianis: qui uel ſunt in captiuitate turcoꝝ dura ſeruitute oppreſſi : uel captiuari in dies atq; in ſeruitutem rapi uerentur.Si homo es: humanitas te trahere debet:ut opem feras homini indigna ferenti.Si chriſtianꝰ:pietas euangelica:qua iubemur proximos tanquam nos ipſos diligere . Conſydera proximorum tuorum chriſti fideliū ærumnas: in quos turci deſæuiunt.Filii e cōplexu parentum & infantes ab uberibus matrum eripiuntur: uiolantur uxores in conſpectu uirorum . Senes tanquam inutiles occiduntur.iuuenes tanquā boues aratro iunguntur:& terram uomere uertunt . Miſerere fratrum tuorum : affer opem tam dura ferentibus . Quod ſi nihil horum te trahit : at ſaltem de tua ſalute cogita : nec te tutum idcirco exiſtimes: quia manſionem fortaſſe procul á turcis ſortitus es.Nemo tam remotus ē: quin reperiri queat.Si uicinum dimiſeris in periculo:qui ante te proximus eſt igni: dimitteris: & ipſe ſimiliter á uicino: qui retro te habitat.Tales oportet nos eſſe in alios:quales erga nos illos cupimus inuenire.Nolite auxilia gallorum ſperare:Theutones niſi & nos hungaris:nec nos galli hiſpanorum:niſi theutonibus opem fertis.Qua menſura metieritis eadē remetietur & uobis . Nec propterea ſibi quiſpiam blandiatur : quoniam principatu polleat aut regno.Cōſtantinopolitanus imperator, & Trapezuntius, & Rex Boſnæ, & Raſciæ domini, & alii quam plures principes capti & crudeliter occiſi: quid ſit expectandū: edocent . Nihil tam contrarium Mahumeti quam nomen regium . Orientis adeptus Imperium ad occidentale feſtinat : nouam erigere Monarchiam conatur.Vni turcorum imperio, & uni Mahumeteæ legi cuncta ſubmittere ſtudet. Si poteſtis talia ferre principes ac populi chriſtiani : manete domi : nec iam de ſubuertenda formidabili turcorum potentia cogitate .

At ſi ſeruile iugum horretis : ſi contumeliam dei & proximi tollerare nequitis: ſi pudet ſemiuiros Aſiaticos Græcorũ gentem:quod nunquam antea fecerunt:ſubegiſſe : eoq́ꝫ ſuperbiæ prorupiſſe : ut Europam ſibi totam breui tempore parituram ſperent . Si cor uirile uobis eſt: cor nobile:cor altum:cor chriſtianum : ſequimini ueſtigia patris ueſtri : ſequimini caſtra noſtra : uenite in auxilium fidei : uenite in auxilium fratrum ueſtrorum : opponite uos murum pro domo dei : cogitate de ueſtra ſalute,de ueſtra gloria.nolite permittere ut ſine ueſtris auxiliis proficiſcamur in turcos . Mittite ſubſidiarias acies : iuuate chriſtianum exercitum.Quanto fortiores ibimꝰ:tanto citius auxiliante domino cum uictoria reuertemur . Nec putetis inſuperabiles turcos eſſe:Vinci poſſũt:& ſæpe uicti fuerũt. Quantum ualerent arma turcoꝶ:Belgradus oſtendit . Minor eſt turcorum potentia:quam fama feratur . Imbellem atque inermem multitudinem ad prælium ducunt:quam tanquam pecudẽ gregẽ diſſipare licebit ; nec ipſa turcoꝶ agmina grauioris armaturæ uſum didicere : raras loricas rariores thoraces induunt:nec galeas more noſtro lucentes oſtendũt:rara teguntur corpora:ferro acinace utuntur & arcu:parma ſe protegunt: & galeris piloſa quadam materia duraq́ꝫ contextis . Quod ſi latinas inciderint acies rigentes calibe,ferrataſq́ꝫ haſtas ,& cataphractos equos,& manu baliſtarum ſagiptas intelligent cũ mulieribus ſe hactenus pugnaſſe:nũc cum uiris eſſe certandũ. Diximus quæ nobis certa promiſſa ſunt auxilia:& quanta ſpe uictoriæ procedamus .Quod ſi uos quoqꝫ coniunxeritis:arma & auxiliares addideritis turmas:multo alacriores ibimus: nec dubium quin orientales ingreſſi prouincias tanto maiorem ad nos concurſum inueniamus dedentium ſe populorum:quanto ualidior fuerit noſter exercitus.Si mouebimini uos chriſtiani occidentales:& animarum ueſtrarum paſtorem ſecuti fueritis: mouebuntur & multi ex Græcia atqꝫ Aſia chriſtiani: qui uerũ eſſe chriſti uicarium Romanum pontificem non dubitant . Iam dudum non fuit in oriente Romanus præſul:Vt primum

intonuerit aduentaſſe latinam claſſem Romanum uehentem præſulem: innumerabiles turmæ, non dubitamus: ad uiſendū beati Petri ſucceſſorem cū flætu & lachrymis ſacros oſculaturi pedes accurrerent: ſeq; & ſua permittent ei. Hac ſpe fræti Venerabiles fratres ac filii dilectiſſimi his rationibus perſuaſi: his conſiliis moti, Venerabilibus fratribus noſtris Cardinalibus hoc ipſum ſuadentibus corpus noſtrum caniciemq; noſtram & ſeniles ac debiles artus huic ſanctæ expeditioni conſecram⁹: dominoq; commendamus. Statuentes circa nonas Iunias, quæ proxime inſtant: Anchonam petere: atque in eius portu nauem conſcendere: & cum ea claſſe, quam interim noſtro & aliorum ſumptu poterimus inſtruere: Adriaticum ingredi pelagus: & ulteri⁹ recto itinere aduerſus hoſtes fidei proficiſci: non dubitantes quin Philippus Burgundiæ Dux maritimis armatus copiis ad idem tempus præſto adſit: Venetiq; ualidā claſſem, de qua dictum eſt: expeditam in mari habeant: & tam ille, quam iſti ſeſe nobis coniungant: ſub uexillis eccleſiæ ac uiuice crucis ſigno aduerſus impios turcos auctore domino feliciter pugnaturi. Cruce ſignati autem, qui ſuis aut mittentium ſumptibus in hac pia expeditione militaturi ſunt: & nauigia æquo pretio ad traiiciendum Venetiis habeant: curabim⁹. Ea propter uos omnes & ſingulos Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, & cuiuſcunq; condicionis uiros eccleſiaſticos, religioſos, & ſæculares, qui de ſorte domini effecti eſtis: Vos quoq; Imperatorem, Reges, Duces, Marchiones, Comites: Communitates, Barones, Nobiles, Milites, Ciues: & alios quoſcunq; fideles, ſiue in urbibus cōmoremini: ſiue in agris per uiſcera miſericordiæ domini noſtri Iheſu chriſti per paſſionem eius: qua uos redemit: per iudicium extremū: in quo ſtabitis ante tribunal eius: accepturi unuſquiſq; ſecundum opera ſua: per ſpem uitæ æternæ, quā repromiſit domin⁹ diligentibus ſe: obnixe monemus: requirimus: & obſecramus: ut quæ cōmode poteſtis ī hāc ſanctā expeditionē nobis auxilia præbere: non differatis: ſed in tēpore prædicto ad nos mittatis.

Veniat per ſeipſum:qui ualidus eſt:& commode poteſt. Qui uenire non poteſt: mittat alium aut alios iuxta uires ſuarum facultatum : ſi neq; alium poteſt mittere de bonis ſibi á deo collatis , quantum ſecundum conſcientiam ſuam poteſt : per fideles manus in hanc expeditionem contribuat. Aut in ciſtis reponat:quæ ad hoc opus in ſingulis dioceſibus cõſtituentur. Nec dubitet quiſpiam magna præmia cõſecuturos á domino: eos qui hoc tam ſanctum opus , ac tam neceſſarium pro ſuis uiribus adiuuerint. Manifeſtum enim exploratumq; eſt omnibus : qui ſacroſanctam religionem fidemq; orthodoxam adiu uerint:auxerint : defenderint : certum eſſe in cælo definitum locum:in quo beati æuo ſempiterno fruantur. Credendum eſt ſemper ſacris ueteribuſq; ſermonibus:poſt hanc uitam migrá dum eſſe in alteram aſſerentibus:& qui pie in hoc ſæculo uixe runt:legemq; domini ſeruauerũt: in altero uitam beatam ſine fine conſecuturos:alios uero miſeram. Infallibile propheticum illud eſt : quod nec oculus uidit : nec auris audiuit:nec in cor hominis aſcendit : quæ promiſit dominus diligentibus ſe:& quod Paulo teſte:Non ſunt condignæ paſſiones huius ſæculi ad futuram gloriam:quæ reuelabitur in nobis. Iuſtiſſimus eſt retributor dominus:qui nec bona ſine præmio: nec mala ſine poena præterit. Confidite in deo:& non confundemini. date de bonis ueſtris ei : qui dedit uobis : & centum accipietis pro uno:& uitam æternam poſſidebitis:quam ut certius conſequi ualeant: qui noſtris exhortationibus obedientes hoc ſanctum opus & neceſſarium iuxta poſſibilitatem ſuam adiuuerint. Nos de omnipotentis dei miſericordia , ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum eius auctoritate confiſi de plenitudine poteſtatis cælitus nobis conceſſæ omnibus uere poenitentibus & confeſſis , qui in hanc expeditionem nobiſcum uenerint : aut per hungariam, uel aliam uiam contra turcos arma protu lerint: & per annum aut ad minus per ſex menſes. ſi amplius non potuerint : in bello perſeuerauerint : pleniſſimam omni um peccatorum ſuorum remiſſionem & ueniam elargimur :

ita ut pro ſatiſſacione delictorum & poenæ, quæ fuerat impo nenda: ſuccedat labor itineris ac militiæ: nec ſacerdos aliam poenitentiā confitentibus iniungat: qui uenturi ſunt. Volētes eos, qui ut præmiſſum eſt: ad hoc ſanctum opus proficiſcent̃: omnem gratiam & indulgentiam conſequi: quā noſtri præde ceſſores proficiſcentibus in ſubſidium terræ ſanctæ & in anno Iubilæo Romā petentibus dare conſueuerunt. Non dubitantes quin animæ illoꝝ, quos ad bellum hoc proficiſci bona mente contigerit: cum beatiſſimis ſanctorum patrum & angelorum dei ſpiritibus poſt hanc uitā in cæleſtibus ſedibus collocent̃: & conſortes in perpetuum chriſti factæ æterna felicitate fruan tur. Quod ſi forſitan anno non exacto ipſorum aliquos poſt iter arreptum in proſecutione tam pii, & tam ſancti operis ex hac luce migrare contigerit: uolumus: & concedimus: ut tales nihilominus præfatam indulgentiam integraliter conſequat̃. Similiter & eos, qui commode uenire non ualentes: alium uel alios ſuis expenſis ſecundum ſuarum uirium facultatem trans miſerit: uice ſua ad annum uel ad minus ad ſex menſes in hoc bello militaturos ita ut non ſolum mittentes indulgentiam & gratiā huiuſmodi conſequātur ſed etiam miſſi: & ut omnis ætas, & ſexus, & cuiuſcunq; profeſſionis homines hui⁹ ſanctæ indulgentiæ participes eſſe poſſint. Volumus: ut perſonæ quo runcunq; monaſteriorum ſeu locorum religioſorum marium uel mulierum cuiuſcunq; ordinis uel profeſſionis exiſtāt: quæ pro ſingulis decem ſuppoſitis clauſtri ſui unum bellatorem deſtinauerint: hac eadē indulgentia & gratia plenarie gaudeāt: & miſſus ipſe gaudeat. Idem concedimus & indulgemus uni uerſis chriſti fidelibus: qui non ualentes per ſe ſinguli alium mittere: duo ſimul, treſue, aut quatuor, aut plures uſq; ad decē unum miſerint: qui uice eorum in bello pugnaturus aut aliud opus utile facturus interfuerit. Volentes ut ipſe pariter gratiæ particeps fiat: ſi per annum aut ad minus per ſex menſes con tinuauerit: aut poſt iter arreptum in uia deceſſerit. Inſuper qui cōmode uenire aut alium per ſe, uel cum alio, aut aliis mittere

non ualens: quãtum per ebdomodam cũ familia ſua exponere conſueuit in arca in ſua ciuitate uel dioceſi ob hanc cauſam conſtituenda impoſuerit: indulgentias huiuſmodi pariter aſſequatur. Volumus autem: & apoſtolica auctoritate mandam⁹: ut quicunq; huic operi tam ſancto ſe obligauerint: ſalutare ſignum uiuificæ crucis ueſtibus imprimãt: & in humeris ſuis illius memoriã portent: cuius paſſione ab æterna damnatione redempti ſunt: ipſum imitantes: cui ad noſtram redemptioné eunti factus eſt principatus ſuper humerum eius: & qui nos admonens ad ſectanda ueſtigia ſua. Qui uult, inquit: uenire poſt me: abneget ſemetipſum: & tollat crucé ſuam: & ſequatur me. Ne uero hæc noſtra profectio, & ipſũ profectionis tempus fideles populos lateat: mandamus omnibus & ſingulis per totum orbem metropolitanis in uim eius: quam nobis debent obedientiæ: ut ipſi primum in eccleſiis eorum cantata miſſa ſollenni ſpiritus ſancti, & cõuocato populo has noſtras litteras publicent: & in circuitu eccleſiarũ proceſſiones faciant: deinde copias earũ autéticas ſuffraganeis ſuis quantotius mittant: illos monentes: ut & hoc ipſũ in ſuis eccleſiis cum deuotione & diligentia faciant cæterum in tanto chriſtianæ religionis diſcrimine, quantum á turcis in præſentia cernitur imminere: nulli dubiũ eſſe debet: quin chriſtiani omnes tam reges & principes, quã alii potentatus & priuati homines ad defẽſionem catholicæ fidei & ſanctæ legis euangelicæ iuxta poſſibilitatem ſuam cũ bonis & corporibus ſuis de neceſſitate ſalutis uiriliter aſſurgere: & indeſinenter aſſiſtere teneant͏̃. Eapropter fideles ipſos Ieſu chriſti cultores uniuerſos & ſingulos cuiuscunque ſtatus & condicionis fuerint: ſiue pontificali, ſiue imperatoria, uel regali præfulgeant dignitate. Harum ſerie monemus ac requirimus: & in uim promiſſionis factæ ĩ ſacri ſuſceptione baptiſmi, & uim iuramenti præſtiti cũ dignitatũ ſuarum inſulas ſuſceperunt: & per obedientiam nobis debitã eis, & eorum ſingulis mandamus: ut hanc ſanctam expeditionem, ad quam profecturi ſumus: non ſine maximo corporis

noſtri diſpendio modis, quib⁹ poſſint: quancelerrime adiuuare & promouere feſtinent: ab illo cuius cauſa agitur exuberantia ſuſcepturi præmia & ĩ præſenti uita & in futura. Negligentes autem negligent: & in extremo iudicii die minime inter illos inuenientur: quibus dicturus eſt dominus. Venite benedicti patris mei: percipite regnum. Nam quo pacto cum Chriſto regnaturus eſt: qui temporale regnũ, aut delicias, aut uolupta tes pro Chriſto non uult relinquere? cum dicat ipſe Chriſtus in euangelio. Qui diligit patrem ſuum, & matrem ſuam, aut uxorem, aut filios pluſquam me: non eſt me dignus. Conſyde rate iſta fideles chriſtiani: & mente reuoluite diligenter: ne ignorantes ignoremini: & tandem pœniteat: non adiuuiſſe in periculo conſtitutã Iheſu chriſti religionem & fidem. Caueant ſibi: qui tales fuerint. Tu uero quicunq; fueris chriſtianæ fide lis: q pro tuis facultatibus expeditionẽ contra turcos obeundã adiuueris: benedictus eſto in ciuitate & benedictus in agro: benedictus fructus uentris tui & fructus terræ tuæ: fructuſq; iumẽtorum tuorum, & armentorum, & gregũ: benedicta borrea tua: & benedictæ reliqæ tuæ. Benedict⁹ eſto ingrediẽs & egrediẽs. Det dominus inimicos tuos: qui cõſurgunt aduerſũ te corruentes in cõſpectu tuo: & mittat dominus benedictionẽ ſuper cellaria tua: & ſuper omnia opera manuum tuarum: & abundare te faciat omnib⁹ bonis: & conſtituat te in caput & non in caudã. Tibi autem, qui uolens audire uerba noſtra: non ſolũ adiuuare opus ſanctiſſimum: ad quod anhelamus: negligis: uerunetiam uolentes impedis: aut deterres non ſolum nouiſſima illa tre menda examinis die coram redemptore tuo, cui omnia dedit pater in manus ad ſempiternum ſuppliciũ eſt expectanda: ſed miſera interim per omnem uitam timenda calamitas. Iuſtum eſt enim ueri dei iudicium. Iuſte ultiones ſuæ. Conſyderat ſe mitas pedum tuorum: nec falli in faciem poteſt: paratam uero bonorum & malorum operum gerens mercedem: nec irremu neratum quod bene: nec impunitum quod male geſſeris: eſſe permittet. Fidelis autem populi ſui, & ſanctæ eccleſiæ ſuæ,

& legis ſuæ catholicam cauſam perturbans: ubicunque eris: inuenieris ab eo: & quæ diuinæ uoces iniquis denunciat: erunt tuo capiti boris omnibus trepidanda: ne uidelicet maledictus ſis in ciuitate: maledictus in agro: ne mittat dominus ſuper te eruſiem, & ſitim, & increpationem in omnia opera tua: ne egeſtate, febri, & frigore te pcutiat: ne ſis ſemper calumniam ſuſtinens & oppreſſus cunctis diebus: & ſtupens ad terrorem eorum: quæ uidebunt oculi tui: ne det tibi dominus cor pauidum & deficientes oculos & animam mærore conſumptam: & ne ſit uita tua quaſi pendens ante te: & ne timeas nocte ac die: & non credis uitæ tuæ. Aduerſus uero hanc iram domini dei tui poteſtas nulla tua: nomen nullum tuum: nec terrenum priuilegium poterit præualere. Sagiptæ eius acutæ penetrant ad intima cordis: & carbones deſolatorii animam nocentem exurunt. Vos uero infelices pyrrhatæ & infelices latrones, q uel terra uel mari diabolo militãtes in chriſtianos latrocinia exercetis: ſi euntes ad hanc ſanctam expeditionem: ſi redeuntes ab ea impedire capere uel ſpoliare quocũq; præte xtu eritis auſi: uos inquã cum adiutoribus ueſtris: cum fautoribus ac receptorib9 anathema eſtote & ab eccleſia chriſti penitus alieni. Vos quoq;, qui ſcienter his uænditis aliquid: emitis ab his aliquid: portum aut loca eis conceditis: cum eis publice uel occulte communicatis: pariter anathema eſtote. In uos autem uniuerſitates locorum & ciuitatiũ mandamus per eccleſiarum prælatos interdicti ſententiam ferri. Nolentes ullum priuilegium ſedis conciliorumue quencunq; uerborum uim habeat: uos ab hac poena defendat etiam: ſi de uerbo ad uerbũ inſeri, uel particulatim illud exprimi & recenſeri oporteret. At tu domine deus, qui noſti corda hominum: & renes eorum ſcrutaris: & nihil ignoras eorum: quæ fiunt. Si bene agunt chriſtiani principes priuatiq; homines: ſi de tuo honore ſolliciti ſunt: ſi defenſioni fidei non deſunt: ſi expeditioni, quam pro tuendo euangelio præparamus: quæ præſtare poſſunt: auxilia non denegant: adiuua eos: dirige greſſus eorum: dieſq;

multiplica: retribue mercædem pro benefactis : conſerua eis regna, & principat⁹: patrimonia, & poſſeſſiones auge: & tandē ad pinguia paſcua tua & diuites menſas accerſito . Quod ſi corde indurato ſua potius, quā tua quærentes priuatas cauſas magis, quam publicas curant: auariciæ ſtudent: uoluptatibus ac deliciis indulgent: & nos ad tua bella uadentes nolunt aſſo ciare: aut auxilio iuuare cum poſſint : quin potius opem ferre uolentes: impediunt: aut conuertere illos domine: & ſana quod infirmum eſt: aut quod noxium eſt: ne noceat: cohibeto. Angu ſtias noſtras aſpicis pie deus de excelſo ſancto tuo: & noſti qa præter gloriam nominis tui, & præter ſalutē gregis dominici nihil aliud quærit uox noſtra. Memento domine Iheſu chriſte quoniam beato Petro & ſucceſſoribus eius claues regni cælo rum tradidiſti: uolens quæcunq; ligarent ab eis in terra ligata eſſe in cælis: & quæ ſoluerentur ſoluta. Ecce adſum beati Petri ſucceſſor impar meritis auctoritate non minor indignus Vica rius tuus: reſpice ad præces noſtras: & exaudi nos de alto ſolio tuo: benedicito quibus ipſi benedicimus: & quib⁹ maledicimus maledicito. Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquaꝝ. cito anticipent nos miſericordiæ tuæ: adiuua nos de⁹ ſalutaris noſter: & propter gloriam nominis tui domine libera nos : & propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum. Da felicē curſum coeptis noſtris . Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt á turcis: introeat in cōſpectu tuo. audi gemitus compeditorum : & redde inimicis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum. Improperium ipſoꝝ, quod exprobrauerunt tibi: reſpice ſuper populum tuum benignis oculis: fac nos ire cum proſpe ritate ad bellum tuum: ac reuerti felices. Da nobis uictoriam de tuis hoſtibus : ut tandem recuperata Græcia per totam Eu ropam dignas tibi cantemus laudes: tibiq; perpetuo ſeruiam⁹: & omnis terra te adoret: & nomini tuo pſallat in ſæcula ſæcu loꝝ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ. M.ccccl xiii. xi. kalendas Nouembres. Pontificatus noſtri anno ſexto.

Pii Secundi, pont. Max. epiſtola quinquageſimaſecunda ad Ducem Burgundiæ: ut non interponat tempus ad eundũ contra Turcos.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio nobili Viro Philippo Burgundiæ Duci á deo dato ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Epiſtolæ tuæ de clade Venetorum ac de dieta regum, deq; dilatione tuæ profectionis ad nos miſſæ: quanuis heri & nudiuſtertius abunde reſpondimus: libet tamen hodie iterũ reſpondere: ut in rebus agendis quæ celeritatem exigunt: ſcias nullá interponendam eſſe moram. Audi ergo hæc pauca: & illo tuo iudicio diuiniſſimo diligẽter expende: ac percipito ueritatem: quæ ut ex tuis litteris accepimus: haudquaquam ſyncære ad te delata eſt. Neque enim qui de Venetis in Poloponneſo profligatis rumor ad mercatores in tuis regionib9 agentes peruenit: uerus extitit. Iacturã fatemur aliquã obſidentes. Corinthũ Venetorum copiæ acceperunt: ubi uulneratus Dux exercitus paulopoſt obiit. Præfectus claſſis timore quodã inani pculſus tanquam infinitæ hoſtium turmæ ad ſe debellandũ uenirent: ſimulque imbribus & frigore uexatus: murum, quem ſumptu maximo & ingenti celeritate ad Iſthmũ erexerat contra dicentibus ſociis, & amicis: relĩquere ſtatuit: collectiſq; machinis & omnibus armamentis ĩ claſſẽ ſeſe recepit: & apud neapolin in portu nauales copias continuit. Equitatũ, pedeſtreſq; ſocios intra Peloponneſum per hyberna diſtribuit. Quod poſteaquá Venetiis in ſenatu recitatum eſt: quanuis ignauia præfecti multifariam damnata ſit: non tamen depoſuere patres belli gerendi curam: ſed tanto acrius atque maioribus ſpiritibus nauandas bello operas decreuerunt: quãto cũ maiori dedecore res pulcherrimæ coeptas præfectus per ſecordiã & ignauiam deſeruiſſet. Miſſa ſunt illico equeſtrium ac pedeſtrium copiarũ ſupplementa: & defuncto duci ſuffectus alter. Præfecti quoque claſſis, qui per ignorantiam & puſillaminitatem abſque hoſte

fugiſſet hoſtem: Antiquata poteſtas: & in eius locum ſubroga tus alius auctoritate animo & rerum experientia maior Vrſatius Iuſtinianus Senatoria gente natus: & inter primores apud Venetos honoribus & opibus excellens: qué profectum recens armatis triremibus iam in prouinciam perueniſſe: & claſſis imperium ſuſcepiſſe putamus: quam ſupra quadraginta trire mium eſſe tradunt. Non eſt igitur cur uereare in tempore præſcripto Venetos paratos eſſe nō poſſe: qui iam parati ſunt: & manus per ſingulos dies cum hoſte conſerunt: Illudq; ſum mus deſyderiis flagitant: ut tua & noſtra claſſis quamprimū eis adiungatur: ne ſoli tantam belli molem diutius ſuſtinere cogantur: quod eſſet eorum reipublicæ grauiſſimum atque intollerabile. Poſt deſertum Iſthmum intelligentes turci, qui per Boetiam & Atticam, propinquaſq; regiones morabantur: murum á Venetis erectum ſine cuſtode remanſiſſe: coactis, ut aiunt: quindecim millibus militum Peloponneſum ingreſſi Argis petiere: arbitrantes prima incurſione munitione potiri. Sed á præſidio Veneto & hyemātibus ibi militibus præter opi nionem turpiter & cum damno repulſi ſunt. Quidam captos á turcis agros: & deinde á Venetis, qui arcem retinuiſſent: recuperatos aiunt: famæ nondum ueritas æquata eſt. Turci ab argis Neapolin petiere: ubi collocatam in ſtatione claſſem dixi mus: concurſum eſt hic ſemel & iterum tertioq; non detractante Veneto, cum turcis prælium: Ter commiſſa pugna: ter turci ab oppido recti ſunt: iacturamq; non paruam tulerunt. Octin gentis ſuarum deſyderatis ex Venetis quampauciſſimi cecide runt: actis non placuit turcis plura tēptare circa munitiones: ſed agros populati pecora & homines. quotquot inuenerunt: abegere. Peninſulamq; relinquerunt: hæc ex litteris admirati ſui qui ſecūdum locū in claſſe tenet: Senatus uenetus accepit: Non eſt igitur tam turpis belli facies in græciam chriſtianarum partium, quam tuis mercatoribus depicta eſt. In panonia uero atq; in illyricos res noſtræ multo ſuperiores ſunt: Cariſſimus enim filius noſter Matthias hungariæ rex cū exercitu profectus

in Boſnam profligatis hoſtibus,quicunque obuiam dati ſunt omnia recuperauit : quæ anno ſuperiori magnus ipſe Turcus inuaſerat.Proſpera ſunt apud hungaros omnia:nullis inter ſe diſcordiis agitantur: cum Imperatore reconciliati ſanctam,ut appellant:coronã ab eo uendicauerunt:ſolemnia coronationis propediem celebranda feruntur. Nulla per circuitum bella timentur, niſi turcorum : Aduerſus hos nihil obſtat : quin proxima æſtate ualidiſſimum cogant exercitum : & in campũ ſpleni ac florentes exeant. Non parua eſt hungarici regni potentia : quando unitum eſt & concors : ut in præſentia. Quod ſi audiant hungari te noſq; ac Venetos in bello eſſe contra turcos Græcaſq; oras uexare nacti:quod ſemper optaue runt : arripient cupide occaſionem : & animis ingentibus ex altera parte turcos ferient : nec ſinent habere quietem. Eritq; dura res Mahumeti:inde terreſtes copias, hinc maritimas pro pulſare.Nec deerunt hungaris auxilia ex uicinis regionibus. Teutones,ut arbitramur:exhortationibus legatorum noſtrorum, quos ad eos miſimus : & Poloni ſocias manus iungent : & in tanta chriſtianæ fidei neceſſitate ſubſidia non denegabunt. Ipſi uero hungari,ut communis fert opinio:poſteaquam acce perint Romanum præſulem Ihesu chriſti uicariũ erecta cruce cum ſacro ſenatu in turcos profectum eſſe : nullis poterunt edictis miniſq; domi retineri.Cuncti ſignum crucis accipiẽt : & armati utrunque poterunt:hoſtilem terram inuadent:diffici lius prohibebitur miles : quam cogetur. Nec Italia noſtra nobis crede fili in tanto negotio deſes erit.Plura aderũt nobis auxilia:quam forſitan exiſtimes. Non deerit in cauſa ſua ſibi dominus.Alios zelus fidei trahet. Alii ne fiant infames : uel inuiti ſequentur. Non ſcribimus iſta ſine cauſa. Cum te ui derint Romanum applicuiſſe portum : mirabilis fiet acceſſio populorum : & iam iam ſeſe multi præparant : qui erunt nobiſcum in tempore accincti : ut claſſem ingrediantur. Nec claſſis ipſa noſtra, ut in domino confidimus : contemnen da erit : neque ultra tempus præfixum differetur. Non eſt

igitur fili: cur moras profectioni tuæ adducas : tanquã res in Italia minus prouiſas arbitrere . Aut Venetos parũ inſtructos in termino putes. Omnia præſto erunt: & gaudebit cor tuum: poſteaquam nobiſcum fueris : & antiquum illum ueneratuq; dignum Venetiarum Ducem cum ſuo Senatu nobiſcum uide ris nauigare: & ordinem rerum atq; animorum promptitudinem cognoueris . Quibus admodum aduerſa eſſet dilatio quam poſtulas: nocuit enim ſemper differre paratis . Quod uero de conuẽtione regum ſcribis, deq; pace perpetua aut temporanea: & auxiliis: quæ ineuntium concordiæ promittuntur: quanuis magnifacimus: & pacem illam totis deſyderamus præcordiis. Non eſt tamen eius momenti: ut profectionẽ tuam aut impe dire, aut retardare debeat: ſi quidem te remanente ad conuen tionem ſtatutam & pacẽ tractante: incertũ eſt an uoti compos fias . Nam & in conuentu præterito: & ſæpe alias fruſtrã de pace tractatum eſt. Illud certum & exploratiſſimum eſt : quod te ad præſtitutam diem non ueniente murmurabunt natio nes: fidemq; tibi & nobis abrogabunt. Hungari ſpem ponent: & fortaſſe turcis, qui multa promittunt: auſcultabunt. Veneti quoq; rebus ſuis conſulent: quos turci magnis & aſſiduis pol licitationibus ſollicitare non deſinunt. Nollent in bello rema nere ſoli: dicent: duo menſes petuntur: forſitan uiginti fient: ſi non ſeruatur primus terminus: nec ſecundo locus erit . Quid præterea menſe auguſto proderit aduẽtus? prius fugiet æſtas: quam ueniatur ad hoſtes. Quid agat in hyeme claſſis? totus nobis peribit annus. Hæc ſecũ peſitantes Veneti nec tibi, nec nobis credent: & quod in rem ſuam fuerit: cogitabunt non ſine periculo chriſtianæ religionis: paucos inuenias: qui fidẽ impe rio præferant. Non ſunt tibi omnes ſimiles: qui ꝓpter religio nẽ tuendã nulla coact⁹ neceſſitate ſolo dei amore florẽtiſſimas opes, & ampliſſimũ regnũ dimittere decreuiſti: populi & mor taliũ turba maior facilius fidẽ, quã principatũ relinquunt. Ideo ſi acceperit: multitudo populorum ſtatutam diem neglectam eſſe facile conturbabitur: nec de ulteriori profectione ſpẽ ſuſcipiet:

Deponet feruorem : qua erat accenſa ad obeundam in turcos expeditionem .Deponet arma:apparatuſq; omnes abiicient: & in te noſq; culpam referens damnabit nomina noſtra : neque deinceps nobis etiā iuratis fidē præbebit.Interea turci cornua erigent:pedeſtres equeſtreſq; copias apparabunt.Naues inſtru ent: & omnia per circuitum occupabunt : cuncta eis obedient ſine labore : ſine negotio ſubiicient non reſiſtentes . Infame erit in græcia,& in Aſia nomen noſtrū: nec remanebit angulꝰ non hoſti parens : hæc certiſſima ſunt detrimenta . nec non euitabimus:ſi manſeris domi ad pacem tractandam:ut incerta conſequaris bona : certiſſima patieris emergere mala . Quod non credimus tuæ mentis eſſe:q̄ bonus es & ſapiens.Si poſſes ad tractandam concordiam intereſſe conuentui : & ad nos in tempore proficiſci : ſuaderemus: ut maneres:quod cum fieri nequeat:profectionem tuam remanſioni præponimus: horta murq; ut uenias: neque moreris.Cum deo res agitur: deo uo uiſti: deo tu noſq; ac Veneti expeditionem in turcos promiſi mus:tempuſq; præfiximus:quando eſſet exeundum : non eſt deo neganda fides : nec nos eius opinionis ſumus : ut te deo nolle ſeruare promiſſa exiſtimemus.: qui conuenta hominum nunquam fregiſſe diceris . Rogant te inde franciæ & Angliæ Reges: ut ad conuentionem remaneas : de pace acturus hinc Veneti:hinc Romanus pontifex:hinc Iheſus cuius in periculo lex poſita eſt:ut uenias:& promiſſa adimpleas:hortant̃ .Elige: quibus magis parere uelis. Nos te deū hominibus prælaturū non dubitamuꝰ: bellū cum turcis, ſi non ueneris:non fiet : & ordinata ꝑibunt.Si non manſeris:poterit & ſine te tua tamen ordinatione,tuis cōſiliis,tua ꝓuidentia pax Regū tractari atq; cōcludi. Nec inutilia erūt eoꝝ auxilia : quādocunq; uenerint nobis.Turcoꝝ bello implicitis:times,niſi remanſeris:cōcordiā tractaturus deficiētibus mediatoribus inter Reges pacē non habiturā locum: neq; auxilia inde contrahi poſſe.Nos ſi domi deſtinearis:neq; uenias ad præſtitutā diē:cūcta,quæ in Italia, & in hungaria cæteriſq; in locis cōtra turcos parant̃:peritura

timemus: manifeſtamq; cernimus chriſtianæ fidei iacturam. Vtrunque malum, utrunque fugiendum. At cum duo ſimul incumbunt mala: ita ut alterum incurrere oporteat prudentis hominis eſt eligere: quod minus noceat: minuſq; certum ſit. Nemo qui ſapiat ex duobus periculis ſua ſponte maius certiuſq; ingreditur. In francia & Anglia diſcordes reges de dominio & fortaſſe de gloria contendunt. In Græcia & Hungaria inter Chriſtianos & turcos non ſolum de Imperio: uerunetiam de libertate, de uita, de fide, ac religione certatur. In altera contentione quicunque uicerit: Chriſto ſeruiet: in altera ſuperantib? Turcis Chriſto renunciare & Mahumeti parere fideles populos oportebit: peribit euangelium: & omnis noſtra religio conculcabitur. Quod mente uoluens tua nobilitas amiſſa pridem Conſtantinopoli expeditionem in turcos uouit: quæ in hanc uſque diem per annos decem & amplius dilata eſt: fatemur ſine tua culpa. Verum non ſine damno chriſtianæ reipublicæ: plures enim interea prouinciæ, regnaq; non parua in turcorum poteſtatem peruenere: & infinita chriſtianorum multitudo bello capta in ſeruitutem Mahumetis redacta eſt. Nunc ſi differas ulterius: & promiſſa in tempore negligas adimplere: nec tu culpa carebis: qui minori & incerto malo prætuleris maius & certius: nec nos infamiam euitabimus: qui uulgatam & omnibus populis nationibus gentibuſq; promiſſam profectionem noſtram ſine te perficere non poterimus Circunſpecta eſt & prouida tua nobilitas: nihil bon ignoras: per teipſum omnia noſti: nec eges monitore. Hinc honor urget: & chriſtianæ religionis utilitas atque neceſſitas: ut quamprimum uenias. Inde regum præces te retrahunt: uer non ſine periculo tui decoris & communi damno. cum nequeas illis morem gerere: & quæ deo promiſiſti ſeruare. Generoſitas, ut arbitramur: & animi tui fortitudo ad honeſtiora propenſior erit. Hæc habuimus: quæ ad ſcripta tua reſponderemus. Nunc curare tuum eſt: ut opinioni, quam de tua probitate atque conſtantia fideles populi ſibi perſuaſerunt:

ſponſioniq́; nobis, & deo factæ non deſis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum. x. kalendas Februarias. Mcccclxiiii. Ponti ficatus noſtri Anno Sexto.

Has Pii Secundi, pont. Max. epiſtolas q̄ diligentiſſime caſtiga tas per Petrumauguſtinum philelfum impreſſit Mediolani Antonius Zarothus opera & impendio Iohannis legnani. Anno domini. M. cccclxxxi die. xxxi. Maii.